

Sabina Hadžiahmetović
Mladen Rudež
Muamer Tinjak
Sabina Jukan

PRIRUČNIK ZA IMPLEMENTACIJU CERTIFIKACIJSKOG MEHANIZMA EKO ŠKOLA U BIH

Sarajevo, 2022.

Izdavač

Centar za promociju civilnog društva (CPCD)
Marka Marulića 2/III, 71 000 Sarajevo
Tel./faks: 033/644-810
E-mail: info@cpcd.ba
www.civilnodrustvo.ba

Za izdavača

Aida Daguda, direktorica CPCD-a

Urednica

Sabina Jukan

Autori/ica

Sabina Hadžiahmetović
Mladen Rudež
Muamer Tinjak
Sabina Jukan

Lektura

LIBAR agencija za poduke i prevodilaštvo
Dejan Filipović

Dizajn

Konteent media
Aida Nadarević

Sadržaj

Predgovor	5
1. O projektu "Misli o prirodi!"	9
2. Odgoj i obrazovanje o okolišu/životnoj sredini u BiH	11
2.1. Pozadina	11
2.2. Trenutno stanje obrazovanja o okolišu/životnoj sredini u BiH	12
2.3. Zakonsko, strateško i institucionalno utemeljenje	14
2.4. Eko škole u EU, regionu i BiH	16
3. Certifikacijski mehanizam Eko škola u BiH	18
4. Zajedničkim djelovanjem doprinesimo poboljšanju stanja našeg okoliša/životne sredine	19
5. Metodologija implementacije Certifikacijskog mehanizma Eko škola u BiH	23
5.1. Prijava za primjenu Certifikacijskog mehanizma Eko škola	23
5.2. Priprema za certifikaciju Eko škole	23
5.3. Certificiranje Eko škole	46
5.4. Obnavljanje certifikata Eko škole	47
6. Primjeri praznih i popunjenih obrazaca	51
7. Prezentacija rezultata aktivnosti škola u okviru projekta "Misli o prirodi!"	145
7.1. Osnovne informacije o načinu uključivanja škola u projekat	145
7.2. JU OŠ "Branko Ćopić" Banja Luka	145
7.3. JU OŠ "Branko Ćopić" Prnjavor	146
7.4. JU OŠ "Desanka Maksimović" Prijedor	146
7.5. JU OŠ "Ivo Andrić" Banja Luka	147
7.6. JU OŠ "Dr. Mladen Stojanović" Jošavka, Čelinac	148
7.7. JU OŠ "Blagaj" Mostar	148
7.8. JU OŠ Gnojnice Mostar	149
7.9. JU OŠ "Risto Proroković" Nevesinje	150
7.10. JU Srednja građevinska škola Mostar	150
7.11. JU OŠ "Holandija" Slatina, Laktaši	151
7.12. JU OŠ "Majka Knežopoljka" Knežica, Kozarska Dubica	151
7.13. JU OŠ "Sveti Sava" Dubrave, Gradiška	152
7.14. JU Druga osnovna škola Zavidovići	153
7.15. JU Gimnazija "Edhem Mulabdić" Maglaj	154
7.16. JU MSŠ Stjepana Radića Usora	154
7.17. JU Srednja mješovita škola "Žepče"	155

7.18. JU IV osnovna škola Mostar	156
7.19. JU OŠ "Vuk Karadžić" Trebinje	157
7.20. JU Srednja ekonomska i turističko-ugostiteljska škola Mostar	157
7.21. JU Srednja škola Jablanica	158
7.22. JU OŠ "Glamoč"	158
7.23. JU OŠ "Ivan Goran Kovačić" Mrkonjić Grad	159
7.24. JU OŠ "Aleksa Šantić" Sarajevo	160
7.25. JU OŠ "Hasan Kaimija" Sarajevo	161
7.26. JU OŠ "Hasan Kikić" Sarajevo	161
7.27. JU OŠ "Pale" Pale	162
7.28. JU Srednja elektrotehnička škola Sarajevo	163
7.29. JU Srednja škola za okoliš i drvni dizajn Sarajevo	163
7.30. JU "Treća osnovna škola" Ilidža	164
7.31. JU OŠ Ante Brune Brušića Rakitno, Posušje	165
7.32. JU OŠ Kočerin Široki Brijeg	165
7.33. JU OŠ Tina Ujevića Vitina, Ljubuški	166
7.34. JU Prva osnovna škola Široki Brijeg	167
7.35. JU Gimnazija "Visoko"	167
7.36. JU OŠ "Mak Dizdar" Zenica	168
7.37. JU OŠ "Meša Selimović" Zenica	169
7.38. JU Srednja tehnička škola Tešanj	169
7.39. PU OŠ "Nikola Tesla"	170
8. Dobre prakse iz Super Eko škola	171
8.1. JU Gimnazija "Edhem Mulabdić" Maglaj	171
8.2. JU OŠ "Hasan Kikić" Sarajevo	172
8.3. JU Srednja mješovita škola "Žepče"	174
8.4. JU OŠ "Meša Selimović" Zenica	176
8.5. JU OŠ "Aleksa Šantić" Sarajevo	177
8.6. JU Srednja elektrotehnička škola Sarajevo	179
8.7. JU OŠ Gnojnice Mostar	180
8.8. JU OŠ "Branko Ćopić" Prnjavor	182
8.9. JU OŠ IV osnovna škola Mostar	184
8.10. JU MSŠ Stjepana Radića Usora	185
9. Preporuke konsultanata/ica na osnovu rada sa školama	187
10. Literatura	191

Skraćenice

BiH	Bosna i Hercegovina
CM	Certifikacijski mehanizam
CPCD	Centar za promociju civilnog društva
EAP	Environment Action Programme - Okolišni akcioni program
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
FEE	Foundation for Environmental Education - Fondacija za obrazovanje o okolišu/životnoj sredini
LEAP	Local Environment Action Plan - Lokalni ekološki akcioni plan
MZ	Mjesna zajednica
NEAP BIH	National Environment Action Plan BiH - Nacionalni akcioni plan za okoliš BiH
OCD	Organizacija civilnog društva
OECD	Organisation for Economic Cooperation & Development - Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj
RS	Republika Srpska
UNEP	United Nations Environment Programme - Program za okoliš/životnu sredinu Ujedinjenih nacija
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization - Organizacija za obrazovanje, nauku i kulturu Ujedinjenih nacija

Predgovor

Centar za promociju civilnog društva vam sa zadovoljstvom predstavlja Priručnik za implementaciju Certifikacijskog mehanizma Eko škola u Bosni i Hercegovini, koji je kreiran u okviru projekta „Misli o prirodi!“ i finansijski podržan od strane Švedske.

Aktivnosti Eko škole, koje se realiziraju u školama širom Bosne i Hercegovine (BiH), imaju važno mjesto u odgoju i obrazovanju učenika/ica. Njihova uloga je da svakom djetetu pruže priliku da otkriju i razviju svoja interesovanja, sarađuju s drugima na različitim aktivnostima i projektima i steknu nova znanja i vještine. Rad na zaštiti okoliša/životne sredine tretira se najčešće kao vannastavna aktivnost u školi, a poznato je da one potiču socijalni i emocionalni razvoj učenika/ica i pozitivno utiču na njihova obrazovna postignuća.

Priručnik koji je pred vama, podijeljen na četiri dijela kroz ponuđenih devet poglavlja, opisuje korake Certifikacijskog mehanizma za Eko škole u BiH, kao i ideje o tome na koji način škole mogu osmisliti i implementirati zahtjeve Certifikacijskog mehanizma (CM) kroz program Eko škola. Na taj način će se unaprijediti i inovirati rad ekosekcija u školi, pomoći školskom menadžmentu da izvrši procjenu stanja, pripremi akcioni plan, implementira ga i izvrši pripremu za certificiranje kroz program Eko škola u BiH

Prvi dio odnosi se na uvodne napomene o samom projektu „Misli o prirodi!“, ali i sve bitne i relevantne prikaze procesa kako se praktično može postati Eko škola uz dobru organizaciju i sistematski prikaz svih potrebnih aktivnosti i radnji da bi se to postiglo. U ovom dijelu dat je zakonski i institucionalni okvir za provođenje svih neophodnih preduslova za takvo zvanje, ali su data i postojeća iskustva iz BiH, iz okruženja, ali i iz Evrope i svijeta. Naravno, opisan je detaljno sam CM koji je potrebno da osnovna ili srednja škola provede kroz neophodne aktivnosti i organizaciju u okviru nastavnih i vannastavnih programa u školi.

Drugi dio odnosi se na konkretnu primjenu CM-a u četiri osnovna koraka koje škola mora provesti da bi pristupila prijavi za certifikat ili obnovu certifikata za zvanje ili status Eko škole.

Treći dio je najobimniji, a čine ga prilozi u kojima se nalaze upitnici, protokoli, nastavne pripreme i tabele s primjerima iz svake oblasti koja je obuhvaćena ovim priručnikom, a koji su nezaobilazni dio i kvalitetna pomoć nastavnicima/icama i školama u postupku implementacije CM-a za Eko škole u BiH.

Četvrti dio prikazuje pozitivne prakse sa naučenim lekcijama iz škola koje su bile uključene u projekat „Misli o prirodi!“. U njemu su predstavljeni rezultati 38 škola (28 osnovnih i 10 srednjih) iz BiH, koje su implementirale CM u periodu novembar 2020. – juni 2022. godina. Također su istaknute i dobre prakse iz 10 Super Eko škola, te date preporuke konsultanta/ica o tome kako unaprijediti CM za budući rad sa školama.

Posebna vrijednost ovog priručnika je ta što je nastao kao rezultat rada stručnjaka iz prakse, u saradnji s nastavnicima/ama osnovnih i srednjih škola koji su učestvovali u fokus-grupama i implementaciji CM u praksi te dali svoj doprinos unaprjeđenju Certifikacijskog mehanizma Eko škola u BiH. Nadamo se da će ovaj priručnik budućim Eko školama, koje namjeravaju implementirati ovaj CM, biti od pomoći i da će svojim iskustvima dodatno obogatiti njegov sadržaj u budućnosti.

Aida Daguda

Direktorica Centra za promociju civilnog društva

Dio I

Uvod

1. O projektu „Misli o prirodi!“

„Misli o prirodi!“ trogodišnji je projekat koji implementira Centar za promociju civilnog društva (CPCD), a finansijski podržava Vlada Švedske u iznosu od 3 miliona konvertibilnih maraka.

Osnovni cilj projekta „Misli o prirodi!“ jeste povećati uticaj civilnog društva u zaštiti okoliša/ životne sredine u BiH kroz umrežavanje organizacija civilnog društva, institucija, stručnih lica, škola, medija i mladih za zajedničko, sinhronizirano i snažno djelovanje na lokalnom nivou. Škole su jedan od najvažnijih aktera u lokalnim zajednicama i zbog toga je važno da budu uključene u programe zaštite okoliša/životne sredine. Dodatni značaj projekta predstavlja doprinos provođenju zahtjeva Evropske unije i međunarodnih sporazuma iz oblasti okoliša, klime i energije koje je BiH ratificirala. Osim sa školama, projekat saraduje s okolišnim/ekološkim udruženjima, medijima, predstavnicima/icama vlasti na raznim nivoima, te građanima i građankama. Projekat je zasnovan na 5 komponenti:

1. Zagovaranje

Unaprjeđenje zaštite okoliša/životne sredine je jedino moguće kroz diverzificiran pristup problemskim oblastima, ali i zajedničko djelovanje, sistematičan i naučno utemeljen pritisak civilnog društva na donosioce/donositeljice odluka i zagađivače, te podizanje svijesti o važnosti okoliša/životne sredine u poboljšanju standarda života.

Podrška će biti pružena kroz edukacije i grantove za mreže organizacija koje će sprovoditi zagovaračke inicijative, medije i organizacije koje će pozivati kompanije na veću javnu odgovornost.

2. Eko HUBovi

Kompleksnost pitanja okoliša/životne sredine zahtijeva kontinuiranu prisutnost na lokalnom nivou, ekspertizu u oblasti zaštite okoliša/životne sredine, umreženost s lokalnim akterima, mogućnost komunikacije s mladima, školama i medijima, te kapacitete za pružanje edukativne i stručne podrške drugim organizacijama i školama. Kroz ovu projektnu komponentu formirana je mreža od 9 Eko HUBova koji će biti lideri u svojim regionima, a uz direktnu komunikaciju s CPCD-om, ostalim Eko HUBovima i lokalnim akterima predstavljat svojevrsan HUB za prikupljanje i distribuciju najrelevantnijih informacija u oblasti okoliša/životne i iniciranje lokalnih akcija.

3. Eko škole

Rad sa školama i ministarstvima obrazovanja na entitetskim i kantonalnim nivoima osigurat će održivost ideje projekta „Misli o prirodi!“. Škole koje pokazuju zainteresiranost za unaprjeđenje plana i programa rada škole, vannastavnih aktivnosti i edukaciju u oblasti zaštite okoliša/životne sredine, imat će priliku dobiti certifikat Eko škola. 36 odabranih škola će, uz podršku CPCD-a i Eko HUBova, kreirati akcioni plan na osnovu kojeg će im biti pružena materijalna i tehnička podrška.

4. Mladi

Uključenost i proaktivan pristup mladih okolišnim/ekološkim pitanjima jedna je od najznačajnijih projektnih komponenti koja se prožima kroz sve planirane aktivnosti u vidu kampanje podizanja svijesti i promocije okolišnih/ekoloških pitanja. Različiti alati i metode bit će korištene u implementaciji kampanje, uključujući takmičenja, izazove i druge kreativne alate. Planirano je i održavanje 3 ljetne škole za ekolidere i liderice koji će nakon završenih obuka u svojim zajednicama pokrenuti inicijative.

5. Eko novinari/ke

Medijska pokrivenost okolišnih/ekoloških pitanja bit će unaprijeđena tokom projekta kroz sistematičan pristup medijima, novinarima i novinarkama, ali i rješavanju izazova s kojima se suočavaju prilikom rada na medijskim sadržajima iz oblasti zaštite okoliša/životne sredine. Novinari/ke će, uz saradnju s fakultetima novinarstva, održati niz predavanja za studente i studentice. Planirana je i medijska edukacija građana i građanki kako bi se aktivno uključili u kreiranje medijskih sadržaja o pitanjima okoliša/životne sredine. Novinarska nagrada za najbolje medijske sadržaje u oblasti zaštite okoliša/životne sredine bit će ustanovljena tokom projekta i bit će dodijeljena dva puta za vrijeme njegovog trajanja.

Projekat će uključiti različite interesne grupe - organizacije civilnog društva, medije, građane i građanke (posebno mlade), poduzeća, osnovne i srednje škole, institucije vlasti. Posebna pažnja bit će usmjerena na pitanja kojima je potreban multidisciplinarni i inkluzivni pristup - poput siromaštva, sprječavanja konflikta, ljudskih prava, te odnosa rodne ravnopravnosti i okoliša.

U okviru komponente Eko škole, jedna od aktivnosti je i izrada Priručnika za implementaciju Certifikacijskog mehanizma za Eko škole u BiH koji je prezentiran u ovom dokumentu.

Certificiranjem Eko škola kroz projekat „Misli o prirodi!“ želi se povećati svijest o važnosti većeg i kvalitetnijeg sadržaja okolišnih/ekoloških aktivnosti u školama, kako bi se na vrijeme moglo odgovoriti budućim zahtjevima Evropske unije u oblasti zaštite okoliša/životne sredine. Iskustva certificiranih škola mogu poslužiti kao dobra osnova za definiranje više okolišnih/ekoloških sadržaja u nastavnom planu i programu škola u budućnosti.

2. Odgoj i obrazovanje o okolišu/životnoj sredini u BiH

2.1. Pozadina

Obrazovanje je osnovni preduslov prosperiteta svakog društva, ali istovremeno i jedna od temeljnih unutrašnjih potreba svakog ljudskog bića. To je cjeloživotni proces ličnog razvoja, sticanja novih znanja i vještina u svrhu efikasnijeg prilagođavanja novim životnim okolnostima, novim tehnologijama, spoznajama i dostignućima ljudskog društva.

Škole u BiH realiziraju brojne projekte i aktivnosti iz oblasti zaštite okoliša/životne sredine u saradnji s drugim organizacijama ili samostalno. Međutim, veoma često, nakon završetka projekta, promjenom nastavnog osoblja i sl., započeti programi i aktivnosti koji su polučili odlične rezultate se zaustavljaju.

Uključivanjem škole, provedbom programa i sticanjem certifikata po ustanovljenom certifikacijskom mehanizmu, škola se obavezuje na kontinuiranu provedbu aktivnosti u oblasti zaštite okoliša/životne sredine kroz redovne nastavne i vannastavne aktivnosti, te prima certifikat koji joj omogućava ugledni status Eko škole, a koji garantira odgoj i obrazovanje mladih na jedan drugačiji način.

Kada se govori o potrebi zaštite okoliša/životne sredine, nužno je postaviti važno pitanje: Koji faktori, kada i koliko doprinose buđenju okolišne/ekološke svijesti pojedinca/ke? Važno je da pojedinac/ka sam spozna doprinos u postizanju ciljeva i zadataka koji su potrebni za očuvanje zdravog i kvalitetnog životnog okruženja. Faktori koji doprinose odgoju i obrazovanju iz područja okoliša/životne sredine i formiranju okolišne/ekološke svijesti su, između ostalih, roditelji, okruženje, škola, fakultet, privredni subjekti, društvo, mediji i organizacije civilnog društva.

Učenici/ice će mnogo bolje razumjeti i zapamtiti ono što su neposredno doživjeli, nego nešto što im je prepričano ili samo demonstrirano. Zato je bitno učenicima/icama omogućiti sticanje neposrednog iskustva, stavljati ih u situacije u kojima će nove informacije primati različitim senzornim putevima, preraditi ih i učvrstiti njihovo zadržavanje nekim oblikom primjene. Takva su iskustva npr. izvođenje oglada, odnosno posmatranje i istraživanje prirodnih pojava, procesa ili objekata. Ako izvorna stvarnost nije dostupna, gledanje filma ili kompjuterske simulacije također mogu biti vrijedno iskustvo.

Rad u zajednici, suprotstavljanje mišljenja, donošenje odluka, te rješavanje konfliktnih situacija iznimno su važne životne vještine koje učenici/ice mogu razvijati u simuliranim situacijama poput igranja uloga ili dramatizacije nekog scenarija, te i na taj način sticati iskustva koja su stvarna u razmišljanju o uzrocima i posljedicama postupanja u emocijama, te ispitivanju stavova i vrijednosti. Iskustvo istraživanja ne doprinosi samo spoznajnoj sferi razvoja učenika/ice koji je došao do odgovora na postavljeno pitanje, već se tokom cijelog procesa razvijaju brojne psihomotoričke vještine i sposobnosti, što značajno doprinosi usvajanju svih učeničkih kompetencija. U ostvarivanju sadržaja i aktivnosti okolišnih/ekoloških tema važna strategija je učenje kroz projektnu nastavu, te razvijanje vannastavnih aktivnosti (projektne dani, radionice, izleti, posjete ekovrtovima, istraživačkim centrima i raznim ustanovama).

U razvoju učenika/ica i ostvarenju ciljeva okolišnih/ekoloških tema, ključnu ulogu ima škola koja zajedno s predmetnim nastavnicima/icama treba pružiti kvalitetno i poticajno okruženje za učenje. Najbolje okruženje za učenje je ono u kojem se učenici/ice osjećaju prihvaćeno i u kojem se potiče saradnički odnos s drugim učenicima/icama i nastavnim osobljem. Nastavnik/ica motivira svoje učenike/ice na taj način što postavlja pozitivna, realna i ostvariva očekivanja za učenike/ice, vjeruje u njihov uspjeh, te poštuje različite stavove. Potiče pozitivne međuljudske odnose i stvara pozitivnu razrednu klimu u kojoj nema straha od kritičkog pristupa, postavljanja pitanja i razmjene ideja. Istraživačke aktivnosti mogu se provoditi individualno, u paru ili grupi (na nivou razredne zajednice ili škole).

Nastavnik/ica potiče učenike/ice na postavljanje različitih pitanja među kojima posebno izdvaja ona istraživačka. Uči ih kako različitim istraživačkim aktivnostima doći do podataka koji se mogu analizirati, kako interpretacijom rezultata dobiti odgovor na istraživačko pitanje, te potvrditi ili opovrgnuti svoje pretpostavke. Upućuje učenike/ice kako se zaključak donosi na osnovu dobijenih rezultata, a ne prijašnjeg znanja, te ih uči rješavati probleme razvijanjem kritičkoga mišljenja. Svoje učenike/ice višestruko izlaže situacijama koje od njih zahtijevaju primjenu istraživačkih vještina, jer to vodi razvijanju motivacije i samostalnog učenja.

Učionice u kojima se realiziraju okolišne/ekološke teme trebaju u svom prostoru imati jasno naglašene okolišne/ekološke poruke i plakate koji imaju za cilj okolišnu/ekološku osviještenost. Usvajanje koncepata zasniva se na učenikom posmatranju i istraživanju prirode, te se kao nastavna sredstva gdje je god moguće upotrebljavaju materijali iz prirode, s naglaskom na izvornu stvarnost, princip očiglednosti i zavičajnosti. Učenici/ice se potiču na donošenje materijala iz neposrednog okoliša za proučavanje u školi. Učenje o prirodi izvan učionice posebno je dragocjeno jer doprinosi lakšem usvajanju ishoda, te je znanje stečeno na taj način trajnije.

Problem s vanjskom motivacijom je taj što, u slučaju da nagrade izostanu, učenici/ice mogu gubiti motivaciju za rad, pristupati radu sasvim drugačije, biti manje kreativni i ne osjećati da imaju kontrolu nad vlastitim učenjem i napredovanjem. Vješt i iskusan nastavnik/ica može potaknuti učenike/ice na zajednički rad i uputiti ih da zadovoljstvo pronalaze u samom procesu rada. Motivirati učenike/ice za kvalitetan rad bilo u nastavnim ili vannastavnim aktivnostima jedan je od najvažnijih zadataka za nastavnike/ice.

2. 2. Trenutno stanje obrazovanja o okolišu/životnoj sredini u BiH

Okolišne/ekološke teme koje su zastupljene u nastavnom procesu i nastavnim planovima i programima osnovnih i srednjih škola u BiH tiču se: zagađenja zraka, zemlje, vode, globalnog zagrijavanja i alternativnih izvora energije. Nastavne metode koje su najčešće u upotrebi su istraživačka, zatim metoda grupnog rada i metoda aktivnog učenja kroz projektnu nastavu. Broj časova o okolišu/životnoj sredini zavisi od toga da li je škola bila uključena u neki od programa Eko škola ili zavisi individualno od volje nastavnika/ica.

U osnovnim školama u Federaciji BiH (FBiH), okolišne/ekološke teme izučavaju se u manjoj mjeri kroz predmete Moja okolina od I do IV razreda, Priroda i Društvo u V razredu, dok se u višim razredima okolišne/ekološke teme reducirano obrađuju kroz predmete

Biologija, Geografija, Fizika i Hemija. U Republici Srpskoj (RS) kroz predmete Priroda i društvo od II do IV razreda i Poznavanje prirode i društva u V razredu, u višim razredima je kao u FBiH obuhvaćeno kroz predmete Biologija, Geografija, Fizika i Hemija.

Može se reći da se jedan dio sadržaja koji se ne obrađuju kroz nastavne predmete realizira kroz vannastavne aktivnosti i projektne nastave koji su usmjereni na podizanje svijesti o zaštiti okoliša/životne sredine. U nekim školama koje su prošle program Eko škola postoje i ekosekcije koje se isključivo bave okolišnim/ekološkim temama i podizanjem svijesti o zaštiti okoliša/životne sredine.

Navest ćemo neke od okolišnih/ekoloških tema i aktivnosti koje su predmet interesovanja ekosekcija u školi:

- a) sakupljanje papira i kartonske ambalaže,
- b) uređenje školskog dvorišta,
- c) održavanje školskog vrta i sadnja ukrasnog bilja,
- d) kampanja pod nazivom „Reciklaža nije blamaža“,
- e) Evropska sedmica za smanjenje otpada,
- f) obilježavanje svih važnih datuma iz ekološkog kalendara,
- g) pošumljavanje,
- h) projekti „Od otpada do gotovog proizvoda“,
- i) recikliranje i dr.

Analizirajući nastavne planove i programe, kao i okolišne/ekološke aktivnosti osnovnih i srednjih škola kroz izvještaje s web-stranica škola, može se primijetiti da su u oba bh. entiteta kroz vannastavne aktivnosti prisutne teme čišćenja i uređenja školskog dvorišta i okoline, reciklaže, pošumljavanja, kompostiranja i dr. Međutim, primjetno je da nedostaje kampanja i zagovaranje od strane lokalne zajednice, medija, organizacija civilnog društva i drugih aktera zajednice za smanjenje zagađenosti i odgojnog djelovanja na svijest građana na nivou čitave lokalne zajednice. Nije dovoljno samo pokretati akcije čišćenja, nego treba preventivno djelovati kako bi se postiglo smanjenje zagađivanja okoliša/životne sredine.

Sve navedene aktivnosti su u najvećoj mjeri pojedinačne od škole do škole ili u zavisnosti od pojedinaca koji su zaduženi za neke od ovih aktivnosti u školi. Ovdje se želi ukazati na nedostatak harmoniziranih zajedničkih aktivnosti kad je u pitanju zajednički pristup okolišnom/ekološkom razvoju na nivou obrazovnih sistema u BiH. Da bi se to promijenilo, sve navedene aktivnosti potrebno je kvalitetno implementirati kroz nastavne planove i programe i vannastavne aktivnosti da se provode sistemski, a ne sporadično i da zavise od bilo kojeg pojedinca.

Aktivnosti lokalne zajednice na jačanju svijesti o okolišu zahtijevaju jaču podršku.¹ Organizacije civilnog društva i udruženja građana mogu značajno doprinijeti u pružanju informacija o praksama i iskustvima stečenim u implementaciji obrazovanja za okolišno održivi razvoj; kroz mreže organizacija civilnog društva ove informacije mogu dospjeti do šire javnosti.

¹ Azra Jaganjac (2007), Sarajevo, „Priručnik za edukaciju nastavnika/ica - Kako razvijati svijest o okolišu, živjeti u skladu sa okolišem“

2. 3. Zakonsko, strateško i institucionalno utemeljenje

Obrazovni sistem u BiH utemeljen je na zakonskim propisima kojima je regulirana djelatnost odgoja i obrazovanja, uključujući pripremu nastavnih planova i programa i sve segmente njihove implementacije.

U postojećoj odgojno-obrazovnoj praksi prisutne su određene okolišne/ekološke teme i aktivnosti, ali ih je potrebno bolje regulirati u kontekstu zakonske legislative u oblasti odgoja i obrazovanja.

Obrazovni sektor u BiH je odraz uređenja države, definiran Ustavom BiH, ustavima entiteta i kantona, te Statutom Brčko distrikta BiH i na osnovu kojih se zakonski definiraju nadležnosti u oblasti obrazovanja. Nadležnost u obrazovanju ima deset kantona u FBiH, RS-u i Brčko distriktu BiH. Na nivou BiH, usvojena su četiri okvirna zakona:

1. Okvirni zakon o visokom obrazovanju u BiH,
2. Okvirni zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju u BiH,
3. Okvirni zakon o srednjem stručnom obrazovanju i obuci u BiH,
4. Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH.

Svi zakoni u entitetu RS, kantonima i Brčko distriktu BiH, kao i drugi propisi iz oblasti obrazovanja trebaju se usklađivati s odredbama okvirnih zakona BiH.

Djeca s poteškoćama u razvoju obrazuju se u redovnim školama prema važećim nastavnim planovima i programima i u specijaliziranim ustanovama, odnosno, osnovnim školama za djecu s posebnim potrebama, prema posebnim nastavnim planovima i programima.²

Relevantno entitetsko zakonodavstvo, programski i strateški dokumenti u BiH iz oblasti zaštite okoliša/životne sredine omogućavaju zakonski osnov i potiču uvođenje u nastavne i vannastavne programe edukaciju i praktične aktivnosti provođenja zaštite okoliša u školama lokalnih zajednica. Prema Zakonu o zaštiti okoliša FBiH³, poglavlje V. INFORMIRANJE I EDUKACIJA O OKOLIŠU, članovi 25, te 26. i 27. Edukacija, obuka i kultura o okolišu, potiče se obuka i podizanje svijesti o potrebi zaštite okoliša. Dio Zakona to jasno pokazuje:

„Svaki građanin ima pravo da stiče i unapređuje saznanja o okolišu. Širenje i unapređivanje saznanja o okolišu su primarne obaveze FBiH, kantona i lokalnih vlasti.

Nadležni ministar dužan je saradivati sa drugim ministrima u cilju osiguravanja stručne edukacije o okolišu.“

„Federalni, kantonalni organi uprave i općinske službe za upravu dužni su izvršiti obaveze iz čl. 25. i 26. ovog Zakona preko institucija za instruiranje i obrazovanje javnosti, u saradnji s udruženjima za zaštitu okoliša i stručnim organizacijama koje angažiraju javnost u zaštiti okoliša. Federacija, kantoni i općinske službe za upravu su dužni pružiti podršku obrazovnim institucijama, vjerskim zajednicama, naučnim institucijama, stručnim organizacijama i udruženjima kako bi mogli djelotvornije provoditi svoje obrazovne i trening aktivnosti.“

² Ibidem, str. 30

³ „Službene novine Federacije BiH“, broj 33/03

Također, i Zakon o zaštiti prirode FBiH⁴ u poglavlju XIV. ZNAK ZAŠTITE PRIRODE I PROMOCIJA ODGOJA I OBRAZOVANJA U ZAŠTITI PRIRODE, član 205, propisuje:

„FBiH je dužna osigurati uvjete za usklađeno provođenje odgoja i obrazovanja o zaštiti prirode na svim nivoima odgojno-obrazovnog sistema.“

Slično je definirano i u Zakonu o zaštiti životne sredine RS-a⁵ i Zakonu o zaštiti prirode Republike Srpske .

Strategija zaštite okoliša FBiH 2008–2018. godine, koja je već istekla, u više prioriternih oblasti prepoznaje i obrađuje potrebu za senzibiliziranjem javnosti i jačanjem okolišne/ekološke svijesti građana i školske populacije. U velikom broju oblasti uključeni su operativni ciljevi jačanja okolišne/ekološke svijesti kojima projekat direktno doprinosi.

U Strategiji zaštite prirode RS-a 2011-2017. godine, u Operativnom cilju 1. 11. „Jačanje ekološke svijesti“, navodi se mjera Aktualizacija nastavnih planova i programa u predškolskim i školskim institucijama u cilju postizanja adekvatnije informisanosti i obrazovanja o pitanjima zaštite životne sredine.

Nacionalni akcioni plan za zaštitu okoliša (NEAP) BiH identificira da nastavni planovi i programi u osnovi imaju obrazovanje za okoliš kroz neke predmete kao što su Moja okolina i Poznavanje prirode, ali da je to nedovoljno za adekvatno obrazovanje o okolišu i ne nudi interdisciplinarni pristup za razumijevanje okolišnih problema. NEAP među prioritete stavlja i modernizaciju implementacije nastavnog plana i programa s posebnim akcentom na pitanja zaštite okoliša.

U okviru Strategija razvoja bh. općina, te Lokalnim ekološkim akcionim planovima (LEAP), u svim oblastima upravljanja okolišem (zrak, voda, tlo, otpad, šume), predlažu se aktivnosti edukacije u oblasti očuvanja okoliša/životne sredine.⁶

Prema Zakonu o ministarstvima i drugim organima uprave BiH, Ministarstvo civilnih poslova BiH nadležno je za obavljanje poslova i izvršavanje zadataka koji su u nadležnosti države i koji se odnose na utvrđivanje osnovnih načela koordiniranja aktivnosti, usklađivanja planova entitetskih tijela vlasti i definiranje strategije na međunarodnom planu, između ostalih, i za oblast obrazovanja.

Na entitetskom nivou djeluju dva ministarstva nadležna za pitanja obrazovanja. U FBiH je to Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, a u RS-u Ministarstvo prosvjete i kulture. U Distriktu Brčko, nadležnost za pitanja obrazovanja dodijeljena je Odjelu za obrazovanje Vlade Brčko distrikta BiH.

U FBiH, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke ima koordinirajuću ulogu, a isključiva nadležnost iz oblasti obrazovanja je u nadležnosti kantona. Svaki kanton ima svoje ministarstvo obrazovanja, te kantonalne zakone o obrazovanju. Kantoni imaju mogućnost određene nadležnosti za pitanja obrazovanja prenijeti na FBiH, stoga, funkcija i uloga Federalnog ministarstva obrazovanja zavisi od dodijeljenih funkcija od strane kantona.⁷

Sve navedeno ukazuje na to da je u cilju dugoročnog poboljšanja stanja okoliša/životne sredine, neophodno kontinuirano raditi na edukaciji i podizanju okolišne/ekološke

4 „Službene novine Federacije BiH“, broj 66/13

5 „Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 71/2002 i 79/2015

6 „Službeni glasnik Republike Srpske“, broj: 50/02, 34/08 i 59/08

7 Obrazovanje za održivi razvoj BiH - istraživački izvještaj, ProMente - socijalna istraživanja, oktobar 2011.

svijesti građana/ki, posebno učeničke populacije. Program Eko škola doprinijet će podizanju svijesti i edukaciji novih generacija mladih, ali i šire zajednice u kojoj djeluje škola, a temeljit će se na mnogobrojnim iskustvima iz zemalja EU-a, ali i susjednih zemalja.

2.4. Eko škole u EU, regionu i BiH

Uvođenje programa Eko škola u nastavne programe zemalja EU-a počeo je prije 25 godina i danas je stvarnost koja se temelji na međunarodnom programu Fondacije za obrazovanje u oblasti okoliša/životne sredine⁸ (FEE program). Prvi programi Eko škole pokrenuti su još 1994. godine u Njemačkoj, Danskoj, Grčkoj i Velikoj Britaniji.

Nakon provedenog programa Eko škola po FEE metodologiji, škola dobija status Eko škole.⁹ Do sada je navedeni FEE program Eko škola proveden u 68 zemalja Evrope i svijeta. Kroz obuku po navedenom programu prošlo je oko 12 miliona učenika/ica iz 52.000 obrazovnih ustanova iz četrdesetak zemalja Evrope i više od dvadeset vanevropskih zemalja. FEE program Eko škola podržavaju Program UN-a za okoliš/životnu sredinu (UNEP) i Organizacija UN-a za obrazovanje, nauku i kulturu (UNESCO). Dobar primjer napretka u provođenju i unaprjeđenju FEE programa Eko škola učinile su skandinavske zemlje, pod vodstvom Švedske, Norveške i Finske u saradnji s FEE.

Sedmi okolišni akcioni program¹⁰ u EU (The 7th Environment Action Programme (EAP)) stupio je na snagu u januaru 2014. godine. Institucije EU-a i države članice odgovorne su da osiguraju njegovo provođenje. Prioritetni ciljevi postavljeni su do 2020. godine kako bi se dao dugoročniji smjer, a oni postavljaju i viziju gdje Unija želi biti do 2050. godine. U tom smislu, identificirana su tri ključna cilja:

- zaštititi, sačuvati i ojačati prirodni kapital Unije,
- pretvoriti Uniju u ekonomičnu, zelenu i konkurentnu ekonomiju s niskim udjelom ugljika,
- zaštititi građane/ke Unije od pritisaka vezanih za okoliš i rizika za zdravlje i dobrobit.

U kontekstu navedenog, četiri tzv. „aktivatora“ pomoći će Evropi da ispuni ove ciljeve:

- bolja primjena zakonodavstva,
- bolje informacije putem poboljšanja baze znanja,
- više i mudrije investicije za okolišnu i klimatsku politiku,
- puna integracija okolišnih zahtjeva i razmatranja u druge politike.

Švedska, najveća od nordijskih zemalja, smatra se jednom od najodrživijih zemalja svijeta (Östman & Östman, 2013; OECD, 2014, str. 14). Od sredine 2000-ih, švedski vladini budžeti za istraživanje i razvoj porasli su u vezi s tim, a Švedska je napravila takvo okruženje s ciljem da zadrži svoju vodeću ulogu u rješavanju klimatskih promjena i ostalih tema koje govore o održivosti (OECD, 2014, P. 14).

---

8 *Foundation for Environmental Education* - FEE Kopenhagen, osnovana 1981. godine odlukom Vijeća Evrope

9 *Eco-Schools*

10 <https://ec.europa.eu/environment/action-programme/>

Pored ciljnih područja, obrazovni sektor značajno se fokusirao na okolišna/ekološka pitanja već više od dvadeset godina s dugom historijom okolišnog/ekološkog obrazovanja (EE).

Međutim, tek od decenije koju su Ujedinjene nacije proglasile Decenijom obrazovanja za održivi razvoj (UN DESD) predložene 2002. godine, Obrazovanje za održivi razvoj (ESD) prednjači u svim sektorima obrazovanja u Švedskoj (Cars & Zapad, 2014; Sauvé, 1996; Östman & Östman, 2013; Nyander, 2005.).¹¹

Od 2014. godine, program Zelena zastava (Grön Flagg) u Švedskoj, utemeljen na međunarodnom programu Eko škole, provodi nevladina organizacija Keep Sweden Tidy Foundation. Kroz ovaj program dodijeljene su Zelene zastave za oko 2500 škola (Öhman & Öhman, 2013.). S druge strane, Nacionalna agencija za obrazovanje nagradila je više od 250 škola ovom zastavom u 2015. godini (OECD, 2014; Skolverket, 2014b, 2014c; Skolverket, 2015a; 2015b).

Iako su oba programa nagrađivanja imala uspjeh i priznanje u sve većem broju škola koje su se uspješno prijavile i ponovo potvrdile akreditaciju, brojke su još uvijek relativno malobrojne u odnosu na broj škola u Švedskoj. Prema Skolverketu (2015c), Švedska ima 4887 osnovnih škola od kojih 4090 finansira vlada, 5 škola su Sámi škole, a 792 su privatne škole. Sámi škole, koje su se prije 1977. godine nazivale Nomad škole ili Lapp škole, dio su švedskog sistema javnih škola i, kao takve, implementiraju isti nastavni plan i program kao i državne osnovne škole.

Iako se trenutni broj škola u Švedskoj nagrađenih Ekozastavom u prožimanju koncepta održivog razvoja u obrazovanju u literaturi često navodi kao uspjeh, taj broj je još uvijek relativno mali (OECD - Organisation for Economic Cooperation & Development, 2014.).

Prema Zakonu o zaštiti okoliša Švedske, svako ko provodi predškolski i školski odgoj trebao bi raditi preventivno kako bi se izbjegli okolišni/ekološki i zdravstveni problemi. Pored redovnih inspekcija koje provodi Ured za zaštitu okoliša, postoje smjernice Švedske uprave za radno okruženje koje reguliraju nivo protoka zraka i buke u poslovnim prostorijama.

Također, dobra iskustva u provedbi FEE međunarodnog programa imaju i susjedne zemlje, Hrvatska i Srbija. U Hrvatskoj je FEE program za Eko škole započeo s realizacijom 1999. godine, a u Srbiji 2011. godine. Danas u Hrvatskoj aktivan status Eko škole ima više od 300 odgojno-obrazovnih ustanova: 89 dječijih vrtića, 195 osnovnih škola, 7 centara za odgoj, obrazovanje i rehabilitaciju, 38 srednjih škola, 2 učenička doma i 3 visokoobrazovne ustanove.

U BiH je FEE međunarodni program Eko škola uspostavljen krajem 2018. godine od strane prvog ovlaštenog zastupnika programa za BiH Munja Inkubatora društvenih inovacija. Konkretna realizacija programa započela je početkom 2019. godine uključivanjem 23 osnovne škole iz cijele BiH. Navedeni program je jedan od mogućih oblika implementacije programa Eko škola, dok je Certifikacijski mehanizam Eko škola u BiH predstavljen u ovom dokumentu odgovor na potrebe škola, mogućnosti za integraciju inovativnih pristupa i rješenja i predstavlja spoj svih dobrih praksi prilagođenih bosanskohercegovačkom kontekstu. Osim sistema certifikacije, ovaj program nudi direktnu podršku školama u procesu koji je pred njima.

¹¹ James, Evans (2015), *Master thesis, PDF: Education for Sustainable Development (ESD) Awards in Sweden*

3. Certifikacijski mehanizam Eko škola u BiH

Certifikacijski mehanizam Eko škola u BiH, prezentiran u ovom dokumentu, predstavlja prilagođenu verziju FEE međunarodnog programa Eko škola kreiranu na osnovu mišljenja i dugogodišnjeg iskustva stručnjaka uključenih u izradu ovog dokumenta i omogućava realnu i optimalnu metodologiju uvođenja u bh. obrazovni sistem.

Osnovni cilj Certifikacijskog mehanizma Eko škola u BiH je uključiti očuvanje okoliša/životne sredine na principima održivog razvoja u rad odgojno-obrazovnih institucija u BiH, preko implementacije aktivnosti koje će uvesti vidljive promjene stavova i ponašanja u svakodnevnom životu i radu učenika/ica i zaposlenika/ica škole, ali i šire društvene zajednice.

Škole su jedan od najvažnijih aktera u lokalnim zajednicama i zbog toga je važno da budu uključene u programe zaštite okoliša/životne sredine. Certifikacijski mehanizam Eko škola ohrabruje škole i mlade da se aktivno uključe u zaštitu okoliša/životne sredine u svom okruženju. Promjena počinje u učionici, proširuje se na cijelu školu i na kraju dolazi u zajednicu. Eko škola je idealan način da škole krenu putem kojim će ići ka poboljšanju okoliša/životne sredine, kako u školi, tako i u lokalnoj zajednici, dok u isto vrijeme imaju pozitivan uticaj na živote mladih, njihovih porodica, školskog osoblja, lokalnu vlast, te građane i građanke.

Koristeći Certifikacijski mehanizam, škola uvodi kontinuirano provođenje aktivnosti vezanih za zaštitu okoliša/životne sredine koje su inkorporirane u sva događanja unutar škole i u njenom okruženju. U ove okolišne/ekološke aktivnosti uključuju se zaposlenici/ice i učenici/ice škole prema svom ličnom interesu, radi prezentiranja znanja, navika, okruženja i ozračja u kojem žive i čiji kvalitet življenja bi svojim djelovanjem željeli poboljšati.

Kroz ovaj certifikacijski mehanizam škola se obavezuje na provođenje predviđenih aktivnosti i koraka koji je dovode do certifikata Eko škola, a u bliskoj saradnji s ekspertnim timom Centra za promociju civilnog društva.

Važno je istaknuti da Certifikacijski mehanizam ne opterećuje redovnu nastavu, nego je unaprjeđuje, pružajući mogućnosti učenicima/cama i nastavnicima/cama da razvijaju vještine multidisciplinarnosti, timskog rada, promocije i brige za okoliš/životnu sredinu. Da bi škola postala Eko škola, neophodno je da u svoj odgojno-obrazovni program ugradi obrazovanje i odgoj o okolišu/životnoj sredini i da to postane praksa svakodnevnog života učenika/ica i zaposlenika/ica Eko škole.

Certifikacijski mehanizam omogućava školama u BiH da korištenjem jedinstvene metodologije provode odgoj i obrazovanje mladih u skladu s najboljim okolišnim praksama, ali je i potreban radi kvalitetnog uključivanja svih (škole, lokalne zajednice, organizacija civilnog društva, učenika, roditelja, osoblja škole) u očuvanje zdravog okoliša/životne sredine na principima održivog razvoja koji će trajati i nakon završetka projekta, kroz primjenu niza aktivnosti koje će rezultirati vidljivim promjenama ponašanja i stavova u svakodnevnom životu i radu kod svih navedenih aktera, kako na nivou lokalne zajednice, tako i na nivou BiH.

4. Zajedničkim djelovanjem doprinesimo pobolšanju stanja našeg okoliša/životne sredine

Uključivanje škole u implementaciju Certifikacijskog mehanizma Eko škola u BiH omogućit će školi da odgaja i obrazuje nove generacije mladih ljudi koji će svojim primjerom ponašanja doprinijeti boljem stanju okoliša/životne sredine, kako u školskom i porodičnom okruženju, tako i na nivou lokalne zajednice i šire. Naime, implementacijom programa, škola će započeti novi način življenja u kojem će učenici/ice i nastavnici/ice svakodnevno i u kontinuitetu, tokom cijele školske godine, realizirati brigu o okolišu/životnoj sredini kroz pažljivo osmišljene nastavne i vannastavne aktivnosti, a koja će se ogledati u pravilnom postupanju s otpadom, racionalnoj potrošnji vode i energije, promociji okolišnih aktivnosti, kako među učenicima/icama i roditeljima, tako i među drugim školama i na nivou lokalne zajednice.

Implementacija programa donijet će koristi školi: štednju u potrošnji resursa, prepoznatljivost u ekoangažamanu, a učenici/ice će se kroz multidisciplinarnost potaknuti na aktivizam, imat će osjećaj zadovoljstva da daju doprinos i postanu dobar primjer svojim sugrađanima/kama.

Na kraju školske godine, škola će bilježiti smanjenu potrošnju vode i struje, napredak u pogledu stanja s otpadom, imat će iza sebe realiziranu multidisciplinarnu nastavnu godinu koja je izvela novu generaciju učenika/ica koja promišlja o svom odnosu prema okolišu/životnoj sredini.

Bit će to veliki napredak za lokalnu zajednicu i/ili grad, jer će BiH, korak po korak, sa školama koje kroz redovne nastavne procese kontinuirano provode i brigu o okolišu/životnoj sredini, polučiti pozitivne promjene, a koje će potaknuti i druge obrazovne institucije (fakultete i vrtiće), te druge institucije da im se pridruže na tom putu.

Dio II

Implementacija Certifikacijskog mehanizma Eko škola u BiH

5. Metodologija implementacije Certifikacijskog mehanizma Eko škola u BiH

Metodologija provedbe Certifikacijskog mehanizma Eko škola u BiH zahtijeva dosljedno poštivanje zadatih smjernica i kriterija, a zvanje i status Eko škole stiže se kroz provedbu četiri osnovna koraka:

1. prijava za primjenu Certifikacijskog mehanizma Eko škola;
2. priprema za certifikaciju Eko škole;
3. certificiranje Eko škole;
4. obnavljanje certifikata Eko škole.

5. 1. Prijava za primjenu Certifikacijskog mehanizma Eko škola

U okviru projekta „Misli o prirodi!“ (vrijeme realizacije projekta: septembar 2019. – august 2022.), škole su imale mogućnost da se prijave za primjenu Certifikacijskog mehanizma Eko škola u BiH putem javnog poziva (korak 1.).

Detaljan opis koraka 2, 3. i 4. i pratećih aktivnosti s prigodnim alatima prezentiran je u nastavku.

5. 2. Priprema za certifikaciju Eko škole

Kako bi se pripremila za certificiranje, škola je obavezna provesti sljedeće aktivnosti:

- formiranje Eko odbora škole,
- ocjena stanja okoliša/životne sredine,
- kreiranje Akcionog eko plana škole,
- implementacija Akcionog eko plana škole,
- monitoring/praćenje implementiranja Akcionog eko plana,
- povezivanje redovne nastave s aktivnostima Eko škole,
- uključivanje lokalne zajednice u aktivnosti Eko škola.

U nastavku se daju detaljna uputstva i pojašnjenja za provedbu navedenih aktivnosti:

5. 2.1. Formiranje Eko odbora škole

Uloga Eko odbora je da osigura provođenje programskih elemenata u cijelosti, kontinuirano i dugoročno. Eko odbor formira se na početku školske godine nakon što se formiraju Vijeća učenika/ica i roditelja, jer su to strukture koje imenuju svoje predstavnike u Eko odboru.

Eko odbor na nivou svake školske godine ima posebne zadatke:

- kreira i prati realizaciju svih aktivnosti definiranih Akcionim eko planom škole,
- povezuje školu s lokalnom zajednicom,
- razvija svijest i odgovornost kod učenika/ica u provedbi programa.

U Eko odbor mogu se birati nastavnici/ice, učenici/ice, predstavnici/ice uprave škole, vannastavno osoblje, predstavnici/ice roditelja, predstavnici/ice lokalne zajednice (lokalne vlasti, privrednih subjekata, lokalnih okolišnih organizacija civilnog društva - OCD ili lokalnih medija). Predstavnik/ice učenika/ica (2) u odbor bira Vijeće učenika/ica, nastavno i nenastavno osoblje (2) nastavnika/ice i (1) predstavnik/ica nenastavnog osoblja bira Nastavničko vijeće, predstavnik/ice roditelja (2) predlaže Vijeće roditelja, predstavnik/ica lokalne zajednice (1) predlaže ispred lokalne uprave, OCD-a, privrednika i medija općina i jedna javna ličnost kao kritički prijatelj (1).

Eko odborom koji broji devet članova predsjedava eko koordinator/ica izabran/a od članova odbora na prvom konstituirajućem sastanku, a radi lakšeg funkcioniranja dobro bi bilo da to bude neko od nastavnog osoblja škole. Eko koordinator/ica vodi sastanke Eko odbora prema propisanim procedurama iz Poslovnika o radu Eko odbora (**Prilog 1**), koji se također usvaja na prvom sastanku Eko odbora.

Škole do 300 učenika imaju manji broj članova u Eko odboru, ukupno šest (6), tako da imaju jednog predstavnika učenika/ica, jednog predstavnika/ica roditelja i jednog predstavnika nastavnika/ica i jednog iz nenastavnog osoblja. Ostali članovi biraju se isto kao kod većih škola. Rad Eko odbora prati se kroz zapisnike sa sastanaka, a dinamiku sastanaka određuje svaka škola u zavisnosti od obima aktivnosti i potreba. Zapisnici sa sastanaka Eko odbora (**Prilog 2**) s donesenim odlukama u konačnici postaju sastavni dio Dnevnika Eko škole.

U toku kreiranja i implementiranja aktivnosti Eko škole veoma je važno da škola bude otvorena za aktere iz lokalne zajednice (vlasti, firme, OCD ili mediji), jer se time stvara povezanost škole sa zajednicom, javnost lakše prepoznaje određene probleme u školi, ali i njihovo rješavanje, te je lakše mobilizirati potrebne reurse kada su u pitanju neke akcije od značaja za cjelokupnu lokalnu zajednicu.

Eko odbor škole ima za cilj da usmjerava i rješava faze sprovođenja programa Eko škole:

- a) učenici/ice koji su članovi Eko odbora škole odgovorni su za izvještavanje svih ostalih učenika/ica, ali i prenošenje ideja ostalih učenika/ica Eko odboru škole,
- b) nastavnici/ice koji su članovi Eko odbora informiraju nastavno i nenastavno osoblje škole preko Nastavničkog vijeća škole o svim aktivnostima i odlukama donesenim na sastancima Eko odbora, također sve ideje i prijedloge članova nastavnog i nenastavnog osoblja prenose Eko odboru,
- c) predstavnici/ice roditelja koji su članovi Eko odbora škole odgovorni su za izvještavanje svih ostalih roditelja preko Vijeća roditelja škole i prenošenje ideja ostalih roditelja Eko odboru škole.
- d) predstavnici/ice lokalne zajednice odgovorni su za imidž škole u lokalnoj zajednici i prenošenje ideja u oba smjera i iz škole prema lokalnoj zajednici i obrnuto.

Kontinuitet u radu Eko odbora je važan kako bi se zadržala iskustva iz prethodnog saziva Eko odbora, dobra ideja je da 30% članova/ica koji su bili članovi/ice prve godine, budu članovi/ice Eko odbora i naredne školske godine. Članovi/ice Školskog odbora i uprava škole usko saraduju u specifičnim pitanjima i zadacima Eko odbora preko direktora/ice škole i eko- koordinatora/ice. Eko odbor škole sastaje se u principu dva do četiri puta godišnje, a po potrebi se može sastajati i češće. Zapisnici sa sastanaka Eko odbora o svim odlukama i aktivnostima ističu se na oglasnoj tabli i web-stranici škole. Izvještaji Eko odbora škole prezentiraju se na sjednicama Nastavničkog vijeća/Školskom odboru škole/roditeljskim sastancima i sastancima Vijeća učenika.

5. 2. 2. Ocjena stanja okoliša/životne sredine

Da bi škola implementirala ovu aktivnost, neophodno je da se prvo upozna s tematskim oblastima koje su predmet analize i ocjene, te eventualnog budućeg djelovanja.

U tom kontekstu, u narednom poglavlju prezentiraju se tematske oblasti, a zatim metodologija provedbe ocjene stanja okoliša/životne sredine škole.

5. 2. 2. 1. Tematske oblasti

Tematske oblasti kojima će se škole baviti u ocjeni stanja okoliša/životne sredine i dati doprinos održivom razvoju zajednice podijeljene su na:

- **osnovne: *Otpad, Voda i Energija, i***
- **dodatne: *Biodiverzitet, Školsko dvorište i Saradnja s lokalnom zajednicom.***

Navedenu podjelu treba primijeniti svaka škola koja se prijavljuje za provođenje Certifikacijskog mehanizma Eko škola u BiH kod izrade Akcionog eko plana škole, te njegove implementacije i praćenja. Preporuka je da svaka škola prvo radi na poboljšanju osnovnih oblasti, pa tek onda dodatnih. Na taj način će škola kao obrazovna institucija najdirektnije doprinijeti podizanju svijesti iz oblasti zaštite okoliša/životne sredine i održivog razvoja u školi, a time i lokalnoj zajednici.

Osnovna tematska oblast: Otpad

Otpad se smatra najvećim problemom današnjice u svijetu, pa tako i u našoj zemlji. Svi strateški i programski dokumenti u oba entiteta BiH i Brčko distriktu BiH govore o njemu kao prioritetu u zaštiti okoliša/životne sredine, pored sanitacije otpadnih komunalnih voda i problematike zagađenja zraka. U BiH, osim sveobuhvatnog entitetskog zakonodavstva, postoje strategije upravljanja otpadom i planovi upravljanja otpadom koji saglasno novom pristupu otpadu, otpad ne smatraju samo smećem nego ga tretiraju kao izvor sirovine putem postupka reciklaže (vidi ilustraciju Međunarodni znak za reciklažu na ambalaži), te ga smatraju alternativnim energentom. Iz navedenih razloga, otpad se smatra komercijalnom vrijednošću na tržištu robe i podliježe komercijalnoj vrijednosti koja se tretira na tržištu ponude i potražnje putem berzi.

U BiH je na osnovu zakonskih odredbi upravljanje otpadom usmjereno na nezaustavljivi dugoročni sistemski proces da se postepeno zatvaraju općinske deponije na okolišno/ekološki prihvatljiv način, te da se umjesto zbrinjavanja otpada na deponije otvaraju općinski centri za prikupljanje i razvrstavanje otpada, pomoću sortirnica i reciklažnih linija za korištenje razvrstanog otpada kao sirovine ili energenta. Samo manji, preostali dio usmjerava se putem transfer-stanica, na uređene međuopćinske, regionalne deponije za okolišno sigurne deponije koje će se postepeno zatvarati i pretvarati u veće regionalne centre za upravljanje otpadom.

Krajnji cilj je da takozvana piramida otpada koja prikazuje da je u osnovi najveća količina otpada koji se deponira postane obrnuta piramida čija osnova prikazuje prvo da se radi na prevenciji nastajanja otpada, zatim da se otpad ponovo koristi i reciklira, da se obrađuje na neki drugi način, npr. koristi kao energent, a da vrh te piramide prikazuje da se samo minimalan dio otpada smatra smećem za depoiniranje na okolišno/ekološki prihvatljiv način. Krajnji cilj je nula otpada.

Zato je podizanje svijesti u školama u tom pogledu vrlo važno, jer se nove generacije moraju obrazovati i sticati znanja da je otpad roba koja se prodaje na tržištu, te da se na taj način štede ograničeni izvori prirodnih sirovina, ljudski rad i energija, što direktno doprinosi podizanju standarda i prosperiteta društvene zajednice i, u konačnici, štiti okoliš/životnu sredinu i zdravlje stanovništva.

Vrijeme razgradnje pojedinih vrsta otpada:

plastika	100-1000 godina
staklo	4000 godina
limenke.....	10-100 godina
novine	3-12 mjeseci
ostaci voća/povrća.....	3-6 mjeseci

Zakoni i programski dokumenti u BiH omogućavaju da se otpad prvenstveno koristi kao sirovina i okolišno/ekološki prihvatljiv energent, a da se minimalan postotak otpada odlaže na okolišno/ekološki prihvatljiv način kao smeće. Međutim, u praksi je to drugačije i otpad se nalazi na svakom koraku u prirodi. U BiH su zakonski uređeni i definirani ovlašteni operateri sistema za upravljanje ambalažom i ambalažnim otpadom (npr. „EKOPAK“ iz Sarajeva, „EkoŽivot“ iz Tuzle, „Euro Beta“ iz Banje Luke), ili ovlašteni operateri sistema upravljanja otpadnom električnom i elektronskom opremom/EE otpad (Npr. „ZEOS eko-sistem“ iz Sarajeva, „Kim Tech“ iz Viteza). Operater sistema je pravno lice na koje su uvoznici, distributeri i proizvođači prenijeli obavezu izvještavanja, upravljanja i zbrinjavanja ambalaže i ambalažnog otpada, te otpadne električne i elektronske opreme.

Također, učenike/ice treba učiti i o prevenciji i minimiziranju nastajanja otpada, ali i u pogledu mogućnosti povrata i ponovnog korištenja ambalaže, zatim o kompostiranju organskog otpada i ponovnog korištenja za proizvodnju organske hrane. Treba kod učenika/ica razvijati svijest da je stari metal, papir, staklo i plastika izvor sirovina, štednja energije i čovjekovog rada, te ograničenih prirodnih minerala. Sakupljanjem starog papira i njegovom reciklažom u novi papir sprječava se sječa šuma, a time se štiti i voda kao dragocjeni resurs.

Ova važna tematska oblast mora biti sastavni dio nastavnih i vannastavnih aktivnosti osnovnih i srednjih škola. Da bi škole u BiH postale Eko škole trebat će ovoj osnovnoj tematskoj oblasti posvetiti posebnu pažnju pri izradi i provođenju Akcionog eko plana.

U ovoj oblasti značajnu ulogu imaju: obitelj/porodica, roditelji učenika/ica, kućni odgoj, svijest o korisnosti otpada i njegovom pravilnom zbrinjavanju za reciklažu, energetska vrijednost ili ponovno korištenje.

Općina i njene dislocirane teritorijalne jedinice, mjesne zajednice (MZ) u sinergiji sa školom trebaju doprinosti visokoj svijesti o razvrstavanju raznih vrsta otpada. Posebnu pažnju trebaju posvetiti razvoju infrastrukture za prikupljanje i razvrstavanje otpada iz domaćinstava, tzv. zelenih otoka za integralno upravljanje otpadom u lokalnoj zajednici, što će značajno doprinijeti njenom razvoju u ovoj oblasti.

Također, saradnja s lokalnim privrednim subjektima i njihova edukacija i podizanje svijesti razvit će osjećaj kod menadžmenta kompanija za pravilnu brigu o svim vrstama otpada koje proizvode, posebno za opasni industrijski otpad.

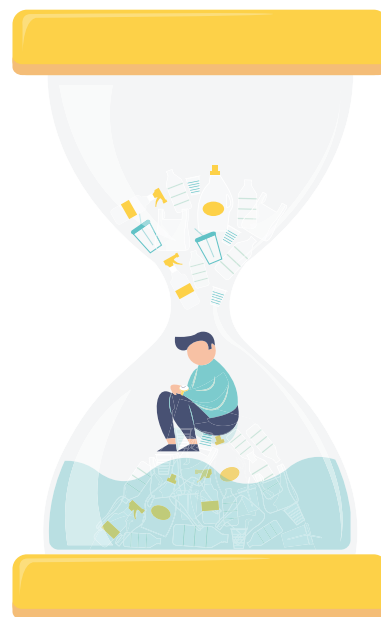
Prilog 3 - Pismene pripreme o temi „Otpad“ za nastavne predmete *Biologija, Priroda, Moja okolina i Odjeljska zajednica*

Osnovna tematska oblast: Voda

Osim otpada, i voda, također, spada u osnovnu tematsku oblast koja doprinosi prosperitetu zajednice, bilo da se radi o zaštiti pitke vode od zagađenja, bilo da se radi njenoj štednji ili tretmanu otpadnih kanalizacionih voda. Danas u svijetu postoji veliki problem ograničenih količina pitke vode i dostupnosti stanovništvu. BiH je jedna od najbogatijih zemalja pitkom vodom po stanovniku, ali to ne znači da je treba neodgovorno trošiti, štaviše, treba to blago čuvati od zagađenja i pri korištenju mora se spriječiti njeno rasipanje, te je treba maksimalno štedjeti.

Ako se upitamo koliko slatke vode stoji čovjeku na raspolaganju, onda se ne računa ukupna količina slatke vode na Zemlji, već brzina kojom se zalihe slatke vode obnavljaju u globalnom kružnom toku vode. Prema tome, mjerilo za održivo korištenje vode su takozvani obnovljivi resursi slatke vode, koji se na Zemlji pojavljuju u obliku padavina.

Voda prekriva 72% površine Zemlje, a kontinenti samo 28%. Većinu te vode (97,5%) čini slana voda u morima i okeanima, a samo 2,5% predstavlja zalihe svježih, odnosno slatke vode na Zemlji. Nažalost, više od 2/3 slatke vode je nedostupno, odnosno zaleđeno u obliku ledenjaka i ledenih kapa, više od 1/2 preostale slatke vode je smješteno u podzemlju, a manje od 1/10 prisutno je u atmosferi. Na kraju, 1% preostalih zaliha vode na Zemlji čine jezera i rijeke.¹

¹ Dr. Branko Vučjak, Jasminka Bjelavac i dr.: „Voda za život“, Priručnik za osnovne škole u BiH, 2011.

Stoga ne čudi činjenica što od ukupnog broja svjetskog stanovništva koji nema siguran pristup vodi, najveći postotak je prisutan u Aziji (65%), zatim Africi (27%), Latinskoj Americi (6%) i Evropi (2%).

Prihvatljivi sanitarni uslovi podrazumijevaju odvodnju otpadnih voda iz domaćinstava i privrednih subjekata na siguran način koji ne ugrožava ljudsko zdravlje. Loši sanitarni uslovi mogu uzrokovati razna zagađenja voda i čovjekove okoline, kao i širenje zaraze. Od ukupnog broja svjetskog stanovništva koji nemaju pristup odgovarajućim sanitarijama, najveći postotak prisutan je u Aziji (80%), zatim Africi (13%), Latinskoj Americi (5%) i Evropi (2%)².

U tom pogledu, škole se trebaju uključiti u odgojno-obrazovnom sistemu putem metodologije rada Eko škola u aktivnosti podizanja svijesti o zaštiti i štednji vode kao jednog od najvažnijih segmenata okoliša koji doprinosi podizanju kvaliteta života stanovništva i održivog razvoja zajednice.

BiH je u skoro cijelosti transponirala kompleksnu EU-ovu Okvirnu direktivu o vodama/WFD broj: 2000/60/EC u entitetsko zakonodavstvo o vodama, koje tretira upravljanje i zaštitu voda, zaštitu od voda, tretman otpadnih komunalnih voda, voda za piće i kupanje itd., kao sveobuhvatni okvir za zaštitu ovog najvećeg prirodnog dobra za život ljudi i opstanak cjelokupnog živog svijeta na planeti. To je razlog da se razvija kultura štednje i zaštita vode kao najvećeg dobra, a škole su institucije u kojima će ovaj važni medij za život od nastavnika/ica do učenika/ica i njihovih roditelja u svojoj lokalnoj zajednici provoditi kao jednu od aktivnosti koncepta Eko škola u BiH. Ova osnovna tematska oblast bit će veoma bitna u implementaciji Certifikacijskog mehanizama Eko škola u BiH provođenjem Akcionog eko plana čije je će provođenje nadzirati Eko odbor.

Prilog 4 - Pismene pripreme o tematskoj oblasti „Voda“ za nastavne predmete Priroda, Moja okolina

Osnovna tematska oblast: Energija

I ova tematska oblast spada u osnovne tematske oblasti koje škole provode kao svoje aktivnosti u podizanju svijesti o važnosti energije u životu čovjeka i potrebi štednje energije kao nužnost u opstanku i razvoju ljudskog djelovanja. Posebno je važno da se energija ne rasipa kao skupo dobro i da se štedi. Veoma je važna proizvodnja energije iz obnovljivih izvora energije: vode, sunca, vjetra, termalnih izvora, biomase itd. Zato je štednja energije važna aktivnost u postupku provođenja Certifikacijskog mehanizma Eko škola u BiH kao primjer svjesnosti učinkovitosti energije za održivi razvoj lokalne zajednice, ali i društva u cjelini.

Neophodno je da se škole, od nastavnika/ica i učenika/ica do roditelja i vannastavnog osoblja, te lokalna uprava s privrednim subjektima uključe u promociju i provođenje praktičnih aktivnosti u svim vidovima štednje energije i proizvodnje okolišno/ekološki prihvatljive energije.

---

² Water For people, Water For Life, The UN World Water Development Report, 2003.

Akcioni eko plan mora dati prave smjernice u provođenju štednje energije i njene učinkovitosti u procesima rada škole, te posebno ugradnjom senzora u prostorijama škole za štednju u pogledu odsutnosti/prisutnosti u prostorijama ili nadzor korištenja energije, posebno svjetla putem uspostave i rada Eko patrola.

Prilog 5 - Pismena priprema o tematskoj oblasti „Energija“ za nastavni predmet Tehnički odgoj /Tehnička kultura

Osim osnovnih tematskih oblasti koje će biti implementirane po metodologiji provođenja Certifikacijskog mehanizma Eko škola u BiH, postoje i dodatne tematske oblasti: Svijest o biodiverzitetu i očuvanje biološke raznolikosti, Briga za školsko dvorište, da se vidi koliko učimo i brinemo o okolišu u našoj školi, te Saradnja škole s lokalnom zajednicom i privredom.

U školama koje provode Certifikacijski mehanizam Eko škola u BiH važno mjesto ima eko kutak u kojem se prezentiraju eko informacije i rezultati provođenja Akcionog eko plana kao detaljnih pokazatelja postignuća osnovnih i dodatnih tematskih oblasti zaštite okoliša/životne sredine.

Dodatna tematska oblast: Biodiverzitet

Biodiverzitet ili biološka raznolikost je raznolikost živih bića prisutnih u ekosistemima kopna, zraka i vode. Obuhvata raznolikost vrsta i ekosistema, te genetsku raznolikost. Pojam je uveden 1992. godine na međunarodnoj Konvenciji o biološkoj raznolikosti na

Konferenciji UN-a o okolišu i razvoju u Rio de Janeiru. Bosna i Hercegovina je članica ove konvencije od 4. oktobra 2002. godine, a pristupila joj je većina država svijeta.

Zahvaljujući okolišnoj/ekološkoj heterogenosti prostora, geomorfološkoj i hidrološkoj raznolikosti, specifičnoj geološkoj prošlosti i klimatskom diverzitetu, BiH obiluje izuzetnim biološkim bogatstvom i diverzitetom staništa. Smještena je u tri posebne geološke i klimatske regije: Mediteransku, Eurosibirsko-boreoameričku i Alpsko-visokonordijsku regiju. U njoj obitavaju brojne endemske vrste i staništa, kao i reliktni centri - refugije terciarne flore i faune sačuvane do danas pod specifičnim paleoklimatskim uslovima.

Ovo je jedna od evropskih zemalja s najvećom raznolikošću biljnih i životinjskih vrsta. Floru i faunu u BiH karakterizira visok stepen endemskih i reliktnih životnih oblika. U BiH identificirano je preko 5.000 vrsta i podvrsta vaskularnih biljaka, preko 100 vrsta riba i više od 320 vrsta ptica i drugih elemenata biološke raznolikosti (IV Izvještaj BiH za UN-ovu Konvenciju o biološkoj raznolikosti, 2010.). Čak 30% ukupne endemske flore Balkana nalazi se u BiH. Područje Hercegovine je od posebnog značaja zbog položaja na prijelazu iz mediteranske u visokoplaninsku regiju, što ga čini veoma bogatim biljnim diverzitetom (Vukmir et al., 2009.)³.

Grupa životinja	Broj porodica	Ukupan broj vrsta	Ugrožene vrste u BiH	Endemske vrste
Ribe	27	119	?	12
Vodozemci	7	20	3	6
Gmizavci	12	38	11	12
Ptice	60	326	97	-
Sisari	19	85(+2?)	24	9
Ukupno	125	588(2?)	135	39

Fauna kičmenjaka u BiH (Izvor: IV Izvještaj BiH za UN Konvenciju o biološkoj raznolikosti, 2010.)

	Porodica	Red	Vrsta	Podvrsta	Ukupno
Bryophyta	52	187	565	0	565
Pteridophyta	14	26	61	8	71
Spermatophyta	161	858	3,256	1,078	4,498
Ukupno	227	1,071	3,882	1,086	5,134

Taksonomski diverzitet viših biljaka (Izvor: IV Izvještaj BiH za UN Konvenciju o biološkoj raznolikosti, 2010.)

Prilog 6 - Pismena priprema o tematskoj oblasti „Biodiverzitet“ za nastavni predmet Moja okolina, Priroda, Društvo, Biologija

³ http://www.bih-chm-cbd.ba/Bos/bib_bos.htm

Dodatna tematska oblast: Školsko dvorište

Neke analize provedene do sada u školama („Živjeti u skladu s prirodom“, str. 5) pokazale su da je najveći interes učenika oko uređenja vrta i dvorišta škole. U redovnim i vannastavnim aktivnostima, uređenje vrta i dvorišta je veoma interesantna aktivnost u školi. To pokazuje brigu učenika/ica za to da im je vrt uredan, sa zelenilom i cvijećem, što stvara osjećaj odgovornosti i želju da najbliži okoliš oko škole bude lijep i da u njemu nema otpada. To znači da su, osim uprave i vannastavnog osoblja škole, i učenici/ce zainteresirani za njegovu sredenost.

Uređene i obojene klupe, čisti pristupni putevi do škole, zelenilo i cvijeće, kante za otpad, natpisi uz svako stablo o vrsti drveta, pokošena trava, okopano cvijeće i sl. su pokazatelji da se vrt i dvorište redovno uređuju, ne samo od vannastavnog osoblja nego kroz vannastavne aktivnosti i od učenika/ica škole.

Poželjno je da, osim učenika/ica, školsko dvorište uređuju nastavnici/ice i roditelji učenika/ica, što je u posljednje vrijeme uočeno u nekim školama u BiH. To je na zoran način pokazatelj svijesti o okolišu i njegovoj zaštiti kao porodično-odgojne vrijednosti svih učesnika procesa savremenog obrazovanja danas kod nas.

***Prilog 7 - Pismena priprema o tematskoj oblasti „Školsko dvorište“;
rad za ekosekcije - Kompostiranje***

Dodatna tematska oblast: Saradnja s lokalnom zajednicom

Škole su značajan dio lokalne zajednice i njene lokalne uprave i samouprave koja se naziva općina/opština. Osim svojih organizacijskih jedinica u administrativnoj strukturi, u općini/opštini postoje i mjesno dislocirane organizacijske jedinice nazvane MZ-i, koje su u manjim gradskim sredinama seoske, ruralne zajednice, a ako se radi o srednjim i većim urbanim sredinama, to su mjesne zajednice pojedinih dijelova grada.

Svaka općina/opština ima manje ili više razvijenu privredu koja zapošljava radno sposobno stanovništvo, što su uglavnom roditelji učenika/ica jedne ili više osnovnih ili srednjih škola u općini. Poželjno je da se putem općine/opštine ostvari aktivna saradnja s upravom privrednih subjekata koja će podržavati nastavne i vannastavne aktivnosti škola u pitanjima zaštite i unaprjeđenja okoliša/životne sredine u školi, ali i šire u lokalnoj zajednici. Sve ovo doprinosi sinergiji u podizanju i unaprjeđenju svijesti o okolišu/životnoj sredini i održivom razvoju lokalne zajednice.

Osim lokalnih privrednih organizacija, poželjno je da škole uspostave dobre odnose s lokalnim medijima i OCD-om u aktivnostima razvoja svijesti o zaštiti okoliša/životne sredine, zbrinjavanju otpada na okolišno prihvatljiv način, reciklaži otpada, klimatskim promjenama, zaštiti voda i od voda (poplave), štednji energije i obnovljivim izvorima energije itd.

***Prilog 8 - Pismena priprema o tematskoj oblasti „Saradnja s lokalnom zajednicom,
uključivanje lokalne vlasti, privrednika, medija i OCD-a“***

5. 2. 2. 2. Metodologija provedbe ocjene stanja okoliša/životne sredine škole

Jedna od početnih aktivnosti Eko škole je ocjena trenutnog stanja okoliša/životne sredine u školi i njenom okruženju. Procjenjuje se koliko sama škola opterećuje okoliš/životnu sredinu: koliko proizvodi otpada, da li efikasno koristi vodu i energente (struja, plin, mazut, drvo, pelet, ugalj...), koja sredstva za čišćenje se koriste, kakav je vanjski okoliš/životna sredina škole, koliko su odgoj i obrazovanje za zaštitu okoliša/životne sredine zastupljeni u aktivnostima škole i sl.

U ocjenu stanja okoliša/životne sredine neophodno je uključiti sve učesnike u životu i radu škole, kako bi se utvrdili najznačajniji problemi, ali i pravci djelovanja u smislu poboljšanja stanja.

U tom kontekstu, u III dijelu Priručnika, Poglavlje 6 (**Prilog 9 - Ocjena stanja okoliša/životne sredine u školi i njenom okruženju**) prezentiraju se upitnici (A, B, C) u vidu tabela, na osnovu kojih će se provesti ocjena od:

- A. uprave škole i predstavnika Vijeća roditelja,
- B. učenika/ica,
- C. nastavnika/ica i vannastavnog osoblja.

Upitnici se prezentiraju popunjeni i evaluirani za dvije škole, jednu gradsku i jednu vangradsku školu.

U nastavku se prezentiraju preporuke za organizaciju popunjavanja upitnika:

- Upitnik A - zajednički popunjavaju direktor/ica, pedagog/ica, računovodstvo, socijalni radnik/radnica i predstavnici/ice Vijeća roditelja (1 upitnik),
- Upitnik B - popunjavaju učenici/ice od 5. do 9. razreda, po jedan učenik/ica u ime svakog razreda - zavisno od veličine škole/broja razreda (15-20 upitnika),
- Upitnik C - popunjava nastavno i vannastavno osoblje (8 upitnika):
  - **razredni nastavnici/ice** od 1. do 4. razreda (aktiv od 1. do 4. razreda) zajednički popunjavaju 1 upitnik s rukovodiocem/rukovoditeljicom aktiva;
  - **predmetni nastavnici/ice** od 5. do 9. razreda nastavnih predmeta po aktivima zajednički popunjavaju:
    - maternji jezik i strani jezici - 1 upitnik,
    - matematika, fizika, tehnička kultura i informatika - 1 upitnik,
    - biologija i hemija - 1 upitnik,
    - historija i geografija - 1 upitnik,
    - likovna, muzička kultura i sport - 1 upitnik,
    - vjeronauka, društvo/kultura/religija i građansko obrazovanje - 1 upitnik;
  - **predstavnici vannastavnog osoblja** škole (domar, higijeničari/ke, kuhar/ica i sl.) - 1 upitnik.

Na osnovu prethodno prezentirane organizacije popunjavanja upitnika, neophodno je **prikupiti između 15 i 20 upitnika.**

Popunjavanjem upitnika i njihovom analizom, cilj je dobiti povratnu informaciju koja će ukazivati na:

- status škole u oblasti stanja okoliša/životne sredine,
- oblasti koje je potrebno unaprijediti.

Eko koordinator/ica s predstavnicima Eko odbora:

- analizira popunjene upitnike (A, B i C),
- priprema zajedničku evaluaciju i utvrđuje Status škole u oblasti stanja okoliša/životne sredine, te
- finalno utvrđuje u kojim oblastima i kojim akcijama/aktivnostima treba djelovati, a koje u konačnici predstavljaju Akcioni eko plan škole.

Status škole u oblasti stanja okoliša/životne sredine utvrđuje se na sljedeći način:

- svaki od 15 do 20 popunjenih upitnika rezultira utvrđenim statusom/evaluacijom škole: odlično, veoma dobro, dobro, zadovoljava, ne zadovoljava;
- najzastupljenija evaluacija predstavlja finalnu/sumarnu evaluaciju - status škole u oblasti stanja okoliša/životne sredine;
- ukoliko dva statusa postignu isti broj/istu zastupljenost, finalni status odredit će se detaljnim pregledom relevantnosti svakog odgovora.

Oblasti koje je potrebno unaprijediti su oblasti s najmanjim brojem potvrđenih odgovora. Ukoliko određene oblasti imaju isti broj potvrđenih odgovora, prioritete oblasti za djelovanje će se utvrditi na osnovu objektivnih mogućnosti škole za realizaciju ciljano osmišljenih aktivnosti, ali i uzimajući u obzir specifičnosti predmetne škole poput njenog položaja, blizine različitih donatora, povezanosti s lokalnim akterima koji mogu doprinijeti realizaciji i sl.

Neophodna je iskrenost i tačnost u odgovorima, kako bi se dobila jasna slika postojećeg stanja kao osnova za pripremu Akcionog eko plana, a koji je predmet praćenja napretka i revizije svake školske godine.

Ocjenu stanja okoliša/životne sredine škole provode svake školske godine da bi mogle pratiti postignuti napredak.

5. 2. 3. Kreiranje Akcionog eko plana škole

Poslije provedene ocjene stanja okoliša/životne sredine u školi i njenom okruženju po prethodno opisanoj metodologiji, a na osnovu utvrđenih nedostataka, škola kreira Akcioni eko plan tako da odabere okolišnu/ekološku oblast i odgovarajuću/e temu/e kojima će se baviti u jednoj školskoj godini.

Odabir teme, s ciljano osmišljenim aktivnostima uz temu, realizira s ciljem postizanja boljih rezultata u predmetnoj oblasti, a imajući u vidu realne mogućnosti za njihovu realizaciju i pritom vodeći računa da se osoblje škole i učenici/ice ne opterete u svakodnevnom životu i radu škole.

Aktivnosti iz plana treba integrirati u realizaciju nastavnog programa kroz implementaciju nastavnih i vannastavnih aktivnosti.

Akcioni eko plan škole kreira Eko odbor u saradnji s ostalim osobljem, a prema matrici u nastavku:

Veoma je važno voditi računa da se kod kreiranja Akcionog eko plana definiraju:

- logički, jasni i ostvarivi ciljevi,
- jasne aktivnosti,
- mjerljivi rezultati,
- da nosioci budu usklađeni s potrebama definiranih aktivnosti, i
- da način praćenja bude standardiziran u odnosu na prirodu aktivnosti i vremenski definiran.

Akcioni plan Eko škole predstavlja plan održivih škola, koji polazi od učionice, a zatim se širi na lokalnu zajednicu tako što svaku generaciju učenika/ica uključuje u **učenje putem djelovanja**.

Kod kreiranja Akcionog eko plana važno je uskladiti aktivnosti prema uzrastu učenika/ica i njihovim mogućnostima. Na ovaj način, mladi će se uključiti u donošenje odluka i aktivizam u upravljanju okolišem/životnom sredinom, kako u svom mikrookruženju - škola i porodica, tako i na nivou lokalne zajednice i šire.

Tokom kreiranja Akcionog eko plana, osim nastavnog osoblja i učenika, kao nosioce aktivnosti sa zaduženjima, treba uključiti i vannastavno osoblje (socijalni radnik/radnica, domar/spremačice u kuhinji, higijeničari/ke i dr.).

U III dijelu Priručnika, Poglavlje 6, **Prilog 10 - Akcioni eko plan škole** prezentiraju se primjeri popunjenih tabela Akcionog eko plana s prijedlozima aktivnosti za sve tematske

oblasti (Otpad, Voda, Energija i dr.), a koje su predmet analize u školi kroz ocjenu stanja okoliša.

5. 2. 4. Implementacija Akcionog eko plana škole

Akcioni eko plan usaglašava se s direktorom/icom škole prije usvajanja na Eko odboru, nakon čega nastupa faza implementacije u koju se uključuju svi učesnici u životu i radu škole, direktno ili indirektno.

Eko koordinator/ica, uz pomoć članova/ica Eko odbora, a posebno predstavnika/ica nastavnog osoblja u Eko odboru osigurava **uključivanje nastavnog i vannastavnog osoblja u implementiranje programa** Eko škola kroz realizaciju časova odjeljske zajednice, sekcije ili obilježavanja nekog značajnog datuma, te druge aktivnosti koje uključuju različite okolišne/ekološke aspekte, a koje su dio Akcionog plana Eko škole.

Naime, nakon usvajanja ovog plana, eko koordinator/ica s nastavnicima/članovima Eko odbora, predstaviti će Akcioni eko plan na sjednici Nastavničkog vijeća, te pozvati i predstavnike vannastavnog osoblja da prisustvuju i upoznaju se s planom. Tom prilikom, ukazati će nastavnicima/icama na potrebu da svaku aktivnost u koju su ugradili okolišnu/ekološku problematiku bar 5 ili 10 minuta svog časa ili kompletan čas ili vannastavne aktivnosti zabilježe i pošalju na kraju svakog mjeseca izvještaj eko koordinatoru/ici u digitalnoj formi (Poglavlje 6, **Prilog 11 - Izvještaj za nastavno osoblje**). Predstavnici vannastavnog osoblja koji su dobili određena zaduženja u Akcionom eko planu također trebaju izvijestiti eko koordinatoru/icu na mjesečnom nivou o rezultatima praćenja implementacije planiranih aktivnosti (Poglavlje 6, **Prilog 12 - Izvještaj za vannastavno osoblje**). Na ovaj način, svi učesnici života i rada škole bit će uključeni u implementaciju plana, o čemu će postojati zapisi za arhiv škole/Eko škole, a škola će tokom certifikacijskog postupka moći biti kvalitetno ocijenjena.

Za odabrane oblasti kojima će se škola baviti u svom planu, nastavnici/ice mogu koristiti vlastite ili ponuđene prijedloge aktivnosti iz ovog priručnika, a koje su kreirane iz različitih segmenata okolišne/ekološke problematike i inkorporirati ih u svoje nastavne/vannastavne jedinice. Važno je da ovakve aktivnosti rezultiraju nekom konkretnom okolišnom/ekološkom porukom ili zaključkom koji će se evidentirati u izvještaje. Nastavno osoblje može po svojoj slobodnoj procjeni ugraditi okolišne/ekološke sadržaje i u časove svih nastavnih predmeta, a koji nisu bliski okolišnoj/ekološkoj problematici direktno, poput maternjeg jezika, informatike, sporta i dr., ukoliko procijene da će time doprinijeti poboljšanju implementiranja aktivnosti Akcionog plana Eko škole.

Eko koordinator/ica, uz pomoć saradnika/ica u Eko odboru osigurava **formiranje i rad učeničkih Eko patrola u školi**. Učenici/ice za Eko patrolu biraju se iz odjeljenja viših razreda (7, 8. i 9. razredi), a predlaže se da se uloga ove patrola dodijeli učenicima koji su dežurni. Na ovaj način, omasovit će se učešće učenika u radu Eko patrola i implementacija programa Eko škole, također. Paralelno uz vođenje zabilješki o dežurstvu, dežurnim učenicima dodjeljuje se obaveza obilaska škole s aspekta okolišnih aktivnosti za koje se škola obavezala u kreiranom Akcionom eko planu.

Naime, nakon usvajanja Akcionog eko plana na Eko odboru, predstavnici učenika/ica u ovom odboru, imat će sljedeće zadatke:

- gostovati na časovima odjeljske zajednice 7, 8. i 9. razreda kojima se dodjeljuje uloga dežurstva u školi,
- prezentirati Akcioni eko plan i aktivnosti s čijom implementacijom škola započinje,
- predstaviti Dnevnik Eko patrole i upoznati učenike/ice s načinom popunjavanja.

Učenici/ice vode **Dnevnik Eko patrole** u koji redovno bilježe šta se sve zbiva pri obilasku i nadzoru škole i prostora van škole. U Poglavlju 6, **Prilog 13** prezentira se **Dnevnik Eko patrole** s uputstvom za popunjavanje. Ovi dnevници se u konačnici (na kraju školske godine) integiraju u Dnevnik Eko škole.

Na svakom sastanku Eko odbora, učenici/ice članovi/ice Eko odbora donose zapise Eko patrola, te prezentiraju glavna zapažanja na koja bi trebalo obratiti pažnju, te uvesti određene dodatne aktivnosti koje eventualno nisu predviđene Akcionim eko planom.

Eko koordinator/ica, uz pomoć saradnika/ica u Eko odboru, te početnih informacija od CPCD-a kreira i vodi **Dnevnik Eko škole**. (Poglavlje 6, **Prilog 14 - Dnevnik Eko škole**).

Preporučuje se da se Dnevnik Eko škole vodi elektronski zbog smanjenja uticaja na okoliš/životnu sredinu. Ovaj dnevnik treba sadržavati:

- izvještaje i zapise napravljene u jednoj školskoj godini, tj. zapisnike sa sastanaka Eko odbora,

- dnevnik Eko patrole,
- izvještaj o stanju okoliša/životne sredine škole,
- sve popunjene upitnike koji služe za ocjenu stanja okoliša/životne sredine,
- Akcioni eko plan djelovanja Eko škole,
- mjesečne izvještaje nastavnog i vannastavnog osoblja,
- mjesečne izvještaje/tabele o internom monitoringu, te
- zapise sa svih događaja koji se budu realizirali u školi, a vezani su za zaštitu okoliša/životne sredine i dr. u vidu fotografija i audiozabilješki sa školskih priredbi, gostovanja u medijima i sl.

Eko koordinator/ica, uz pomoć Eko patrole, ali i drugih zainteresiranih nastavnika/ica, kreira i uspostavlja **eko kutak** u školi. U eko kutak izlaže se sve što se proizvede tokom implementiranja aktivnosti Eko škola; važni zapisi i obavještenja iz rada Eko patrole, s radionica i okolišnih/ekoloških akcija, te razni drugi sadržaji. Važni datumi iz oblasti zaštite okoliša/životne sredine obilježavaju se određenim aktivnostima, a svi kreativni uraci proizašli kroz obilježavanja izlažu se u eko kutku, kako bi svi posjetioci škole, a posebno roditelji, stekli uvid u realizaciju aktivnosti Eko škole. Sve aktivnosti bilježe se i dokumentiraju u Dnevniku Eko škole. Prijedlozi kreacija za eko kutak prezentirani su ispod:

5. 2. 5. Monitoring implementacije Akcionog eko plana

Monitoring/praćenje implementacije Akcionog eko plana provodi se kontinuirano tokom školske godine. Škola realizira interni monitoring s ciljem redovnog praćenja i analize da li se sve planirane aktivnosti pravovremeno realiziraju i da li se realiziraju u skladu s Akcionim eko planom.

Monitoring ili praćenje implementacije aktivnosti iz Akcionog eko plana provodi se u skladu sa sadržajem Akcionog plana Eko škole. Prate se postavljeni ciljevi, u kojoj mjeri su dostignuti, koja aktivnost je uspješno realizirana, a šta treba poboljšati itd. Također, analizira se da li svi nosioci aktivnosti realiziraju svoja zaduženja pravovremeno, da li imaju problema sa zadatim rokovima i/ili s implementacijom aktivnosti.

Interni školski monitoring provode članovi/ice Eko odbora, a preporuka je da to budu zaduženja za predstavnike **nastavnika/ica, vannastavnog osoblja i učenika/ica (3 člana)**.

Monitoring se vrši po definiranom načinu praćenja u Akcionom eko planu škole. Sva zapažanja i preporuke zaduženih iz Eko odbora za monitoring sublimira eko koordinator/ica na mjesečnom nivou u tabelu za interni monitoring.

Treba istaknuti da u praćenju realizacije aktivnosti učestvuju **učenici/ice indirektno kroz formirane Eko patrole**. Predstavnik učenika/ica u Eko odboru, za potrebe monitoringa, pregleda Dnevnik Eko patrole i unosi u tabelu internog školskog monitoringa zapažanja: da li se pravovremeno provode patrole, da li se zapisi realiziraju po uputstvima, da li postoje zapisi o problemima koje treba odmah delegirati za rješavanje, te šta je važno i treba izložiti putem ekokutka, poput pohvala i/ili kritika za postignuto ili nepostignuto, te predloga rješenja za rješavanje mogućih problema.

Eko koordinator/ica na sastancima Eko odbora s članovima/icama analizira rezultate monitoringa, te donosi određene odluke u vezi s nalazima monitoringa.

U slučaju problema s implementacijom neke aktivnosti, pokušava se iznaći rješenje. U tekstu ispod, navode se primjeri.

Primjer 1:

Škola se opredijelila za djelovanje u oblasti Otpad, s aktivnošću *Poboljšanje upravljanja otpadom uvođenjem razdvojenog prikupljanja otpada u školi*. Implementacija razdvajanja otpada na mjestu nastanka u školi teče bez problema, ali zadužena nadležna firma/operater za odvoz otpada ne odvozi pravovremeno otpad koji se u školi skuplja, a nema mjesta za njegovo skladištenje.

Prijedlog za rješenje:

U predmetnoj situaciji: sastanak s operaterom za ambalažni otpad. Ukoliko operater ne garantira poboljšanje, predlaže se komunikacija s drugim operaterom ili s nadležnim komunalnim poduzećem.

Primjer 2:

Škola se opredijelila za djelovanje u oblasti Voda, s aktivnošću *Racionalna potrošnja vode u školi uz saradnju s nadležnim komunalnim poduzećem za vodosnabdijevanje i odvodnju otpadnih voda na način da se ugradi vodomjer kako bi se pratila potrošnja vode škole na mjesečnom nivou.*

Napomena: U mnogim manjim gradovima u BiH, potrošnja vode naplaćuje se paušalno za individualne potrošače (kuće i stanovi), institucije i privredu, jer nema ugrađenih vodomjera ili škola ima stari uređaj koji nije dugo baždaren i nije pouzdan, a bilježi velike račune za vodu. Nadležno komunalno poduzeće obećalo je ugradnju vodomjera i očitavanje, vrijeme uveliko teče, kasne s ugradnjom, a škola bilježi zaostatke u praćenju/monitoringu ove aktivnosti.

Prijedlog za rješenje:

Urgentan sastanak direktora/ice škole, eko koordinatora/ice ili člana/ice iz Eko odbora s direktorom/icom nadležnog poduzeća. Ukoliko i dalje ima problema s ugradnjom, škola se obraća s molbom za pomoć proizvođačima opreme za vodosnabdijevanje koji mogu biti i kumovi/prijatelji škole da ugrade vodomjer i eventualno štedne česme. Ukoliko škola ne uspije riješiti problem ni na ovaj način, onda se predlaže zamjena planirane aktivnosti, a kojom bi se postigao postavljeni cilj s aktivnošću Preko web i Facebook stranice, preko roditeljskih sastanaka, škola poziva učenike/ice i njihove roditelje za učešće u ekodanu na temu štednje vode u školi, a koji će se obilježiti brojnim aktivnostima na temu potrebe racionalne potrošnje i brige o vodama - likovni i tehnički uraci, modni i muzički pefromansi na temu voda, obilazak gradske/seoske rijeke, uređaja za tretman vode ako postoji u gradu i sl.

Tabela o realiziranom internom školskom monitoringu sastavni je dio dokumentacije Eko dnevnika. Eko koordinator/ica, pomoću saradnika/ica u Eko odboru redovno mjesečno pismeno izvještava o rezultatima internog monitoringa prema CPCD-u za vrijeme trajanja projekta.

U Poglavlju 6 prezentirani su primjeri popunjenih tabela za monitoring i to:

- jedan primjer s dobrim ocjenama, u kojem se implementacija provodi bez problema (**Prilog 15**),
- drugi primjer s poteškoćama u implementaciji, uz preporuke za prevazilaženje problema i/ili stanja (**Prilog 16**),

kao i **Prilog 17. Izvještaj o realizaciji internog/školskog monitoringa**, koji pripremaju članovi/ice školskog tima za monitoring uz tabelu za monitoring.

5. 2. 6. Povezivanje redovne nastave s aktivnostima Eko škole

Ako bi se zaštita okoliša i njena važnost provela kroz sve predmete i nastavne sadržaje, moglo bi se očekivati da će učenici/ice steći više znanja, te da će izgraditi okolišnu/ekološku svijest i kulturu ponašanja u skladu s okolišem/životnom sredinom. Budući da u nastavnom planu i programu škole nema ekologije kao predmeta, važno je, gdje god je

to moguće, naglašavati važnost integriranja okolišnih/ekoloških tema i rada na odgajanju okolišno/ekološki osviještenih pojedinaca i društva. Važno je okolišni/ekološki odgoj i obrazovanje pozicionirati kao jedan od ciljeva sveukupne nastave, kao princip koji je prisutan kroz gotovo sve nastavne predmete i vannastavne aktivnosti. Odgoj i obrazovanje za okoliš/životnu sredinu treba uskladiti s uzrastom i mogućnostima svih učenika/ica. Bitno je učenicima/icama nižih razreda osnovne škole predstaviti prirodu u njenoj čistoći i izvornom obliku kako bi lakše shvatili šta ona predstavlja za nas i u čemu je njena važnost. U višim razredima (trećoj trijadi) osnovne i u srednjoj školi treba biti više teorije i aktivnosti primjerenih uzrastu, kao što su projekti, eksperimenti i istraživanja.

U učenju o zaštiti okoliša/životne sredine istraživačko učenje bazirano na ogledima, posmatranju i eksperimentima je temeljni način učenja. Ono polazi od prirodne znatiželje i težnje za otkrivanjem kako funkcionira svijet u kojem živimo, od nagađanja i predviđanja slijeda događaja ili uzročno-posljedičnih veza. Zato se fokus poučavanja okolišnih/ekoloških tema treba bazirati na istraživanju učenika/ica uz nadzor i vođenje od strane nastavnika/ica. Prirodni proces učenja usko je povezan s iskustvom, pa je i u školskom okruženju iskustveno učenje onaj najefikasniji način koji bi trebao prednjačiti u poučavanju.

Pojava sve veće zagađenosti, kao i naglih klimatskih promjena, ima za posljedicu izumiranje biljnih i životinjskih vrsta, što je svakako jedan od razloga rasta interesa za ekologiju kao nauku o zaštiti okoliša/životne sredine. Savremeni način života koji prati tehnološki napredak sve više opterećuje prirodno okruženje u kojem živimo. Na taj način, stvorila se veća potreba za integracijom okolišnih/ekoloških tema u nastavne sadržaje.

Svrha učenja o ekologiji je i uvođenje okolišnih/ekoloških tema kao integriranih tema u nastavi, što podrazumijeva razumijevanje svijeta u kojem živimo kako bi se u njemu živjelo na održiv način. Danas, kada okolišni/ekološki problemi izbijaju na površinu na sve strane, postajemo sve više svjesni kako se naše prirodno okruženje urušava. Zato je neophodno plansko i organizirano uvođenje okolišnih/ekoloških tema i sadržaja u redovne nastavne programe s ciljem što ranije osviještenosti učenika/ica o zaštiti okoliša/životne sredine. Učenjem i poučavanjem okolišnih/ekoloških tema potiče se, podržava i upotpunjuje urođena dječija znatiželja o svijetu oko nas. Primjenom osnovnih naučnih metoda u jednostavnim istraživanjima učenici/ice razvijaju vještinu opažanja, prepoznavanja istraživačkog pitanja, oblikovanja pretpostavki, donošenja zaključaka na osnovu prikupljenih podataka, izvještavanja o rezultatima, te predviđanja na njihovoj osnovi. Time se razvijaju saradnja, komunikacija, te logičko, kritičko i kreativno mišljenje. Učenjem o okolišnim/ekološkim temama osvješćuje se potreba za racionalnom upotrebom prirodnih dobara, te doprinosi boljem razumijevanju i razlikovanju pozitivnih i negativnih uticaja ljudskog djelovanja. Stečeno znanje učenicima/icama omogućava donošenje odluka važnih za sigurnost, očuvanje zdravlja, bioraznolikost, te djelovanje u skladu s principima zaštite okoliša/životne sredine.

Pored nastavnika/ica koji utiču na učenike/ice svojim znanjem i iskustvom, škola, kao institucija, treba se uključiti u aktivnosti koje se organiziraju na nivou lokalne zajednice i pokazati spremnost za saradnju u procesu obrazovanja iz područja okoliša i njegove važnosti.

Kada je u pitanju nastava u srednjoj školi, ona se razlikuje u stručnim školama i gimnazijama iz pojedinih predmeta kao što je, npr., biologija. Nastava iz biologije u stručnim škola najčešće se izvodi samo jednu školsku godinu ili na pojedinim smjerovima i dvije,

dok se nastava u gimnaziji izvodi kroz dvije godine nastavnog programa, a na prirodnom smjeru i u ostala dva razreda. Nastava biologije prvenstveno se odnosi na ponavljanje nastavnog gradiva iz osnovne škole, kao i proširenje sadržaja novim spoznajama kao i usmjeravanje na neke određene sadržaje i nastavne cjeline iz biologije, kao što su sadržaji iz ekologije, zaštite šuma, zagađivanja i zaštite prirode.

U srednjim stručnim školama, kao što su Škola za okoliš i drveni dizajn, učenici su dužni obaviti i stručnu praksu, učestvovati u projektima, takmičenjima i dodatnim edukacijama iz zaštite okoliša/ životne sredine. Dobro bi bilo kada bi profesori kroz svaki nastavni predmet govorili o zaštiti okoliša/životne sredine. Poseban osjećaj kod učenika/ica razvija praksa i rad, zbog direktnog kontakta i rukovanja s mašinama, alatima kao i korištenje raznim materijalima i otpadom. Pored praktičnih radova, u toku stručne prakse, edukacija učenika/ica iz okoliša/životne sredine može se proširiti i vannastavnim aktivnostima, sekcijama i klubovima. Stručne tehničke škole s raznim smjerovima dogovaraju posjete hidro i termoelektranama, raznim postrojenjima za vodu i prirodni gas.

Okolišna/ekološka svijest počinje se razvijati od najranije dobi, zavisno od pojedinca i okruženja iz kojeg potiče. S obzirom na trenutni nivo zagađenosti i stanja okoliša/životne sredine u BiH, važno je uvesti obrazovanje iz područja okoliša/životne sredine na svim nivoima. Uvođenje nastavnih sadržaja koji okolišne/ekološke teme pozicioniraju na pravo mjesto potaknulo bi učenike/ice na razmišljanje o vlastitoj ulozi u zaštiti okoliša/životne sredine.

Proces obrazovanja nije isti za sve uzraste učenika/ica; tako učenici niže školske dobi (u prvoj trijadi) više uče kroz igru i prilagođene nastavne sadržaje uzrastu učenika/ica. Učenici/ice druge i treće trijade sadržaje usvajaju na višem obrazovnom nivou, zbog toga je važno pristupiti učenicima/icama na njihovom obrazovnom nivou i važno je da uče s razumijevanjem. Nastavnici/ice su svjesni važnosti njihove uloge u obrazovanju učenika/ica, ali ponekad mogu postojati i određene prepreke, kao što su nedostatak iskustva i znanja, što govori da ih je potrebno dodatno osnažiti kompetencijama i znanjem iz oblasti okoliša/životne sredine. Nedostatak iskustva, ili čak njihova nezainteresiranost, može loše uticati na učenika/icu kao i na čitav nastavni proces.

Kroz nastavni predmet Domaćinstvo i Kultura življenja može se razgovarati o zdravim načinima ishrane učenika/ica u školi i kod kuće. Kroz roditeljske sastanke i predavanja za roditelje treba uticati na razvijanje svijesti o zdravim obrocima koje trebaju spremati kod kuće kako bi se izbjegla nezdrava hrana koju učenici/ice osnovnoškolske dobi najčešće konzumiraju. Uvođenjem nastavnih sadržaja o zdravoj ishrani učenika/ica može se postići i promjena načina i sastava ishrane u školi. Mnoge škole izdaju školske kantine privatnim firmama koje najčešće ne vode računa o tome da ponude zdrav obrok nego upravo nude onu hranu i piće koju djeca najviše vole, a koja najčešće nije zdrava za njih. Često roditelji brane djeci da jedu u restoranima brze hrane zbog pojave pretilosti, a ne razmišljaju o tome šta im dijete jede u školi. Treba spomenuti da većina djece provodi veći dio dana u školi, pogotovo ako su u produženom boravku u kojem imaju hranu i piće na raspolaganju. U školskoj ishrani važno je da djeca jedu raznovrsnu hranu, da ta hrana ima nutritivni kvalitet i da stvaraju navike za zdravu ishranu.

Kroz rad odjeljske zajednice, ali i predmeta Biologija u višim razredima (treća trijada) i aktivnosti ekosekcije u školi moguće je uspostavljanje školskog vrta ili čak u nekim slučajevima i plastenika za uzgajanje sezonskog voća i povrća. Škole na taj način potiču kreativne aktivnosti učenika/ica koje su istovremeno i svojevrsna nastava i učenje.

Približavanje učenika/ica prirodi i obrađivanju zemljišta, sadnji i uređivanju vrta, smatra se da je jedan od najboljih načina da se potakne razmišljanje i okolišna osviještenost. Uzgajanjem organske hrane u školskom vrtu doprinosi se da učenici/ice shvate koliko je taj posao jednostavan i da ne treba puno prostora i rada da bi se proizvela vlastita hrana. Ekosekcija se također bavi i prikupljanjem biljnog otpada koji je moguće kompostirati, škola može uz pomoć partnera, privrednih subjekata, izgraditi kompostište u uglu školskog vrta koje može služiti za edukaciju učenika/ica, ali i imati praktičnu namjenu proizvodnje humusa za vrtno i sobno bilje za potrebe škole i šire.

Jedna od najviše prisutnih aktivnosti u školama koje su prošle programe Eko škole i neke druge programe iz oblasti okoliša je recikliranje. To je tema koja se obrađuje u svim trijadama osnovne škole, u prvoj trijadi kroz predmete Moja okolina, i Priroda, kao i Poznavanje prirode i društva u RS-u, u drugoj i trećoj trijadi kroz predmet Biologija, a značajna pažnja ovoj temi posvećuje se i u srednjoj školi. U onim školama koje se ozbiljnije bave projektima reciklaže u saradnji s društveno-odgovornim kompanijama koje selektiraju otpad i uz podršku komunalnih poduzeća koja vrše otkup prikupljenih sirovina mogu godišnje prikupiti i predati značajne količine plastike, starog papira, kartona, a u posljednje vrijeme i elektroničkog otpada. To školama može donijeti i značajne prihode koje one ponovo investiraju u kupovinu sezonskog i ukrasnog cvijeća, biljaka i sadnica voća. Povećanje količina prikupljenih od strane učenika/ica bi se postiglo uključivanjem roditelja i partnera škole, za to je potrebno da škola obezbijedi poseban prostor za odvojeno prikupljanje otpada, tako da svi znaju gdje i kako treba odvojiti otpad. U ovom procesu je važno da učestvuju svi učenici/ice i uposlenici/ice.

Smanjenje otpada spada u preventivne mjere zaštite okoliša/životne sredine pri čemu svaki pojedinac, ali i društvo u cjelini, odgovornim pristupom može doprinijeti smanjenju otpada. Na taj način direktno štiti sredinu u kojoj živi i prema kojoj je dužan pokazati odgovornost i svjesnost o važnosti očuvanja prirode i sredine u kojoj živi.

Ako bismo učili djecu da se otpad treba smanjiti ili da ga uopće ne treba biti, uspjeli bismo postići unaprjeđenje ovog procesa. O ovom procesu nije dovoljno samo pričati, nego je potrebno poduzeti i konkretne korake. Početak bi bila kupovina hrane koja je pakovana u ambalaži koja se može reciklirati. Umjesto plastične ambalaže potrebno je koristiti kartonsku, plastične boce potrebno je zamijeniti staklenim, smanjiti potrošnju papira i plastičnih vrećica u trgovinama, za tu svrhu mogu se koristiti platnene vrećice. Mnogo je i drugih načina kojima smanjujemo otpad, čuvamo zdrav okoliš, samo trebamo razmišljati i jednostavno ih primijeniti u školi, u porodici i lokalnoj zajednici. Evropska unija uvela je obilježavanje značajnog datuma pod nazivom „Sedmica za smanjenje otpada“, koji se obilježava i provodi i u našoj zemlji, također je poduzela korake vezane za smanjenje potrošnje plastičnih vrećica i strožije kontrole otpada. Uvođenjem ovih mjera povećava se potreba za recikliranjem i poboljšava se sistem prikupljanja otpada. Uvodi se kampanja za korištenjem vode iz česme jer se na taj način smanjuje plastična ambalaža koja nije razgradiva i koja dodatno zagađuje okoliš. Možemo se pohvaliti da smo jedna od rijetkih zemalja koja koristi vodu sa česmi za piće.

Uključivanje okolišnih sadržaja u redovne predmete u školi kroz nastavni plan i program može doprinijeti razvoju okolišne svijesti kod učenika/ica koji mogu djelovati na svoje prijatelje, roditelje, lokalnu zajednicu, i ljude koji nisu okolišno/ekološki osviješteni. Još bolje rezultate bismo postigli kada bi okolišne/ekološke teme bile direktno planirane kroz školski kurikulum okolišnog odgoja i obrazovanja koji bi poticao na pozitivan odnos obrazovnog sistema prema izgrađivanju okolišne/ekološke kulture. U današnje vrijeme,

s okolišnim/ekološkim problemima s kojima se borimo, važno je biti okolišno/ekološki obrazovan.

5. 2. 7. Uključivanje lokalne zajednice u aktivnosti Eko škola

Saradnja s lokalnom zajednicom (lokalne vlasti, komunalna poduzeća, privrednici, okolišni/ekološki OCD-ovi i mediji) tokom implementiranja Certifikacijskog mehanizma Eko škola je veoma važna.

Preporučuje se školi da na početku realizacije programa pozove na učešće u Eko odboru i/ili okolišnog/ekološkog prijatelja škole, predstavnike lokalne zajednice: općine/grada, lokalnih medija, privrednika ili poduzeća poput nadležnih komunalnih poduzeća, instituta ili međunarodnih institucija, a koji na bilo koji način mogu pomoći školi u realizaciji planiranih aktivnosti.

Udaljenost škole od velikih gradova nije prepreka i ne treba biti obeshrabrujuća za škole. Naprotiv, brojne su organizacije koje jačaju razvoj manjih lokalnih zajednica različitim projektima, te se preporučuje komunikacija s ambasadama i fondacijama koje djeluju na području BiH: GIZ, SECO, USAID, Heinrich Bol Stiftung i dr. Također, škola se uz lokalne aktere može prljaviti na različite fondove i realizaciju drugih projekata kroz koje bi mogla osigurati dodatna sredstva za implementaciju aktivnosti koje planira kroz Akcioni eko plan, poput fondova za okoliš/životnu sredinu, javnih poziva agencija za vode ili ministarstava. Također, uz partnerstvo s nevladinim organizacijama koje djeluju na lokalnom i/ili entitetskom nivou, škola ima mogućnost učestvovati u različitim intersdisciplinarnim projektima putem kojih može osigurati sredstva za određene aktivnosti iz oblasti zaštite okoliša/životne sredine. Primjer za ovo su javni pozivi koje općine svake godine objavljuju za realizaciju projekata nevladinih organizacija. Škole se mogu interesirati u svojim općinama/gradovima za realizirane programe, te se motiviraju da stupe u kontakt s organizacijama koje imaju uspješnu saradnju i rezultate, a s kojima bi mogle realizirati brojne aktivnosti: organiziranje akcija čišćenja, održavanje zelenih površina, osvjetljenje oko škole, realizaciju škole u prirodi, uređenje dvorišta, školske radionice o različitim okolišnim/ekološkim temama, takmičenja u znanju i vještinama, priredbe, edukativne emisije na lokalnim medijima itd. Posebno se ukazuje na značaj uključivanja lokalnih privrednika, kao okolišno/ekološki odgovornih kompanija koje podržavaju implementaciju programa Eko škole.

Svaka škola u skladu sa svojim potrebama uključuje u svoj Akcioni eko plan neke od aktera lokalne zajednice.

Primjeri uključivanja:

- nadležno komunalno poduzeće za upravljanje otpadom - pomoć u rješavanju problema i nabavci opreme,
- nadležno komunalno poduzeće za vodosnabdijevanje - pomoć školi u rješavanju kvarova i/ili ugradnji opreme,
- lokalni mediji - promocija škole među građanima,
- operateri za ambalažni otpad - pomoć školi u nabavci kanti za odvojeno prikupljanje otpada u holovima škola, te otkupu ambalaže,

- lokalni privrednici - kumovi škole s nagradom za najbolji učenički rad na temu zaštite okoliša/životne sredine i sl.

Da bi lokalna zajednica imala uvid u rad Eko škole, važno je sve aktivnosti promovirati kako bi se upoznala i uključila šira javnost. Promocija može biti putem ekokutka, web ili Facebook stranice škole, školskih novina ili brošura, društvenih medija, lokalnih medija, itd.

5. 3. Certificiranje Eko škole

Certificiranje Eko škole provodi ekspertni tim imenovan od CPCD-a, s ciljem provjere provođenja i kompletnosti postupka u kontekstu implementacije Certifikacijskog mehanizma Eko škola. Certifikacijska posjeta ekspertnog tima radi se poslije završenog implementiranja Akcionog eko plana škole za određenu školsku godinu.

Certificiranje škole u zvanje Eko škole znači poštivanje usvojene metodologije i striktno provođenje postupaka i procedura prethodno definiranih koji propisuju obim i sadržaj praćenja indikatora zaštite okoliša/životne sredine u školi koja se kandidira za certifikat Eko škole.

Postupak provođenja Certifikacijskog mehanizma u konkretnoj školi započinje pismenom najavom CPCD-a i tehničkom pripremom potrebnih obrazaca u periodu certificiranja od ekspertnog tima i logističku podršku CPCD-a.

Certificiranje škole obavlja ekspertni tim uz podršku CPCD-a na sljedeći način:

- najava i priprema certifikacijskog postupka,
- posjeta školi - razgovor s eko koordinatorom/icom i drugim relevantnim osobama Eko odbora, posebno Eko patrole (Nije potreban upitnik za Eko patrolu, dovoljno je pregledati Dnevnik Eko patrole i Dnevnik Eko škole.),
- pregled cjelokupne dokumentacije relevantne za Certifikacijski mehanizam posebno dostavljenih mjesečnih izvještaja i monitoring tabela,
- pisanje evaluacijskog izvještaja s preporukama dopuna i korekcija dokumentacije s rokom dostave za nastavak postupka izdavanja certifikata,
- izdavanje certifikata Eko škole.

Certifikat Eko škola može dobiti škola koja ispunjava stepenovani broj bodova kod ocjenjivanja po utvrđenom ključu ocjenjivanja koji se provodi u skladu s Kriterijima za certificiranje Eko škola.

Osnova Certifikacijskog mehanizma Eko škola koji se provodi u okviru projekta „Misli o prirodi!“, je pojednostavljena i prilagođena osnovnim zahtjevima međunarodnih standarda i procedura ISO 14001 - Standarda za upravljanje zaštitom okoliša i njegovo unaprjeđenje i EMAS¹ - Sistema upravljanja okolišem/životnom sredinom i nezavisno ocjenjivanje procedura poboljšanja zaštite okoliša/životne sredine.

Certifikacijski mehanizam utvrđen je standardnim koracima u postupku ocjenjivanja škola za zvanje Eko škole i može se šematski prikazati ovako:

---

1 Eco management and Audit Scheme

Zadatak ekspertnog tima je da uspoređi praktičnu primjenu programa Eko škole s dokumentiranim procesima i da ih ocijeni u vezi s ispunjenjem zahtjeva standarda. Ovo se postiže pomoću ispitivanja zaposlenika, učenika i eventualno roditelja, pregledom relevantnih dokumenata, zapisnika, izvještaja i analizom rezultata okolišnih/ekoloških aktivnosti.

Certifikacijska posjeta dokumentira se u izvještaju o provedenoj evaluaciji i kompletira se s ostalim zapisnicima i dokumentima. Certifikat se izdaje nakon što imenovana osoba/tim pregleda i odobri certifikacijsku proceduru. Period važenja certifikata je 2 godine.

Primjeri ocjene škole u postupku certifikacije nalaze se u Prilozima 18 i 19.

Prilog 18 - Ocijenjena jedna uspješna škola koja zadovoljava Kriterije Eko škole

Prilog 19 - Ocijenjena jedna neuspješna škola koja mora još raditi kako bi zadovoljila Kriterije Eko škole

Prilog 20 - Evaluacijski izvještaj u postupku certifikacije Eko škole

5. 4. Obnavljanje certifikata Eko škole

Obnavljanje zvanja Eko škole vrši se svake 2 godine, s tim da svake godine škola izradi novi Akcioni eko plan s novim temama i vrši interni monitoring tokom godine, a na kraju svake školske godine podnosi izvještaj CPCD-u o provedenom internom monitoringu.

CPCD u skladu s mogućnostima posjećuje školu i vrši eksterni monitoring na kraju godine, dok se na kraju druge godine obnavlja certifikacijska posjeta uz izdavanje novog certifikata.

Prava na metodologiju CM preuzima nakon projekta CPCD-a u svoje intelektualno vlasništvo kao varijantu u postupku certificiranja škola u status i zvanje Eko škole. Ova metodologija može biti prijedlog nadležnom Ministarstvu obrazovanja ili Prosvjetno-pedagoškom zavodu za uvođenje navedene metodologije CM-a u obrazovno zakonodavstvo za osnovne i srednje škole u oba entiteta i Brčko distriktu BiH.

Dio III
Pomoćni
materijali za rad

EKO ŠKOLA

6. Primjeri praznih i popunjenih obrazaca

U ovom poglavlju nalaze se prilozi opisani u prethodnim poglavljima, čija je svrha da pomognu i usmjere rad zaposlenika/ica i učenika/ica škole koja želi postati Eko škola u BiH.

Napominjemo da su ovi prilozi samo okvirni prijedlozi obrazaca i dokumenata koje škole mogu prilagoditi svojim potrebama.

- Prilog**   *Prijava za primjenu Certifikacijskog mehanizma Eko škola za školsku godinu*
- Prilog 1**   *Poslovnik o radu Eko odbora*
- Prilog 2**   *Forma zapisnika sa sastanka Eko odbora*
- Prilog 3**   *Pismene pripreme o temi „Otpad“ za nastavne predmete Biologija, Priroda, Moja okolina i Odjeljenska zajednica*
- Prilog 4**   *Pismene pripreme o tematskoj oblasti „Voda“ za nastavne predmete Priroda, Moja okolina*
- Prilog 5**   *Pismena priprema o tematskoj oblasti „Energija“ za nastavni predmet Tehnički odgoj/Tehnička kultura*
- Prilog 6**   *Pismena priprema o tematskoj oblasti „Biodiverzitet“ za nastavni predmet Moja okolina, Priroda, Društvo, Biologija*
- Prilog 7**   *Pismena priprema o tematskoj oblasti „Školsko dvorište“, ekosekcija - Kompostiranje*
- Prilog 8**   *Pismena priprema o tematskoj oblasti „Saradnja s lokalnom zajednicom, uključivanje lokalne vlasti, privrednika, medija i OCD-a“*
- Prilog 9**   *Ocjena stanja okoliša/životne sredine u školi i njenom okruženju*
- Prilog 10**   *Akcioni eko plan škole*
- Prilog 11**   *Izvještaj za nastavno osoblje*
- Prilog 12**   *Izvještaj za vannastavno osoblje*
- Prilog 13**   *Dnevnik Eko patrole*
- Prilog 14**   *Dnevnik Eko škole*
- Prilog 15**   *Primjer monitoringa za dobru implementaciju Akcionog eko plana škole*
- Prilog 16**   *Primjer monitoringa u kojem implementacija Akcionog eko plana u školi ima poteškoća*
- Prilog 17**   *Izvještaj o realizaciji internog/školskog monitoringa*
- Prilog 18**   *Ocijenjena jedna uspješna škola koja zadovoljava Kriterije Eko škole*
- Prilog 19**   *Ocijenjena jedna neuspješna škola koja mora još raditi kako bi zadovoljila Kriterije Eko škole*
- Prilog 20**   *Evaluacijski izvještaj u postupku certifikacije Eko škole*

Prilog

**PRIJAVA ZA PRIMJENU CERTIFIKACIJSKOG MEHANIZMA
EKO ŠKOLA ZA ŠKOLSKU GODINU:**

Naziv obrazovne ustanove	
Kontakt osoba	
Adresa	
Telefon	
E-mail adresa	
Web/Facebook stranica	
Broj odjeljenja	
Broj učenika/ica	
Broj nastavnika/ica; profesora/ica	
Broj administrativnog i pomoćnog osoblja	
Da li je Vaša škola već bila uključena u neki program Eko škola? Ako je odgovor „da“, odgovoriti koje godine, koji vremenski period i ko je bio organizator?	
Ako je odgovor „ne“, da li je Vaša škola imala iskustva u organiziranju nekih aktivnosti vezanih za zaštitu okoliša/ životne sredine?	

Mjesto i datum: _____ MP DIREKTOR/ICA: _____

Prilog 1

Poslovnik o radu Eko odbora

Na osnovu obaveza preuzetih učešćem u projektu „Misli o prirodi!“ za koncept Eko škola koji se realizira u okviru treće komponente navedenog projekta, Eko odbor škole _____ na prvoj sjednici održanoj dana _____ godine, donosi

I. OSNOVNE ODREDBE

Član 1.

Ovim poslovníkom o radu Eko odbora škole ..... (u daljnjem tekstu: Poslovník) uređuju se:

- način rada i organiziranja,
- postupak pripremanja, sazivanja, raspravljanja i odlučivanja na sjednicama Eko odbora (u daljnjem tekstu Eko odbora),
- prava i dužnosti članova Eko odbora,
- prava i dužnosti predsjednika Eko odbora,
- prijelazne i završne odredbe.

Član 2.

Odredbe ovog poslovníka primjenjuju se na članove Eko odbora i sva druga lica koja učestvuju u njegovom radu.

Član 3.

Sjednice Eko odbora su javne.

Član 4.

Eko koordinator škole, koji je ujedno i predsjednik Eko odbora, brine se o pravilnoj primjeni odredaba ovog poslovníka.

U slučaju odsutnosti predsjednika Eko odbora, Eko odbor će izabrati jednog od članova koji će predsjedavati sjednicom.

II. PRIPREMANJE I SAZIVANJE SJEDNICA

1. Sastavljanje prijedloga dnevnog reda

Član 5.

Prijedlog dnevnog reda sjednice Eko odbora sastavlja predsjednik Eko odbora (eko koordinator škole).

Prilikom sastavljanja prijedloga dnevnog reda sjednice Eko odbora, predsjednik se konsultira s članovima Eko odbora škole.

Član 6.

Pri sastavljanju prijedloga dnevnog reda, predsjednik Eko odbora dužan je u dnevni red unijeti pitanja koja su u djelokrugu i nadležnosti Eko odbora.

Član 7.

Predsjednik Eko odbora škole dužan je pripremiti potrebnu dokumentaciju za prijedloge odluka o pitanjima koja se nalaze na dnevnom redu sjednice.

2. Sazivanje sjednice

Član 8.

Sjednice Eko odbora saziva predsjednik Eko odbora škole.

Član 9.

Sjednice Eko odbora održavaju dva do četiri puta godišnje, a po potrebi i češće.

Član 10.

Poziv za redovnu sjednicu Eko odbora mora se uručiti članovima i drugim licima koja imaju pravo i dužnost da prisustvuju njegovim sastancima, najmanje 3 dana prije određenog dana za održavanje sjednice. Poziv mora sadržavati:

- prijedlog dnevnog reda sjednice,
- datum, vrijeme i mjesto na kojem će se sjednica održati,
- materijal za svaku tačku predloženog dnevnog reda, kada je to potrebno.

III. RAD EKO ODBORA NA SJEDNICI

1. Prava i dužnosti predsjednika Eko odbora škole

Član 11.

Predsjednik Eko odbora škole otvara sjednicu, rukovodi radom Eko odbora i stara se o održavanju reda na sjednici.

Član 12.

Predsjednik Eko odbora škole ima sljedeća prava i obaveze:

- utvrditi i objaviti da sjednici Eko odbora prisustvuje dovoljan broj članova Eko odbora i da postoji kvorum za punovažno odlučivanje,
- starati se o radu sjednice Eko odbora prema utvrđenom dnevnom redu i u skladu s odredbama ovog poslovnika,
- davati riječ članovima Eko odbora i ostalim učesnicima u diskusiji,
- odobravati u opravdanim slučajevima napuštanje sjednice Eko odbora od pojedinog člana i prije završetka sjednice,
- formulirati zaključke i druge odluke koje donosi Eko odbor,
- imenovati zapisničara.

2. Prava i dužnosti članova Eko odbora

Član 13.

Član Eko odbora ima pravo i dužnost prisustvovati sjednici Eko odbora i aktivno učestvovati u njegovom radu.

U slučaju spriječenosti da prisustvuje sjednici, član Eko odbora dužan je obavijestiti predsjednika o razlozima izostanka.

Član 14.

Svaki član Eko odbora ima pravo na sjednici iznijeti prijedlog odluka, zaključaka i drugih akata iz nadležnosti Eko odbora, te o svim pitanjima o kojima odlučuje Eko odbor iznositi vlastite stavove i prijedloge.

3. Tok rada na sjednici

Član 15.

Eko odbor radi u sjednicama.

Sjednica se može održati ako joj prisustvuje većina od ukupnog broja članova Eko odbora (kvorum).

Po otvaranju sjednice, predsjednik Eko odbora utvrđuje da li sjednici prisustvuje dovoljan broj članova za punovažno odlučivanje.

U slučaju da sjednici ne prisustvuje potreban broj članova za odlučivanje, sjednica se odlaže i druga zakazuje usmeno.

Odsutni članovi usmeno se obavještavaju o odloženoj sjednici Eko odbora i datumu zakazivanja nove.

Član 16.

Poslije konstatacije predsjednika da Eko odbor može punovažno odlučivati (postoji kvorum), razmatra se i usvaja zapisnik s prethodne sjednice Eko odbora, koji se dostavlja uz poziv na sjednicu.

Stavljene i usvojene primjedbe unose se u zapisnik tekuće sjednice Eko odbora.

Ako nema primjedbi na zapisnik s prethodne sjednice, predsjednik Eko odbora konstatira da je zapisnik pročitao i usvojen bez primjedbi, što se unosi u zapisnik tekuće sjednice.

Član 17.

U nastavku rada, predsjednik čita prijedlog dnevnog reda i poziva članove Eko odbora da se o njemu izjasne ili da iznesu svoje prijedloge za izmjene i dopune.

Član 18.

Nakon što je dnevni red utvrđen, prelazi se na rad prema usvojenim tačkama dnevnog reda. Po pojedinim tačkama dnevnog reda može se uvesti način detaljnog upoznavanja članova Eko odbora o određenom pitanju preko izvjestilaca.

Član 19.

Svaki diskutant treba u svojoj diskusiji iznijeti i prijedloge za rješenje pitanja o kojem diskutira, ukoliko njegova diskusija nije informativne prirode.

IV. ODLUČIVANJE I GLASANJE

Član 20.

Po završetku diskusije ili prihvaćenom prijedlogu bez diskusije, Eko odbor donosi odluku u skladu s odredbama ovog poslovnika.

Član 21.

Formulaciju odluka i zaključaka Eko odbora daje predsjednik Eko odbora i stavlja ih na glasanje i usvajanje.

Odluke i zaključke Eko odbor donosi većinom glasova od ukupnog broja članova Eko odbora.

Član 22.

Pravo glasa na sjednici Eko odbora imaju svi članovi.

Glasanje je po pravilu javno.

Rezultat glasanja objavljuje predsjednik.

Član 23.

Javno glasanje vrši se dizanjem ruku na predsjednikovo pitanje i to najprije ko je „za“, a zatim ko je „protiv“ i na kraju na pitanje ko je „suzdržan“ od glasanja.

Član 24.

U slučaju da broj suzdržanih glasova i glasova „protiv“, bude veći od glasova datih „za“ prijedlog odluke, smatra se da je prijedlog odluke odbijen. Suzdržavanje od glasanja može se, ali i ne mora obrazložiti.

V. ZAPISNICI SA SJEDNICA

Član 25.

O svakoj sjednici Eko odbora vodi se zapisnik koji mora sadržavati naročito:

- redni broj sjednice,
- mjesto i datum održavanja sjednice,
- vrijeme početka i završetka sjednice i ime predsjedavajućeg i zapisničara,
- broj prisutnih članova Eko odbora, imena odsutnih s konstatacijom da li je izostanak opravdan ili ne,
- konstatacija predsjedavajućeg o postojanju kvoruma za punovažno odlučivanje,
- predložen i usvojen dnevni red,
- imena učesnika u diskusiji i bitna sadržina njihove diskusije, naročito prijedlozi za donošenje odluke, odnosno zaključka,
- potpis predsjedavajućeg i zapisničara.

Član 26.

Zapisnik mora biti završen u roku od najkasnije 5 (pet) dana od dana održavanja sjednice.

Član 27.

Svi materijali i zapisnici čuvaju se u školi i sastavni su dio Dnevnika Eko škole.

VI. PRIJELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE

Član 28.

Sve odluke i druge akte koje donese Eko odbor u svojoj nadležnosti potpisuje predsjednik Eko odbora, odnosno njegov zamjenik - član Eko odbora koji ga je zamjenjivao, ako je on predsjedavao sjednicom na kojoj je usvojena odluka ili drugi akt.

Član 29.

Za predmete ili prepisku koju vodi Eko odbor ustrojava se posebna evidencija u djelovodniku, a ispred brojeva stavlja se oznaka „EO“.

Član 30.

Ovaj poslovnik smatra se usvojenim kada ga usvoji većina svih članova Eko odbora, a stupa na snagu s danom objavljivanja na oglasnoj tabli u prostorijama škole.

Član 31.

Izmjene i dopune ovog poslovnika vrši Eko odbor na prijedlog najmanje 3 člana Eko odbora, a po postupku utvrđenom za njegovo donošenje.

DATUM: _____ PREDSJEDNIK/ICA EKO ODBORA _____

EKO KOORDINATOR/ICA _____

Prilog 2**ZAPISNIK SA SASTANKA EKO ODBORA**

Naziv škole			
Školska godina			
Datum	Mjesto	Svrha sastanka	Zapisnik vodio/la

Dnevni red sastanka:

Učešnici/ice sastanka:

DISKUSIJA**ZAKLJUČCI**

Prilog 3 - Pismene pripreme o temi „Otpad“ za nastavne predmete Biologija, Priroda, Moja okolina i Odjeljska zajednica

NASTAVNI PREDMET	PRIRODA/POZNAVANJE PRIRODE I DRUŠTVA/ BIOLOGIJA
NASTAVNA JEDINICA	Zaštita i unaprjeđenje životne sredine
TIP ČASA	Obrada novog gradiva
NASTAVNE METODE	Razgovor, demonstracija s objašnjenjem, ilustracija
NASTAVNI OBLIK	Frontalni, grupni, individualni
NASTAVNA SREDSTVA	Tekstualna (Eko vodič), vizuelna (fotografije planete Zemlje, vode, zraka i tla, otpada...)
CILJ ČASA	Spoznati problem zagađenja vode, zraka i tla; čovjek kao faktor zagađenja planete Zemlje; ekologija - nauka koja proučava odnose između živih bića i sredine u kojoj žive pokreti za očuvanje prirode; međunarodni ekokalendar; pokazati štetan uticaj zagađenja vode, zraka i tla na život biljaka, životinja i čovjeka; nabrojati zagađivače vode, zraka i tla; razlikovati pojmove „otpadna voda“, „smog“, „prečišćavanje“, „zaštita od zagađenja“
ZADACI	Razvijati sposobnosti izvođenja praktičnog rada, posmatranja, prikupljanja i prikazivanja podataka, izražavanja, logičkog zaključivanja i primjene znanja u praksi; razvijati pravilan stav prema prirodi i zdravom načinu života; kroz stečena znanja unaprijediti i očuvati prirodu, primijeniti usvojeno u svakodnevnom životu

AKTIVNOSTI:

Prethodni zadaci za učenike/učenice

Učenici su prethodni čas posjetili okolinu škole, fotografirali otpad i druge vidove i izvore zagađenja.

Sastavljanje tangrama - planeta Zemlja

(Voditi razgovor s učenicima o uslovima života na Zemlji. Šta je potrebno za život svim živim bićima? Šta će se dogoditi ako izostane jedan od životnih uslova?)

Isticanje cilja časa

Zagađenje i zaštita vode, zraka i tla

1. Zagađivanje i zaštita vode
2. Zagađivanje i zaštita zraka
3. Zagađivanje i zaštita tla

Rad učenika u grupi

(uz upotrebu učeničkog iskustva, izvorne stvarnosti, nastavnih slika, teksta iz Ekovodiča)

Prva grupa - VODA: odrediti potrebu zdrave i pitke vode, nabrojati najčešće zagađivače voda, odrediti pojam „onečišćene vode“ i opisati pročišćavanje voda.

Druga grupa - ZRAK: nakon razgovora o potrebi čistoga zraka za disanje, treba nabrojati zagađivače zraka čijim djelovanjem nastaje onečišćeni zrak - smog. Treba ukazati na automobile kao najveće zagađivače zraka kojih je iz dana u dan sve više.

Treća grupa - TLO: isticanje važnosti tla na kojem ljudi danas proizvode najveći dio hrane, istaknuti njegovu ulogu u pročišćavanju vode (najveći pročišćivač) i potrebu zaštite od prekomjerne upotrebe umjetnih gnojiva i sredstava za zaštitu biljaka.

Četvrta grupa - OTPAD: vrijeme razgradnje, praktični savjeti, ekologija, ekološki pokreti, udruženja.

Prezentacija rada grupa

Učenici će pronaći članke o zagađenom okolišu, kao i o naporima koji se čine kako bi se okoliš zaštitio od zagađenja.

ZADACI ZA VREDNOVANJE UČENIKOVOG POSTIGNUĆA

1. Voda koja sadrži štetne otpadne tvari je otpadna voda. DA NE
2. Zagađeni zrak je kisik. DA NE
3. Koje je otkriće donijelo prvo znatnije zagađenje zraka?
  - a) pronalazak točka
  - b) otkriće telefona
  - c) otkriće elektromotora
  - d) otkriće vatre
4. Znak onečišćenja zraka je:
  - a) mnogo lišajeva na kori drveća
  - b) veliki broj ptica na drveću
  - c) izostanak lišajeva na kori drveća
  - d) zeleni listovi na drveću.
5. Tlo zagađuje prekomjerna upotreba umjetnog gnojiva i sredstava za zaštitu biljaka.

NASTAVNI PREDMET	MOJA OKOLINA/PRIRODA
NASTAVNA JEDINICA	Održavanje čistoće stana
TIP ČASA	Obrada novog gradiva
NASTAVNE METODE	Dijaloška, objašnjenje, ilustracije pisanih radova RWCT, slagalica I, T-tabela
NASTAVNI OBLIK	Frontalni, individualni, grupni
NASTAVNA SREDSTVA	Tekstualna (tekstovi za slagalicu, stihovi o domu), auditivna, o. p. s.
CILJ ČASA	Proširiti ranije usvojena znanja i iskustva učenika o higijeni kuće (stana); poticati učenike na urednost i čistoću; razvijati kulturu stanovanja; imenovati zajedničke prostorije u stambenoj zgradi i važnost njihovog održavanja i čistoće; pažnju posvetiti lijepom i urednom izgledu okoliša kuće i stambene zgrade; razvijati osjećaj za ljepotu; razvijati sposobnosti usmenog izražavanja; opisivanja, zaključivanja i primjenjivanja u praksi
ZADACI	Učenici će emocionalno i misaono biti pripremljeni za aktivnosti u glavnom dijelu časa i argumentirati ih; učenici će moći i znati navesti brojne prednosti i mane, iznositi svoje stavove i argumentirati ih; radom u grupi na dobijenom materijalu učenici će moći steći i proširiti znanja o kulturi i higijeni stanovanja; posebnu pažnju posvetit će akcijama u kojima će svoj okoliš učiniti ljepšim; učenici će znati prezentirati usvojeno, razvijati će kulturu komuniciranja i aktivnog slušanja; zajednički će izdvojiti i zapisati najvažnije dijelove; učenici će moći i znati poduzeti akcije zajedničkog uređenja svoje okoline

AKTIVNOSTI:

Čitanje stihova i poslovice o domu

T-tabela: porodična kuća - stan u stambenoj zgradi ili debata u dvije grupe

Prednosti - mane. Kuća će iznositi svoje prednosti (dvorište, vrt, veći prostor), a ne-boder će iznositi svoje (velik broj komšija, pogled s 15. sprata...).

Zajedničko: redovno održavanje higijene

Slagalica I - grupiranje

Rad učenika u grupi

Prezentacija rada

Sažimanje i uopćavanje

Uputstvo za domaći rad

Šta možeš učiniti da okolina tvoje kuće/stana bude još ljepša?

Higijena i kultura stanovanja

Održavanje čistoće stana (kuće)

Čistoću stana (kuće) treba redovno održavati.

Svi članovi porodice trebaju imati naviku da svako počisti ono što je uprljao i upotrijebio.

Poslova je mnogo i treba ih podijeliti.

Kad svi rade pomalo, niko ne radi previše.

Higijenu kuće (stana) održavamo:

brisanjem prašine, provjetravanjem, pospremanjem stola, pranjem suđa, bacanjem smeća, zalijevanjem cvijeća, usisavanjem, mijenjanjem posteljine, peglanjem, čišćenjem kupatila, pranjem zavjesa, istresanjem prostirki...

U stambenim zgradama svi stanari brinu se o čistoći i lijepom izgledu zajedničkih prostorija.

Korisni savjeti:

Tvoji roditelji će se više družiti s tobom ako ne moraju spremati ono što ti baciš.

Predloži mami da umjesto nje obavljaš neke kućanske poslove. Ona će se radovati, a ti ćeš pokazati koliko je voliš i brineš o njoj.

Često se ne može kupiti odjednom sve što je potrebno. Zato se štedi!

Štedjeti se može i na taj način da se čuva i uredno drži odjeća, obuća i đački pribor.

U radiše svega više, u štediše još i više.

Domaći zadatak

Sredi svoj radni stol, police i ladice u kojima ti stoje knjige i sveske.

Pospremi svoju sobu. To ti je domaći zadatak! Sutradan kada pođeš u školu, neće biti jurnjave i vike: „Gdje mi je gumica? Gdje mi je matematika?“

Razmisli

Šta možeš učiniti da okolina tvoje kuće/stana bude još ljepša?

NASTAVNI PREDMET	ODJELJENSKA ZAJEDNICA
UZRAST UČENIKA	Druga trijada (4-6. razred) - drugi ciklus poučavanja
NASTAVNA JEDINICA	Ja zaslužujem zdrav okoliš/životnu sredinu
ISHOD UČENJA	Ishod 4. Razvijanje ekološke svijesti. Objašnjava da pravilno odlaganje otpada ima posljedice i rezultate
VRIJEME PREDVIĐENO ZA RAD	45 minuta
<p>Aktivnost 1:</p> <p>Upoznati učenike s važnošću zaštite okoliša na globalnom nivou. Šta to znači za svakog od nas pojedinačno? Obrazložiti da svako živo biće ima pravo na zdrav okoliš, životnu sredinu i okruženje u kojem živi. Razgovarati o Konvencijama o zaštiti okoliša.</p> <p>Aktivnost 2: Glavni dio časa</p> <p>Objasniti pojam odgovornosti i povezati ga s odgovornošću za okoliš/životnu sredinu. U razgovoru s učenicima prepoznati izvore odgovornosti, razgovarati o odgovornosti zagađenja životne sredine, pronaći na internetu slike zagađenog i čistog okoliša u kojem ljudi žive.</p> <p>Aktivnost 3: Završni dio časa</p> <p>Učenicima pomoći da shvate i da donesu zaključke o potrebi obrazovanja iz područja okoliša/životne sredine koje ima za cilj podizanje svijesti svih za važnost zdrave životne sredine i ulogu svakog pojedinca u njenom očuvanju. Razvijanje ekološke svijesti i ekološke kulture treba postati važan segment ekološkog života.</p> <p>Poruke današnjeg časa:</p> <ul style="list-style-type: none"> • odgovornost je dužnost i obaveza da se nešto učini, • ako imamo pravo, uz njega ide i dužnost, ako imamo obavezu, uz nju ide odgovornost, • zagađivanjem okoline ugrožavamo zdravlje i prava drugih na zdrav okoliš/životnu sredinu. <p>Aktivnost 4: Zadaća</p> <p>Razgovarajte s odraslima o tome šta je to što sada činite na zaštiti životne sredine, a šta biste mogli još učiniti?</p> <p>Koje aktivnosti možete zajedno poduzeti kako biste unaprijedili zdrav okoliš/životnu sredinu?</p> <p>Istraži kakvo je trenutno stanje zagađenosti okoliša u zajednici u kojoj živiš!</p>	

Vježba

ZAŠTITA OKOLIŠA

ZADATAK ZA TEBE, ĐAČE!

Dopuni rečenice.

Čovjek je _____ prirode. Samo u zdravoj prirodi i čovjek može biti _____.

Prirodu trebamo čuvati od _____.

Zagađen zrak, zagađena voda i zagađeno tlo škode biljkama, _____ životinjama i _____.

Posmatraj slike, ilustriraj ih i napiši kako ti brineš o svom okolišu.

RADNI LIST

Nastavne jedinice za časove odjeljske zajednice
Odgovornost za okoliš/životnu sredinu

BR.	PRIMJERI ODGOVORNOSTI ZA OKOLIŠ U ŠKOLI	KOME DUGUJEMO ODGOVORNOST	IZVOR ODGOVORNOSTI	KORISTI (NAGRADE) ZA ISPUNJENU ODGOVORNOST	ODGOVORNOSTI (KAZNE) ZA NEISPUNJENU ODGOVORNOST

RADNI LIST

Nastavne jedinice za časove odjeljske zajednice.
Odgovornost za okoliš/životnu sredinu

BR.	PRIMJERI ODGOVORNOSTI ZA OKOLIŠ U KUĆI	KOME DUGUJEMO ODGOVORNOST	IZVOR ODGOVORNOSTI	KORISTI (NAGRADE) ZA ISPUNJENU ODGOVORNOST	ODGOVORNOSTI (KAZNE) ZA NEISPUNJENU ODGOVORNOST

RADNI LIST

Nastavne jedinice za časove odjeljske zajednice
Odgovornost za okoliš/životnu sredinu

BR	PRIMJERI ODGOVOR- NOSTI ZA OKOLIŠ U LOKALNOJ ZAJEDNICI	KOME DUGUJEMO ODGOVOR- NOST	IZVOR ODGOVOR- NOSTI	KORISTI (NAGRADE) ZA ISPUNJENU ODGOVOR- NOST	ODGOVORNOS- TI (KAZNE) ZA NEISPUNJENU ODGOVOR- NOST

**Prilog 4 - Pismene pripreme o tematskoj oblasti „Voda“ za nastavne predmete
Priroda, Moja okolina**

NASTAVNI PREDMET	MOJA OKOLINA/PRIRODA
NASTAVNA JEDINICA	Tekuće vode u zavičaju
TIP ČASA	Obrada novog gradiva
NASTAVNE METODE	Razgovor, objašnjenje, očiglednost
NASTAVNI OBLIK	Individualni, frontalni, u paru
NASTAVNA SREDSTVA	Vizuelna (folije, fotografije - Izviđačko-planinarska sekcija), tekstualna, auditivna (Vltava), geografska karta zavičaja
CILJ ČASA	Upoznati vode: tekuće vode (tekućice); razlikovati vode tekućice od ostalih voda; razlikovati vode tekućice (potoke, rječice, rijeke); imenovati dijelove tekućice; odrediti pojmove „vodostaj“ i „poplava“; uočiti važnost tekućica u životu čovjeka; imenovati tekuće vode u zavičaju
ZADACI	Razvijati sposobnosti posmatranja, uočavanja, uspoređivanja, zaključivanja, primjene; sistematizirati postojeća znanja i iskustva; razvijati svijest o ličnom doprinosu u zaštiti voda; poticati odgovornost pri potrošnji vode; poticati životne navike koje će biti u skladu s prirodom, njenim unaprjeđenjem i očuvanjem; razvijati pozitivne osobine ličnosti; samostalnost, vrijednost prethodno uloženog rada i zalaganja

AKTIVNOSTI:

Ponoviti usvojeno kroz društvenu igru bacanja kocke

Najava cilja časa

Spoznavanje provodimo kroz folije i prikupljene fotografije voda u zavičaju

Pojam i vrste tekućica

Učenicima objasniti da se glavna podjela tekućica (potoci, rječice, rijeke, velike rijeke) temelji na količini vode koja protiče koritom.

Dijelovi tekućice - koristimo foliju - vodeni tok

Kod obrade pojma „poplava“ možemo potaknuti učenike na razmišljanje uzrečicom: *Voda je dobar sluga, a zao gospodar.*

U trećem spoznajnom koraku potaknuti učenike da sami navedu u čemu se sve ogleda važnost tekućih voda.

Imenovati i pronaći vode u zavičaju na geografskoj karti

Sažimanje i uopćavanje možemo obaviti koristeći se planom na tabli

Dio padavina koji se slijeva s površine zemlje stvara veće ili manje tokove. Ti tokovi, s obzirom na količinu vode, nazivaju se: potočić, potok, rječca, rijeka.

1. Tekuće vode - tekućice

- tekućica = voda koja teče površinom kopna
- potoci, rječice, rijeke
- ponornice

2. Dijelovi tekućice:

- izvor (mjesto na kojem voda iz unutrašnjosti zemlje izbija na njenu površinu),
- korito, obale, ušće.

Vodeni tok - počinje od izvora, a završava se ulaskom rijeke u veću rijeku, jezero ili more.

3. Važnost tekućica

- voda za piće
- navodnjavanje
- proizvodnja električne energije
- plovidba
- odmor i rekreacija
- sport - ribolov
- čine i štete

Poplave - kada se voda izlije iz korita u okolno područje.

Tekuće vode u zavičaju

Naš zavičaj je bogat izvorima vode. Neki su tako bogati vodom da od njih odmah nastane rijeka. Takve izvore nazivamo vrela.

Učenicima treba naglasiti da je važnost tekućica višestruka.

Mreža tekućica nalikuje na krvotok u ljudskom tijelu; tamo gdje nema tekućica, nema ni života (pustinja), a tamo gdje ih je malo, i život je oskudniji (npr. u kršu).

Završni dio časa

Svaki par učenika dobija tekst koji opisuje jednu rijeku u zavičaju.

Opisati rijeku, pratiti je od izvora do ušća, pronaći na geografskoj karti i objasniti ostalim učenicima

Prepisivanje zapisa s table

Uputiti učenike na izvore u kojima će proširiti usvojeno o rijekama u zavičaju.

BOSNA

Najveća rijeka u zavičaju .

Izvire ispod planine Igman. Ima oko 70 izvora. Teče uglavnom kroz ravno zemljište (ravničarska rijeka). Vrelo Bosne je omiljeno izletišta Sarajlija.

Lijeve pritoke:

Zujevina

Fojnička rijeka

BOSNA

Desne pritoke:

Željeznica

Stavnja

Miljacka

Misoča

Mošćanica

Dobrinja

Ljubina

ŽELJEZNICA

Desna pritoka Bosne. Izvire ispod Jahorine i Treskavice.

To je planinska rijeka.

Na njoj je izgrađena hidrocentrala Bogatići.

(Snaga brze, planinske rijeke koristi se za proizvodnju električne energije).

MILJACKA

Nastaje od Paljanske i Mokranjske Miljacke.

Pritoke su joj: Mošćanica i Dobrinjska rijeka. Protiče kroz naš grad.

Na njoj su sagrađeni mostovi koji povezuju desne i lijeve obale (dijelove našeg grada).

LJUBINA

Izvire ispod planine Ozren i ulijeva se u rijeku Bosnu kod Semizovca.

MISOČA i STAVNJA

Izviri ispod planine Zvijezda i kod Ilijaša se ulijevaju u Bosnu.

ZUJEVINA

Izvire ispod planine Bjelašnice. Protiče kroz Hadžiće i Blažuj.

U Sarajevskom polju ulijeva se u Bosnu.

FOJNIČKA RIJEKA

Izvire ispod planine Vranica i u Visokom se ulijeva u Bosnu.

VAŽNOST VODE

Zadaća nastavne jedinice:

- spoznati važnost vode
- utvrditi načine snabdijevanja vodom

Zadaci nastave:

- sticanje znanja o važnosti (slatke) vode za opstanak života na Zemlji
- uočiti važnost vode za život ljudi i privredni razvoj
- upoznati načine snabdijevanja domaćinstava vodom
- razvijati sposobnost posmatranja, uspoređivanja, zaključivanja i primjenjivanja znanja
- potaknuti odgovornost za racionalnu potrošnju i zaštitu voda
- promicati životne navike koje će biti u saglasnosti s prirodom
- razvijati kod učenika razumijevanje teškoća s kojima se susreću drugi ljudi, vezane za nedostatak pitke vode

Izvori znanja i pomagala:

- neposredna stvarnost (voda u domaćinstvu, školi, na javnom mjestu), udžbenik, radna sveska, priručnik za zavičajnu nastavu „Moj zavičaj“, atlas prirode i društva, element-filmovi „Voda“ i „Voda u našem domu“, fotografije (npr. Afrikanke koja na glavi nosi posudu s vodom, rimskog akvadukta u Splitu, bunara u Slavoniji, itd.)

Mogući tok nastave

Prethodni zadaci za učenike/učenice

Odgovori na prethodna (poticajna) pitanja iz udžbenika.

Uvod - motivacija

U uvodnom dijelu razgovarajmo o važnosti vode za život na Zemlji. Ako smo u mogućnosti, prikažimo i element-film „Voda u našem domu“. Nakon toga najavit ćemo nastavnu jedinicu „Važnost vode“.

Gradivo nastavne jedinice možemo obraditi prema ovom planu rada: 1. Voda - temelj života, 2. Upotreba vode, 3. Snabdijevanje domaćinstava vodom.

Spoznavanje novih nastavnih sadržaja

Jedno pojašnjenje za učitelje/učiteljice. Zašto se upotrebljava jednina imenice voda, a ne množina (kao u nekim udžbenicima, npr. Privredna važnost voda)? Odgovor je jednostavan. Voda je jedinstvena i najraširenija prirodna tvar. Sveobuhvatna je, što podrazumijeva i cjelovitost (integralnost), a istodobno se pojavljuje u svim trima agregacijskim stanjima i u mnogim oblicima.

U obradi prema planu rada koristimo se tekstom i crtežom u udžbeniku, fotografijom i drugim pomagalima. Važno je obradu nastavne jedinice povezati sa stvarnim okruženjem. U trećem dijelu neka učenici govore o načinu snabdijevanja vodom u njihovom domaćinstvu, te o drugim, njima poznatim, načinima snabdijevanja vodom. Iscrpnije ćemo ih upoznati sa savremenim sistemom vodovoda.

Sažimanje i uopćavanje možemo provesti koristeći se planom table/ploče.

Vježbanje

Rješavanjem zadataka u radnoj svesci na str. _____ (5. zadatak valja ostaviti za domaći rad).

Ponavljanje

Možemo ga provesti odgovaranjem na pitanja iz udžbenika, ali i dodatnim pitanjima učitelja/učiteljice i učenika.

Provjeravanje

Rješavanje zadataka za vrednovanje učenikovog postignuća uz naknadno samoprovjeravanje učenika.

Domaći rad

Odgovoriti na 5. pitanje u radnoj svesci.

Napomena:

Učenike valja upoznati s neravnomjernim mogućnostima upotrebe čiste (pitke) vode u svijetu. Izvedimo pred tablu/ploču deset učenika koji predstavljaju stanovništvo svijeta. Među njima čak sedmero (neka dignu ruke) ne može računati na zdravu pitku vodu. To će ih potaknuti na razmišljanje o razumnoj upotrebi vode. Šta oni mogu učiniti da bi uštedjeli pitku vodu u svome domu? Ponudimo im primjer pranja zuba. Naime, mnogi ljudi, a provjereno i učenici, dok peru zube puštaju vodu da stalno teče iz česme. Ako se drže uputstava stomatologa i peru zube tri minute i najmanje dvaput na dan, tada svaki učenik prolije dnevno oko 40 litara zdrave pitke vode (za koju su, da bi uopće došla do česme, utrošeni ljudski rad i energija).

To je u godini dana oko 14 000 litara ili veliki spremnik (npr. autocisterna). Prema tome, česmu

treba zatvarati, a zube ispirati tek na kraju „ribanja“ četkicom i pastom. Podsjetimo ih na to barem 22. marta, na Svjetski dan voda.

ODGOVORI NA PITANJA IZ RADNE SVESKE

1. Organizam troši i gubi vodu, pa je treba nadoknaditi.
2. Potrebe za vodom su sve veće.
3. S izvora, kopaju bunare, koriste se pumpama, skupljanju kišnicu u spremnike - cisterne, vodovodom.
4. individualno
5. (ubaciti crtež!) N-14

ZADACI ZA VREDNOVANJE UČENIKOVIH POSTIGNUĆA

1. Približno dvije trećine čovjekovog tijela čini voda.
DA NE
2. Fabrike troše malo vode.
DA NE

3. Da bi došli do vode, ljudi kopaju duboke bunare.
4. Sistem postrojenja i cjevovoda za snabdijevanje domaćinstava vodom naziva se vodovodom.
5. Koliko je vode potrošeno u domaćinstvu pokazuje vodomjer.

PLAN TABLE/PLOČE

VAŽNOST VODE

1. Voda - temelj života
  - voda je glavni sastojak većine organizama na Zemlji

2. Upotreba vode
  - u domaćinstvu (za piće, pranje, kuhanje, kupanje)
  - natapanje polja
  - živi svijet u vodi kao hrana
  - za industrijsku proizvodnju
  - za proizvodnju elektroenergije
  - za plovidbu i rekreaciju

Snabdijevanje domaćinstava vodom

- direktno s izvora
- bunarima
- pumpama iz dubine
- skupljanjem kišnice u spremnike (cisterne)
- savremenim vodovodom

RADNI LIST

Radni list za ugradnju kontrolnog uređaja za potrošnju vode

Izveštaj za mjesec:

Ime i prezime kontrolora:

Oblast - predmet praćenja:

Aktivnosti čija se realizacija prati:

(Ukratko rezimirati i opisati realizaciju aktivnosti koje se prate u etapama, uz ukazivanje na eventualnu problematiku i/ili poboljšanja, te pozitivne i negativne efekte aktivnosti koja se prati.)

Datum:

Potpis:

NASTAVNI PREDMET	MOJA OKOLINA/PRIRODA
NASTAVNA JEDINICA	Stajaće vode u zavičaju
TIP ČASA	Obrada novog gradiva
NASTAVNE METODE	Razgovor, objašnjenje, očiglednost
NASTAVNI OBLIK	Individualni, frontalni, u paru
NASTAVNA SREDSTVA	Vizuelna (folije, fotografije - Izviđačko-planinarska sekcija), tekstualna, geografska karta zavičaja
CILJ ČASA	Upoznati stajaće vode; razlikovati stajaće vode od tekućih; razlikovati stajaće vode (lokve, bare, močvare, jezera); uočiti važnost stajaćih voda u životu čovjeka; imenovati i pronaći stajaće vode u zavičaju na geografskoj karti; istaknuti važnost mnoštva naših planinskih jezera „gorske oči“
ZADACI	Razvijati sposobnosti posmatranja, uočavanja, uspoređivanja, zaključivanja i primjene; sistematizirati postojeća znanja i iskustva; razvijati svijest o ličnom doprinosu u zaštiti voda; poticati odgovornost pri boravku u prirodi - štiti vode i životne zajednice u njima; poticati životne navike koje će biti u skladu s prirodom, njenim unaprjeđenjem i očuvanjem; razvijati pozitivne osobine ličnosti: samostalnost, vrijednost prethodno uloženog rada i zalaganja

AKTIVNOSTI:

Ispravak i analiza provjeravanja

Isticanje cilja časa

Spoznavanje novih nastavnih sadržaja

Obrada podrazumijeva najprije određivanje i razlikovanje pojedinih pojmova.

(folija, fotografije Izviđačko-planinarske sekcije)

Potaknuti učenike da sami navedu u čemu se sve ogleda važnost stajaćih voda na površini kopna. Važno je upozoriti na važnost bara i močvara, jer ih se često smatra manje vrijednima, pa ih se isušuje, zatrpava ili iskorištava kao odlagalište otpada. Močvare se iskorištavaju, nažalost, još uvijek i kao lovišta na rijetku divljač i ptice.

Značenje jezera je višestruko. Prirodna i umjetna jezera važan su izvor života i čovjeku jedan od najugodnijih krajolika.

S učenicima razgovarati, potkrijepljeno fotografijama, o vodama stajaćicama u zavičaju - „gorske oči“.

Imenovati na osnovu kartografske oznake - linije i boje prirodnih jezera u zavičaju.

Sažimanje i uopćavanje provodimo koristeći se planom na tabli/ploči ili foliji.

Uputiti na izvore na osnovu kojih će učenici saznati više o stajaćim vodama u zavičaju.

Stajaće vode u zavičaju

Vode koje ne teku nego ispunjavaju udubljenja na površini kopna, nazivamo stajaćim vodama ili stajaćicama.

Razlikuju se po veličini i količini vode u njima.

Lokve su plitke i površinom najmanje stajaće vode koje redovno presušuju.

Bare su veće od lokvi i povremeno presušuju.

Močvare su prostranije stajaće vode koje ne presušuju tokom godine.

Bare i močvare su oaze prirodnog života.

Dno močvara obraslo je vodenim biljem koje raste i iznad površine vode.

Jezera su velika udubljenja stajaće vode.

Prema nastanku mogu biti: prirodna i vještačka.

Vještačka jezera stvara čovjek uglavnom pregrađivanjem riječnih dolina.

Značaj stajaćih voda:

životne zajednice, snabdijevanje vodom, ribolov, plovidba, navodnjavanje, proizvodnja električne energije, sport i turizam.

U našem zavičaju ima mnogo prirodnih jezera.

Nalaze se na planinama.

U narodu su poznata kao „gorske oči“.

Čovjek i stajaće vode

Često ih smatra manje vrijednima, pa ih isušuje, zatrpava ili iskorištava kao odlagalište otpada.

Močvare se iskorištavaju, nažalost, još uvijek i kao lovišta na rijetku divljač i ptice.

Prilog 5 - Pismena priprema o tematskoj oblasti „Energija“ za nastavni predmet Tehnički odgoj/Tehnička kultura

NASTAVNI PREDMET	MOJA OKOLINA/PRIRODA
UZRAST UČENIKA	Druga trijada (4-6. razred) - drugi ciklus poučavanja
NASTAVNA JEDINICA	Štednja energije u kući/stanu
ISHOD UČENJA	Razvijanje ekološke svijesti. Objašnjava da štednja energije ima rezultate.
NASTAVNI PREDMET	Tehnička kultura Tehnički odgoj
VRIJEME PREDVIĐENO ZA RAD	45 minuta

Aktivnost 1

Objasniti učenicima da je prvi korak štednje štednja u vlastitoj kući. U ovom slučaju, trebamo štedjeti električnu energiju. Redovnim praćenjem mjesečnih računa za električnu energiju možemo utvrditi da li postoji ušteda računa za energiju/plin. Da bismo ostvarili uštedu, potrebno je znati pravilno koristiti aparate. Ako je dvotarifno brojilo za mjerenje energije, potrebno je znati termine „jeftine struje“. (Ovi termini mijenjaju se u ljetnom i zimskom vremenu.) Razgovarati s učenicima koji se sve kućanski aparati koriste u domaćinstvu.

Aktivnost 2

Uraditi vježbu: izračunavanje potrošnje pojedinih kućanskih aparata.

Objasniti postupak izračuna (svaki električni aparat posjeduje deklaraciju o utrošku električne energije). Uputiti učenike da prate potrošnju u vremenskom periodu od tri mjeseca. U tom vremenskom periodu potrebno je primijeniti mjere uštede električne energije u kući. Također je potrebno bilježiti iznose mjesečnih računa kako bi se pratila mjesečna potrošnja i da li postoji ušteda.

Aktivnost 3: Završni dio

Napraviti analizu utroška s učenicima i dobijene rezultate prezenirati svim učenicima. Otvoriti diskusiju, zamoliti učenike da podijele svoja iskustva kako su uspjeli uštedjeti električnu energiju i da li je to uticalo na kvalitet rada kućanskih aparata i usluge koje su im bile potrebne u domaćinstvu. Donijeti zaključke koji upućuju na to da svaki pojedinac može doprinijeti štednji energije u kući, školi i lokalnoj zajednici i da o tome treba razgovarati među svojim vršnjacima i s članovima svoje porodice.

Aktivnost 4

Primijeniti stečena znanja u svojoj kući, školi, lokalnoj zajednici, raditi na podizanju svijesti građana o važnosti štednje energije i biti ogovoran član u zajednici.

**Prilog 6 - Pismena priprema o tematskoj oblasti „Biodiverzitet“ za nastavni predmet
Moja okolina, Priroda, Društvo, Biologija**

NASTAVNI PREDMET	MOJA OKOLINA/DRUŠTVO
NASTAVNA JEDINICA	Saobraćajna povezanost u širem zavičaju
TIP ČASA	Obrada novog gradiva
NASTAVNE METODE	Dijaloška, objašnjenje, ilustracije, metoda pisanih radova
NASTAVNI OBLIK	Frontalni i individualni
NASTAVNA SREDSTVA	Tematska karta saobraćajne povezanosti, tekstualna, folija, nastavni list
CILJ ČASA	Saznati važnost saobraćajne povezanosti za cjelokupni život i rad u zavičaju; odrediti saobraćajnice (prometnice); razlikovati vrste - opisati pojedine vrste cesta; usporediti autobusku, željezničku stanicu, zračnu i brodsku luku; upoznati njihove saobraćajne oznake i kartografske znakove; razvijati sposobnosti posmatranja, opisivanja, uspoređivanja, prikupljanja, sređivanja podataka, zaključivanja, objašnjavanja i primjenjivanja znanja u svakodnevnoj praksi
ZADACI	Učenici će znati i moći nabrojati vrste saobraćaja i razlikovati saobraćajna sredstva; povezat će prethodna znanja sa svakodnevnim iskustvom na putu od kuće do škole; učenici će moći odrediti pojam i vrste saobraćajnica; razlikovati ulice; autoceste, bijele ceste; zaključit će da za odvijanje vodenog i zračnog saobraćaja nije potrebno izgrađivati saobraćajnice; učenici će, služeći se kartom, pronaći označene glavne saobraćajne pravce, željezničke pruge, aerodrome, luke; učenici će moći riješiti zadatke na nastavnom listu

AKTIVNOSTI:

Rad učenika u grupi

Ponoviti ranije usvojeno o saobraćaju, vrstama, saobraćajnim sredstvima - nastavni list
Razgovor o putu od kuće do škole, saobraćajnici kojom se svakodnevno kreću od kuće do škole, odrediti pojam saobraćajnice

Vrste saobraćajnica u zavičaju:

Željezničke pruge i ceste pokazat ćemo na karti, upoznati njihove oznake.

Pri upoznavanju vodenog i zračnoga saobraćaja, istaknut ćemo da za njih nije potrebno izgraditi saobraćajnice, već samo zračne i brodske luke kao polazišne i odredišne tačke; upoznati oznake.

Sažimanje i uopćavanje - folija
Rad učenika u paru - nastavni list

Saobraćajna povezanost u širem zavičaju

Da bi ljudi mogli putovati i prevoziti robu, koriste se prijevoznim sredstvima. Prijevozna sredstva kreću se putevima ili cestama, željezničkim prugama, vodom ili zrakom. Zavisno od toga da li služe za lične potrebe ili za potrebe svih građana, saobraćajna sredstva dijelimo na lična i javna prijevozna sredstva. Ljudi koji upravljaju saobraćajnim sredstvima moraju imati vozačku dozvolu.

Učenik smije koristiti sva saobraćajna sredstva, a može upravljati samo biciklom i to na posebno napravljenim biciklističkim stazama.

Saobraćajnice (prometnice) su izgrađene ceste i željezničke pruge kojima se kreću saobraćajna sredstva.

Ulice (lokalni putevi) su ceste kojima su povezani dijelovi naselja. Mogu biti asfaltirane ili posute zemljom ili šljunkom (makadamski putevi, bijele ceste).

Naselja u širem zavičaju povezana su cestama ili putevima (autoceste).

Autoceste su najkvalitetnije i najbrže. Imaju dvije vozne trake u svakom smjeru, zaštitni pojas između suprotnih vozničkih traka i ogradu.

Pravila ponašanja na saobraćajnicama određuju saobraćajni policajci, semafori, saobraćajni znakovi i oznake na cestama.

Za zračni i vodeni saobraćaj sagrađene su brodske i zračne luke (aerodromi). Oni služe kao polazišta i odredišta.

Saobraćajna povezanost naselja u zavičaju

1. Dopuni rečenice!

a) Izgrađene ceste i željezničke pruge kojima se kreću saobraćajna sredstva nazivamo _____.

b) Ceste kojima su povezani dijelovi naselja zovu se _____.

c) Za zračni i vodeni saobraćaj nije potrebno praviti saobraćajnice, već samo treba sagrađiti _____ i _____ luke.

d) Brodske i zračne luke (aerodromi) služe kao _____ i _____.

2. Kako nazivamo najkvalitetnije i najsigurnije ceste kojima se može najbrže voziti?
_____.

3. Kako nazivamo ceste koje nisu asfaltirane?
_____.

4. Ko regulira saobraćaj na saobraćajnicama?
_____.

5. Nacrtaj kartografske oznake saobraćajnica

Glavni saobraćajni pravci

Ostali automobilski putevi

Željeznička pruga

6. Nacrtaj saobraćajne oznake

autocesta

autobusko stajalište

zračna luka (aerodrom)

brodska luka

NASTAVNI PREDMET	MOJA OKOLINA/PRIRODA/BIOLOGIJA
NASTAVNA JEDINICA	Šuma
TIP ČASA	Obrada novog gradiva
NASTAVNE METODE	Očiglednost, razgovor, tehnika insert, objašnjenje
NASTAVNI OBLIK	Frontalni, grupni, u paru
NASTAVNA SREDSTVA	Izorna stvarnost, herbarizirane biljke šume, nastavne slike biljaka i životinja šume, enciklopedija, tekstovi korišteni u tehnici insert, videozapis „Listopadna šuma - životna zajednica“, udžbenik, radni list
CILJ ČASA	Spoznati šumu kao životnu zajednicu; opisati životne uslove u šumi; razlikovati najpoznatije šumsko drveće i grmlje; opisati životne uslove u šumi; odrediti listopadnu, miješanu i crnogoričnu šumu; razlikovati listopadno (hrast, bukva, lipa) od crnogoričnog (smreka, jela, bor) drveća
ZADACI	Poticati razvoj sposobnosti posmatranja, uočavanja, uspoređivanja, opisivanja, prikupljanja i prikazivanja podataka, zaključivanja, primjenjivanja stečenoga znanja u praksi; razvijati pravilan odnos prema šumi kao životnoj zajednici koja održava pravo bogatstvo života; upoznati i koristiti u ishrani jestive šumske plodove; poticati istraživanje kao način učenja; očuvanje i zaštita prirode; štiti šume od sječe; šuma - pluća grada; razvijati ekološko osvještavanje učenika; potreba zaštite prirode i biološke raznovrsnosti

AKTIVNOSTI:

Prethodni zadaci za učenike

Spoznavanju sadržaja ove nastavne jedinice prethodi istraživačka izvanučionička nastava. Na izvanučioničkoj nastavi učenici su prepoznali najvažnije biljke i životinje šume, ustanovili da je broj posmatranih biljaka i životinja na različitim mjestima različit, što zavisi od životnih uslova na staništu.

Uvodni dio časa

Uvod - motivacija

Učenike na rad možemo motivirati zagonetkom:

To je kuća zelena, u njoj ima jelena.

Zimi je od magle siva, poslije kiše - puna gljiva. Šta je to?

Nakon što su učenici riješili zagonetku, zajedno ćemo pogledati videozapis „Listopadna šuma“.

Glavni dio časa

Spoznavanje novih sadržaja

Život u šumi možemo spoznati saradničkim učenjem u grupama - insert tehnika.

Učenici će samostalno čitati tekst i unositi oznake:

√ - znao sam/znala sam i - - to nisam znao/znala na rubu, margini teksta.

Čitajući tekst i označavajući dogovorenim oznakama, učenici razgovaraju o tome što su pročitali. Na kraju, učenici razmjenjuju nove spoznaje o kojima će poučiti ostale u drugim grupama.

Pri ujedinjavanju rada potrebno je zajedno s učenicima odrediti i i zapisati nove pojmove na tabli/ploči.

*Šumsko listopadno drveće razlikovat će učenici na temelju izgleda stabla i lista.

Učenici će prepoznati i imenovati hrast, bukvu i lipu, zapaziti obilježja po kojima se pojedine biljke prepoznaju.

Crnogorično drveće razlikovat će i imenovati učenici na osnovu izgleda stabla, grančice s češerom (jela, smreka i bor).

Grmlje i jestivo bilje učenici će ponoviti na osnovu pokazivanja pojedinih grančica s cvjetovima i plodovima (zova, lijeska, borovnica, jagoda, trnina).

Završni dio časa

Objediniti i zapisati usvojene pojmove

Šuma je velika životna zajednica biljaka i životinja .

Biljke šume: drveće, grmlje, mahovina, paprat, ljekovite biljke, jestivi šumski plodovi (borovnice, drenjine, maline, šumske jagode, gljive).

Otrovne biljke: Ako naiđeš na nepoznati plod ili gljivu, ne beri ih jer se možeš otrovati.

Jestivi šumski plodovi

Uz demonstraciju i opis najpoznatije jestive gljive, vrganja, potrebno je upozoriti i na opasnost od trovanja gljivama. Narodna poslovice preporučuje:

Kad djed drijema pod klobukom, ako ga ne poznaješ, ne diraj ga rukom!

Dati upozorenje učenicima: Ako naiđeš na nepoznate plodove ili gljive, ne beri ih jer se možeš otrovati!

Učenike upozoriti da naše šume kriju neeksplodirana ubojita sredstva i da se smiju kretati samo u prisustvu odraslih markiranim stazama.

UPOTREBA JESTIVIH ŠUMSKI PLODOVA

divlja ruža - šipak: pekmez, čaj
lijeska - lješnjak: kolači
pitomi kesten: pečeni, pire, kolači
borovnica: sok, pekmez
kupina: sok, pekmez
vrganj - „šumsko meso“

Otrovne biljke: Ako naiđeš na nepoznati plod ili gljivu, ne beri ih jer se možeš otrovati!

NASTAVNI PREDMET	MOJA OKOLINA/PRIRODA
NASTAVNA JEDINICA	Međusobna zavisnost biljnog i životinjskog svijeta Živi svijet: biljke, životinje, ljudi
TIP ČASA	Obrada novog gradiva
NASTAVNE METODE	Razgovor, objašnjenje, ilustracija, očiglednost
NASTAVNI OBLIK	Individualni, frontalni
NASTAVNA SREDSTVA	Vizuelna (folije životnih zajednica livade, šume, bare), audiovizuelna „Listopadna šuma“, udžbenik, o. p. s.
CILJ ČASA	Shvatiti životnu zajednicu kao zajednicu biljaka i životinja koje na jednom staništu ostvaruju svoje životne potrebe (prehranu, razmnožavanje, zaštitu); uočiti međusobnu zavisnost biljaka, životinja i čovjeka; imenovati biljojede, mesojede i svaštojede; uočiti lance ishrane u prirodi
ZADACI	Poticati razvoj sposobnosti posmatranja, zaključivanja, uočavanja, uspoređivanja, opisivanja, primjenjivanja stečenog znanja u praksi; uočiti i imenovati životne zajednice - šumu, livadu, baru; uočiti stanište kao prostor na kojem živi neka biljka i životinja; razvijati pravilan stav o povezanosti biljnog i životinjskog svijeta; razvijati ekološku svijest o povezanosti uslovljenosti u prirodi; zaštita prirode od zagađenja i čovjekovog negativnog uticaja

AKTIVNOSTI:**Uvodni dio časa**

Listopadna šuma

(Pogledati kratki videozapis o šumi kao životnoj zajednici, potom razgovarati o zajednici biljaka i životinja u šumi - lanac ishrane koji su uočili.)

Isticanje cilja časa

Glavni dio časa

Osobine žive prirode

Biljke, životinje i ljudi se hrane, rastu, razmnožavaju se, stare i umiru. Oni zajedno pripadaju živoj prirodi.

Rad učenika u paru na dobijenom primjeru

Na temelju pojedinačnih primjera (trava - govedo - čovjek, bumbar - djetelina, kos - plodovi šumskoga grmlja, cvijet - pčela - čovjek, ptice - voćnjak - čovjek, žitarice - poljski miš - lisica.) možemo s učenicima izvesti zaključak o međusobnoj ovisnosti biljaka, životinja i čovjeka.

Određiti životnu zajednicu kao zajednicu biljaka i životinja koje na jednom staništu zadovoljavaju sve životne potrebe (hrana, zaštita, razmnožavanje, život u grupama: čopor, stado, roj, leglo, krdo, jato).

Završni dio časa

Prepisivanje zapisa s table/ploče

Uputstva za domaći rad

Učenicima ćemo zadati da u svom okruženju pronađu i ukratko opišu jednu životnu zajednicu, prepoznaju pojedine biljke i životinje i istaknu njihovu povezanost.

Biljke, životinje i ljudi žive na istom prostoru. Biljke zavise od životinja, životinje od biljaka, a čovjek i od biljaka i životinja.

Stanište - prostor na kojem živi neka biljka i životinja.

Životna zajednica - zajednica biljaka i životinja koje na jednom staništu ostvaruju svoje životne potrebe (prehranu, razmnožavanje, zaštitu).

NASTAVNI PREDMET	ODJELJENSKA ZAJEDNICA/ EKOSEKCIJA
UZRAST UČENIKA	Druga trijada (4-6. razred) - drugi ciklus poučavanja
NASTAVNA JEDINICA	Radovi u školskom dvorištu - Kompostiranje
ISHOD UČENJA	Razvijanje ekološke svijesti. Objašnjava da pravilno odlaganje otpada ima posljedice i rezultate.
NASTAVNI PREDMET:	Odjeljska zajednica
VRIJEME PREDVIĐENO ZA RAD:	45 minuta
<p>Kompostiranje je jednostavna aktivnost koju ljudi obavljaju godinama. Ne zahtijeva puno ulaganja i truda. Pravilnim postupkom može se uticati na kvalitet gotovog komposta ako se vodi računa o njegovoj vlažnosti, prozračnosti, temperaturi i materijalima od kojih je sačinjen.</p> <p>Aktivnost 1</p> <p>Upoznati učenike o važnosti zaštite okoliša na globalnom nivou. Šta to znači za svakog od nas pojedinačno? Obrazložiti da svako živo biće ima pravo na zdrav okoliš, životnu sredinu i okruženje u kojem živi. Razgovarati o Konvencijama o zaštiti okoliša. Upoznati učenike s važnosti procesa kompostiranja i objasniti im kako se to dešava u prirodi. Šta primjećujemo šetnjom kroz šumu (da se debeli slojevi lišća u jesen pretvaraju u tanki sloj razgrađenih lako lomljivih dijelova lišća i ostalih organskih ostataka)? Sićušni organizmi u tlu uključeni su u proces stvaranja humusa.</p> <p>Aktivnost 2: Glavni dio časa</p> <p>Objasniti pojam kompostiranja i povezati ga s istim procesom koji se dešava u prirodi bez ičije pomoći.</p> <p>Da bi počeli kompostirati, potreban je komposter koji može biti različitog oblika i napravljen od različitih materijala: drveta, metala, cigle i dr. Komposter je poželjno postaviti u uglu dvorišta ili vrta gdje je pogodno za pražnjenje otpada. Prostor treba biti taman i prozračan, na komposteru trebaju ostati i šupljine, ali ne prevelike radi ulaska svjetlosti i da sadržaji ne mogu ispadati iz kompostera.</p> <p>Kad je komposter spreman, potrebno ga je napuniti: 15-20 cm bilnog otpada: lišća grančica, sijena, slame, komposter se puni različitim biootpadom. Pozvati učenike da skupljaju biljni otpad u školskom dvorištu i pravilno ga skladište u kompostište.</p> <p>U procesu kompostiranja bakterije, gljivice i gliste razgrađuju biološki razgradive vrste otpada i nakon nekoliko mjeseci ih pretvaraju u kvalitetan kompost. Kompost oplemenjuje svako tlo i njegova primjena je najčešća kod poboljšavanja plodnosti tla, rasta biljaka, tlo postaje prozračno i rastresito, što poboljšava kvalitet povrća i voća.</p>	

Aktivnost 3: Završni dio časa

Učenicima pomoći da shvate važnost kompostiranja biljnog otpada, čišćenja i uređenja školskog dvorišta i da donesu zaključke o potrebi obrazovanja iz područja okoliša/životne sredine koje ima za cilj podizanje svijesti svih za važnost zdrave životne sredine i ulogu svakog pojedinca u njenom očuvanju. Razvijanje ekološke svijesti i ekološke kulture treba postati važan segment ekološkog života.

Poruke današnjeg časa:

Kompostiranje je važan proces razgradnje biljaka i svima nam je dužnost i obaveza da potpomognemo rast biljaka.

Ako imamo pravo, uz njega ide i dužnost, ako imamo obavezu, uz nju ide odgovornost.

Čišćenjem školskog dvorišta i sakupljanjem biljnog otpada utičemo na zdrav okoliš/životnu sredinu.

Aktivnost 4: Zadaća

Razgovarajte s odraslima o tome šta je to što sada činite na zaštiti životne sredine, a šta biste mogli još učiniti?

Koje aktivnosti vezane za kompostiranje možete zajedno poduzeti kod kuće i kako možemo unaprijediti zdrav okoliš/životnu sredinu?

Istraži koliko je poznata praksa i koliko se primjenjuje u zajednici u kojoj živiš!

Prilog 8 - Pismena priprema o tematskoj oblasti „Saradnja s lokalnom zajednicom, uključivanje lokalne vlasti, privrednika, medija i OCD-a“

NASTAVNI PREDMET	ODJELJENSKA ZAJEDNICA/ EKOSEKCIJA
UZRAST UČENIKA	Druga trijada (4-6. razred) - drugi ciklus poučavanja
NASTAVNA JEDINICA	Saradnja s lokalnom zajednicom i OCD-om
ISHOD UČENJA	Razvijanje ekološke svijesti. Podizanje svijesti o važnosti saradnje sa svim akterima lokalne zajednice radi zaštite okoliša/životne sredine.
NASTAVNI PREDMET:	Odjeljenska zajednica
VRIJEME PREDVIĐENO ZA RAD:	45 minuta
<p>Škola saraduje s lokalnom zajednicom u ostvarivanju nastavnih i vannastavnih sadržaja tako što svoje aktivnosti usklađuje s radom lokalne zajednice, medija, OCD-a.</p> <p>U dogovoru s općinskim organima i ostalim akterima lokalne zajednice škola planira moguće aktivnosti i sadržaje po nastavnim oblastima, kao i određene dane koje će predvidjeti za posjete, sportske i rekreativno-zabavne aktivnosti. Tako urađen plan škola dostavlja lokalnoj zajednici kako bi oni planirali saradnju sa školom na ustupanju određenih resursa na povremeno korištenje i posjete (sportskih terena, sala, određenih ustanova, kancelarija, kulturno-historijskih spomenika i slično). U dogovoru s predstavnicima lokalne zajednice dogovorit će se konkretni termini posjeta. Upoznati učenike o važnosti uključivanja lokalne zajednice, medija i OCD-a u zaštitu okoliša/životne sredine, kao i šta ta podrška znači za školu i njene aktivnosti.</p> <p>Aktivnost 1 Saradnja s ustanovama i organizacijama koje kroz razne kulturne manifestacije, obilježavanje ekoloških datuma, takmičenja i konkurse razvijaju ueničko interesovanje za kulturna dešavanja (dom kulture, biblioteka, galerija, muzej).</p> <p>Aktivnost 2 Saradnja s Crvenim križem kroz učešće u humanitarnim akcijama, takmičenjima iz ekologije, likovnim i literarnim konkursima, raznim predavanjima, radionicama i drugo.</p> <p>Aktivnost 3 Saradnja s PU-om, policijom u zajednici, kroz predavanja o sigurnosti u saobraćaju, angažiranju školskih policajaca i podrška u ostvarivanju sigurnosti učenika, obuka ekoredara i podrška radu ekosekcije.</p> <p>Aktivnost 4 Saradnja s domom zdravlja kroz brojna edukativna predavanja ljekara o važnosti zdravlja zdrave sredine u kojoj živimo, sistematske preglede, redovne vakcinacije, kao i kroz podizanje nivoa higijenske kulture, uređenosti i opremljenosti škole.</p>	

Aktivnost 5

Saradnja s općinom kroz učešće na ekološkim aktivnostima, pošumljavanju, prikupljanju otpada, sadnji sadnica, sportskim takmičenjima, likovnim i literarnim konkursima, kroz brojne donacije za uređenje škole i druge manifestacije.

Aktivnost 6

Saradnja s osnovnim i srednjim školama kroz zajedničke projekte iz ekologije, informacije i prezentacije, te mogućnosti upisa u srednje škole - posjete i predavanja.

Aktivnost 7

Saradnja s javnim komunalnim poduzećem i poljoprivrednim dobrom kroz ozelenjavanje školskog dvorišta i uređenje školskog prostora.

Aktivnost 8

Saradnja s OCD-om i nevladinim organizacijama, donacije i pokloni za djecu, a posebno djecu s poteškoćama u razvoju, podrška radu škole u svim njenim aktivnostima.

Aktivnost 9

Saradnja s medijima, štampanim i elektronskim, kroz informiranost o dešavanjima u školi, kao i edukacijom šireg građanstva i podizanjem svijesti o zaštiti okoliša/životne sredine.

Prilog 9

**OCJENA STANJA OKOLIŠA/ŽIVOTNE SREDINE
U ŠKOLI I OKRUŽENJU**

**A. Upitnik za brzu ocjenu stanja okoliša/životne sredine
u školi i okruženju**

PRIMJER 1:

OBLAST:	ODGOVOR: DA ILI NE
Otpad	
Da li postoje kontejneri za odvojeno odlaganje otpada u okruženju škole?	DA
Da li se otpad razdvaja na mjestu nastanka unutar škole: u kancelarijama, učionicama, školskoj kuhinji i drugim prostorijama), odnosno, da li se koriste kante ili kutije za odvojeno odlaganje otpada (plava - papir; žuta - plastika; zelena - staklo)?	NE
Da li škola primjenjuje praksu skupljanja i prodaje papirnog otpada radi zbrinjavanja papirnog otpada za reciklažu ili neke druge vrste otpada (npr. E-otpada)?	NE
Da li se u školi koristi reciklirani papir?	NE
Da li škola posjeduje komposter za odlaganje biootpada?	NE
Voda	
Da li se prati potrošnja vode u školi?	DA
Da li u toaletima postoje česme koje štede vodu?	DA
Da li postoje vodokotlići koji imaju dvije mogućnosti puštanja vode?	NE
Da li se prikuplja kišnica u spremnik i koristi za zalijevanje zelenila?	NE
Da li se koriste okolišno prihvatljiva sredstva za čišćenje?	NE
Energija	
Da li školska zgrada ima toplotnu izolaciju?	DA
Da li je škola priključena na centralno gradsko grijanje?	DA
Da li su u dvorištu i objektu škole ugrađene štedne ili LED sijalice (ako je odgovor „da“, zaokruži jedno i/ili drugo)?	NE
Da li postoji regulacija grijanja u učionicama?	NE
Da li se električni uređaji obavezno isključuju kad nisu u upotrebi?	DA

OBLAST:	ODGOVOR: DA ILI NE
Biodiverzitet	
Da li se u školskom vrtu i dvorištu uzgaja drveće i cvijeće?	DA
Da li učenici učestvuju u sadnji cvijeća i održavanju drveća?	NE
Da li učenici i nastavnici brinu o pticama na način da su izradili kućice za ptice, te vode brigu o ishrani ptica?	NE
Da li u školskom okruženju ima drugih vrsta životinja o kojima učenici brinu?	NE
Da li škola posjeduje akvarij/bazen s ribama?	NE
Školsko dvorište	
Da li škola ima vrt sa zelenilom?	NE
Da li škola posjeduje vanjsko igralište?	DA
Da li je parking za automobile jasno odvojen od školskog igrališta?	DA
Da li učenici/ice i nastavnici/ice učestvuju u akcijama uređenja dvorišta?	DA
Da li škola ima edukativnu ekostazu?	NE
Integriranost okolišnih/ekoloških tema u implementaciji nastavnih i vannastavnih aktivnosti	
Škola obilježava važne okolišne/ekološke datume.	DA
Škola učestvuje u realizaciji okolišnih/ekoloških projekata.	DA
Škola organizira kvizove znanja o okolišnim/ekološkim temama.	NE
Škola integrira okolišne/ekološke teme kroz implementaciju redovnog nastavnog plana i programa.	DA
Škola vodi brigu o kontinuitetu integracije okolišnih tema tokom cijele školske godine kroz sve nastavne predmete.	NE
Saradnja škole s lokalnom zajednicom i medijska promocija	
Škola kontinuirano saraduje s lokalnom zajednicom (općina, mjesna zajednica, komunalna poduzeća, privredni subjekti, NVO-i i dr.) u rješavanju okolišnih problema na lokalnom nivou.	NE
U saradnju s lokalnom zajednicom (kad je prigodno) uključuju se učenici putem osmišljavanja posjeta, sastanaka i zajedničkih okolišnih akcija.	NE

OBLAST:	ODGOVOR: DA ILI NE
Saradnja škole s lokalnom zajednicom i medijska promocija	
Da li postoji zajednička manifestacija s drugim učesnicima na lokalnom nivou u koju je škola uključena tradicionalno u oblasti zaštite okoliša?	NE
Da li škola praktikuje promociju okolišnih akcija kroz medije?	NE
Da li postoji osmišljen plan o medijskoj promociji okolišnih aktivnosti škole?	NE

Upitnik ima 36 pitanja. Jedno pitanje i pozitivan odgovor je jedan bod.

Zavisno od broja postignutih pozitivnih odgovora, status stanja okoliša škole od uprave škole i roditelja ocjenjuje se na sljedeći način:

31-36 - odlično (škola implementira najbolje prakse zaštite okoliša/životne sredine);

25-30 - veoma dobro (škola implementira dobre prakse zaštite okoliša/životne sredine koje se mogu dodatno unaprijediti u pravcu izvrsnosti);

18-24 - dobro (škola vodi brigu o okolišu/životnoj sredini, ali može poboljšati djelovanje);

10-17 - zadovoljava (implementacija praksi zaštite okoliša/životne sredine je na niskom nivou, zahtijeva značajna unaprjeđenja);

Do 9 - ne zadovoljava (implementacija zaštite okoliša/životne sredine je na vrlo niskom nivou, zahtijeva izrazito značajna unaprjeđenja).

Oblasti koje je potrebno unaprijediti su oblasti s najmanjim brojem ostvarenih POZITIVNIH ODGOVORA u kojima je potrebno djelovati osmišljenim akcijama za poboljšanje kroz Akcioni eko-plan škole.

Ukoliko je više oblasti isto ocijenjeno i istovremeno zahtijevaju djelovanje, škola će na osnovu svojih objektivnih mogućnosti i specifičnosti utvrditi kojoj oblasti dati prioritet.

ANALIZA UPITNIKA:

Škola ima 13 pozitivnih odgovora - prema brzoc procjeni, pripada rangu

10-17 - zadovoljava (implementacija praksi zaštite okoliša/životne sredine je na niskom nivou, zahtijeva značajna unaprjeđenja).

Oblasti koje je potrebno unaprijediti:

Otpad, Voda, Biodivrezitet, Saradnja s lokalnom zajednicom.

**OCJENA STANJA OKOLIŠA/ŽIVOTNE SREDINE
U ŠKOLI I OKRUŽENJU**

B. Upitnik za učenike/ice

OTPAD	
1. Da li ima otpada u školskom dvorištu?	☐ Da ☐ Ne
2. Da li škola ima dovoljan broj kanti za otpatke u i izvan škole?	☐ Da ☐ Ne
3. Da li škola organizira redovne akcije sakupljanja sekundarnih sirovina?	☐ Da ☐ Ne
4. Da li učestvujete u akcijama?	☐ Da ☐ Ne
5. Da li škola kompostira biootpad?	☐ Da ☐ Ne
VODA	
6. Da li učestvujete u praćenju potrošnje vode?	☐ Da ☐ Ne
7. Da li u toaletima postoje česme koje štede vodu?	☐ Da ☐ Ne
8. Da li se kvarovi na vodovodnim instalacijama unutar škole, poput kapanja česmi i/ili vodokotlića i dr. u školi brzo otklanjaju?	☐ Da ☐ Ne
9. Da li se koristi kišnica za zalijevanje zelenila u školi?	☐ Da ☐ Ne
10. Da li se koriste biorazgradiva sredstva za čišćenje?	☐ Da ☐ Ne
ENERGIJA	
11. Da li škola ima štedne sijalice za rasvjetu prostorija i hodnika?	☐ Da ☐ Ne
12. Da li se u školi vodi računa o isključenju svjetla u učionicama nakon nastave?	☐ Da ☐ Ne
13. Da li u učionicama ima regulacija grijanja i da li se može isključiti?	☐ Da ☐ Ne
14. Da li su računari isključeni kad nisu u upotrebi?	☐ Da ☐ Ne
15. Da li škola ima solarne panele za energiju na krovu?	☐ Da ☐ Ne
BIODIVERZITET	
16. Da li se u školi i/ili izvan nje uzgajaju određene biljke?	☐ Da ☐ Ne
17. Da li biljke koje se uzgajaju imaju natpise o vrsti?	☐ Da ☐ Ne
18. Da li učenici učestvuju u uređenju, sadnji i održavanju biljaka?	☐ Da ☐ Ne
19. Da li u školi ili školskom dvorištu/vrtu ima ptica ili nekih drugih životinja?	☐ Da ☐ Ne
20. Da li su učenici uključeni u brigu o životinjama (ako je prethodni odgovor „da“)?	☐ Da ☐ Ne

ŠKOLSKO DVORIŠTE	
21. Da li škola ima dvorište?	☐ Da ☐ Ne
22. Da li je dvorište dovoljno veliko za učenike?	☐ Da ☐ Ne
23. Da li dvorište škole ima poseban parking za automobile?	☐ Da ☐ Ne
24. Da li u školskom dvorištu postoji igralište za igru?	☐ Da ☐ Ne
25. Da li dvorište škole ima poseban parking za bicikle?	☐ Da ☐ Ne
KOLIKO UČIMO I BRINEMO O OKOLIŠU U NAŠOJ ŠKOLI	
26. Da li smatrate da dovoljno učite o zaštiti okoliša kroz redovnu nastavu?	☐ Da ☐ Ne
27. Da li smatrate da treba više časova kojima će se posvetiti pažnja zaštiti okoliša?	☐ Da ☐ Ne
28. Da li o okolišu učite kroz: a) sve nastavne predmete, b) samo usku grupu predmeta: biologija, kemija/hemija, kultura življenja, geografija Zaokružite a) ili b)	
29. Da li smatrate da imate dovoljno sekcija i/ili vannastavnih aktivnosti u okviru kojih učite i brinete o okolišu, te možete dati svoj doprinos poboljšanju stanja okoliša?	☐ Da ☐ Ne
30. Da li smatrate da treba biti više radionica: učenici/nastavnici/roditelji kojima će se promovirati briga o okolišu?	☐ Da ☐ Ne
UČEŠĆE U PROJEKTIMA, AKCIJAMA I PROMOCIJI BRIGE O OKOLIŠU	
31. Da li učestvujete u okolišnim akcijama koje organizira vaša škola, unutar vaše škole i/ili izvan nje?	☐ Da ☐ Ne
32. Da li učestvujete u okolišnim akcijama koje organiziraju druge organizacije (unutar škole i/ili izvan nje)?	☐ Da ☐ Ne
33. Da li smatrate da je škola dovoljno uključena u okolišne projekte?	☐ Da ☐ Ne
34. Da li škola medijski i putem društvenih mreža promovira okolišne akcije i projekte koje realizira?	☐ Da ☐ Ne
35. Da li učestvujete u promociji školskih okolišnih akcija?	☐ Da ☐ Ne

Upitnik za učenike/ice ima 35 pitanja.

Zavisno od broja postignutih pozitivnih odgovora, status stanja okoliša/životne sredine škole od učenika/ica ocjenjuje se na sljedeći način:

31-35 - odlično (škola **implementira najbolje prakse zaštite okoliša/životne sredine**);

25-30 - veoma dobro (škola **implementira dobre prakse** zaštite okoliša/životne sredine koje se mogu dodatno unaprijediti **u pravcu izvrsnosti**);

18-24 - dobro (škola vodi brigu o okolišu/životnoj sredini, ali **može poboljšati djelovanje**);

10-17 - zadovoljava (implementacija praksi zaštite okoliša/životne sredine je na niskom nivou, **zahtijeva značajna unaprjeđenja**);

Do 9 - ne zadovoljava (implementacija zaštite okoliša/životne sredine je na vrlo niskom nivou, **zahtijeva izrazito značajna unaprjeđenja**).

Nakon ocjene stanja okoliša/životne sredine od učenika, po gore navedenoj metodologiji, treba obratiti pažnju na oblasti u kojima su najmanje zastupljeni potvrdni odgovori. Fokus Akcionog plana Eko škole treba biti u ovim oblastima, međutim, to ne znači da škola ne treba djelovati i planirati aktivnosti i u oblastima u kojima su ocjene bile većinom popunjene s „da“, kako bi škola postigla bolji status u pogledu izvrsnosti.

ANALIZA UPITNIKA:

Škola ima 11 pozitivnih odgovora. Status stanja okoliša/životne sredine škole od učenika/ica prema brznoj procjeni, pripada rangu

10-17 - zadovoljava (implementacija praksi zaštite okoliša/životne sredine je na niskom nivou, zahtijeva značajna unaprjeđenja).

Oblasti koje je potrebno unaprijediti:

Otpad, Voda, Biodivrezitet, Saradnja s lokalnom zajednicom/Učešće u projektima, akcijama i promociji brige o okolišu.

**OCJENA STANJA OKOLIŠA/ŽIVOTNE SREDINE
U ŠKOLI I OKRUŽENJU**

C. Upitnik za nastavno i vannastavno osoblje škole

OTPAD	
Koliko je ozbiljan problem s otpadom u školskom dvorištu: Vrlo ozbiljan, mjesto je u neredu većinu vremena. Ne tako ozbiljan, ali se može još poboljšati. Školsko dvorište je besprijekorno uredno.	☐ ☐ ☐
Da li vaša škola ima jasnu politiku postupanja s otpadom?	☐ Da ☐ Ne
Da li unutar školske zgrade postoji dovoljno kanti za otpad? Zaokruži ispod najčešće stanje: Kante su pune - presipaju se. Kante su polovično pune i ne presipaju se.	☐ Da ☐ Ne
Unutar školske zgrade nema površina na kojima nedostaju kante za otpad.	☐ Da ☐ Ne
Da li ima dovoljno kanti za otpad u školskom dvorištu? Zaokruži ispod najčešće stanje: Kante su pune - presipaju se. Kante su polovično pune i ne presipaju se.	☐ Da ☐ Ne
U školskom dvorištu nema površina na kojima nedostaju kante za otpad.	☐ Da ☐ Ne
Da li su kante za otpad općenito: <ul style="list-style-type: none"> • dovoljno velike • korektnog dizajna (vjetar ne raznosi otpad) • čiste 	☐ Da ☐ Ne ☐ Da ☐ Ne ☐ Da ☐ Ne
Da li škola pažljivo kontrolira upotrebu sredstava kao što su papir, olovke, koverte, toneri za printere i drugo? Ne, čini se da ima malo kontrole. Da, ali kontrola nije tako stroga. Da, kontrola ovih materijala je vrlo stroga.	☐ ☐ ☐
Da li škola kupuje kancelarijski materijal (papir itd.) od recikliranog materijala?	☐ Da (ukoliko je to moguće) ☐ Ponekad ☐ Ne

OTPAD	
Da li su papiri za brisanje ruku i ostali potrošni papirni proizvodi od recikliranog papira? Ukoliko neki od njih jesu, navedite koji:	☐ Da ☐ Pojedini ☐ Ne
Da li škola reciklira bilo koji od navedenih vrsta školskog otpada? Ako je odgovor „da“, zaokružite i/ili dopišite ostale materijale koji se recikliraju: ☐ papir ☐ karton ☐ plastika ☐ toneri ☐ ostalo	☐ Da ☐ Ne
Da li se u školi kompostira otpad od hrane? Ako je odgovor „da“, napišite u kojem postotku, npr. kompletno, ili ¼ ili 1/3 ili sl.	☐ Da ☐ Ne
Da li postoji bilo kakva druga vrsta recikliranja kako bi se osigurao novac za školu i/ili uključila lokalna zajednica, npr. baterije?	☐ Da ☐ Ne
Da li škola podržava ponovnu upotrebu materijala?	☐ Da ☐ Ne
Da li škola ima razvijenu politiku smanjenja otpada?	☐ Da ☐ Ne
Dodatni komentari na smanjenje otpada, recikliranje i slično:	

VODA	
Da li škola ima vlastiti vodomjer?	☐ Da ☐ Ne
Da li je vodomjer lako uočljiv učenicima?	☐ Da ☐ Ne
Da li su učenici uključeni u očitavanje vodomjera?	☐ Da ☐ Ne
Da li je pritisak vode u školi prilagođen na „sasvim dovoljno“?	☐ Da ☐ Ne
Da li su ugrađene česme na pritisak (senzor)?	☐ Da ☐ Ne
Ukoliko jesu, navesti koliko njih (nabrojati, ili navesti sve).	
Da li škola koristi biorazgradiva sredstva za čišćenje? Ako je odgovor „da“, zaokruži učestalost korištenja:	☐ Da ☐ Ne ☐ Uvijek ☐ Ponekad
Da li se česme popravljaju brzo ako kapaju?	☐ Da ☐ Ne
Ukoliko ne, koliko približno treba vremena za popravke?	☐ 2-3 dana ☐ 4-7 dana ☐ više od 7 dana

VODA	
Da li su toaleti izvedeni na način da smanjuju potrošnju vode, npr. WC šolje s reduciranim ispiranjem?	☐ Da ☐ Ne
Ukoliko jesu, koliko toaleta ima ugrađene takve sisteme (nabrojati, ili navesti da ih imaju svi)?	
Da li škola pokreće kampanje za smanjenje potrošnje vode? Ako je odgovor „da“, zaokruži učestalost:	☐ Da ☐ Ne ☐ Redovno ☐ Ponekad
Dodatni komentari u oblasti Voda:	

ENERGIJA	
Da li postoji osoba u školi koja ima posebnu odgovornost praćenja potrošnje energije u školi? Ukoliko postoji, navedite ime i prezime:	☐ Da ☐ Ne
Da li su mjerači energije (npr. mjerač potrošnje električne energije) lako uočljivi učenicima?	☐ Da ☐ Ne
Da li su učenici uključeni u očitavanja potrošnje?	☐ Da ☐ Ne
Da li vaša škola koristi termo-izolacione trake na prozorima kako bi smanjila gubitke toplotne energije putem prozora?	☐ Da ☐ Ne
Da li škola ima prozore s dvostrukim ili trostrukim prozorskim staklima, ili staklima koja štede energiju? Ukoliko ima, u koliko prostorija? (Ukoliko ima u svim, napišite „u svim“.)	☐ Da ☐ Ne
Da li se ijedna vanjska vrata škole zatvaraju automatski? Ukoliko je odgovor „da“, koliko se vrata sama zatvaraju? (Ukoliko se zatvaraju sva, napišite „sva“.)	☐ Da ☐ Ne
Da li školska zgrada ima toplotnu izolaciju?	☐ Da ☐ Ne
Da li se u školi koriste štedne sijalice? Ukoliko je odgovor „da“, navedite u koliko prostorija. (Ako se koriste u svim, navedite „u svim“.)	☐ Da ☐ Ne
Da li svaka učionica ima svoj zaseban termostat? Ukoliko je odgovor „ne“, koliko prostorija ima termostat? (Ukoliko nema nijedna, napišite „nijedna“.)	☐ Da ☐ Ne

ŠKOLSKO PODRUČJE - ŠKOLA I DVORIŠTE	
Školsko područje posjeduje (zaokruži i/ili dodaj):	
Travnato igralište	
Asfaltno igralište	
Šumsko područje	Asfaltna staza/putevi
Područje sa životinjama	Cvjetna/povrtna mjesta
Vodena površina	Prostori za sjedenje
Efektivno područje za igru	Drugo
Školsko područje ograđeno je na sljedeći način:	
Živa ograda i drveće	Žica ili ograda
☐	☐
	Otvoreno
	☐
Da li školsko dvorište nudi bogate mogućnosti za igru?	☐ Da ☐ Ne
Da li na njemu ima mjesta za sjedenje?	☐ Da ☐ Ne
Da li se u školskom dvorištu reciklira vrtni ili voćni/povrtni otpad u kompost?	☐ Da ☒ Ne
Ako je odgovor „da“, koliko često?	☐ Uvijek ☐ Ponekad ☐ Rijetko
Da li ikada držite časove ili bar dijelove časa van učionice?	☐ Da ☐ Ne
Da li učenici/ice učestvuju u održavanju školskog dvorišta?	☐ Da ☒ Ne
Da li je zabranjen ulazak roditelja automobilima u školsko dvorište?	☐ Da ☐ Ne

**INTEGRACIJA OKOLIŠNIH TEMA, SARADNJA
S LOKALNOM ZAJEDNICOM, MEDIJSKA PROMOCIJA
OKOLIŠNIH AKTIVNOSTI**

Popunjava samo nastavno osoblje

Da li vaša škola učestvuje u okolišnim projektima kroz saradnju s drugim organizacijama?	☐ Da ☐ Ne
Da li vaša škola realizira okolišne projekte i akcije nezavisno od drugih organizacija?	☐ Da ☐ Ne
Da li svojim angažmanom učestvujete u okolišnim projektima/akcijama?	☐ Da ☐ Ne
Da li u nastavnim planovima i programima postoji mogućnost da uključite okolišnu problematiku u njihovu realizaciju?	☐ Da ☐ Ne
Da li u okviru pripreme za nastavne jedinice ciljano planirate integraciju okolišne problematike? Ukoliko je odgovor „da“, koliko često? Kontinuirano, tokom cijele školske godine. Samo u okviru obilježavanja okolišnih/ekoloških datuma. Povremeno, nezavisno od okolišnih/ekoloških datuma.	☐ Da ☐ Ne
Da li su učenici zainteresirani za okolišne teme?	☐ Da ☐ Ne
Da li planirate realizaciju okolišnih/ekoloških radionica? Da li uključujete roditelje u školske radionice? Da li su roditelji zainteresirani za učešće u radionicama?	☐ Da ☐ Ne ☐ Da ☐ Ne ☐ Da ☐ Ne
Da li roditelji podržavaju angažman djece u okolišnim akcijama? Ukoliko je odgovor „ne“ i postoje određene prepreke i/ili preporuke od roditelja, molimo navedite primjere:	☐ Da ☐ Ne
Da li vaša škola saraduje s lokalnom zajednicom (općina, mjesna zajednica, nevladine organizacije, privredni subjekti, komunalna poduzeća, ustanove) u oblasti rješavanja okolišnih problema? Ocijenite saradnju - zaokružite: • odlična, brza i efikasna • dobra, ali nedovoljna • loša	☐ Da ☐ Ne

<p>Da li lokalna zajednica pomaže poboljšanju stanja okoliša škole? Ukoliko je odgovor „da“, navedite neke vidove: _____</p> <p>Prijedlozi za poboljšanja: _____</p>	<p>☐ Da ☐ Ne</p>
<p>Da li smatrate da vaši učenici na putu od kuće do škole imaju siguran i čist okoliš? Da li razgovarate sa svojim učenicima i njihovim roditeljima na tu temu? Da li delegirate eventualne probleme u ovoj oblasti upravi škole? Da li se škola kroz saradnju s lokalnom zajednicom angažira na rješavanju problema?</p>	<p>☐ Da ☐ Ne</p> <p>☐ Da ☐ Ne</p> <p>☐ Da ☐ Ne</p> <p>☐ Da ☐ Ne</p>
<p>Da li smatrate da škola svojim radom doprinosi poboljšanju stanja okoliša na lokalnom nivou? Ako je odgovor „da“, navedite pozitivne primjere za građane i lokalnu zajednicu:</p> <p>Da li smatrate da okoliš, izvan granica školskog područja, opterećuje stanje okoliša unutar škole i siguran dolazak učenika u školu? Ako je odgovor „da“, navedite negativne primjere:</p>	<p>☐ Da ☐ Ne</p> <p>☐ Da ☐ Ne</p>
<p>Da li smatrate da je promocija okolišnih akcija na web i Facebook stranici škole važna za promociju škole i brige o okolišu? Da li s učenicima aktivno pripremate informacije i akcije promocije? Da li su učenici zainteresirani za učešće u pripremi promotivnih aktivnosti?</p>	<p>☐ Da ☐ Ne</p> <p>☐ Da ☐ Ne</p> <p>☐ Da ☐ Ne</p>
<p>Da li škola poziva medije tokom obilježavanja okolišnih/ekoloških datuma? Ako je odgovora „da“, kako ocjenjujete odziv medija na pozive: Odličan - uvijek se odazovu na poziv. Djelimično dobar, zahtijeva poboljšanje. Nije dobar - mediji su nezainteresirani.</p>	<p>☐ Da ☐ Ne</p>
<p>Da li škola priprema informaciju za pisane medije u vidu novinskih članaka o realizaciji okolišnih akcija /projekata?</p>	<p>☐ Da ☐ Ne</p>
<p>Dodatni komentari/prijedlozi/preporuke na navedene teme:</p>	

Nastavno i vannastavno osoblje popunjava upitnike i ocjenjuje stanje okoliša na osnovu ključa koji je prezentiran u nastavku.

Zavisno od broja postignutih pozitivnih odgovora u svih 6 oblasti upitnika, status stanja okoliša/životne sredine škole od nastavnog i vannastavnog osoblja ocjenjuje se na sljedeći način:

> 60 - odlično (škola **implementira najbolje prakse** zaštite okoliša/životne sredine);

45-59 - veoma dobro (škola **implementira dobre prakse** zaštite okoliša/životne sredine koje se mogu dodatno unaprijediti u pravcu izvrsnosti);

31-44 - dobro (škola vodi brigu o okolišu/životnoj sredini, ali **može poboljšati djelovanje**);

18-30 - zadovoljava (implementacija praksi zaštite okoliša/životne sredine je na niskom nivou, **zahtijeva značajna unaprjeđenja**);

do 17 - ne zadovoljava (implementacija zaštite okoliša/životne sredine je na vrlo niskom nivou, **zahtijeva izrazito značajna unaprjeđenja**).

ANALIZA:

Škola ima 23 pozitivna odgovora. Status stanja okoliša/životne sredine škole od nastavnog i vannastavnog osoblja pripada rangu

18-30 - zadovoljava (implementacija praksi zaštite okoliša/životne sredine je na niskom nivou, zahtijeva značajna unaprjeđenja).

Oblasti koje je potrebno unaprijediti:

Otpad, Voda, Biodivrezitet, Integracija okolišnih tema, Saradnja s lokalnom zajednicom, Medijska promocija okolišnih aktivnosti.

SVEUKUPNA ANALIZA:

Kako su provedene analize od uprave škole, učenika, nastavnog i vannastavnog osoblja rezultirale istim statusom, time se usvaja da status predmetne škole u oblasti stanja okoliša/životne sredine:

zadovoljava (implementacija praksi zaštite okoliša/životne sredine je na niskom nivou, zahtijeva značajna unaprjeđenja).

Neophodna su unaprjeđenja u oblastima:

Otpad, Voda, Biodivrezitet, Integracija okolišnih tema, Saradnja s lokalnom zajednicom, Medijska promocija okolišnih aktivnosti.

PRIMJER 2

OBLAST:	ODGOVOR: DA ILI NE
OTPAD	
Da li postoje kontejneri za odvojeno odlaganje otpada u okruženju škole?	NE
Da li se otpad razdvaja na mjestu nastanka unutar škole: u kancelarijama, učionicama, školskoj kuhinji i drugim prostorijama, odnosno, da li se koriste kante ili kutije za odvojeno odlaganje otpada (plava - papir; žuta - plastika; zelena - staklo)?	NE
Da li škola primjenjuje praksu skupljanja i prodaje papirnog otpada radi zbrinjavanja papirnog otpada za reciklažu ili neke druge vrste otpada (npr. E-otpada)?	NE
Da li se u školi koristi reciklirani papir?	NE
Da li škola posjeduje komposter za odlaganje biootpada?	NE
VODA	
Da li se prati potrošnja vode u školi?	DA
Da li u toaletima postoje česme koje štede vodu?	NE
Da li postoje vodokotlići koji imaju dvije mogućnosti puštanja vode?	NE
Da li se kišnica prikuplja u spremnik i koristi za zalijevanje zelenila?	DA
Da li se koriste ekološki prihvatljiva sredstva za čišćenje?	NE
ENERGIJA	
Da li školska zgrada ima toplotnu izolaciju?	NE
Da li je škola priključena na centralno gradsko grijanje?	NE
Da li su u dvorištu i objektu škole ugrađene štedne ili LED sijalice (ako je odgovor „da“, zaokruži jedno i/ili drugo)?	NE
Da li postoji regulacija grijanja u učionicama?	NE
Da li se električni uređaji obavezno isključuju kad nisu u upotrebi?	DA
BIODIVERZITET	
Da li se u školskom vrtu i dvorištu uzgaja drveće i cvijeće?	DA
Da li učenici učestvuju u sadnji cvijeća i održavanju drveća?	DA
Da li učenici i nastavnici brinu o pticama na način da su izradili kućice za ptice, te vode brigu o ishrani ptica?	DA
Da li u školskom okruženju ima drugih vrsta životinja o kojima učenici brinu?	DA

OBLAST:	ODGOVOR: DA ILI NE
BIODIVERZITET	
Da li škola posjeduje akvarij/bazen s ribama?	NE
ŠKOLSKO DVORIŠTE	
Da li škola ima vrt sa zelenilom?	DA
Da li škola posjeduje vanjsko igralište?	DA
Da li je parking za automobile jasno odvojen od školskog igrališta?	NE
Da li učenici/ice i nastavnici/ice učestvuju u akcijama uređenja dvorišta?	DA
Da li škola ima edukativnu ekostazu?	NE
INTEGRIRANOST OKOLIŠNIH/EKOLOŠKIH TEMA U IMPLEMENTACIJI NASTAVNIH I VANNASTAVNIH AKTIVNOSTI	
Škola obilježava važne okolišne/ekološke datume.	NE
Škola učestvuje u realizaciji okolišnih/ekoloških projekata.	NE
Škola organizira kvizove znanja o okolišnim/ekološkim temama.	NE
Škola integrira okolišne/ekološke teme kroz implementaciju redovnog nastavnog plana i programa.	DA
Škola vodi brigu o kontinuitetu integracije okolišnih tema tokom cijele školske godine kroz sve nastavne predmete.	NE
SARADNJA ŠKOLE S LOKALNOM ZAJEDNICOM I MEDIJSKA PROMOCIJA	
Škola kontinuirano surađuje s lokalnom zajednicom (općina, mjesna zajednica, komunalna poduzeća, privredni subjekti, NVO-i i dr.) u rješavanju okolišnih problema na lokalnom nivou.	NE
U saradnju s lokalnom zajednicom (kad je prigodno) uključuju se učenici putem osmišljavanja posjeta, sastanaka i zajedničkih okolišnih akcija.	NE
Da li postoji zajednička manifestacija s drugim učesnicima na lokalnom nivou u koju je škola uključena tradicionalno u oblasti zaštite okoliša?	NE
Da li škola prakticira promociju okolišnih akcija kroz medije?	NE
Da li učenici učestvuju u medijskoj promociji?	NE
Da li postoji osmišljen plan o medijskoj promociji okolišnih aktivnosti škole?	NE

Upitnik ima 36 pitanja.

Zavisno od broja postignutih pozitivnih odgovora, status stanja okoliša škole od uprave škole i roditelja ocjenjuje se na sljedeći način:

31-36 - odlično (škola **implementira najbolje prakse** zaštite okoliša/životne sredine);

25-30 - veoma dobro (škola **implementira dobre prakse** zaštite okoliša/životne sredine koje se mogu dodatno unaprijediti u pravcu izvrsnosti);

18-24 - dobro (škola vodi brigu o okolišu/životnoj sredini, ali **može poboljšati djelovanje**);

10-17 - zadovoljava (implementacija praksi zaštite okoliša/životne sredine je na niskom nivou, **zahtijeva značajna unaprjeđenja**);

Do 9 - ne zadovoljava (implementacija zaštite okoliša/životne sredine je na vrlo niskom nivou, **zahtijeva izrazito značajna unaprjeđenja**).

Oblasti koje je potrebno unaprijediti su oblasti s najmanjim brojem ostvarenih POZITIVNIH ODGOVORA u kojima je potrebno djelovati osmišljenim akcijama za poboljšanje kroz Akcioni eko plan škole.

Ukoliko je više oblasti isto ocijenjeno i istovremeno zahtijevaju djelovanje, škola će na osnovu svojih objektivnih mogućnosti i specifičnosti utvrditi kojoj oblasti dati prioritet.

ANALIZA:

Škola ima 11 pozitivnih odgovora - prema brzoj procjeni, pripada rangu

10-17 - zadovoljava (implementacija praksi zaštite okoliša/životne sredine je na niskom nivou, zahtijeva značajna unaprjeđenja).

Oblasti koje je potrebno unaprijediti:

Otpad, Voda, Energija, Integriranost okolišnih/ekoloških tema u implementaciji nastavnih i vannastavnih aktivnosti, Saradnja s lokalnom zajednicom.

**OCJENA STANJA OKOLIŠA/ŽIVOTNE SREDINE
U ŠKOLI I OKRUŽENJU**

B. Upitnik za učenike/ice

OTPAD	
1. Da li ima otpada u školskom dvorištu?	☐ Da ☐ Ne
2. Da li škola ima dovoljan broj kanti za otpatke u i izvan škole?	☐ Da ☐ Ne
3. Da li škola organizira redovne akcije sakupljanja sekundarnih sirovina?	☐ Da ☐ Ne
4. Da li učestvujete u akcijama?	☐ Da ☐ Ne
5. Da li škola kompostira biootpad?	☐ Da ☐ Ne
VODA	
6. Da li učestvujete u praćenju potrošnje vode?	☐ Da ☐ Ne
7. Da li u toaletima postoje česme koje štede vodu?	☐ Da ☐ Ne
8. Da li se kvarovi na vodovodnim instalacijama unutar škole, poput kapanja česmi i/ili vodokotlića i dr. u školi brzo otklanjaju?	☐ Da ☐ Ne
9. Da li se koristi kišnica za zalijevanje zelenila u školi?	☐ Da ☐ Ne
10. Da li se koriste biorazgradiva sredstva za čišćenje?	☐ Da ☐ Ne
ENERGIJA	
11. Da li škola ima štedne sijalice za rasvjetu prostorija i hodnika?	☐ Da ☐ Ne
12. Da li se u školi vodi računa o isključivanju svjetla u učionicama nakon nastave?	☐ Da ☐ Ne
13. Da li u učionicama postoji regulacija grijanja i da li se može isključiti?	☐ Da ☐ Ne
14. Da li su računari isključeni kad nisu u upotrebi?	☐ Da ☐ Ne
15. Da li škola ima solarne panele za energiju na krovu?	☐ Da ☐ Ne
BIODIVERZITET	
16. Da li se u školi i/ili izvan nje uzgajaju određene biljke?	☐ Da ☐ Ne
17. Da li biljke koje se uzgajaju imaju natpise o vrsti?	☐ Da ☐ Ne
18. Da li učenici učestvuju u uređenju, sadnji i održavanju biljaka?	☐ Da ☐ Ne
19. Da li u školi ili školskom dvorištu/vrtu ima ptica ili nekih drugih životinja?	☐ Da ☐ Ne
20. Da li su učenici uključeni u brigu o životinjama (ako je prethodni odgovor „da“)?	☐ Da ☐ Ne

ŠKOLSKO DVORIŠTE	
21. Da li škola ima dvorište?	☐ Da ☐ Ne
22. Da li je dvorište dovoljno veliko za učenike?	☐ Da ☐ Ne
23. Da li dvorište škole ima poseban parking za automobile?	☐ Da ☐ Ne
24. Da li u školskom dvorištu postoji igralište za igru?	☐ Da ☐ Ne
25. Da li dvorište škole ima poseban parking za bicikle?	☐ Da ☐ Ne
KOLIKO UČIMO I BRINEMO O OKOLIŠU U NAŠOJ ŠKOLI	
26. Da li smatrate da dovoljno učite o zaštiti okoliša kroz redovnu nastavu?	☐ Da ☐ Ne
27. Da li smatrate da treba više časova kojima će se posvetiti pažnja zaštiti okoliša?	☐ Da ☐ Ne
28. Da li o okolišu učite kroz: a) sve nastavne predmete, b) samo usku grupu predmeta: biologija, kemija/hemija, kultura življenja, geografija <i>Zaokružite a) ili b)</i>	
29. Da li smatrate da imate dovoljno sekcija i/ili vannastavnih aktivnosti u okviru kojih učite i brinete o okolišu, te možete dati svoj doprinos poboljšanju stanja okoliša?	☐ Da ☐ Ne
30. Da li smatrate da treba biti više radionica: učenici/nastavnici/roditelji kojima će se promovirati briga o okolišu?	☐ Da ☐ Ne
UČEŠĆE U PROJEKTIMA, AKCIJAMA I PROMOCIJI BRIGE O OKOLIŠU	
31. Da li učestvujete u okolišnim akcijama koje organizira vaša škola, unutar vaše škole i/ili izvan nje?	☐ Da ☐ Ne
32. Da li učestvujete u okolišnim akcijama koje organiziraju druge organizacije (unutar škole i/ili izvan nje)?	☐ Da ☐ Ne
33. Da li smatrate da je škola dovoljno uključena u okolišne projekte?	☐ Da ☐ Ne
34. Da li škola medijski i putem društvenih mreža promovira okolišne akcije i projekte koje realizira?	☐ Da ☐ Ne
35. Da li učestvujete u promociji školskih okolišnih akcija?	☐ Da ☐ Ne

Upitnik za učenike/ice ima 35 pitanja.

Zavisno od broja postignutih pozitivnih odgovora, status stanja okoliša/životne sredine škole od učenika/ica ocjenjuje se na sljedeći način:

31-35 - odlično (škola **implementira najbolje prakse** zaštite okoliša/životne sredine);

25-30 - veoma dobro (škola **implementira dobre prakse** zaštite okoliša/životne sredine koje se mogu dodatno unaprijediti u **pravcu izvrsnosti**);

18-24 - dobro (škola vodi brigu o okolišu/životnoj sredini, ali **može poboljšati djelovanje**);

10-17 - zadovoljava (implementacija praksi zaštite okoliša/životne sredine je na niskom nivou, **zahtijeva značajna unaprjeđenja**);

Do 9 - ne zadovoljava (implementacija zaštite okoliša/životne sredine je na vrlo niskom nivou, **zahtijeva izrazito značajna unaprjeđenja**).

Nakon ocjene stanja okoliša/životne sredine od učenika, po gore navedenoj metodologiji, treba obratiti pažnju na oblasti u kojima su najmanje zastupljeni POTVRDNI ODGOVORI. Fokus Akcionog plana Eko škole treba biti u ovim oblastima, međutim, to ne znači da škola ne treba djelovati i planirati aktivnosti i u oblastima u kojima su ocjene bile većinom popunjene s „da“, kako bi škola postigla bolji status u pogledu izvrsnosti.

ANALIZA:

Škola ima 14 pozitivnih odgovora. Status stanja okoliša/životne sredine škole od učenika/ica prema brzom procjeni, pripada rangu

10-17 - zadovoljava (implementacija praksi zaštite okoliša/životne sredine je na niskom nivou, zahtijeva značajna unaprjeđenja).

Oblasti koje je potrebno unaprijediti:

Otpad, Voda, Energija, Saradnja s lokalnom zajednicom/Učešće u projektima, akcijama i promociji brige o okolišu.

OCJENA STANJA OKOLIŠA/ŽIVOTNE SREDINE U ŠKOLI I OKRUŽENJU

C. Upitnik za nastavno i vannastavno osoblje škole

OTPAD	
Koliko je ozbiljan problem s otpadom u školskom dvorištu: Vrlo ozbiljan, mjesto je u neredu većinu vremena. Ne tako ozbiljan, ali se može još poboljšati. Školsko dvorište je besprijevano uredno.	☐ ☐ ☐
Da li vaša škola ima jasnu politiku postupanja s otpadom?	☐ Da ☐ Ne
Da li unutar školske zgrade postoji dovoljno kanti za otpad? Zaokruži ispod najčešće stanje: Kante su pune presipaju se. Kante su polovično pune i ne presipaju se.	☐ Da ☐ Ne
Unutar školske zgrade nema površina na kojima nedostaju kante za otpad.	☐ Da ☐ Ne
Da li ima dovoljno kanti za otpad u školskom dvorištu? Zaokruži ispod najčešće stanje: Kante su pune - presipaju se. Kante su polovično pune i ne presipaju se.	☐ Da ☐ Ne
U školskom dvorištu nema površina na kojima nedostaju kante za otpad.	☐ Da ☐ Ne
Da li su kante za otpad općenito: • dovoljno velike • korektnog dizajna (vjetar ne raznosi otpad) • čiste	☐ Da ☐ Ne ☐ Da ☐ Ne ☐ Da ☐ Ne
Da li škola pažljivo kontrolira upotrebu sredstava kao što su papir, olovke, koverta, toneri za printere i drugo? Ne, čini se da ima malo kontrole. Da, ali kontrola nije tako stroga. Da, kontrola ovih materijala je vrlo stroga.	☐ Da ☐ Ne ☐ ☐ ☐
Da li škola kupuje kancelarijski materijal (papir itd.) od recikliranog materijala?	☐ Da (ukoliko je to moguće) ☐ Ponekad ☐ Ne
Da li su papiri za brisanje ruku i ostali potrošni papirni proizvodi od recikliranog papira? Ukoliko neki od njih jesu, navedite koji:	☐ Da ☐ Pojedini ☐ Ne

OTPAD	
Da li škola reciklira bilo koji od navedenih vrsta školskog otpada? Ako je odgovor „da“, zaokružite i/ili dopišite ostale materijale koji se recikliraju:	☐ Da ☐ Ne
☐ papir ☐ karton ☐ plastika ☐ toneri ☐ ostalo	
Da li se u školi kompostira otpad od hrane? Ako je odgovor „da“, napišite u kojem postotku, npr. kompletno, ili ¼ ili 1/3 ili sl.	☐ Da ☐ Ne
Da li postoji bilo kakva druga vrsta recikliranja kako bi se osigurao novac za školu i/ili uključila lokalna zajednica, npr. baterije?	☐ Da ☐ Ne
Da li škola podržava ponovnu upotrebu materijala?	☐ Da ☐ Ne
Da li škola ima razvijenu politiku smanjenja otpada?	☐ Da ☐ Ne
Dodatni komentari na smanjenje otpada, recikliranje i slično:	
VODA	
Da li škola ima vlastiti vodomjer?	☐ Da ☐ Ne
Da li je vodomjer lako uočljiv učenicima?	☐ Da ☐ Ne
Da li su učenici uključeni u očitavanje vodomjera?	☐ Da ☐ Ne
Da li je pritisak vode u školi prilagođen na „sasvim dovoljno“?	☐ Da ☐ Ne
Da li su ugrađene česme na pritisak (senzor)?	☐ Da ☐ Ne
Ukoliko jesu, navesti koliko njih (nabrojati, ili navesti „sve“).	
Da li škola koristi biorazgradiva sredstva za čišćenje? Ako je odgovor „da“, zaokruži učestalost korištenja:	☐ Da ☐ Ne ☐ Uvijek ☐ Ponekad
Da li se česme popravljaju brzo ako kapaju?	☐ Da ☐ Ne
Ukoliko ne, koliko približno treba vremena za popravke?	☐ 2-3 dana ☐ 4-7 dana ☐ Više od 7 dana
Da li su toaleti izvedeni na način da smanjuju potrošnju vode, npr. WC šolje s reduciranim ispiranjem?	☐ Da ☐ Ne
Ukoliko jesu, koliko toaleta ima ugrađene takve sisteme (nabrojati, ili navesti „svi“)?	

VODA	
Da li škola pokreće kampanje za smanjenje potrošnje vode? Ako je odgovor „da“, zaokruži učestalost:	☐ Da ☐ Ne ☐ Redovno ☐ Ponekad
Dodatni komentari u oblasti <i>Voda</i> :	
ENERGIJA	
Da li postoji osoba u školi koja ima posebnu odgovornost praćenja potrošnje energije u školi? Ukoliko postoji, navedite ime i prezime:	☐ Da ☐ Ne
Da li su mjerači energije (npr. mjerač potrošnje električne energije) lako uočljivi učenicima? Da li su učenici uključeni u očitavanja potrošnje?	☐ Da ☐ Ne ☐ Da ☐ Ne
Da li vaša škola koristi termo-izolacione trake na prozorima kako bi smanjila gubitke toplotne energije putem prozora?	☐ Da ☐ Ne
Da li škola ima prozore s dvostrukim ili trostrukim prozorskim staklima, ili staklima koja štede energiju? Ukoliko ima, u koliko prostorija (ukoliko ima u svim, napišite „u svim“)?	☐ Da ☐ Ne
Da li se ijedna vanjska vrata škole zatvaraju automatski? Ukoliko da, koliko se vrata sama zatvaraju (ukoliko se zatvaraju sva, napišite „sva“)?	☐ Da ☐ Ne ☐ Da ☐ Ne
Da li školska zgrada ima toplotnu izolaciju?	☐ Da ☐ Ne
Da li se u školi koriste štedne sijalice? Ukoliko je odgovor „da“, navedite u koliko prostorija (ako se koriste u svim, navedite „u svim“).	☐ Da ☐ Ne
Da li svaka učionica ima svoj zaseban termostat? Ukoliko ne, koliko prostorija ima termostat (ukoliko nema nijedna, napišite „nijedna“)?	☐ Da ☐ Ne
Da li su svjetla u praznim prostorijama uvijek ugašena?	☐ Da ☐ Ne ☐ Ponekad
Da li su električni aparati isključeni kada nisu u upotrebi? Da li škola ima ijedan od navedenih izvora obnovljive energije? Ako je odgovor „da“, zaokružite ili navedite koji:	☐ Da ☐ Ne ☐ Ponekad ☐ Da ☐ Ne ☐ ☐ ☐
Dodatni komentari o energiji:	

**INTEGRACIJA OKOLIŠNIH TEMA, SARADNJA S LOKALNOM
ZAJEDNICOM, MEDIJSKA PROMOCIJA OKOLIŠNIH AKTIVNOSTI**

Popunjava samo nastavno osoblje

Da li vaša škola učestvuje u okolišnim projektima kroz saradnju s drugim organizacijama?	☐ Da ☐ Ne
Da li vaša škola realizira okolišne projekte i akcije nezavisno od drugih organizacija?	☐ Da ☐ Ne
Da li svojim angažmanom učestvujete u okolišnim projektima/akcijama?	☐ Da ☐ Ne
Da li u nastavnim planovima i programima postoji mogućnost da uključite okolišnu problematiku u njihovu realizaciju?	☐ Da ☐ Ne
Da li u okviru pripreme za nastavne jedinice ciljano planirate integraciju okolišne problematike? Ukoliko je odgovor „da“, koliko često? <ul style="list-style-type: none"> • Kontinuirano, tokom cijele školske godine. • Samo u okviru obilježavanja okolišnih/ekoloških datuma. • Povremeno, nezavisno od okolišnih/ekoloških datuma. 	☐ Da ☐ Ne
Da li su učenici zainteresirani za okolišne teme?	☐ Da ☐ Ne
Da li planirate realizaciju okolišnih/ekoloških radionica? Da li uključujete roditelje u školske radionice? Da li su roditelji zainteresirani za učešće u radionicama?	☐ Da ☐ Ne ☐ Da ☐ Ne ☐ Da ☐ Ne
Da li roditelji podržavaju angažman djece u okolišnim akcijama? Ukoliko je odgovor „ne“ i postoje određene prepreke i/ili preporuke od roditelja, molimo navedite primjere:	☐ Da ☐ Ne
Da li vaša škola saraduje s lokalnom zajednicom (općina, mjesna zajednica, nevladine organizacije, privredni subjekti, komunalna poduzeća, ustanove) u oblasti rješavanja okolišnih problema? Ocijenite saradnju - zaokružite: a) Odlična, brza i efikasna b) Dobra, ali nedovoljna c) Loša	☐ Da ☐ Ne
Da li lokalna zajednica pomaže poboljšanju stanja okoliša škole? Ukoliko je odgovor „da“, navedite neke vidove: Prijedlozi za poboljšanja:	☐ Da ☐ Ne

<p>Da li smatrate da vaši učenici na putu od kuće do škole imaju siguran i čist okoliš?</p> <p>Da li razgovarate sa svojim učenicima i njihovim roditeljima na tu temu?</p> <p>Da li delegirate eventualne probleme u ovoj oblasti upravi škole?</p> <p>Da li se škola kroz saradnju s lokalnom zajednicom angažira na rješavanju problema?</p>	<p>☐ Da ☐ Ne</p> <p>☐ Da ☐ Ne</p> <p>☐ Da ☐ Ne</p> <p>☐ Da ☐ Ne</p>
<p>Da li smatrate da škola svojim radom doprinosi poboljšanju stanja okoliša na lokalnom nivou? Ako je odgovor „da“, navedite pozitivne primjere za građane i lokalnu zajednicu:</p> <p>Da li smatrate da okoliš, izvan granica školskog područja, opterećuje stanje okoliša unutar škole i siguran dolazak učenika u školu? Ako je odgovor „da“, navedite negativne primjere:</p>	<p>☐ Da ☐ Ne</p> <p>☐ Da ☐ Ne</p>
<p>Da li smatrate da je promocija okolišnih akcija na web i Facebook stranici škole važna za promociju škole i brige o okolišu?</p> <p>Da li s učenicima aktivno pripremate informacije i akcije promocije?</p> <p>Da li su učenici zainteresirani za učešće u pripremi promotivnih aktivnosti?</p>	<p>☐ Da ☐ Ne</p> <p>☐ Da ☐ Ne</p> <p>☐ Da ☐ Ne</p>
<p>Da li škola poziva medije tokom obilježavanja okolišnih/ekoloških datuma?</p> <p>Ako je odgovora „da“, kako ocjenjujete odziv medija na pozive:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Odličan - uvijek se odazovu na poziv. • Djelimično dobar, zahtijeva poboljšanje. • Nije dobar - mediji su nezainteresirani. 	<p>☐ Da ☐ Ne</p>
<p>Da li škola priprema informaciju za pisane medije u vidu novinskih članaka o realizaciji okolišnih akcija/projekata?</p>	<p>☐ Da ☐ Ne</p>
<p>Dodatni komentari/prijedlozi/preporuke na navedene teme:</p>	

Nastavno i vannastavno osoblje popunjava upitnike i ocjenjuje stanje okoliša na osnovu ključa koji je prezentiran u nastavku.

Zavisno od broja postignutih pozitivnih odgovora u svih 6 oblasti upitnika, status stanja okoliša/životne sredine škole od nastavnog i vannastavnog osoblja ocjenjuje se na sljedeći način:

> 60 - odlično (škola implementira najbolje prakse zaštite okoliša/životne sredine);

45-59 - veoma dobro (škola implementira dobre prakse zaštite okoliša/životne sredine koje se mogu dodatno unaprijediti u pravcu izvrsnosti);

31-44 - dobro (škola vodi brigu o okolišu/životnoj sredini, ali može poboljšati djelovanje);

18-30 - zadovoljava (implementacija praksi zaštite okoliša/životne sredine je na niskom nivou, zahtijeva značajna unaprjeđenja);

do 17 - ne zadovoljava (implementacija zaštite okoliša/životne sredine je na vrlo niskom nivou, zahtijeva izrazito značajna unaprjeđenja).

ANALIZA:

Škola ima 25 pozitivnih odgovora. Status stanja okoliša/životne sredine škole od nastavnog i vannastavnog osoblja, pripada rangu

18-30 - zadovoljava (implementacija praksi zaštite okoliša/životne sredine je na niskom nivou, zahtijeva značajna unaprjeđenja).

Oblasti koje je potrebno unaprijediti:

Otpad, Voda, Energija, Integracija okolišnih tema, Saradnja s lokalnom zajednicom, Medijska promocija okolišnih aktivnosti.

SVEUKUPNA ANALIZA:

Kako su provedene analize od uprave škole, učenika, nastavnog i vannastavnog osoblja rezultirale istim statusom, time se usvaja da status predmetne škole u oblasti stanja okoliša/životne sredine:

zadovoljava (implementacija praksi zaštite okoliša/životne sredine je na niskom nivou, zahtijeva značajna unaprjeđenja).

Neophodna su unaprjeđenja u oblastima:

Otpad, Voda, Energija, Integriranost okolišnih/ekoloških tema u implementaciji nastavnih i vannastavnih aktivnosti, Saradnja s lokalnom zajednicom, Medijska promocija okolišnih aktivnosti.

Prilog 10 - Akcioni eko plan s prijedlozima aktivnosti za tematske oblasti
Prilog 10a - Oblast „Otpad“

Tema/oblast	Otpad												
Cilj	Poboljšanje upravljanja otpadom												
Aktivnost	Nosilac aktivnosti	Indikator	Vrijeme realizacije aktivnosti (mjesec)									Način praćenja	
			1	2	3	4	5	6	7	8	9		
Ostvarivanje komunikacije i saradnje s nadležnim komunalnim poduzećem za zbrinjavanje otpada i/ili operaterom za ambalažni i E-otpad	Direktor/ica i eko koordinator/ica	Realizirana komunikacija, održan sastanak											Zapisi sa sastanka
Nabavka posuda za razdvojeno prikupljanje otpada u holu škole	Eko koordinator/ica u saradnji s operaterom za ambalažni i E-otpad	Nabavljene posude za razdvojeno prikupljanje otpada											Dokumentacija o nabavci, fotografije
Nabavka kontejnera za razdvojeno odlaganje otpada ispred škole	Eko koordinator/ica u saradnji s operaterom za ambalažni i E-otpad	Nabavljeni kontejneri za razdvojeno odlaganje otpada											Dokumentacija o nabavci, fotografije
Nabavka kanti za otpad za školsko dvorište	Eko koordinator/ica	Nabavljene kante za školsko dvorište											Dokumentacija o nabavci, fotografije
Odvojeno odlaganje otpada u školi (školski hol i kontejneri)	Nastavno i vannastavno osoblje i učenici	Količine odvojeno prikupljenog otpada u školi i školskom dvorištu											Zapisi ekopatrola, fotografije, zapisi domara kod primopredaje odvojeno prikupljenog otpada

Tema/oblast		Otpad											
Cilj		Poboljšanje upravljanja otpadom											
Aktivnost	Nosilac aktivnosti	Indikator	Vrijeme realizacije aktivnosti (mjesec)									Način praćenja	
			1	2	3	4	5	6	7	8	9		
Akcija/kampanja s roditeljima - 3 mjeseca prikupljanja papira u domaćinstvima i E-otpada i transport u školu na dogovoreni dan za preuzimanje	Razredni nastavnici u saradnji s roditeljima putem roditeljskih sastanaka	Količine prikupljenog i predatog papira operateru za papir, količine prikupljenog E- otpada predatog operateru											Nastavnici i učenici - Mjesečne teme na časovima odjeljske zajednice o toku kampanje u domaćinstvima
Realizacija kreativne radionice - učenici, roditelji, nastavnici, predstavnici lokalne zajednice/služba za komunalne djelatnosti, nadležnog komunalnog poduzeća za otpad, lokalnih NVO-a iz oblasti zaštite okoliša/ životne sredine i medija, na temu plastičnog otpada: Zajedničkim snagama protiv zagađenja plastikom , a koja će obuhvatiti edukativno predavanje i izradu kreativnih uradaka od plastike	Nastavnici biologije, tehničkog odgoja i likovne kulture	Broj učesnika u radionici Broj pripremljenih kreativnih uradaka											Fotografije, videozapisi
Uvođenje protokola u školi - printanje obostrano, nabavka recikliranog papira	Predstavnik/ ica uprave škole zadužen/a za nabavke	Količine nabavljenog recikliranog materijala											Praćenje potrošnje papira na mjesečnom nivou

Prilog 10b - Oblast „Voda“

Tema/oblast	Voda											
Cilj	Postizanje racionalne potrošnje vode											
Aktivnost	Nosilac aktivnosti	Indikator	Vrijeme realizacije aktivnosti (mjesec)									Način praćenja
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	
Pregled stanja česmi i vodokotlića u školi	Domar	Zapisi s pregleda: datum, broj česmi (štednih i/ili klasičnih), vodokotlića (klasičnih i/ili štednih), opis stanja										Vizuelni pregled
Pregled stanja školskog vodomjera	Domar	Zapis s pregleda: datum, broj vodomjera, starost uz opis stanja										Vizuelni pregled instalacija
Analiza potrošnje vode, priprema statistike računa	Računovodstvo	Pripremljena statistika potrošnje										Vizuelni pregled računa
Prezentacija rezultata provedenih pregleda na Eko odboru	Domar	Pripremljeni podaci/pokazatelji										Fotografije
Komunikacija s nadležnim komunalnim poduzećem za vodosnabdijevanje i pregled školskih vodomjera	Direktor/ica i eko koordinator/ica	Broj pregledanih vodomjera										Zapis s pregleda, fotografije
Komunikacija s dobavljačima opreme - štedne česme i vodokotlići, te nabavka i ugradnja	Direktor/ica i eko koordinator/ica	Broj pregledanih uređaja, te broj uređaja koje je potrebno ili nabaviti ili baždari										Fotografije tokom komunikacije, računi za nabavljenu opremu
Realizacija kampanje štednje vode u školi: obavještenja kroz školski razglas ili putem obavijesti na vratima toaleta; ekonomična/racionalna upotreba vode (kupaćica, toaleti, kuhinja), zatvaranje vode da ne teče i dr.	Učenici	Računi za vodu na mjesečnom nivou										Statistika mjesčnih računa za potrošnju vode

Tema/oblast	Voda												
Cilj	Postizanje racionalne potrošnje vode												
Aktivnost	Nosilac aktivnosti	Indikator	Vrijeme realizacije aktivnosti (mjesec)									Način praćenja	
			1	2	3	4	5	6	7	8	9		
Prikupljanje kišnice u spremnik i korištenje za zalijevanje školskih biljaka	Učenici i domar	Prikupljene količine vode za zalijevanje											Statistika o prikupljenim količinama vode u spremnicima
Nabavka i korištenje biorazgradivih sredstava za čišćenje	Uprava i higijeničarke	Broj nabavljenih sredstava											Statistika o nabavljenim i potrošenim biorazgradivim sredstvima
Uključenje učenika u praćenje potrošnje vode/očitavanje vodomjera	Učenici/ članovi Eko patrole na dan očitavanja	Broj učenika/ ica uključenih u očitavanje potrošnje vode											Spisak učenika koji su učestvovali u očitavanju potrošnje vode u jednoj školskoj godini
Realizacija projektnog dana nastavnici/ učenici/roditelji na temu Briga o našim vodama. Edukativna interaktivna predavanja za učenike i roditelje - u vidu Power Point prezentacije, realizirat će nastavnici biologije, hemije i geografije prilikom obilježavanja Svjetskog dana voda u školi. Predavanja održati u holu škole, s učešćem što većeg broja učenika i roditelja. Pozvati na učešće predstavnike nadležnog poduzeća za vodosnabdijevanje i odvodnju otpadnih voda, stručnjake za oblast voda, predstavnike lokalne zajednice i medija s prezentacijom njihovog iskustva i poruke za učenike.													Spisak učesnika u projekt-nom danu, fotografije, videozapisi

Prilog 10c - Oblast „Energija“

Tema/oblast	Energija												
Cilj	Promovirati i implementirati štednju energije												
Aktivnost	Nosilac aktivnosti	Indikator	Vrijeme realizacije aktivnosti (mjesec)									Način praćenja	
			1	2	3	4	5	6	7	8	9		
Kontrola dnevne rasvjete objekta, te korištenja uređaja i opreme (učionice, kuhinja, uprava, toaleti, holovi i dr.)	Eko patrola	Broj upaljenih rasvjetnih uređaja tokom dana											Vizuelni pregled i zapisi Eko patrola
Ugradnja štednih sijalica	Domar	Broj zamijenjenih sijalica, broj prostorija u kojima su ugrađene štedne sijalice											Fotografije, računi nabavke
Ugradnja senzora pokreta na rasvjetna tijela po hodnicima	Direktor/ica, eko koordinator/ica	Broj ugrađenih senzora, broj hodnika pokrivenih senzorima pokreta											Fotografije, računi nabavke
Kampanja štednje potrošnje energije	Nastavnik/ica fizike s učenicima članovima sekcije tehničkog stvaralaštva	Mjesečni računi potrošnje električne energije											Zapisi o mjesečnoj potrošnji energije i računi
Uključenje učenika u praćenje potrošnje vode/očitavanje mjerača potrošnje	Učenici/ članovi Eko patrola na dan očitavanja	Broj učenika/ ica uključenih u očitavanje potrošnje vode											Spisak učenika/ ica koji su učestvovali u očitavanju potrošnje vode u jednoj školskoj godini

3 Dio | POMOĆNI MATERIJALI ZA RAD

Tema/oblast		Energija										
Cilj		Promovirati i implementirati štednju energije										
Aktivnost	Nosilac aktivnosti	Indikator	Vrijeme realizacije aktivnosti (mjesec)									Način praćenja
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	
Realizacija radionice na temu obnovljivih izvora energije (obilježavanje Međunarodnog dana obnovljivih izvora energije, 26. april) - nastavnici će motivirati učenike 8. i 9. razreda da istražuju ovu temu, razgovaraju s relevantnim stručnjacima u ovoj oblasti, s predstavnicima lokalne zajednice, NVO-a, relevantnih institucija, eventualno roditelja stručnjaka u ovoj oblasti, te pripreme rezultate svojih istraživanja za prezentaciju javnosti u okviru predmetne radionice, na koju će pozvati na učešće roditelje, medije, predstavnike lokalne zajednice i NVO-a	Nastavnik/ica fizike s učenicima članovima sekcije tehničkog stvaralaštva	Broj učenika/ica uključenih u istraživanje, broj stručnjaka/institucija s kojima se komuniciralo, broj učesnika radionice										Spisak učesnika u radionici, fotografije, videozapisi, Power Point prezentacija rezultata istraživanja

Prilog 10d - Oblast „Biodiverzitet“

Tema/oblast	Biodiverzitet												
Cilj	Podizanje svijesti o zaštiti biodiverziteta												
Aktivnost	Nosilac aktivnosti	Indikator	Vrijeme realizacije aktivnosti (mjesec)									Način praćenja	
			1	2	3	4	5	6	7	8	9		
Izrada kućica za ptice i uključivanje učenika u kontinuiranu brigu o pticama	Nastavnik/ici tehničkog odgoja	Broj kućica za ptice, broj učenika/ica uključenih u aktivnost											Fotografije, video-zapis, izvještaji nastavnika/ica prema eko koordinatoru/ici, računi za nabavljeni materijal
Analiza prisutnog biljnog svijeta unutar škole i priprema i realizacija plana za unaprjeđenje u vidu dodatne sadnje, označavanja biljnih vrsta i organizacije učenika u implementaciju plana	Nastavnik/ici biologije	Broj novih biljnih vrsta, broj označenih vrsta, broj uključenih učenika/ica u brigu o biljkama											Fotografije, videozapis, izvještaji nastavnika/ica prema eko koordinatoru/ici, računi za nabavku biljnih vrsta i prateće opreme
Organizacija i realizacija projektnog dana na temu promocije zaštite biodiverziteta (22. maj) - učenici, nastavnici i roditelji - zajednička akcija sadnje uz predstavnike lokalne zajednice općina/grad i MZ) i NVO-a (Osmišljena aktivnost pokriva i ciljeve b) i c) navedene ispod.)	Predstavnik/ica Vijeća roditelja iz Eko odbora	Broj učesnika, broj zasadenih biljnih vrsta											Fotografije, videozapis, računi za nabavku biljnih vrsta i prateće opreme

Prilog 10e - Oblast „Školsko dvorište“

Tema/oblast		Školsko dvorište										
Cilj		Promovirati brigu o okolišu/životnoj sredini u školskom dvorištu										
Aktivnost	Nosilac aktivnosti	Indikator	Vrijeme realizacije aktivnosti (mjesec)									Način praćenja
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	
Sadnja i održavanje žive ograde u dijelovima dvorišta, košenje trave, obrezivanje stabala drveća i oblikovanje ukrasnog bilja	Domar, učenici članovi ekološke sekcije 8. i 9. razreda	Broj uredenih stabala i posađenih/ održavanih biljaka, broj učenika/ica uključenih u aktivnost										Fotografije, videozapis, izvještaji van-nastavnog osoblja/domara prema eko koordinatoru/ici, računi za nabavljeni materijal
Uređenje klupa (popravke i farbanje), nabavka i ugradnja novih klupa	Direktor/ica i domar	Broj uredenih i/ili nabavljenih novih klupa										Fotografije, videozapis, izvještaji van-nastavnog osoblja/domara prema eko koordinatoru/ici, računi za nabavku potrebnog materijala
Obilježavanje biljaka u školskom dvorištu, izrada kataloga biljaka i eko kalendara, te njihova prezentacija na oglasnoj tabli u dvorištu	Nastavnik/ici biologije, domar, učenici članovi ekološke sekcije 5, 6. i 7. razreda	Broj obilježenih biljaka, broj učenika/ica uključenih u aktivnost										Fotografije, video zapis, računi za nabavku bljnih vrsta i prateće opreme

Tema/oblast		Školsko dvorište										
Cilj		Promovirati brigu o okolišu/životnoj sredini u školskom dvorištu										
Aktivnost	Nosilac aktivnosti	Indikator	Vrijeme realizacije aktivnosti (mjesec)									Način praćenja
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	
Izrada kompostane u školskom dvorištu pod motom škole „Za dobrobit okoliša/životne sredine - kompostirajmo zajedno!"; sakupljanje lišća u školskom dvorištu, ostataka povrća i voća iz školske kuhinje, praćenje temperature kompostišta, te dodavanje komposta biljkama u školskom dvorištu. Tokom realizacije ove aktivnosti, uključivanje roditelja/ škole/ stručnjaka iz ove oblasti kao savjetnika/ice za ovu aktivnost	Nastavnik/ici tehničkog odgoja, domar i učenici članovi sekcije tehničkog odgoja	Broj učenika/ ica roditelja, nastavnika/ ica uključenih u aktivnost; procijenjene količine otpada za kompost										Fotografije, video zapis, izvještaji nastavnog osoblja prema eko koordinatoru/ ici, računi za nabavljeni materijal

Prilog 10f - Oblasti „Integracija okolišnih tema“, „Saradnja s lokalnom zajednicom“, „Medijska promocija okolišnih/ekoloških aktivnosti“

Tema/oblast		Integracija okolišnih tema, saradnja sa lokalnom zajednicom, medijska promocija okolišnih/ekoloških aktivnosti										
Cilj		a) Integrirati kontinuirano okolišne teme u realizaciju nastavnih programa b) Poboljšati saradnju s lokalnom zajednicom c) Medijski kontinuirano promovirati školu u cilju okolišne/ekološke prepoznatljivosti										
Aktivnost	Nosilac aktivnosti	Indikator	Vrijeme realizacije aktivnosti (mjesec)									Način praćenja
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	
Realizacija školske cjelogodišnje kampanje Učimo o okolišu/ životnoj sredini tokom cijele školske godine. Nastavnici svih nastavnih predmeta jednom mjesečno ili više puta integriraju okolišnu/ekološku problematiku u realizaciju redovnih nastavnih sati i/ili vannastavnih aktivnosti (osmišljena aktivnost pokriva cilj a))	Svi nastavnici/ice	Broj realiziranih sati i tema. Broj uključenih nastavnika/ica										Mjesečni izvještaji nastavnika/ica prema eko koordinatoru/ici
Ostvarivanje komunikacije i saradnje s lokalnom i/ili međunarodnom okolišnom/ekološkom organizacijom radi učešća u novim projektima koji mogu doprinijeti implementaciji programa Eko škole (Osmišljena aktivnost pokriva ciljeve b) i c).)	Direktor/ica i eko koordinator/ica	Broj ostvarenih komunikacija, broj realiziranih konkretnih saradnji										Dopisi, zapisi sa sastanaka i realiziranih aktivnosti
Realizacija promotivne kampanje za građane u školskom dvorištu Učenici i roditelji za svoju lokalnu zajednicu	Nastavnici/ice likovnog odgoja	Broj prezentiranih letaka i panoa										Fotografije, videozapis, izvještaji nastavnika/ica prema eko koordinatoru/ici, računi za nabavljeni materijal

Tema/oblast	Integracija okolišnih tema, saradnja sa lokalnom zajednicom, medijska promocija okolišnih/ekoloških aktivnosti											
Cilj	a) Integrirati kontinuirano okolišne teme u realizaciju nastavnih programa b) Poboljšati saradnju s lokalnom zajednicom c) Medijski kontinuirano promovirati školu u cilju okolišne/ekološke prepoznatljivosti											
Aktivnost	Nosilac aktivnosti	Indikator	Vrijeme realizacije aktivnosti (mjesec)									Način praćenja
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	
Učenci i nastavnici svih razreda u okviru odjeljenskih zajednica, pripremit će kreativne letke s porukom - pozitivnim i negativnim primjerima, te idejama i prijedlozima kakav okoliš/ životnu sredinu žele. Svaki razred škole odabrat će po 5 letaka koje će izložiti na panoe pripremljene za kampanju koja će se održati u školskom dvorištu. Za učešće u promotivnoj kampanji, učenici će pozvati predstavnike medija i lokalne zajednice, kao i roditelje (Osmišljena aktivnost pokriva ciljeve a), b) i c.)												Fotografije, videozapis, izvještaji nastavnika/ ica prema eko koordinatoru/ ici, računi za nabavljeni materijal
Stalna promocija/prezentacija okolišnih aktivnosti na Facebook i web-stranici škole, te u ekokutku, kao i kontinuirano slanje informacija i poziv medijima tokom svih važnih ekodešavanja u školi (Osmišljena aktivnost pokriva cilj c.)	Nastavnik/rukovodilac novinarske sekcije i učenici članovi ove sekcije	Broj objavljenih članaka u pisanim medijima, broj gostovanja u medijima, broj objava na Facebook i web-stranici škole, broj medija s kojima je ostvarena saradnja										Mjesečni izvještaji nastavnika/ rukovodioca novinarske sekcije, Facebook i web-stranica škole, printani zapisi iz medija

Prilog 11 - Izveštaj za nastavno osoblje škole

IZVJEŠTAJ ZA NASTAVNO OSOBLJE

**o realizaciji aktivnosti s okolišnom/ekološkom
problematikom**

Izveštaj za mjesec:

Ime i prezime nastavnika/profesora:

Predmet:

Nastavna jedinica:

Vannastavna aktivnost:

Vrijeme posvećeno okolišnoj temi/problemu:

Obradena okolišna tema/problem:

(Opisati ukratko način obrade/postignuti rezultat/zaključak/pouku...)

Datum: _____

Potpis: _____

Prilog 12 - Izvještaj za vannastavno osoblje škole

IZVJEŠTAJ ZA VANNASTAVNO OSOBLJE

**po zaduženju u skladu
s Akcionim eko planom**

Izvještaj za mjesec:

Ime i prezime:

Zanimanje/radno mjesto:

Vrijeme posvećeno okolišnoj temi/problemu:

Okolišna tema/problem:

(Opisati ukratko način praćenja/postignuti rezultat/zaključak/pouku...)

1. Voda/potrošnja vode:

2. Energija/potrošnja električne, toplotne energije i plina:

3. Otpad/produkcija otpada:

4. Okoliš dvorišta škole/uređenje zelenila u vrtu:

5. Transport/parking automobila i bicikala:

6. Ostalo:

Datum: _____ Potpis: _____

Prilog 13 - Dnevnik Eko patrole

DNEVNIK EKO PATROLE

Uputstvo za popunjavanje:

Učenici, članovi ekopatrole, upisuju svakodnevno svoja pozitivna i negativna zapažanja u oblastima:

- ispravnog postupanja s otpadom,
- racionalne potrošnje vode,
- štednje energije,
- ispravnog postupanja s biodiverzitetom u školi,
- ponašanja učenika u školskom dvorištu,
- sigurnosti tokom dolaska i odlaska iz škole, i
- sve drugo što misle da je važno, pozitivno ili negativno, kako bi se pozitivni primjeri izdvojili za prezentaciju u ekokutku, a negativni pravovremeno rješavali.

Pored gore navedenog uputstva, nastavnici na početku školske godine na odjeljenskim vijećima upoznaju učenike s ulogom, zadacima i uputstvima za vođenje Dnevnika Eko patrole.

DAN I DATUM	ZAPAŽANJA EKO PATROLE
PONEDJELJAK _____	KANTE SU PRETRPANE U DVORIŠTU, razred VII-2 ostavio upaljeno svjetlo tokom dana u učionici (12:45 minuta)
UTORAK _____	Ostavljene OTVORENE ČESME nakon velikog odmora, razbacan toaletni papir
SRIJEDA _____	Učenici ne razdavajuju otpad u holu škole
ČETVRTAK _____	Sve je proteklo u najboljem redu
PETAK _____	Učenici bacaju otpad izvan kontejnera u blizini škole, tj. prodavnice u kojoj kupuju užinu

Napomena: Predlažemo da fotografiramo učenike koji bacaju otpad izvan kontejnera u blizini naše škole, te da fotografije javno izložimo u ekokutku.

Ime i prezime učenika u Eko patroli:

Prilog 14 - Dnevnik Eko škole**DNEVNIK EKO ŠKOLE**

Dnevnik Eko škole je dokument u koji se pohranjuju podaci i zapisi o svim realiziranim aktivnostima, te rezultatima provedenih aktivnosti tokom realizacije koncepta Eko škola hronološki, od momenta pristupanja projektu (potpisivanja Ugovora o saradnji na projektu koncepta Eko škole) do dobijanja sertifikata i dostizanja statusa Eko škole.

U nastavku je prezentiran sadržaj dokumenta koji se preporučuje školi za pripremu Eko dnevnika:

SADRŽAJ

- 1. OPĆE INFORMACIJE O ŠKOLI**
- 2. POČETNE AKTIVNOSTI I PREZENTACIJE**
  2. 1. ZAPISNICI
  2. 2. PREZENTACIJE
  2. 3. FOTOGRAFIJE
- 3. EKO ODBOR ŠKOLE**
  3. 1. ČLANOVI
  3. 2. ZAPISNICI SA SASTANAKA
  3. 3. POSLOVNIK O RADU
  3. 4. PROGRAM RADA EKOŠKOLE ZA ŠKOLSKU GODINU 2020/2021.
- 4. OCJENA STANJA OKOLIŠA**
  4. 1. POPUNJENI UPITNICI
  4. 2. ANALIZA POPUNJENIH UPITNIKA
- 5. PLAN DJELOVANJA**
  5. 1. AKCIONI PLAN EKO ŠKOLE
  5. 2. EKO KUTAK
- 6. PRAĆENJE STANJA I OCJENJIVANJE**
  6. 1. EKO PATROLE
    6. 1. 1. UČESNICI U EKO PATROLAMA
    6. 1. 2. DNEVNIK EKO PATROLA
  6. 2. IZVJEŠTAJI NENASTAVNOG OSOBLJA
  6. 3. MJESEČNI IZVJEŠTAJI O REALIZACIJI INTERNOG/ŠKOLSKOG MONITORINGA
- 7. RAD PREMA NASTAVNOM PLANU I PROGRAMU**
  7. 1. IZVJEŠTAJI NASTAVNOG OSOBLJA
  7. 2. FOTOGRAFIJE
- 8. SVEČANE MANIFESTACIJE I DOGAĐAJI**

(Obilježavanje Dana Eko škole i drugih odabranih datuma u oblasti zaštite okoliša/životne sredine, dodjela sertifikata Eko škole i sl.)

  8. 1. ZAPISNICI
  8. 2. FOTOGRAFIJE
- 9. MEDIJSKO PRAĆENJE AKTIVNOSTI**
  9. 1. OBJAVLJENE INFORMACIJE I ČLANCI
  9. 2. ZAPISI O OBJAVLJENIM INFORMACIJAMA I AKTIVNOSTIMA

Prilog 15 - Interni monitoring škole - primjer s dobrim ocjenama u kojem se implementacija Akcionog eko plana provodi bez problema (realizacija monitoringa nakon tri mjeseca realizacije projekta)

Tema/oblast	Energija											
Cilj	Promovirati i implementirati štednju energije											
Aktivnost	Nosilac monitoringa	Indikator	Vrijeme realizacije monitoringa (mjesec)									Evaluacija/ocjena
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	
Kontrola dnevne rasvjete objekta, te korištenja uređaja i opreme (učionice, kuhinja, uprava, toaleti, holovi i dr.)	Članovi/ice Eko odbora, predstavnici nastavnika, vannastavnog osoblja i učenika (3 člana/ice)	Broj upaljenih rasvjetnih uređaja tokom dana			+							Tim za monitoring obišao je u prijedpodnevnim satima nekoliko učionica, holove i prostorije uprave škole ' nije bilo upaljenih uređaja koji nisu u upotrebi niti upaljenih sijalica.
Ugradnja štednih sijalica		Broj zamijenjenih sijalica, broj prostora u kojima su ugrađene štedne sijalice			+							Ugrađene su štedne sijalice.
Ugradnja senzora pokreta na rasvjetna tijela po hodnicima		Broj ugrađenih senzora, broj hodnika pokrivenih sensorima pokreta			+							Ugrađeni su senzori pokreta na rasvjetna tijela po hodnicima.
Kampanja štednje potrošnje energije		Mjesečni računi potrošnje električne energije			+							Nastavnik fizike započeo je s evidentiranjem računa za potrošnju električne energije, te zajedno s učenicima priprema informaciju o prvim rezultatima pozitivnim /negativnim /neutralnim za ekokutak i Facebook stranicu škole.
Uključenje učenika u praćenje potrošnje vode/očitavanje mjerača		Broj učenika/ica uključenih u očitavanje potrošnje vode			+							

Tema/oblast	Energija											
Cilj	Promovirati i implementirati štednju energije											
Aktivnost	Nosilac monitoringa	Indikator	Vrijeme realizacije monitoringa (mjesec)									Evaluacija/ocjena
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	
Realizacija radionice na temu obnovljivih izvora energije (obilježavanje Međunarodnog dana obnovljivih izvora energije, 26. april) - nastavnici će motivirati učenike 8. i 9. razreda da istražuju ovu temu, razgovaraju s relevantnim stručnjacima u ovoj oblasti, s predstavnicima lokalne zajednice, NVO-a, relevantnih institucija, eventualno roditelja stručnjaka u ovoj oblasti, te pripreme rezultate svojih istraživanja za prezentaciju javnosti u okviru predmetne radionice, na koju će pozvati na učešće roditelje, medije, predstavnike lokalne zajednice i NVO-a	Članovi/ice Eko odbora, predstavnici nastavnika, vannastavnog osoblja i učenika (3 člana/ice)	Broj učenika/ica uključenih u istraživanje, broj stručnjaka/institucija s kojima se komuniciralo, broj učesnika radionice			-							Ova aktivnost planirana je za realizaciju u drugom polugodištu, tako da u vrijeme monitoringa nije bila predmet razmatranja.

Prilog 16 - Interni monitoring škole - Primjer s poteškoćama u implementaciji Akcionog eko plana uz preporuke za prevazilaženje problema i/ili stanja (realizacija monitoringa nakon tri mjeseca realizacije projekta)

Tema/oblast		Otpad										
Cilj		Poboljšanje upravljanja otpadom										
Aktivnost	Nosilac monitoringa	Indikator	Vrijeme realizacije monitoringa (mjesec)									Evaluacija/ocjena
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	
Ostvarivanje komunikacije i saradnje s nadležnim komunalnim poduzećem za zbrinjavanje otpada i/ili operaterom za ambalažni i E-otpad	Članovi/ice Eko odbora, predstavnici nastavnika, vannastavnog osoblja i učenika (3 člana/ice)	Realizirana komunikacija, održan sastanak			+							Realizirano - pregledani su zapisnici sa sastanka o realiziranoj komunikaciji i prvim dogovorima.
Nabavka posuda za razdvojeno prikupljanje otpada u holu škole		Nabavljene posude za razdvojeno prikupljanje otpada			-							Nisu nabavljene posude za razdvojeno prikupljanje otpada u holu škole, dobavljač kasni s isporukom.
Nabavka kontejnera za razdvojeno odlaganje otpada ispred škole		Nabavljeni kontejneri za razdvojeno odlaganje otpada			-							Nisu nabavljeni kontejneri za razdvojeno odlaganje otpada ispred škole, dobavljač kasni s isporukom.
Nabavka kanti za otpad za školsko dvorište		Nabavljene kante za školsko dvorište			+							Realizirana aktivnost.
Odvojeno odlaganje otpada u školi (školski hol i kontejneri)		Količine odvojeno prikupljenog otpada u školi i školskom dvorištu			-							Nije se započelo s implementacijom aktivnosti, dobavljač kasni s isporukom.

Tema/oblast	Voda											
Cilj	Postizanje racionalne potrošnje vode											
Aktivnost	Nosilac monitoringa	Indikator	Vrijeme realizacije monitoringa (mjesec)									Evaluacija/ocjena
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	
Akcija/kampanja s roditeljima - 3 mjeseca prikupljanja papira u domaćinstvima i E-otpada i transport u školu na dogovoreni dan za preuzimanje	Članovi/ice Eko odbora, predstavnici nastavnika, vannastavnog osoblja i učenika (3 člana/ice)	Količine prikupljenog i predatog papira operateru za papir, količine prikupljenog E-otpada predatog operateru										Aktivnost je planirana za naredno polugodište.
Realizacija kreativne radionice - učenici, roditelji, nastavnici, predstavnici lokalne zajednice/ služba za komunalne djelatnosti, nadležnog komunalnog poduzeća za otpad, lokalnog NVO-a iz oblasti zaštite okoliša/ životne sredine i medija, na temu plastičnog otpada: Zajedničkim snagama protiv zagađenja plastikom, a koja će obuhvatiti edukativno predavanje i izradu kreativnih uradaka od plastike		Broj učesnika u radionici Broj pripremljenih kreativnih uradaka			-							Započeto je s pripremama za realizaciju aktivnosti, nabavljeni su materijali za izradu kreativnih uradaka od plastike.
Uvođenje protokola u školi - printanje obostrano, nabavka recikliranog papira		Količine nabavljenog recikliranog materijala			+							Realizirana je aktivnost, pregledani su računi nabavke papira od recikliranog materijala, postavke na računarima za obostrano printanje su realizirane.

Prilog 17 - Izvještaj o realizaciji internog/školskog monitoringa

**IZVJEŠTAJ O REALIZACIJI INTERNOG/ŠKOLSKOG
MONITORINGA**

(Izvještavaju članovi tima za školski monitoring - 3 člana)

Izvještaj za period: _____

Ime i prezime članova školskog tima za monitoring:

- 1.
- 2.
- 3.

Uz popunjene tabele iz Priloga za Interni monitoring škole (primjeri prezentirani u Prilogu 14 i 15), ukratko rezimirati zaključke provedenog internog monitoringa uz ukazivanje na eventualnu problematiku i/ili poboljšanja, na pozitivne i negativne efekte aktivnosti koje se prate, da li je potrebno nešto mijenjati na osnovu realizacije tromjesčnog plana aktivnosti Eko škole i dr.

Napomena: Izvještaj uz popunjenu tabelu internog školskog monitoringa poslati eko koordinatoru/ici i Eko odboru.

Datum: _____ Potpisi članova tima: _____
_____
_____
_____

Prilog 18 - Ocijenjena jedna uspješna škola koja zadovoljava kriterije Eko škole

KRITERIJI ZA CERTIFICIRANJE EKO ŠKOLE					
	Opis za ocjenu 1	Opis za ocjenu 3	Opis za ocjenu 5	Ocjena	Obrazloženje ocjene
1. TIMSKI RAD U IMPLEMENTACIJI PROGRAMA EKO ŠKOLE					
1. 1. Uključenost nastavnog i vannastavnog osoblja škole	Manje od 20%	20%-50%	Više od 50%	3	Polovično je uključeno nastavno i vannastavno osoblje
1. 2. Uključenost učenika/ica	Manje od 20%	20%-50%	Više od 50%	5	Timski rad utvrđen je kod 2/3 učenika škole
2. AKCIONI EKO PLAN ŠKOLE					
2. 1. Ocjena stanja okoliša i okruženja škole	- Upitnici A, B i C nisu adekvatno popunjeni (popunjeno je manje od 30% upitnika u skladu sa smjernicama) - Nije provedena analiza relevantnosti odgovora u upitnicima - Stavke nisu provjerene obilaskom škole i okruženja - Ocjena stanja okoliša škole i okruženja provedena je subjektivno i nije sveobuhvatna	- Upitnici A, B i C popunjeni su djelimično (popunjeno je 30-50% upitnika u skladu sa smjernicama) - Nije analizirana relevantnost svih odgovora u upitnicima - Samo određene stavke provjerene su obilaskom škole i okruženja - Ocjena stanja okoliša škole i okruženja provedena je samo u određenim segmentima/oblastima sveobuhvatno i objektivno	- Upitnici A, B i C popunjeni su adekvatno (popunjeno je više od 50% upitnika u skladu sa smjernicama) - Detaljno je analizirana relevantnost svih odgovora u upitnicima - Sve stavke provjerene su obilaskom škole i okruženja - Ocjena stanja okoliša škole i okruženja provedena je u svim segmentima/oblastima sveobuhvatno i objektivno	5	Upitnici A, B i C popunjeni su oko 80% u skladu sa smjernicama
2. 2. Kreirani Akcioni eko plan	Akcioni eko plan nije kreiran u skladu s ocjenom stanja okoliša škole (za manje od 30% ustanovljenih nedostataka - odgovora „ne“, predložene su aktivnosti)	Akcioni eko plan djelimično je kreiran u skladu s ocjenom stanja okoliša škole (za 30%-50 % ustanovljenih nedostataka - odgovora „ne“, predložene su aktivnosti)	Akcioni eko plan u potpunosti je kreiran u skladu s ocjenom stanja okoliša škole (za više od 50% ustanovljenih nedostataka - odgovora „ne“, predložene su aktivnosti)	5	Akcioni eko plan kreiran je za više od 60% predloženih aktivnosti da bi se otklonili nedostaci
2. 3. Monitoring implementacije Akcionog eko plana	Za do 30% aktivnosti iz Akcionog eko plana, monitoring je: - pripremljen i potpuno usklađen s Akcionim planom - provodi se u potpunosti u skladu s predloženom dinamikom - nosioci monitoringa pravovremeno dostavljaju podatke eko koordinatoru/ici, a tabela monitoringa se redovno ažurira	Za 30%-50% aktivnosti iz Akcionog eko plana, monitoring je: - pripremljen i potpuno usklađen s Akcionim planom - provodi se u potpunosti u skladu s predloženom dinamikom - nosioci monitoringa pravovremeno dostavljaju podatke eko koordinatoru/ici, a tabela monitoringa se redovno ažurira	Za više od 50% aktivnosti iz Akcionog eko plana, monitoring je: - pripremljen i potpuno usklađen s Akcionim planom - provodi se u potpunosti u skladu s predloženom dinamikom - nosioci monitoringa pravovremeno dostavljaju podatke eko koordinatoru/ici, a tabela monitoringa se redovno ažurira	5	Monitoring se provodi za sve aktivnosti i redovno se izvještava Eko odbor putem eko koordinatora/ice. Dokumentacija monitoringa je uredno vođena

3 Dio | POMOĆNI MATERIJALI ZA RAD

KRITERIJI ZA CERTIFICIRANJE EKO ŠKOLE					
	Opis za ocjenu 1	Opis za ocjenu 3	Opis za ocjenu 5	Ocjena	Obrazloženje ocjene
2. AKCIONI EKO PLAN ŠKOLE					
2. 4. Rad Eko patrole	Nije zadovoljavajući (do 30% učenika je uključeno, neredovno i bez detalja se vode učenička zapažanja u Dnevniku Eko patrole)	Dobar (od 30% do 50% učenika je uključeno, djelimično redovno i detaljno se vode učenička zapažanja u Dnevniku Eko patrole)	Odličan (više od 50% učenika je uključeno, redovno i izuzetno detaljno se vode učenička zapažanja u Dnevniku Eko patrole)	3	Eko patrole su uglavnom dobro radile i uključivale su približno polovinu učenika i djelimično vodile Dnevnik
2. 5. Dnevnik Eko škole	Nije osmišljen u skladu s preporukom, ne vodi se redovno i ne sadrži svu potrebnu dokumentaciju	Osmišljen je u skladu s preporukom, vodi se redovno, ali ne sadrži svu potrebnu dokumentaciju	Osmišljen je u skladu s preporukom, vodi se redovno, sadrži svu potrebnu dokumentaciju	3	Dnevnik je djelimično vođen, ali nije sasvim kompletan jer mu nedostaju neki od dokumenata
3. UKLJUČENOST RODITELJA					
3. 1. Uključenost u Eko odbor	Nije zadovoljavajuća (neredovno i neefikasno učestvuju u sastancima i zaduženjima Eko odbora)	Dobra (djelimično redovno i efikasno učestvuju u sastancima i zaduženjima Eko odbora)	Odlična (redovno i izuzetno efikasno učestvuju u sastancima i zaduženjima Eko odbora)	5	Svi članovi Eko odbora uključeni su u rad putem sastanaka i izvršavaju svoja zaduženja
3. 2. Uključenost u aktivnosti Akcionog eko plana	Nisu uključeni u implementaciju aktivnosti iz AEP-a	Uključeni su u manje od 50 % aktivnosti iz AEP-a	Uključeni su u više od 50% aktivnosti iz AEP-a	5	
4. UKLJUČENOST LOKALNE ZAJEDNICE					
4. 1. Uključenost lokalne uprave (LU) u aktivnosti AEP-a	Nema uključenosti	Implementirano je učešće samo u pojedinim aktivnostima koje su predviđene za LU u AEP-u	Implementirano je učešće u svim aktivnostima koje su predviđene za LU u AEP-u	3	U aktivnosti AEP-a uključeni su općinski predstavnici
4. 2. Uključenost organizacija civilnog društva (OCD) u AEP-u	Nema uključenosti	Implementirano je učešće samo u pojedinim aktivnostima koje su predviđene za OCD-ove u AEP-u	Implementirano je učešće u svim aktivnostima koje su predviđene za OCD-ove u AEP-u	5	Uključeni su predstavnici OCD-ova u sve aktivnosti predviđene u AEP-u
4. 3. Uključenost kompanija (javnih/privatnih) u AEP-u	Nema uključenosti	Implementirano je učešće samo u pojedinim aktivnostima koje su predviđene za kompanije u AEP-u	Implementirano je učešće u svim aktivnostima koje su predviđene za kompanije u AEP-u	3	Uključene su kompanije u neke ekoaktivnosti s područja općine
4. 4. Uključenost medija u AEP-u	Nema uključenosti	Implementirano je učešće samo u pojedinim aktivnostima koje su predviđene za medije u AEP-u	Implementirano je učešće u svim aktivnostima koje su predviđene za medije u AEP-u	3	Mediji su uključeni u neke aktivnosti iz AEP-a

KRITERIJI ZA CERTIFICIRANJE EKO ŠKOLE					
	Opis za ocjenu 1	Opis za ocjenu 3	Opis za ocjenu 5	Ocjena	Objašnjenje ocjene
5. ZASTUPLJENOST OKOLIŠNIH/EKOLOŠKIH TEMA					
5. 1. Zastupljenost okolišnih/ekoloških tema u realizaciji redovnog nastavnog plana i programa	Škola realizira nastavne jedinice s okolišnim/ekološkim temama koje su predviđene kroz redovne nastavne programe	Škola se kroz Akcioni eko plan opredijelila za poboljšanje zastupljenosti okolišnih/ekoloških tema u kontinuitetu tokom cijele školske godine u koji su uključeni, uz nastavnike biologije/geografije/hemije, <u>samo zainteresirani nastavnici</u> (jednom mjesečno, svaki nastavnik u svim razredima realizira čas/ili dio časa s okolišnom/ekološkom temom, uključujući i časove odjeljske zajednice)	Škola se kroz Akcioni eko plan opredijelila za poboljšanje zastupljenosti okolišnih/ekoloških tema u kontinuitetu tokom cijele školske godine, u koji su uključeni, uz nastavnike biologije/geografije/hemije, <u>svi nastavnici</u> (jednom mjesečno, svaki nastavnik u svim razredima realizira čas/ili dio časa s okolišnom/ekološkom temom, uključujući i časove odjeljske zajednice)	5	Škola se u potpunosti kroz Akcioni eko plan opredijelila za poboljšanje zastupljenosti okolišnih/ekoloških tema u kontinuitetu tokom cijele školske godine, u koji su uključeni, uz nastavnike biologije/geografije/hemije, <u>svi nastavnici</u>
5. 2. Implementacija vannastavnih aktivnosti/rad školskih sekcija	Vannastavne aktivnosti ne tretiraju okolišne/ekološke teme	<u>Samo određeni broj školskih sekcija</u> planira i implementira obradu okolišnih/ekoloških tema minimalno 2 puta u svakom polugodištu	<u>Sve školske sekcije</u> planiraju i implementiraju obradu okolišnih/ekoloških tema minimalno 2 puta u svakom polugodištu	5	Sve sekcije provode ekoteme minimalno 2 puta u svakom polugodištu
5. 3. Obilježavanje eko datuma	Škola obilježava samo jedan eko datum u školskoj godini	Škola obilježava po jedan eko datum u svakom školskom polugodištu	Škola obilježava više od dva eko datuma u svakom školskom polugodištu	5	Obilježavaju se samo 2 do 3 eko datuma u školskom polugodištu
5. 4. Školske priredbe	U program školskih priredbi ne uključuju se aktivnosti koje tretiraju okolišne/ekološke teme	Uključena je <u>bar jedna tačka/aktivnost</u> koja tretira okolišnu problematiku <u>u određeni broj školskih priredbi</u> koje se realiziraju u školskoj godini	Uključena je <u>bar jedna tačka/aktivnost</u> koja tretira okolišnu problematiku <u>u sve školske priredbe</u> koje se realiziraju u školskoj godini	3	U priredbama su redovno uključene tačke iz okoliša
6. PREPOZNTLJIVOST ŠKOLE NA NIVOU MZ-A/OPĆINE ILI GRADA					
6. 1. Akcije u lokalnoj zajednici	Nema učešća u okolišnim/ekološkim akcijama izvan škole	Škola učestvuje u okolišnim/ekološkim akcijama lokalne zajednice (bar jednom godišnje)	Škola učestvuje u okolišnim/ekološkim akcijama lokalne zajednice (više od jednom godišnje)	5	Škola učestvuje u svim okolišnim/ekološkim akcijama lokalne zajednice
6. 2. Promotivne objave	Nema objava o školskim aktivnostima u medijima	Škola implementira dobru medijsku promociju realizacije programa Eko škole (TV, radiostanice, novine, Facebook, web-stranica škole i općine i sl.) s objavama i učešćima minimalno 20 objava/učešća u jednom školskom polugodištu	Škola implementira odličnu medijsku promociju realizacije programa Eko škole (TV, radio-stanice, novine, Facebook, web-stranica škole i općine i sl.) s objavama i učešćima s više od 20 objava/učešća u jednom školskom polugodištu	3	Škola ima odličnu medijsku promociju realizacije programa Eko škole (TV, radiostanice, novine, Facebook, web-stranica škole i općine i sl.)
6. 3. Saradnja predstavnika škole s drugim akterima lokalne zajednice	Nema uključenih predstavnika škole u aktivnosti drugih aktera na nivou lokalne zajednice	Škola potiče angažman svojih predstavnika u aktivnostima drugih aktera na nivou lokalne zajednice, posebno s OCD-ovima, uključen je bar 1 predstavnik	Škola potiče angažman svojih predstavnika u aktivnostima drugih aktera na nivou lokalne zajednice, posebno s OCD-ovima, uključeno je više školskih predstavnika	3	Redovno su uključena 1 do 2 predstavnika škole u aktivnostima lokalne zajednice uglavnom s OCD-ovima
Ukupno:				82 boda	/CERTIFIKAT SUPER EKO ŠKOLA/

Prilog 19 - Ocijenjena jedna neuspješna škola koja mora još raditi kako bi zadovoljila kriterije Eko škole

KRITERIJI ZA CERTIFICIRANJE EKO ŠKOLE					
	Opis za ocjenu 1	Opis za ocjenu 3	Opis za ocjenu 5	Ocjena	Obrazloženje ocjene
1. TIMSKI RAD U IMPLEMENTACIJI PROGRAMA EKO ŠKOLE					
1. 1. Uključenost nastavnog i vannastavnog osoblja škole	Manje od 20%	20%-50%	Više od 50%	1	Uključen je mali broj nastavnog i vannastavnog osoblja
1. 2. Uključenost učenika/ca	Manje od 20%	20%-50%	Više od 50%	3	Uključena je samo 1/3 učenika škole
2. AKCIONI EKO PLAN ŠKOLE					
2. 1. Ocjena stanja okoliša i okruženja škole	<ul style="list-style-type: none"> - Upitnici A, B i C nisu adekvatno popunjeni (popunjeno je manje od 30% upitnika u skladu sa smjernicama) - Nije provedena analiza relevantnosti odgovora u upitnicima - Stavke nisu provjerene obilaskom škole i okruženja - Ocjena stanja okoliša škole i okruženja provedena je subjektivno i nije sveobuhvatna 	<ul style="list-style-type: none"> - Upitnici A, B i C popunjeni su djelimično (popunjeno je 30-50% upitnika u skladu sa smjernicama) - Nije analizirana relevantnost svih odgovora u upitnicima - Samo određene stavke provjerene su obilaskom škole i okruženja - Ocjena stanja okoliša škole i okruženja provedena je samo u određenim segmentima/oblastima sveobuhvatno i objektivno 	<ul style="list-style-type: none"> - Upitnici A, B i C popunjeni su adekvatno (popunjeno je više od 50% upitnika u skladu sa smjernicama) - Detaljno je analizirana relevantnost svih odgovora u upitnicima - Sve stavke provjerene su obilaskom škole i okruženja - Ocjena stanja okoliša škole i okruženja provedena je u svim segmentima/oblastima sveobuhvatno i objektivno 	3	Upitnici A, B i C popunjeni su polovično, ispod 50%
2. 2. Kreirani Akcioni eko plan	Akcioni eko plan nije kreiran u skladu s ocjenom stanja okoliša škole (za manje od 30% ustanovljenih nedostataka - odgovora „ne“, predložene su aktivnosti)	Akcioni eko plan je djelimično kreiran u skladu s ocjenom stanja okoliša škole (za 30%-50% ustanovljenih nedostataka - odgovora „ne“, predložene su aktivnosti)	Akcioni eko plan u potpunosti je kreiran u skladu s ocjenom stanja okoliša škole (za više od 50% ustanovljenih nedostataka - odgovora „ne“, predložene su aktivnosti)	3	Akcioni eko plan kreiran je oko 35% predloženih aktivnosti da bi se otklonili nedostaci u vezi okoliša
2. 3. Monitoring implementacije Akcionog eko plana	Za do 30% aktivnosti iz Akcionog eko plana, monitoring je: <ul style="list-style-type: none"> - pripremljen i nepotpuno usklađen s Akcionim planom - ne provodi se u potpunosti u skladu s predloženom dinamikom - nosioci monitoringa neredovno dostavljaju podatke eko koordinatoru/ici, a tabele monitoringa nisu ažurirane 	Za 30%-50% aktivnosti iz Akcionog eko plana, monitoring je: <ul style="list-style-type: none"> - pripremljen i potpuno usklađen s Akcionim planom - provodi se u potpunosti u skladu s predloženom dinamikom - nosioci monitoringa pravovremeno dostavljaju podatke eko koordinatoru/ici, a tabela monitoringa redovno se ažurira 	Za više od 50% aktivnosti iz Akcionog eko plana, monitoring je: <ul style="list-style-type: none"> - pripremljen i potpuno usklađen s Akcionim planom - provodi se u potpunosti u skladu s predloženom dinamikom - nosioci monitoringa pravovremeno dostavljaju podatke eko koordinatoru/ici, a tabela monitoringa redovno se ažurira 	1	Monitoring se provodi neredovno, svega 25%. Dokumentacija monitoringa je sporadično vođena

KRITERIJI ZA CERTIFICIRANJE EKO ŠKOLE					
	Opis za ocjenu 1	Opis za ocjenu 3	Opis za ocjenu 5	Ocjena	Obrazloženje ocjene
2. AKCIONI EKO PLAN ŠKOLE					
2. 4. Rad Eko patrole	Nije zadovoljavajući (do 30% učenika je uključeno, neredovno i bez detalja se vode učenička zapažanja u Dnevniku Eko patrole)	Dobar (od 30% do 50% učenika je uključeno, djelimično redovno i detaljno se vode učenička zapažanja u Dnevniku Eko patrole)	Odličan (više od 50% učenika je uključeno, redovno i izuzetno detaljno se vode učenička zapažanja u Dnevniku Eko patrole)	1	Eko patrole su uključile svega 20% učenika i povremeno vodile Dnevnik
2. 5. Dnevnik Eko škole	Nije osmišljen u skladu s preporukom, ne vodi se redovno i ne sadrži svu potrebnu dokumentaciju	Osmišljen je u skladu s preporukom, vodi se redovno, ali ne sadrži svu potrebnu dokumentaciju	Osmišljen je u skladu s preporukom, vodi se redovno, sadrži svu potrebnu dokumentaciju	3	Dnevnik nije kompletan, nedostaju mu neki od dokumenata
3. UKLJUČENOST RODITELJA					
3. 1. Uključenost u Eko odbor	Nije zadovoljavajuća (neredovno i neefikasno učestvuju u sastancima i zaduženjima Eko odbora)	Dobra (djelimično redovno i efikasno učestvuju u sastancima i zaduženjima Eko odbora)	Odlična (redovno i izuzetno efikasno učestvuju u sastancima i zaduženjima Eko odbora)	3	U Eko odbor su nezadovoljavajuće uključeni neki od nastavnika, sastanci su neredovni, zaduženja se slabo izvršavaju
3. 2. Uključenost u aktivnosti Akcionog eko plana	Nisu uključeni u implementaciju aktivnosti iz AEP-a	Uključeni su u manje od 50% aktivnosti iz AEP-a	Uključeni su u više od 50% aktivnosti iz AEP-a	1	Roditelji učenika nisu uključeni u aktivnosti iz AEP-a
4. UKLJUČENOST LOKALNE ZAJEDNICE					
4. 1. Uključenost lokalne uprave (LU) u aktivnosti AEP-a	Nema uključenosti	Implementirano je učešće samo u pojedinim aktivnostima koje su predviđene za LU u AEP-u	Implementirano je učešće u svim aktivnostima koje su predviđene za LU u AEP-u	1	U aktivnosti iz AEP-a nisu uključeni općinski predstavnici
4. 2. Uključenost organizacija civilnog društva (OCD) u AEP	Nema uključenosti	Implementirano je učešće samo u pojedinim aktivnostima koje su predviđene za OCD-ove u AEP-u	Implementirano je učešće u svim aktivnostima koje su predviđene za OCD-ove u AEP-u	3	Samo povremeno su uključeni OCD-ovi u neke aktivnosti predviđene AEP-om
4. 3. Uključenost kompanija (javnih/privatnih) u AEP	Nema uključenosti	Implementirano je učešće samo u pojedinim aktivnostima koje su predviđene za kompanije u AEP-u	Implementirano je učešće u svim aktivnostima koje su predviđene za kompanije u AEP-u	1	Nisu uključene kompanije s područja općine
4. 4. Uključenost medija u AEP	Nema uključenosti	Implementirano je učešće samo u pojedinim aktivnostima koje su predviđene za medije u AEP-u	Implementirano je učešće u svim aktivnostima koje su predviđene za medije u AEP-u	1	Lokalni mediji nisu uključeni u aktivnosti iz AEP-a

KRITERIJI ZA CERTIFICIRANJE EKO ŠKOLE					
	Opis za ocjenu 1	Opis za ocjenu 3	Opis za ocjenu 5	Ocjena	Obrazloženje ocjene
5. ZASTUPLJENOST OKOLIŠNIH/EKOLOŠKIH TEMA					
5. 1. Zastupljenost okolišnih/ekoloških tema u realizaciji redovnog nastavnog plana i programa	Škola realizira nastavne jedinice s okolišnim /ekološkim temama koje su predviđene kroz redovne nastavne programe	Škola se kroz Akcioni eko plan opredijelila za poboljšanje zastupljenosti okolišnih/ekoloških tema u kontinuitetu tokom cijele školske goodine u koji su uključeni, uz nastavnike biologije/geografije/hemije, <u>samo zainteresirani nastavnici</u> (jednom mjesečno, svaki nastavnik u svim razredima realizira čas/ili dio časa s okolišnom/ekološkom temom, uključujući i časove odjeljske zajednice)	Škola se kroz Akcioni eko plan opredijelila za poboljšanje zastupljenosti okolišnih/ekoloških tema u kontinuitetu tokom cijele školske goodine u koji su uključeni, uz nastavnike biologije/geografije/hemije, <u>svi nastavnici</u> (jednom mjesečno, svaki nastavnik u svim razredima realizira čas/ili dio časa s okolišnom/ekološkom temom, uključujući i časove odjeljske zajednice)	1	Zastupljenost ekoloških tema je samo kroz redovnu nastavu
5. 2. Implementacija vannastavnih aktivnosti/rad školskih sekcija	Vannastavne aktivnosti ne tretiraju okolišne/ekološke teme	<u>Samo određeni broj školskih sekcija</u> planira i implementira obradu okolišnih/ekoloških tema minimalno 2 puta u svakom polugodištu	<u>Sve školske sekcije</u> planiraju i implementiraju obradu okolišnih/ekoloških tema minimalno 2 puta u svakom polugodištu	3	U samo nekim sekcijama škole obrađuju se ekološke teme najmanje 2 puta u svakom polugodištu
5. 3. Obilježavanje eko datuma	Škola obilježava samo jedan eko datum u školskoj godini	Škola obilježava više od jednog eko datuma u svakom školskom polugodištu	Škola obilježava više od dva eko datuma u svakom školskom polugodištu	3	Obilježava se samo jedan eko datum u školskom polugodištu
5. 4. Školske priredbe	U program školskih priredbi ne uključuju se aktivnosti koje tretiraju okolišne/ekološke teme	Uključena je <u>bar jedna tačka/aktivnost</u> koja tretira okolišnu problematiku <u>u određeni broj školskih priredbi</u> koje se realiziraju u školskoj godini	Uključena je <u>bar jedna tačka/aktivnost</u> koja tretira okolišnu problematiku <u>u sve školske priredbe</u> koje se realiziraju u školskoj godini	1	U priredbama nisu uključene tačke iz okoliša
6. PREPOZNATLJIVOST ŠKOLE NA NIVOU MZ-A/OPĆINE ILI GRADA					
6. 1. Akcije u lokalnoj zajednici	Nema učešća u okolišnim/ekološkim akcijama izvan škole	Škola učestvuje u okolišnim/ekološkim akcijama lokalne zajednice (bar jednom godišnje)	Škola učestvuje u okolišnim/ekološkim akcijama lokalne zajednice (više od jednom godišnje)	1	Škola ne učestvuje u ekološkim akcijama LU-a
6. 2. Promotivne objave	Nema objava o školskim aktivnostima u medijima	Škola implementira dobru medijsku promociju realizacije programa Eko škole (TV, radiostanice, novine, Facebook, web-stranica škole i općine i sl.) s objavama i učešćima minimalno 20 objava/učešća u jednom školskom polugodištu	Škola implementira odličnu medijsku promociju realizacije programa Eko škole (TV, radiostanice, novine, Facebook, web-stranica škole i općine i sl.) s objavama i učešćima s više od 20 objava/učešća u jednom školskom polugodištu	1	Škola nema medijsku promociju ekoprograma
6. 3. Saradnja predstavnika škole s drugim akterima lokalne zajednice	Nema uključenih predstavnika škole u aktivnosti drugih aktera na nivou lokalne zajednice	Škola potiče angažman svojih predstavnika u aktivnostima drugih aktera na nivou lokalne zajednice, posebno s OCD-ovima, uključen je bar 1 predstavnik	Škola potiče angažman svojih predstavnika u aktivnostima drugih aktera na nivou lokalne zajednice, posebno s OCD-ovima, uključeno je više školskih predstavnika	1	Škola nije uključena u aktivnosti aktera lokalne zajednice
Ukupno:				36 bodova	/NEMA CERTIFIKAT EKO ŠKOLA/

Konačna ocjena po kriterijima za certifikaciju Eko škole i dobijanje certifikata provodi se bodovanjem škole prema 6 kriterija u gornjoj tablici s ocjenama 1, 3 ili 5.

Ukupan broj bodova za najvišu ocjenu 5 kod svih 6 kriterija je 100 ili 100%.

Certifikat Eko škole ne dobijaju škole koje imaju ≤ 50 bodova.

Škola s osvojenih 51-70 bodova dobija **certifikat Eko škole**, kojim se potvrđuje da se u školi **implementira briga o okolišu/životnoj sredini kroz odgoj i obrazovanje mladih u svim segmentima života i rada škole**.

Škola s osvojenih 71-100 bodova dobija **certifikat Super Eko škola**, kojim se potvrđuje da škola **implementira najbolje prakse odgoja i obrazovanja za okoliš/životnu sredinu. Škola je otvorena za saradnju, prepoznatljiva po svom eko angažmanu i kontinuirano promovira brigu o okolišu/životnoj sredini kao ukrasu lokalne zajednice**.

Certifikat važi dvije godine i može se mijenjati, u zavisnosti od unaprjeđenja brige za okoliš/životnu sredinu ili dobiti nižu ocjenu, ako se promijeni ukupna ocjena (broj bodova) po kriterijima za certificiranje Eko škola.

Škola može čak i izgubiti status Eko škole ukoliko je broj bodova ispod 50 kod postupka obnove certifikata.

Prilog 20 - Evaluacijski izvještaj u postupku certifikacije Eko škole

Vrijeme evaluacije:

Rezultati evaluacije:

U provedenom postupku certifikacije, predmetna škola osvojila je * bodova i time ispunila uslove/nije ispunila uslove za sticanje statusa Eko škole/Super Eko škole.

U priloženoj tabeli (primjeri su prikazani u Prilozima 18 i 19), prezentirani su rezultati ocjenjivanja po oblastima s obrazloženjima.

Preporuke:

Datum:

Certifikacijski tim:

- 1.
- 2.
- 3.

Dio IV

Pozitivne prakse s naučenim lekcijama

7. Prezentacija rezultata aktivnosti škola u okviru projekta "Misli o prirodi!"

7.1. Osnovne informacije o načinu uključivanja škola u projekat

U implementaciju Certifikacijskog mehanizma Eko škola projekta „Misli o prirodi!“ uključeno je 38 škola od kojih je 28 osnovnih i 10 srednjih. U oktobru 2020. godine bio je raspisan javni poziv putem kojeg je izabrano 36 škola kojima su se naknadno priključile još dvije škole.

Izabrane škole su prošle tri stupnja evaluacije, a posljednji i najvažniji je povezan sa mrežom 9 Eko HUBova koji pokrivaju 41 jedinicu lokalne samouprave (JLS) te su samo škole iz tih JLS mogle aplicirati za uključenje u program. Škole, koje su uključene putem javnog poziva, su imale i finansijsku podršku aktivnosti koje su realizirale dok preostale dvije škole, koje su naknadno uključene, su implementirale aktivnosti bez finansijske podrške projekta.

U nastavku ukratko predstavljamo postignute rezultate škola koje su bile uključene u implementiranje Certifikacijskog mehanizma Eko škola u okviru projekta Misli o prirodi! u periodu novembar 2020. – juni 2022. godina.

7.2. JU OŠ "Branko Ćopić" Banja Luka

U implementaciji programa Eko škole i kreiranju Akcionog eko plana (AEP), škola je fokus stavila na poboljšanje oblasti: energije, otpada, vode, biodiverziteta, školskog dvorišta, saradnju sa lokalnom zajednicom i medijima. AEP je implementiran u periodu mart 2021. – februar 2022. godine uključujući sljedeće mjeseci implementacije: mart, april, maj, juni, septembar, oktobar, novembar i decembar 2021. godine, te februar 2022. godine. Škola je nabavkom i postavljanjem štednih slavina i LED rasvjete poboljšala infrastrukturu u cilju smanjenja potrošnje vode i energije. Nabavkom kosilice, kompostera, klupa za dvorište, saksija i cvijeća poboljšana je uređenost školskog dvorišta i briga o biodiverzitetu. Nabavkom laptopa i projektora stvoreni su preduslovi za elektronsko vođenje projektne dokumentacije i kvalitetnije provođenje edukacije. Uređenjem Eko kutka je poboljšano informiranje učenika/ica, nastavnika/ica i roditelja. Eko kutak u holu škole se redovno dopunjava i uređuje. Ekološke teme su integrirane u nastavu kroz razne aktivnosti. Obilježena su 3 ekološka datuma uz uključenje učenika/ica, nastavnika/ica i roditelja. Tokom realizacije AEP-a, škola je bila veoma aktivna i u aktivnosti su bili/e uključeni/e učenici/ice, nastavnici/ice, predstavnici/ice vannastavnog osoblja, lokalne zajednice i roditelja.

Broj realiziranih aktivnosti: 101

Broj uključenih učenika/ica: 4.671

(2.230 učenika i 2.441 učenica)

Broj uključenih nastavnika/ica: 217

(23 nastavnika i 194 nastavnice)

Broj uključenih predstavnika/ica

ostalih: 1.339 (539 muških i 800

ženskih)

Broj održanih sati edukacije: 181 sat

Broj objava u medijima: 14 objava

U provedenom postupku certifikacije, JU OŠ „Branko Ćopić“ iz Banja Luke je osvojila 65 bodova i na taj način stekla certifikat i status/zvanje: *Eko škola*.

7.3. JU OŠ "Branko Ćopić" Prnjavor

Putem programa Eko škole i kod kreiranja AEP-a, škola je fokus stavila na poboljšanje oblasti: voda, energija, otpad i biodiverzitet. Period implementacije AEP-a bio je mart 2021. – februar 2022. godine uključujući sljedeće mjeseci: mart, april, maj, juni, septembar, oktobar, novembar i decembar 2021. godine, te februar 2022. godine. Škola je smanjila potrošnju električne energije za rasvjetu ugradnjom LED rasvjete, unaprijedila je izgled školskog dvorišta i biodiverzitet. Poboľjšala je kvalitet informiranja i edukaciju učenika/ica, nastavnika/ica i roditelja nabavkom 4 LCD TV. Monitoringom potrošnje energije, vode i količina prikupljenih sekundarnih sirovina su potvrđene ostvarene uštede i dobrobit za okoliš/životnu sredinu. Ekološke teme su dobro integrirane u nastavu i kroz razne aktivnosti. Obilježeno je 10 ekoloških datuma uz uključenje velikog broja učenika/ica, nastavnika/ica, roditelja i predstavnika/ica lokalne zajednice. Eko kutak u holu škole se redovno dopunjava i uređuje, a izrađeni su edukativni panoi na temu vode, energetske efikasnosti i obnovljivih izvora energije. Tokom realizacije AEP-a, škola je bila veoma aktivna i u aktivnosti su bili/e uključeni/e učenici/ice, nastavnici/ice, vannastavno osoblje, predstavnici/ice roditelja, OCD, lokalne zajednice i medija.

Broj realiziranih aktivnosti: 114

Broj uključenih učenika/ica: 3.611 (1780 učenika i 1831 učenica)

Broj uključenih nastavnika/ica: 364 (68 nastavnika i 296 nastavnica)

Broj uključenih predstavnika/ica ostalih: 204 (46 muških i 158 ženskih)

Broj održanih sati edukacije: 269 sati

Broj objava u medijima: 169 objava

U provedenom postupku certifikacije, JU OŠ "Branko Ćopić" Prnjavor je osvojila 96 bodova i na taj način stekla certifikat i status/zvanje: *Super Eko škola*.

7.4. JU OŠ "Desanka Maksimović" Prijedor

AEP ove škole pokriva oblasti biodiverziteta i vode. Period implementiranja AEP-a bio je mart 2021. – januar 2022. godine uključujući sljedeće mjeseci: mart, april, maj, juni, septembar, oktobar, novembar i decembar 2021. godine, te januar 2022. godine. Škola je nabavkom i postavljanjem štednih vodokotlića i perlatora poboljšala infrastrukturu u cilju smanjenja potrošnje vode. Radeći na akcijama prikupljanja sekundarnih sirovina je poboljšala uključenost učenika/ica u okolišne teme. Uređenjem Eko kutka je poboljšala informiranje učenika/ica, nastavnika/ica i roditelja. Eko kutak u holu škole se redovno dopunjava i uređuje. Ekološke teme su djelimično integrirane u nastavu kroz razne aktivnosti. Obilježena su 4 ekološka datuma. U realizaciji aktivnosti su bili/e uključeni/e učenici/ice, nastavnici/ice, te predstavnici/ice vannastavnog osoblja.

Broj realiziranih aktivnosti: 42
 Broj uključenih učenika/ica: 1354 (803 učenika i 551 učenica)
 Broj uključenih nastavnika/ica: 44 (11 nastavnika i 33 nastavnice)
 Broj uključenih predstavnika/ica ostalih: 51 (23 muških i 28 ženskih)
 Broj održanih sati edukacije: 83 sata
 Broj objava u medijima: 5 objava

U provedenom postupku certifikacije, JU OŠ „Desanka Maksimović“ iz Prijedora je osvojila 53 *boda* i na taj način stekla certifikat i status/zvanje: *Eko škola*.

7.5. JU OŠ "Ivo Andrić" Banja Luka

Kroz implementaciju programa Eko škole, škola se opredijelila na poboljšanje oblasti: voda i energija. Planirane aktivnosti je implementirala u prirodu mart 2021. – januar 2022. godine uključujući sljedeće mjesec: mart, april, maj, juni, septembar, oktobar, novembar i decembar 2021. godine, te januar 2022. godine. Škola je unaprijedila efikasno korištenje vode kroz nabavku novih štednih slavina, smanjila je potrošnju električne energije ugradnjom LED rasvjete. Pošto su sve nabavke usmjerili na ove dvije teme monitoring potrošnje energije i vode je pokazao ostvarene uštede i kod vode i električne energije. Škola ima infrastrukturu za primarnu selekciju otpada. Monitoringom je utvrđeno da sekundarne sirovine prikupljaju kroz organizaciju akcija u koje se uključuju i roditelji. Ekološke teme su dobro integrirane u nastavu i kroz razne aktivnosti. Obilježena su 4 ekološka datuma. Eko kutak u holu škole se redovno dopunjava i uređuje, a izrađeni su edukativni panoji na temu vode, energetske efikasnosti i obnovljivih izvora energije. Prilikom realizacije AEP-a škola je u sve aktivnosti uključila učenike/ice, nastavnike/ice, predstavnike/ice vannastavnog osoblja, roditelja i lokalne zajednice.

Broj realiziranih aktivnosti: 22
 Broj uključenih učenika/ica: 4641 (2361 učenik i 2280 učenica)
 Broj uključenih nastavnika/ica: 238 (55 nastavnika i 183 nastavnice)
 Broj uključenih predstavnika/ica ostalih: 535 (313 muških i 222 ženskih)
 Broj održanih sati edukacije: 65 sati
 Broj objava u medijima: 16 objava

U provedenom postupku certifikacije, JU OŠ "Ivo Andrić" Banja Luka je osvojila 65 *bodova* i na taj način stekla certifikat i status/zvanje: *Eko škola*.

7.6. JU OŠ "Dr. Mladen Stojanović" Jošavka, Čelinac

U implementaciji programa Eko škole i kreiranju AEP-a, škola je fokus stavila na poboljšanje oblasti: vode, energije, otpada, te na integraciju okolišnih tema/saradnja sa lokalnom zajednicom i medijsku promociju okolišnih aktivnosti. Škola je AEP implementirala u periodu mart 2021. – februar 2022. godine uključujući sljedeće mjeseci: mart, april, maj, juni, septembar, oktobar, novembar i decembar 2021. godine, te januar 2022. godine. Škola je unaprijedila efikasno korištenje vode kroz nabavku novih štednih česmi, smanjila je potrošnju električne energije ugradnjom LED rasvjete, uvela je primarnu selekciju otpada nabavkom kanti i poboljšala je opremljenost škole za provođenje edukacije nabavkom LCD projektora i laptopa. Tokom realizacije AEP-a, škola je vršila monitoring realiziranih aktivnosti i o tome je redovno izvještavala projektni tim. Ekološke teme su kroz razne aktivnosti dobro integrirane u nastavu. Obilježavaju se ekološki datumi. Eko kutak u holu škole se redovno dopunjava i uređuje, a izrađeni su edukativni panoji na temu vode, energetske efikasnosti i obnovljivih izvora energije, biodiverziteta itd. Tokom realizacije AEP-a, škola je u sve aktivnosti uključila učenike/ice, nastavnike/ice, predstavnike/ice vannastavnog osoblja, roditelja i lokalne zajednice.

Broj realiziranih aktivnosti: 44

Broj uključenih učenika/ica: 842 (449 učenika i 393 učenice)

Broj uključenih nastavnika/ica: 131 (41 nastavnik i 90 nastavnica)

Broj uključenih predstavnika/ica ostalih: 63 (25 muških i 38 ženskih)

Broj održanih sati edukacije: 91 sat

Broj objava u medijima: 12 objava

U provedenom postupku certifikacije, JU OŠ „Dr. Mladen Stojanović” Jošavka, Čelinac je osvojila 69 bodova i na taj način stekla certifikat i status/zvanje: *Eko škola*.

7.7. JU OŠ "Blagaj" Mostar

AEP škole pokriva oblasti otpada, vode, školskog dvorišta, te integracije okolišnih tema, saradnju sa lokalnom zajednicom i medijsku promociju. Škola je dobro prepoznala potrebu za djelovanjem i poboljšanjem u ovim oblastima, kako bi školsko okruženje uredila i oplemenila dotokom vode, kao i potaknula lokalnu zajednicu na ispravno postupanje s otpadom kroz odgoj i obrazovanje učenika/ica koji/e će biti primjer i pokretač ovih aktivnosti na lokalnom nivou. Posebno se ističe sinhroniziran i uspješan zajednički angažman škole i Eko HUB Blagaj u poboljšanju stanja okoliša u lokalnoj zajednici.

AEP je implementiran u periodu mart 2021. – februar 2022. godine uključujući sljedeće mjeseci: mart, april, maj, juni, septembar, oktobar, novembar i decembar 2021. godine, te januar 2022. godine. U realizaciju AEP-a škola je uključila učenike/ice, nastavnike/ice, predstavnike/ice vannastavnog osoblja, roditelja i lokalne zajednice.

Broj realiziranih aktivnosti: 32
 Broj uključenih učenika/ica: 1450 (662 učenika i 788 učenica)
 Broj uključenih nastavnika/ica: 173 (30 nastavnika i 143 nastavnice)
 Broj uključenih predstavnika/ica ostalih: 78 (33 muških i 45 ženskih)
 Broj održanih sati edukacije: 45 sati
 Broj objava u medijima: 19 objava

U provedenom postupku certifikacije, JU OŠ „Blagaj“ Mostar je osvojila 68 bodova i na taj način stekla certifikat i status/zvanje: *Eko škola*.

7.8. JU OŠ Gnojnice Mostar

U implementaciji programa Eko škole i kreiranju AEP-a, škola se fokusirala na djelovanje u oblasti biodiverziteta, a implementirala ga je u periodu mart 2021. – februar 2022. godine uključujući sljedeće mjesec: mart, april, maj, juni, septembar, oktobar, novembar i decembar 2021. godine, te januar 2022. godine. Djelovanjem u odabranoj oblasti, škola je oplemenila/ozelenila prostor biodeverzitetom sa jedne strane, a sa druge strane se obavezala na kontinuiranu i sveobuhvatnu edukaciju kroz nastavne i vannastavne ativnosti na promociji biodiverziteta. Škola je pažljivo i profesionalno osmislila multidisciplinarnan AEP, koji je uključio sve sudionike života i rada škole. Posebno se naglašava uspješno ostvarena saradnja sa roditeljima i privrednim subjektima, koji su pažljivo i ciljano izabrani da pomognu impementaciji programa Eko škole. Škola je pravovremeno promovirala svoje eko aktivnosti na društvenim mrežama, i poručila sadašnjim i budućim generacijama da se u školi odgajaju generacije učenika/ica osjetljivih po pitanju okoliša/životne sredine.

Broj realiziranih aktivnosti: 62
 Broj uključenih učenika/ica: 1815 (914 učenika i 901 učenica)
 Broj uključenih nastavnika/ica: 96 (12 nastavnika i 84 nastavnice)
 Broj uključenih predstavnika/ica ostalih: 192 (72 muških i 120 ženskih)
 Broj održanih sati edukacije: 155 sati
 Broj objava u medijima: 42 objava

U provedenom postupku certifikacije, JU OŠ „Gnojnice“ Mostar je osvojila 85 bodova i na taj način stekla certifikat i status/zvanje: *Super Eko škola*.

7.9. JU OŠ "Risto Proroković" Nevesinje

AEP ove škole pokriva oblasti energije, otpada, vode, a planirani period implementacije bio je mart 2021. – februar 2022. godine uključujući sljedeće mjeseci: mart, april, maj, juni, septembar, oktobar, novembar i decembar 2021. godine, te januar 2022. godine. Škola je dobro prepoznala potrebu za djelovanjem i poboljšanjem u izabranim oblastima, kako bi potaknula učenike/ice na odgovornost i racionalnu potrošnju resursa, te ispravno postupanje s otpadom. Posebno se ističe jedinstveni program škole pod nazivom „Jutarnje čuvanje“. Obzirom da škola ima dosta učenika/ica iz područja koja su udaljena od grada, škola ima posebnu zgradu u kojoj učenici/ice borave dok čekaju prijevoz, roditelje i sl. U ovom objektu se također primjenjuju elementi i aktivnosti programa Eko škole.

Broj realiziranih aktivnosti: 28

Broj uključenih učenika/ica: 1223 (602 učenika i 621 učenica)

Broj uključenih nastavnika/ica: 176 (59 nastavnika i 117 nastavnica)

Broj uključenih predstavnika/ica ostalih: 75 (26 muških i 49 ženskih)

Broj održanih sati edukacije: 137 sati

Broj objava u medijima: 7 objava

U provedenom postupku certifikacije, JU OŠ „Risto Proroković“ Nevesinje je osvojila 61 bod i na taj način stekla certifikat i status/zvanje: *Eko škola*.

7.10. JU Srednja građevinska škola Mostar

Kroz implementaciju programa Eko škole i kreiranju AEP-a, škola se fokusirala na djelovanje u oblastima: voda, energija, otpad i integracija okolišnih tema, saradnja sa lokalnom zajednicom i medijska promocija okolišnih aktivnosti. AEP je implementiran u periodu mart 2021. – mart 2022. godine uključujući sljedeće mjeseci: mart, april, maj, septembar, oktobar, novembar i decembar 2021. godine, te februar i mart 2022. godine. Profesori/ice stručnih predmeta i učenici/ice su pažljivo osmislili/e aktivnosti u oblasti voda i energija sa ciljem promocije racionalnog korištenja resursa u školi. Posebno su se angažirali/e na nabavci infarstrukture za razdvojeno prikupljanje otpada u školi, te poticaju svih sudionika života i rada škole na ispravno postupanje s otpadom. Značajno se ističe angažman određene grupe nastavnika/ica, potaknutih Eko koordinatoricom, bivšom učenicom škole, na obradi savremenih okolišnih tema kroz stručne predmete, poput „okolišno prihvatljivih“ građevinskih tehnologija i materijala. Značajano je i uključivanje škole u gradski projekt reciklaže, a koji ima i humanitarni karakter.

Broj realiziranih aktivnosti: 39

Broj uključenih učenika/ica: 778 (383 učenika i 395 učenica)

Broj uključenih nastavnika/ica: 74 (13 nastavnika i 61 nastavnica)

Broj uključenih predstavnika/ica ostalih: 20 (6 muških i 14 ženskih)

Broj održanih sati edukacije: 90 sati

Broj objava u medijima: 16 objava

U provedenom postupku certifikacije, JU Srednja građevinska škola Mostar je osvojila *63 boda* i na taj način stekla certifikat i status/zvanje: *Eko škola*.

7.11. JU OŠ "Holandija" Slatina, Laktaši

U implementaciji programa Eko škole i kreiranju AEP-a, škola je radila na poboljšanju oblasti: voda i energija. Period implementiranja bio je mart 2021. – januar 2022. godine uključujući sljedeće mjesece: mart, april, maj, juni, septembar, oktobar, novembar i decembar 2021. godine, te januar 2022. godine. Ekološke teme su dobro integrirane u nastavu, a kroz razne aktivnosti je obilježeno 5 ekoloških datuma. Škola polaže mnogo pažnje na uređenje školskog dvorišta i holova škole. Eko kutak u holu škole je veoma bogat i lijepo osmišljen, a u svim holovima se nalazi veliki broj edukativnih postera koje su uradili/e učenici/ice, a koji obuhvataju teme iz oblasti vode, energije i otpada. U dvorištu škole se nalaze kontejneri za odlaganje otpadnog papira i plastike i svi/e učenici/ice vode računa da se ne ubacuje drugi otpad. U okviru ovog projekta, škola je unaprijedila efikasno korištenje vode i energije kroz nabavku novih štednih slavina i kombinovanih bojlera. Tokom realizacije AEP-a, škola je bila aktivna i u sve aktivnosti su bili/e uključeni/e učenici/ice, nastavnici/ice i predstavnici/ice ostalih (vannastavno osoblje, roditelji i lokalna zajednica).

Broj realiziranih aktivnosti: 33

Broj uključenih učenika/ica: 1853 (961 učenik i 892 učenice)

Broj uključenih nastavnika/ica: 137 (32 nastavnika i 105 nastavnica)

Broj uključenih predstavnika/ica ostalih: 45 (23 muških i 22 ženskih osoba)

Broj održanih sati edukacije: 115 sati

Broj objava u medijima: 2 objave

U provedenom postupku certifikacije, JU OŠ „Holandija“ Slatina, Laktaši je osvojila *61 bod* i na taj način stekla certifikat i status/zvanje: *Eko škola*.

7.12. JU OŠ "Majka Knežopoljka" Knežica, Kozarska Dubica

AEP škole pokriva oblast energije i period implementacije bio je mart 2021. – februar 2022. godine uključujući sljedeće mjesece: mart, april, maj, juni, septembar, oktobar, novembar i decembar 2021. godine, te januar 2022. godine. U okviru ovog projekta, škola je unaprijedila efikasno korištenje energije kroz nabavku LED rasvjete. Provodeći monitoring potrošnje električne energije za period septembar-decembar 2020, kada su korištena obična rasvjetna tijela, i septembar- decembar 2021, nakon postavljanja LED rasvjete, škola je napravila uštede od 1.794,61 kW električne energije, a finansijski je uštedjela 327 KM. Škola organizira akcije sakupljanja papira (koji se odvozi jednom godišnje) i PET-a (koji se odvozi 3 puta godišnje), a uključena je i u akciju sakupljanja čepova "Čep za hendikep". Ekološke teme

(energija, voda i otpad) su dobro integrirane u nastavu, a pored edukacije učenika/ica, organizirana je i edukacija uposlenika/ica škole. Preko 90% učenika/ica, 80% nastavnika/ica i vannastavnog osoblja je učestvovalo u aktivnostima implementacije AEP-a. Obilježeno je 5 ekoloških datuma. Škola poklanja pažnju na uređenje školskog dvorišta gdje je izgrađen i postavljen komposter i vrši se kompostiranje, a u blizini se nalazi i školski plastenik. Škola je u sve aktivnosti uključila učenike/ice, nastavnike/ice i predstavnike/ice ostalih (vannastavno osoblje, roditelji i lokalna zajednica).

Broj realiziranih aktivnosti: 39

Broj uključenih učenika/ica: 1568 (804 učenika i 764 učenice)

Broj uključenih nastavnika/ica: 192 (46 nastavnika i 146 nastavnica)

Broj uključenih predstavnika/ica ostalih: 74 (21 muških i 53 ženskih osoba)

Broj održanih sati edukacije: 113 sati

Broj objava u medijima: 23

U provedenom postupku certifikacije, JU OŠ „Majka Knežopoljka“ Knežica, Kozarska Dubica je osvojila 67 bodova i na taj način stekla certifikat i status/zvanje: *Eko škola*.

7.13. JU OŠ "Sveti Sava" Dubrave, Gradiška

U implementaciji programa Eko škole, škola je radila na poboljšanju oblasti: voda, energija, otpad i školsko dvorište. AEP je implementiran u periodu mart 2021. – januar 2022. godine uključujući sljedeće mjeseci: mart, april, maj, juni, septembar, oktobar, novembar i decembar 2021. godine, te januar 2022. godine. Ekološke teme su dobro integrirane u nastavu, a kroz razne aktivnosti je obilježeno 6 ekoloških datuma. Eko kutak u holu škole se svakog mjeseca dopunjava i uređuje, a izrađeni su edukativni panoji na temu vode, kompostiranja, energetske efikasnosti i obnovljivih izvora energije. Škola ima veoma dobru saradnju sa lokalnom zajednicom (Lokalna uprava, Eko HUB Laktaši, KP Gradska čistoća) i roditeljima sa kojima je učestvovala u nekoliko akcija. Vannastavno osoblje je uz pomoć učenika/ica i roditelja radilo na uređenju školskog dvorišta i izgradnji

kompostera. U okviru ovog projekta, škola je unaprijedila efikasno korištenje vode kroz nabavku perlatora, smanjila je potrošnju električne energije za rasvjetu ugradnjom efikasnih rasvjetnih tijela, a izgradnjom i postavljanjem kompostera u kojima vrši kompostiranje pokošene trave i drugog organskog otpada, podiže svijest učenika/ica o zaštiti okoliša/ životne sredine. U školskom dvorištu je izgrađena nadstrešnica i nabavljene su klupe za vanjsku učionicu i za organiziranje raznih školskih aktivnosti. Škola ima u planu da u narednom periodu sakuplja kišnicu, koju će koristiti za zaljevanje cvijeća i drugog bilja u dvorištu. Tokom realizacije AEP-a, škola je bila veoma aktivna i u sve aktivnosti su bili uključeni/e učenici/ice, nastavnici/ice i predstavnici/ice ostalih (vannastavno osoblje, roditelji i lokalna zajednica).

Broj realiziranih aktivnosti: 43

Broj uključenih učenika/ica: 1221 (577 učenika i 644 učenice)

Broj uključenih nastavnika/ica: 72 (10 nastavnika i 62 nastavnice)

Broj uključenih predstavnika/ica ostalih: 39 (18 muških i 21 ženskih osoba)

Broj održanih sati edukacije: 102

Broj objava u medijima: 26

U provedenom postupku certifikacije, JU OŠ „Sveti Sava“ Dubrave, Gradiška je osvojila *69 bodova* i na taj način stekla certifikat i status/zvanje: *Eko škola*.

7.14. JU Druga osnovna škola Zavidovići

Kroz implementaciju programa Eko škole, škola je radila na poboljšanju oblasti: otpada, vode i biodiverziteta, a implementirala ga je u periodu 15. mart 2021. – 15. februar 2022. godine uključujući sljedeće mjesec implementacije: mart, april, maj, juni, septembar, oktobar, novembar i decembar 2021. godine, te januar i februar 2022. godine. Ekološke teme (otpad, energija, voda i biodiverzitet) su dobro integrirane u nastavu, a pored edukacije učenika/ica, organizirana je i edukacija uposlenika/ica škole. Preko 70% učenika/ica i nastavnika/ica je učestvovalo u aktivnostima implementacije AEP-a. Obilježena su 2 ekološka datuma. Škola ima veoma dobru saradnju sa lokalnom zajednicom, firmama (Centar za kulturu, Sportski istraživački klub "Atom", JKP "Radnik" i firmom "Ekopraktik") i roditeljima sa kojima je učestvovala u nekoliko akcija. Eko kutak se kontinuirano dopunjava, a učešće u uređenju Eko kutka, pored učenika/ica, uzimaju i roditelji. Vannastavno osoblje je uz pomoć učenika/ica i roditelja radilo na uređenju školskog dvorišta i izgradnji kompostera. U okviru ovog projekta, škola je unaprijedila efikasno korištenje vode kroz nabavku štednih slavina i smanjila količine otpada na deponiji, uvođenjem primarne selekcije otpada. Implementacijom AEP-a prikupljeno je 400 kg papirnog otpada, u toku je prikupljanje plastičnih čepova, a izgradnjom i postavljanjem kompostera, u kojem se vrši kompostiranje pokošene trave i drugog organskog otpada, podiže se svijest učenika/ica o zaštiti okoliša/ životne sredine.

Realizacijom AEP-a, škola je bila veoma aktivna i u sve aktivnosti su bili/e uključeni/e učenici/ice, nastavnici/ice i predstavnici/ice ostalih (vannastavno osoblje, roditelji i lokalna zajednica).

Broj realiziranih aktivnosti: 50

Broj uključenih učenika/ica: 694

(333 učenika i 361 učenica)

Broj uključenih nastavnika/ica:

104 (45 nastavnika i 59

nastavnica)

Broj uključenih

predstavnika/ica ostalih: 63 (27

muških i 36 ženskih osoba)

Broj održanih sati edukacije: 48

sati

Broj objava u medijima: 22

U provedenom postupku certifikacije, JU Druga osnovna škola Zavidovići je osvojila *68 bodova* i na taj način stekla certifikat i status/zvanje: *Eko škola*.

7.15. JU Gimnazija "Edhem Mulabdić" Maglaj

AEP škole pokriva oblasti energija, otpad, voda i period implementacije bio je mart 2021. – februar 2022. godine uključujući sljedeće mjeseci: mart, april, maj, juni, septembar, oktobar, novembar i decembar 2021. godine, te januar i februar 2022. godine. Škola je unaprijedila efikasno korištenje vode kroz nabavku novih štednih slavina i vodokotlića, smanjila potrošnju električne energije ugradnjom LED rasvjete i smanjila količinu miješanog otpada nabavkom kanti za otpadni papir i plastiku i uvođenjem primarne selekcije otpada. Ekološke teme su dobro integrirane u nastavu i kroz razne aktivnosti, a pored svih učenika/ica, radilo se i na podizanju svijesti nastavnog i vannastavnog osoblja. Oko 90% uposlenika/ica je bilo uključeno u aktivnosti. Eko kutak se kontinuirano uređuje i dopunjava, a brojna Eko patrola (131 učenik/ica) redovno vrši pregled stanja u školi i obavještava Eko koordinatora i vannastavno osoblje. Eko dnevnik je osmišljen u skladu s preporukom, vodio se redovno i ima svu potrebnu dokumentaciju. U Eko dnevniku su od velikog broja nastavnika/ica postavljena 43 zapisnika i 25 fotografija održanih časova sa ekološkom temom. Obilježeno je 6 ekoloških datuma, uz uključivanje lokalne zajednice, roditelja i medija.

Tokom realizacije AEP-a, škola je bila veoma aktivna i u aktivnosti su bili uključeni učenici/ice, nastavnici/ice, vannastavnog osoblja, predstavnici roditelja, OCD i lokalne zajednice.

Broj realiziranih aktivnosti: 45

Broj uključenih učenika/ica: 1010 (344 učenika i 666 učenica)

Broj uključenih nastavnika/ica: 109 (21 nastavnik i 88 nastavnica)

Broj uključenih predstavnika/ica ostalih: 78 (29 muških i 60 ženskih osoba)

Broj održanih sati edukacije: 77 sati

Broj objava u medijima: 29

U provedenom postupku certifikacije, JU Gimnazija "Edhem Mulabdić" Maglaj je osvojila 87 bodova i na taj način stekla certifikat i status/zvanje: *Super Eko škola*

7.16. JU MSŠ Stjepana Radića Usora

U svom AEP-u škola je fokus stavila na poboljšanje oblasti vode, otpada i energije. Period implementacije bio je 15. mart 2021. – 15. februar 2022. godine uključujući sljedeće mjeseci: mart, april, maj, juni, septembar, oktobar, novembar i decembar 2021. godine, te januar i februar 2022. godine. Škola je unaprijedila efikasno korištenje vode kroz nabavku novih štednih vodokotlića, zidnih slavina i perlatora, smanjila je potrošnju električne energije za rasvjetu ugradnjom LED rasvjete, a prikupljanjem 650 kg PET ambalaže, koja je odvezena na recikliranje, uticala na smanjenje otpada na deponiji. Ova aktivnost, koja će se i dalje

nastaviti, ima i socijalni segment, jer se prikupljeni novac planira za učenike/ice slabijeg imovinskog stanja. Uspostavljena je dobra saradnja sa KP "Komunalno" Usora i firmom "BONZO" iz Gračanice i počelo je prikupljanje papirnog otpada. Ekološke teme su dobro integrirane u nastavu i kroz razne aktivnosti. Zavisno od struke, učenici/ice su educirani/e kroz razne teme: štednja vode kroz frizerske usluge, izrada kompostera, izrada i postavljanje kućica za ptice, popravke dotrajalih školskih klupa, mozaik od otpadnih dijelova keramičkih pločica, izrada blagdanskog nakita od ostataka drveta iz stolarske radionice. Obilježena su 4 ekološka datuma uz uključanje velikog broja učenika/ica, nastavnika/ica, roditelja i predstavnika/ica lokalne zajednice. Uspostavljena je veoma dobra saradnja s lokalnom upravom pri čemu je Općina Usora školi pomogla u aktivnostima postavljanja LED rasvjete, koja je nabavljena projektom "Misli o prirodi!". Eko patrola je bila veoma aktivna i brojna, a Eko kutak u holu škole se redovno dopunjavao i uređivao. U sve aktivnosti AEP-a su bili uključeni učenici/ice, nastavnici/ice, vannastavno osoblja, predstavnici/ice roditelja, OCD i lokalne zajednice.

Broj realiziranih aktivnosti: 39

Broj uključenih učenika/ica: 716 (389 učenika i 327 učenica)

Broj uključenih nastavnika/ica: 142 (58 nastavnika i 84 nastavnice)

Broj uključenih predstavnika/ica ostalih: 64 (26 muških i 38 ženskih osoba)

Broj održanih sati edukacije: 52 sata

Broj objava u medijima: 26 objava

U provedenom postupku certifikacije, JU MSŠ Stjepana Radića Usora je osvojila 82 boda i na taj način stekla certifikat i status/zvanje: *Super Eko škola*

7.17. JU Srednja mješovita škola "Žepče"

U implementaciji programa Eko škole i kreiranju AEP-a, škola je fokus stavila na poboljšanje oblasti: otpad, energija i voda. AEP je implementiran u periodu 15. mart 2021. – 15. februar 2022. godine uključujući sljedeće mjesec: mart, april, maj, juni, septembar, oktobar, novembar i decembar 2021. godine, te januar i februar 2022. godine. Škola je smanjila potrošnju električne energije ugradnjom LED rasvjete i počela sa primarnom selekcijom otpada. Ekološke teme su dobro integrirane u nastavu i kroz razne aktivnosti, a pored svih učenika/ica, putem 3 edukativne radionice se radilo i na podizanju svijesti nastavnog i vannastavnog osoblja. Oko 90% uposlenika/ica je bilo uključeno u aktivnosti. Eko kutak se

kontinuirano uređuje i dopunjava, a brojna Eko patrola (84 učenika/ice) redovno vrši pregled stanja u školi i obavještava Eko koordinatore i vannastavno osoblje. U Eko dnevniku je od velikog broja nastavnika/ica postavljeno 119 zapisnika i 108 fotografija održanih časova sa ekološkom temom. Obilježeno je 5 ekoloških datuma, uz uključivanje lokalne zajednice, roditelja i medija. Škola je učestvovala u brojnim akcijama u zajednici, uspostavila dobru saradnju sa OCD, a posebno sa Eko HUB Maglaj i KP Žepče čije reciklažno dvorište su učenici/ice posjetili/e. Treba istaći da je škola uspostavila odličnu saradnju sa Radio Žepče, koji je pratio školske aktivnosti. Tokom realizacije AEP-a, škola je bila veoma aktivna i u aktivnosti su bili/e

uključeni/e učenici/ice, nastavnici/ice, vannastavno osoblje, predstavnici/ice roditelja, OCD i lokalne zajednice.

Broj realiziranih aktivnosti: 51

Broj uključenih učenika/ica: 1608 (660 učenika i 948 učenica)

Broj uključenih nastavnika/ica: 141 (48 nastavnika i 93 nastavnice)

Broj uključenih predstavnika/ica ostalih: 34 (24 muških i 10 ženskih osoba)

Broj održanih sati edukacije: 252 sata

Broj objava u medijima: 31

U provedenom postupku certifikacije, JU Srednja mješovita škola "Žepče" je osvojila 88 bodova i na taj način stekla certifikat i status/zvanje: *Super Eko škola*

7.18. JU IV osnovna škola Mostar

AEP škole pokriva oblasti energije, otpada, vode, biodiverziteta, školskog dvorišta, integracije okolišnih tema, saradnju sa lokalnom zajednicom i medijsku promociju okolišnih aktivnosti. Škola je svoj AEP implementirala u periodu mart 2021. – januar 2022. godine uključujući sljedeće mjesec: mart, april, maj, juni, septembar, oktobar, novembar i decembar 2021. godine, te januar 2022. godine.

Škola je pažljivo i profesionalno osmislila multidisciplinarni AEP, koji je uključio sve sudionike života i rada škole, raznovrsnim i dobro osmišljenim aktivnostima koje su sinhronizirano i kontinuirano realizirane tokom cijelog perioda realizacije projekta. Posebno se naglašava uspješno ostvarena saradnja sa roditeljima i privrednim subjektima, koji su ciljano izabrani da pomognu implementaciji programa Eko škole. Ističe se odlično organizirana i uniformisana školska Eko patrola, koja na veseo i pristupačan način vrši monitoring eko reda u školi, ali i promovira program Eko škole. Škola je pravovremeno promovirala svoje eko aktivnosti na društvenim mrežama i poručila sadašnjim i budućim generacijama da se u školi odgajaju generacije učenika/ica osjetljivim po pitanju okoliša/životne sredine. Realizacijom AEP-a, škola je bila veoma aktivna i u sve aktivnosti su bili/e uključeni/e učenici/ice, nastavnici/ice i predstavnici/ice ostalih (vannastavno osoblje, roditelji i lokalna zajednica).

Broj realiziranih aktivnosti: 66

Broj uključenih učenika/ica: 3260 (1670 učenika i 1590 učenica)

Broj uključenih nastavnika/ica: 198 (80 nastavnika i 118 nastavnica)

Broj uključenih predstavnika/ica ostalih: 310 (150 muških i 160 ženskih osoba)

Broj održanih sati edukacije: 114 sati

Broj objava u medijima: 37

U provedenom postupku certifikacije, JU IV osnovna škola Mostar je osvojila 95 bodova i na taj način stekla certifikat i status/zvanje: *Super Eko škola*.

7.19. JU OŠ "Vuk Karadžić" Trebinje

U implementaciji programa Eko škole i kreiranju AEP-a, škola se fokusirala na djelovanje u oblasti voda i biodiverzitet. AEP je implementiran u periodu mart 2021. – februar 2022. godine uključujući sljedeće mjeseci implementacije: mart, april, maj, juni, septembar, oktobar, novembar i decembar 2021. godine, te januar 2022. godine. Škola je dobro prepoznala potrebu za djelovanjem i poboljšanjem u oblasti voda kako bi potaknula učenike/ice na odgovornost i racionalnu potrošnju vode, te promociju brige o vodama na nivou lokalne zajednice kroz program Eko škole. Posebno se ističe kontinuirani i tradicionalni angažman škole u manifestaciji „Za ljepše Trebinje“, putem koje učenici/ice, nastavnici/ice i roditelji akcijama ispravnog postupanja s otpadom, daju doprinos poboljšanju stanja okoliša/životne sredine u svojoj lokalnoj zajednici.

Broj realiziranih aktivnosti: 43

Broj uključenih učenika/ica: 1010 (511 učenika i 499 učenica)

Broj uključenih nastavnika/ica: 86 (2 nastavnika i 84 nastavnice)

Broj uključenih predstavnika/ica ostalih: 62 (27 muških i 35 ženskih osoba)

Broj održanih sati edukacije: 59 sati

Broj objava u medijima: 32

U provedenom postupku certifikacije, JU OŠ „Vuk Karadžić“ Trebinje je osvojila 62 boda i na taj način stekla certifikat i status/zvanje: *Eko škola*.

7.20. JU Srednja ekonomska i turističko-ugostiteljska škola Mostar

Kroz realizaciju programa Eko škole, škola se fokusirala na djelovanje u oblastima: biodiverzitet, otpad, saradnja sa lokalnom zajednicom i integracija okolišnih tema u implementaciju nastavnog plana i programa. Svoj AEP škola je implementirala u periodu mart 2021. – februar 2022. godine uključujući sljedeće mjeseci: mart, april, maj, juni, septembar, oktobar, novembar i decembar 2021. godine, te januar 2022. godine. Škola je dobro prepoznala potrebu za djelovanjem i poboljšanjem u navedenim oblastima, kako bi sa svojim učenicima/icama i nastavnicima/icama uredila i oplemenila školski okoliš, te paralelno potaknula sve sudionike života i rada škole na razdvajanje otpada na mjestu nastanka/u školi. Na ovaj način, škola se opredijelila za promociju ispravnog postupanja s otpadom u svojoj lokalnoj zajednici. Posebno se ističe entuzijazam nastavnika/ica koji kroz implementaciju programa Eko škole uređuju i oplemenjuju prostor škole, koja je nekada bila kasarna. Promocijom ispravnog postupanja s otpadom i uređenjem

školskog okoliša sa eko elementima, škola poprima nove obrise, te promovira brigu o okolišu.

Broj realiziranih aktivnosti: 42

Broj uključenih učenika/ica: 671 (194 učenika i 477 učenica)

Broj uključenih nastavnika/ica: 95 (26 nastavnika i 69 nastavnica)

Broj uključenih predstavnika/ica ostalih: 510 (264 muških i 264 ženskih osoba)

Broj održanih sati edukacije: 178 sati

Broj objava u medijima: 11

U provedenom postupku certifikacije, JU Srednja ekonomska i turističko-ugostiteljska škola Mostar je osvojila *63 boda* i na taj način stekla certifikat i status/zvanje: *Eko škola*.

7.21. JU Srednja škola Jablanica

AEP škole pokriva oblasti biodiverziteta, otpada, školskog dvorišta, integracije okolišnih tema i saradnju sa lokalnom zajednicom. Implementirala ga je u periodu mart 2021. – mart 2022. godine uključujući sljedeće mjeseci: mart, april, maj, septembar, oktobar, novembar i decembar 2021. godine, te februar i mart 2022. godine. Škola je pažljivo osmislila i implementirala aktivnosti na uređenju školskog enterijera i dvorišta, sa fokusom na promociju biodiverziteta, te nabavku infrastrukture za ispravno postupanje s otpadom. Značajno se ističe angažman škole u lokalnoj zajednici implementacijom brojnih eko aktivnosti, te saradnja sa organizacijama i društvima na poboljšanju stanja okoliša u lokalnoj zajednici. U ovome je škola postala prepoznatljivi lider aktivnosti.

Realizacijom AEP-a, škola je bila veoma aktivna i u sve aktivnosti su bili/e uključeni/e učenici/ice, nastavnici/ice i predstavnici/ice ostalih (vannastavno osoblje, roditelji i lokalna zajednica).

Broj realiziranih aktivnosti: 58

Broj uključenih učenika/ica: 623 (341 učenik i 282 učenice)

Broj uključenih nastavnika/ica: 53 (20 nastavnika i 33 nastavnice)

Broj uključenih predstavnika/ica ostalih: 34 (16 muških i 18 ženskih osoba)

Broj održanih sati edukacije: 70 sati

Broj objava u medijima: 14

U provedenom postupku certifikacije, JU Srednja škola Jablanica je osvojila *61 bod* i na taj način stekla certifikat i status/zvanje: *Eko škola*.

7.22. JU OŠ "Glamoč"

U implementaciji programa Eko škole i kreiranju AEP-a, škola je radila na poboljšanju oblasti: energija, otpad i voda, a period implementacije bio je mart 2021. – januar 2022. godine uključujući sljedeće mjeseci: mart, april, maj, juni, septembar, oktobar, novembar i decembar 2021. godine, te januar 2022. godine. Ekološke teme (otpada, energija, voda i biodiverzitet) su dobro integrirane u nastavu. Edukacije učenika/ica su realizirane na časovima: biologija, hemija, hrvatski jezik, vjeronauka (katolička i islamska), tehnička kultura, moja okolina, priroda i društvo i ČOZ. Pored edukacije učenika/ica, organizirana je i edukacija uposlenika/ica škole. Preko 80% učenika/ica je učestvovalo u aktivnostima AEP-a. Obilježena su

4 ekološka datuma. Škola ima saradnju sa lokalnom zajednicom (Srednja škola, Općina, JKP "Komunalac" i Šumarija Glamoč) i roditeljima sa kojima je učestvovala u nekoliko akcija čišćenja. Roditelji su učestvovali u izgradnji kompostera i postavljanju LED rasvjete u školi. U okviru ovog projekta, škola je unaprijedila efikasno korištenje energije nabavkom i postavljanjem 450 LED sijalica i efikasno korištenje vode, nabavkom i postavljanjem perlatora na slavine. Nabavkom kosačice, dvorište je lakše održavati, a pokošena trava se odlaže u komposter koji je škola sama izgradila. U toku je prikupljanje plastičnih čepova. Ovim aktivnostima, zajedno sa edukacijama, podiže se svijest učenika/ica da aktivno razmišljaju o zaštiti okoliša/životne sredine i da svoja razmišljanja i znanja prenose na svoje roditelje i okolinu u kojoj žive.

Broj realiziranih aktivnosti: 30

Broj uključenih učenika/ica: 767 (414 učenika i 353 učenice)

Broj uključenih nastavnika/ica: 85 (25 nastavnika i 60 nastavnica)

Broj uključenih predstavnika/ica ostalih: 40 (10 muških i 30 ženskih osoba)

Broj održanih sati edukacije: 53 sata

Broj medijskih objava: 12

U provedenom postupku certifikacije, JU OŠ „Glamoč“ je osvojila 59 bodova i na taj način stekla certifikat i status/zvanje: *Eko škola*.

7.23. JU OŠ "Ivan Goran Kovačić" Mrkonjić Grad

Škola je kreirala AEP koji pokriva oblasti energija i otpad, a implementirala ga je u periodu mart 2021. – februar 2022. godine uključujući sljedeće mjesec: mart, april, maj, juni, septembar, oktobar, novembar i decembar 2021. godine, te februar 2022. godine. Ekološke teme su integrirane u nastavu, a obuhvaćene su teme iz svih oblasti koje je škola trebala poboljšati. Pored edukacije učenika/ica, organizirana su i predavanja iz oblasti primarne selekcije otpada i energetske efikasnosti za nastavno i vannastavno osoblje i roditelje. U okviru ovog projekta, škola je unaprijedila efikasno korištenje energije nabavkom i postavljanjem LED rasvjete, a postavljeni "Solarni cvijet", pored svog estetski lijepog izgleda u školskom

dvorištu, predstavlja i učilo za učenike/ice viših razreda. Također, lijepo uređen dio sa klupama uz "Solarni cvijet" je dobra lokacija gdje se organiziraju časovi na otvorenom. Škola vrši primarnu selekciju papira i plastike, ali na ovoj aktivnosti se treba više angažirati. Ima veoma dobru saradnju s lokalnom zajednicom i OCD, gdje je u saradnji sa Eko HUB-om Mrkonjić Grad obilježila Evropsku sedmicu mobilnosti, pod nazivom: "Kreći se zdravo, to je lako". U saradnji sa Nansen Dialogue Centrom Sarajevo škola je učestvovala u izradi skulpture od recikliranih materijala. Također je uspostavila dobru saradnju sa Komunalnim preduzećem "Park", MUP-om i ZP

“Hidroelektrane na Vrbasu“. Škola je obilježila 7 ekoloških datuma, a uređenjem Eko kutka, koji se kontinuirano dopunjava, poboljšala je informiranje učenika/ica, nastavnika/ica i roditelja. Sve školske aktivnosti, zajedno sa edukacijama, podižu svijest učenika/ica da aktivno razmišljaju o zaštiti okoliša i da svoja razmišljanja i znanja prenose na svoje roditelje i okolinu u kojoj žive.

Broj realiziranih aktivnosti: 32

Broj uključenih učenika/ica: 251 (124 učenika i 127 učenica)

Broj uključenih nastavnika/ica: 88 (20 nastavnika i 68 nastavnica)

Broj uključenih predstavnika/ica ostalih: 59 (28 muških i 31 ženskih osoba)

Broj održanih sati edukacije: 73 sata

Broj medijskih objava: 29

U provedenom postupku certifikacije, JU OŠ „Ivan Goran Kovačić“ Mrkonjić Grad je osvojila 65 bodova i na taj način stekla certifikat i status/zvanje: *Eko škola*.

7.24. JU OŠ "Aleksa Šantić" Sarajevo

Kroz implementaciju programa Eko škole i kreiranju AEP-a, škola se fokusirala na djelovanje u oblastima: voda, energija, biodiverzitet, školsko dvorište, uz integraciju okolišnih tema, saradnju sa lokalnom zajednicom i medijsku promociju okolišnih aktivnosti. AEP je škola implementirala u periodu 15. mart 2021. – 15. februar 2022. godine uključujući sljedeće mjeseci: mart, april, maj, juni, septembar, oktobar, novembar i decembar 2021. godine, te januar i februar 2022. godine. Škola je planirane aktivnosti implementirala uz multidisciplinarni pristup, povezujući u jednoj aktivnosti djelovanje iz više oblasti uz izvrsnu medijsku promociju.

Posebno se ističe kreativna fb stranica škole na kojoj su u kontinuitetu prezentirane inovativne i kreativne eko priče i uradci iz školske prakse, a koji mogu poslužiti kao ideja, obuka i motiv za djelovanje drugim školama. Svojim dugogodišnjim eko angažmanom, škola je prepoznatljiva u svojoj lokalnoj zajednici, gradu, i šire, a aktivnosti konitnuirano provodi uz stalno postavljanje viših ciljeva. Realizacijom AEP-a, škola je bila veoma aktivna i u sve aktivnosti su bili/e uključeni/e učenici/ice, nastavnici/ice i predstavnici/ice ostalih (vannastavno osoblje, roditelji i lokalna zajednica).

Broj realiziranih aktivnosti: 111

Broj uključenih učenika/ica: 7208 (3576 učenika i 3632 učenice)

Broj uključenih nastavnika/ica: 439 (27 nastavnika i 412 nastavnica)

Broj uključenih predstavnika/ica ostalih: 161 (57 muških i 104 ženskih osoba)

Broj održanih sati edukacije: 622 sata

Broj objava u medijima: 249

U provedenom postupku certifikacije, JU OŠ „Aleksa Šantić“ Sarajevo je osvojila 95 bodova i na taj način stekla certifikat i status/zvanje: *Super Eko škola*.

7.25. JU OŠ "Hasan Kaimija" Sarajevo

AEP ove škole pokriva oblasti: otpad, biodiverzitet i školsko dvorište. Škola je AEP implementirala u periodu 15. april 2021. – 15. mart 2022. godine uključujući sljedeće mjeseci: april, maj, septembar, oktobar, novembar i decembar 2021. godine, te januar, februar i mart 2022. godine.

Učenici/ice i nastavnici/ice su uključili/e stanovništvo kompletne mjesne zajednice kojoj škola pripada u ispravno prikupljanje i odlaganje e-otpada u školi, te ostvarili/e saradnju sa operaterom za e-otpad, koji prikupljeni otpad pravovremeno odvozi i propisno zbrinjava. Na ovaj način, škola je postala resursni centar za svoju općinu u promociji ispravnog postupanja sa e-otpadom. Kako škola ima prostran vrt, i značajne zelene površine, koje su besprijekorno uređene tokom cijele godine, kroz AEP su učenici/ice i nastavnici/ice osmislili/e i realizirali/e program navodnjavanja za svoj vrt uz sadnju malina. Na ovaj način, promovirana je i racionalna potrošnja vode, uz odgoj i obrazovanje mladih o uzgoju vrtnih kultura u svim fazama razvoja. Kroz AEP, učenici/ice su pripremali/e kućice za ptice, te uredili/e vrtni kamenjar, čime su doprinijeli/e poboljšanju stanja okoliša škole, kao i MZ, obzirom da je prvi pogled na školu, sa ulazne strane, pogled na kamenjar/učenički stvaralački rad. Posebno se ističe entuzijazam školskog tima koji su realizirali program Eko škole bez finansijskih sredstava. Svojim sredstvima, trudom i radom, ispunili su sve uvjete za sticanje statusa Eko škole.

Broj realiziranih aktivnosti: 21

Broj uključenih učenika/ica: 126 (66 učenika i 60 učenica)

Broj uključenih nastavnika/ica: 185 (84 nastavnika i 101 nastavnica)

Broj uključenih predstavnika/ica ostalih: 71 (35 muških i 36 ženskih osoba)

Broj održanih sati edukacije: 74 sata

Broj medijskih objava: 14

U provedenom postupku certifikacije, JU OŠ „Hasan Kaimija“ Sarajevo je osvojila 66 bodova i na taj način stekla certifikat i status/zvanje: *Eko škola*.

7.26. JU OŠ "Hasan Kikić" Sarajevo

U implementaciji programa Eko škole i kreiranju AEP-a, škola se fokusirala na djelovanje u oblastima: voda, energija i biodiverzitet. AEP je implementiran u periodu 15. mart 2021. – 15. februar 2022. godine uključujući sljedeće mjeseci: mart, april, maj, juni, septembar, oktobar, novembar i decembar 2021. godine, te januar i februar 2022. godine. Škola je osmislila i implementirala brojne aktivnosti iz navedenih oblasti djelovanja u koje je uključila sve sudionike života i rada škole. Iako nije planirano, škola je osmislila i realizirala i dodatne aktivnosti u oblastima školsko dvorište, integracija okolišnih tema, saradnja sa lokalnom zajednicom i medijska promociju okolišnih aktivnosti. Sve aktivnosti implementirane su uz mnogo energije i entuzijazma, uz rezultate prisutne u svakom kutku škole, a ne samo u Eko kutku. Posebno se ističe u odnosu na druge škole, koje su dio projekta, aktivno uključivanje učenika/ica iz produženog boravka u rad Eko patrola, kontinuirana medijska promocija svih aktivnosti, te paralelna implementacija drugih programa i projekata, koji su kumulativno imali izvrsne rezultate u imlementaciji programa Eko škole, te stanja okoliša u školi i njenom okruženju. Na ovaj način, škola se istaknula po eko angažamanu u svojoj lokalnoj zajednici i gradu. Tokom realizacije AEP-a, škola je bila veoma aktivna i u aktivnosti su bili/e

uključeni/e učenici/ice, nastavnici/ice, vannastavno osoblje, predstavnici/ice roditelja, OCD i lokalne zajednice.

Broj realiziranih aktivnosti: 55

Broj uključenih učenika/ica: 851 (369 učenika i 482 učenice)

Broj uključenih nastavnika/ica: 128 (9 nastavnika i 119 nastavnica)

Broj uključenih predstavnika/ica ostalih: 80 (31 muških i 49 ženskih osoba)

Broj održanih sati edukacije: 171 sat

Broj objava u medijima: 56

U provedenom postupku certifikacije, JU OŠ „Hasan Kikić“ Sarajevo je osvojila 95 bodova i na taj način stekla certifikat i status/zvanje: *Super Eko škola*.

7.27. JU OŠ "Pale" Pale

Navedena škola je kreirala AEP koji pokriva oblasti energija, otpad i školsko dvorište. Škola je AEP implementirala u periodu 15. mart 2021. – 15. februar 2022. godine uključujući sljedeće mjeseci: mart, april, maj, juni, septembar, oktobar, novembar i decembar 2021. godine, te januar i februar 2022. godine. Učenici/ice i nastavnici/ice su pažljivo osmislili/e kampanju štednje energije u školi: od analize prvobitne potrošnje energije, preko planiranja ušteda, nabavke štednih sijalica, do praćenja i prezentacije rezultata uštede javnosti. Kontinuiranim aktivnostima na održavanju školskog dvorišta, učenici/ice su poručili/e svojim sugrađanima da škola promovira brigu o okolišu/životnoj sredini.

Škola je osmislila i implementirala kampanju ispravnog postupanja sa otpadom u koju je uključila i roditelje, kao i određene privredne subjekte. Posebno se pohvaljuju rezultati u selektivno prikupljenom otpadu, te odlična saradnja sa lokalnom zajednicom, nadležnim komunalnim preduzećem, te lokalnim medijima.

Broj realiziranih aktivnosti: 48

Broj uključenih učenika/ica: 980 (462 učenika i 518 učenica)

Broj uključenih nastavnika/ica: 33 (7 nastavnika i 26 nastavnica)

Broj uključenih predstavnika/ica ostalih: 41 (18 muških i 23 ženskih osoba)

Broj održanih sati edukacije: 10 sati

Broj objava u medijima: 16

U provedenom postupku certifikacije, JU OŠ „Pale“ Pale je osvojila 67 bodova i na taj način stekla certifikat i status/zvanje: *Eko škola*.

7.28. JU Srednja elektrotehnička škola Sarajevo

U implementaciji programa Eko škole, škola se fokusirala na djelovanje u oblastima: otpad, biodiverzitet i školsko dvorište sa međusobno tematski povezanim aktivnostima. AEP je implementiran u periodu 15. mart 2021. – 15. februar 2022. godine uključujući sljedeće mjeseci: mart, april, maj, juni, septembar, oktobar, novembar i decembar 2021. godine, te januar i februar 2022. godine. Škola je pažljivo osmislila i implementirala aktivnosti kojima je doprinijela poboljšanju stanja okoliša škole, te potaknula profesore/ice na uključivanje savremenih okolišnih tema u implementaciju nastavnog plana i programa. Na ovaj način, učenici/ice su sa svojim

profesorima/icama kroz redovnu i praktičnu nastavu iz više stručnih predmeta učili/e, djelovali/e i istraživali/e na teme: energetika, okoliš i održivi razvoj. Posebno se ističe inovacija u nastavi - uvođenje Zelene sedmice u nastavni plan i program u okviru koje svi/e nastavnici/e kroz nastavne jedinice integriraju okolišne teme. Promocija ispravnog postupanja sa e-otpadom u vidu učeničkih kreativnih uradaka na zidovima škole poručuje svakom posjetiocu školu da se u školi promovira briga o okolišu. Posebno se ističe osmišljena i kreativna kontinuirana medijska promocija programa Eko škole, koja je realizirana na web i fb stranici škole, te u medijima na državnom i kantonalnom nivou, zahvaljujući kojoj su i druge srednje škole mogle koristiti ideje za okolišni angažman i dobrobit svojih zajednica.

Broj realiziranih aktivnosti: 35

Broj uključenih učenika/ica: 4040 (3618 učenika i 422 učenice)

Broj uključenih nastavnika/ica: 414 (155 nastavnika i 259 nastavnica)

Broj uključenih predstavnika/ica ostalih: 705 (293 muških i 412 ženskih osoba)

Broj održanih sati edukacije: 141 sat

Broj objava u medijima: 40

U provedenom postupku certifikacije, JU Srednja elektrotehnička škola Sarajevo je osvojila *87 bodova* i na taj način stekla certifikat i status/zvanje: *Super Eko škola*.

7.29. JU Srednja škola za okoliš i drvni dizajn Sarajevo

AEP škole pokriva oblasti vode, energije, biodiverziteta te školskog dvorišta. Implementirala ga je u periodu 15. april 2021. – 15. mart 2022. godine uključujući sljedeće mjeseci: april, maj, juni, septembar, oktobar, novembar i decembar 2021. godine, te januar, februar i mart 2022. godine. Škola je osmislila i implementirala aktivnosti u cilju rješavanja problema odvodnje otpadnih voda, te promociji racionalne potrošnje vode i energije. Učenici/ice i profesori/ice su osmislili/e zajedničke aktivnosti za djelovanje u oblastima biodiverzitet i školsko dvorište, kako bi uredili/e školsko okruženje i ukazali/e na značaj brige o biodiverzitetu. Kako je tokom realizacije projekta, bilo problema u implementaciji projekta zbog izmjene

direktora i tima za realizaciju projekta, pohvalan je entuzijazam Eko koordinatorice i učenika/ica usmjerenja Ekološki tehničari, koji su u odgovarajućem roku realizirali aktivnosti iz AEP-a.

Broj realiziranih aktivnosti: 40

Broj uključenih učenika/ica: 442 (195 učenika i 247 učenica)

Broj uključenih nastavnika/ica: 33 (0 nastavnika i 33 nastavnice)

Broj uključenih predstavnika/ica ostalih: 28 (13 muških i 15 ženskih osoba)

Broj održanih sati edukacije: 0 sati

Broj objava u medijima: 21

U provedenom postupku certifikacije, JU Srednja škola za okoliš i drveni dizajn Sarajevo je osvojila **58 bodova** i na taj način stekla certifikat i status/zvanje: *Eko škola*.

7.30. JU "Treća osnovna škola" Ilidža

Kroz implementaciju programa Eko škole, škola se fokusirala na djelovanje u oblastima: otpad, energija i školsko dvorište, a AEP je implementirala u periodu 15. mart 2021. – 15. februar 2022. godine uključujući sljedeće mjeseci: mart, april, maj, juni, septembar, oktobar, novembar i decembar 2021. godine, te januar i februar 2022. godine. Učenici/ice i nastavnici/ice su ciljano osmislili/e sinhronizirane aktivnosti za oblasti otpad i školsko dvorište, kojima su promovirali/e ispravno postupanje s otpadom u školi i školskom okruženju. Od mnoštva starih predmeta, napravili/e su divne ukrase i na taj način škola je dobila potpuno novi izgled u svojoj lokalnoj zajednici. Navedeni ukrasi, koji promoviraju reciklažu, postavljeni su na vidnom mjestu u školi i školskom dvorištu, sa ciljem edukativnog utjecaja na roditelje, ali i građane/ke u lokalnoj zajednici. Škola je osmišljenim programom provela kampanju štednje energije u školi, te promovirala obnovljive izvore energije kroz vannastavne aktivnosti. Posebno je vidljiv i ističe se angažman školskog domara u gotovo svim školskim aktivnostima i uradcima, te ukazuje na značaj njegove uloge u Eko odboru, ali i implementaciji svih aktivnosti iz Akcionog eko plana. Vrijedne ruke domara su osigurale da se nastavničke i učeničke ideje pretvore u kreativne uradke koji krasi holove škole i školsko okruženje, a ostvarena saradnja za primjer.

Broj realiziranih aktivnosti: 42

Broj uključenih učenika/ica: 1797 (799 učenika i 998 učenica)

Broj uključenih nastavnika/ica: 253 (41 nastavnik i 212 nastavnica)

Broj uključenih predstavnika/ica ostalih: 76 (26 muških i 50 ženskih osoba)

Broj održanih sati edukacije: 76 sati

Broj objava u medijima: 57

U provedenom postupku certifikacije, JU „Treća osnovna škola“ Ilidža je osvojila **68 bodova** i na taj način stekla certifikat i status/zvanje: *Eko škola*.

7.31. JU OŠ Ante Brune Bušića Rakitno, Posušje

AEP ove škole pokriva oblasti energije, otpada, vode, biodiverziteta, školskog dvorišta, saradnju sa lokalnom zajednicom i medijsku promociju okolišnih tema. Period implementiranja bio je mart 2021. – februar 2022. godine uključujući sljedeće mjeseci: mart, april, maj, juni, septembar, oktobar, novembar i decembar 2021. godine, te januar 2022. godine. Škola je dobro prepoznala potrebu za djelovanjem i poboljšanjem u ovim oblastima, te implementacijom pažljivo osmišljenih aktivnosti, doprinijela je poboljšanju okoliša u školi i školskom okruženju, ali i na nivou svoje lokalne zajednice. Učenici/ice i nastavnici/ice su realizirali/e akcije čišćenja lokalnih saobraćajnica i tako skrenuli/e pažnju svojim sugrađanima, ali i svim građanima BiH na problematiku nesavjesnog odlaganja otpada duž saobraćajnica u BiH. Također, učenici/ice, nastavnici/ice i roditelji su posjetili/e izvorišta pitke vode u svojoj mjesnoj zajednici, te ukazali/e na potrebu brige o izvorištima i vodama. Posebno se ističe praksa škole – Škola bez mobitela, što je doprinijelo, osim zdravstvenog benefita, većem angažmanu učenika/ica u implementaciji nastavnih i vannastavnih aktivnosti iz programa Eko škola. Realizacijom AEP-a, škola je bila veoma aktivna i u sve aktivnosti su bili/e uključeni/e učenici/ice, nastavnici/ice i predstavnici/ice ostalih (vannastavno osoblje, roditelji i lokalna zajednica).

Broj realiziranih aktivnosti: 122

Broj uključenih učenika/ica: 1607 (892 učenika i 778 učenica)

Broj uključenih nastavnika/ica: 135 (25 nastavnika i 110 nastavnica)

Broj uključenih predstavnika/ica ostalih: 86 (35 muških i 51 ženskih osoba)

Broj održanih sati edukacije: 255 sati

Broj objava u medijima: 44

U provedenom postupku certifikacije, JU OŠ Ante Brune Bušića Rakitno je osvojila *70 bodova* i na taj način stekla certifikat i status/zvanje: *Eko škola*.

7.32. JU OŠ Kočerin Široki Brijeg

U implementaciji programa Eko škole i kreiranju AEP-a, škola se fokusirala na djelovanje u oblastima: biodiverzitet i otpad. Period implementiranja AEP-a bio je mart 2021. – februar 2022. godine uključujući sljedeće mjeseci: mart, april, maj, septembar, oktobar, novembar i decembar 2021. godine, te januar i februar 2022. godine. Učenici/ice i nastavnici/ice su pažljivo osmislili/e brojne interdisciplinarnе aktivnosti u oblasti djelovanja - biodiverzitet, a uspješnom implementacijom, promovirali/e su brigu o biodiverzitetu kroz nastavne i vannastavne aktivnosti. Akcijama selektivnog prikupljanja i odlaganja otpada, te kreativnim radionicama potaknuli/e su i promovirali/e reciklažu u školi, te se uključili/e i u humanitaranu akciju prikupljanja čepova za nabavku lijekova za teško bolesne.

Posebno se ističe angažman učenika/ica i nastavnika/ica na izradi brojnih predmeta, kojima se promovira briga o okolišu i potiče na reciklažu unutar života i rada škole. Učenici/ice su sve što su mogli/e, ručno napravili, a novac usmjerili na nabavku edukativnih plakata koji će poslužiti i budućim generacijama za edukaciju u svim segmentima brige o okolišu. Implementacijom AEP-a, škola je bila veoma aktivna i u sve

aktivnosti su bili uključeni učenici/ice, nastavnici/ice i predstavnici/ice ostalih (vannastavno osoblje, roditelji i lokalna zajednica).

Broj realiziranih aktivnosti: 55
 Broj uključenih učenika/ica: 355 (129 učenika i 226 učenica)
 Broj uključenih nastavnika/ica: 150 (48 nastavnika i 102 nastavnice)
 Broj uključenih predstavnika/ica ostalih: 61 (35 muških i 26 ženskih osoba)
 Broj održanih sati edukacije: 24 sata
 Broj objava u medijima: 33

U provedenom postupku certifikacije, JU OŠ Kočerin Široki Brijeg je osvojila 68 bodova i na taj način stekla certifikat i status/zvanje: *Eko škola*.

7.33. JU OŠ Tina Ujevića Vitina, Ljubuški

Kroz implementaciju programa Eko škole, škola se fokusirala na djelovanje u oblastima: voda, energija, otpad, školsko dvorište, te integriranost okolišnih/ekoloških tema u implementaciji nastavnih i vannastavnih aktivnosti. Svoj AEP škola je implementirala u periodu 15. april 2021. – 15. mart 2022. godine uključujući sljedeće mjeseci: april, maj, juni, septembar, oktobar, novembar i decembar 2021. godine te januar, februar i mart 2022. godine. Učenici/ice i nastavnici/ice su osmislili/e aktivnosti za svaku oblast djelovanja, a uspješnom implementacijom, promovirali/e su racionalno korištenje vode i energije u školi, uredili/e školsko okruženje, te implementirali najbolje prakse postupanja s otpadom u školi, uz promociju reciklaže u svojoj lokalnoj zajednici. Posebno se ističe uređenje Eko kutka i brojni kreativni eko detalji unutar i izvan škole, koji ukazuju učenicima/icama, ali i posjetiocima, da škola provodi program Eko škole i odgaja naraštaje osjetljivim po pitanju okoliša. Također, ističe se entuzijazam i pozitivna energija školskog tima koji svojim pristupom daje zasigurno posebnu motivaciju učenicima/icama i njihovim roditeljima da se u što većem broju uključe u implementaciju programa Eko škole. Kroz implementaciju AEP-a škola je bila veoma aktivna i u sve aktivnosti su bili/e uključeni/e učenici/ice, nastavnici/ice i predstavnici/ice ostalih (vannastavno osoblje, roditelji i lokalna zajednica).

Broj realiziranih aktivnosti: 52
 Broj uključenih učenika/ica: 2044 (1041 učenik i 1003 učenice)
 Broj uključenih nastavnika/ica: 186 (31 nastavnik i 155 nastavnica)
 Broj uključenih predstavnika/ica ostalih: 95 (24 muških i 71 ženskih osoba)

Broj održanih sati edukacije: 127 sati
Broj objava u medijima: 17

U provedenom postupku certifikacije, JU OŠ Tina Ujevića Vitina je osvojila *66 bodova* i na taj način stekla certifikat i status/zvanje: *Eko škola*.

7.34. JU Prva osnovna škola Široki Brijeg

AEP škole pokriva oblasti otpad, školsko dvorište te integriranost okolišnih tema u implementaciji nastavnih i vannastavnih aktivnosti. Implementiran je u periodu 15. april 2021. – 15. mart 2022. godine uključujući sljedeće mjeseci: april, maj, juni, septembar, oktobar, novembar i decembar 2021. godine te januar, februar i mart 2022. godine. Učenici/ice i nastavnici/ice su pažljivo osmislili/e aktivnosti za svaku oblast djelovanja, a uspješnom implementacijom, poboljšali/e su stanje okoliša i promovirali/e brigu o okolišu, u svojoj školi i lokalnoj zajednici. Uređenjem školskog okruženja i opremanjem eko učionice, osmislili/e su realizaciju nastave u prirodi. Akcijama selektivnog prikupljanja i odlaganja otpada, istaknuli/e su se u svojoj lokalnoj zajednici i potaknuli/e sugrađane na angažman. Motivirali/e su privrednike, obližnje trgovine i firme da selektivno prikupljaju otpad i donose u školu, koja je na ovaj način postala jedna vrsta reciklažnog punkta. U ove aktivnosti, uključili su i roditelji, a svi zajednički su doprinijeli i huminitarnoj misiji – Prikupljanjem čepova do nabavke lijekova za teško oboljele.

Posebno se ističe motivacija učenika/ica i skupljanje pozitivnih bodova za svaku donesenu plastičnu ili staklenu flašu, čepove, baterije i sl. Ova motivacija je potaknula učenike/ice na eko angažman, a nastavnici/ice su pokazali/e da se posebno cijene učenici/ice koji/e brinu o svojoj okolini. Realizacijom AEP-a, škola je bila veoma aktivna i u sve aktivnosti su bili/e uključeni učenici/ice, nastavnici/ice i predstavnici/ice ostalih (vannastavno osoblje, roditelji i lokalna zajednica).

Broj realiziranih aktivnosti: 20
Broj uključenih učenika/ica: 2428 (1289 učenika i 1139 učenica)
Broj uključenih nastavnika/ica: 46 (10 nastavnika i 36 nastavnica)
Broj uključenih predstavnika/ica ostalih: 25 (5 muških i 20 ženskih osoba)
Broj održanih sati edukacije: 6 sati
Broj objava u medijima: 13

U provedenom postupku certifikacije, JU OŠ Prva osnovna škola Široki Brijeg je osvojila *68 bodova* i na taj način stekla certifikat i status/zvanje: *Eko škola*.

7.35. JU Gimnazija "Visoko"

U implementaciji programa Eko škole i kreiranju AEP-a, škola je fokus stavila na poboljšanje oblasti: voda, otpad, energija, školsko dvorište i biodiverzitet. AEP je implementiran u periodu 15. mart 2021. – 15. februar 2022. godine uključujući sljedeće mjeseci: mart, april, maj, juni, septembar, oktobar, novembar i decembar 2021. godine, te januar i februar 2022. godine. Škola je smanjila potrošnju električne energije za rasvjetu ugradnjom LED rasvjete, unaprijedila je uređenost školskog dvorišta i biodiverziteta nabavkom

klupa, saksija i cvijeća. Uređenjem Eko kutka je poboljšala informiranje učenika/ica, nastavnika/ica i roditelja. Monitoring potrošnje energije je potvrdio ostvarene uštede. Ekološke teme su integrirane u nastavu kroz razne aktivnosti. Obilježili su 4 ekološka datuma uz uključenje učenika/ica, nastavnika/ica i roditelja. Eko kutak u holu škole se redovno dopunjava i uređuje.

Tokom realizacije AEP-a, škola je bila veoma aktivna i u aktivnosti su bili/e uključeni/e učenici/ice, nastavnici/ice, predstavnici/ice vannastavnog osoblja i roditelja.

Broj realiziranih aktivnosti: 56

Broj uključenih učenika/ica: 732 (245 učenika i 487 učenica)

Broj uključenih nastavnika/ica: 108 (55 nastavnika i 53 nastavnice)

Broj uključenih predstavnika/ica ostalih: 40 (24 muških i 16 ženskih)

Broj održanih sati edukacije: 79 sati

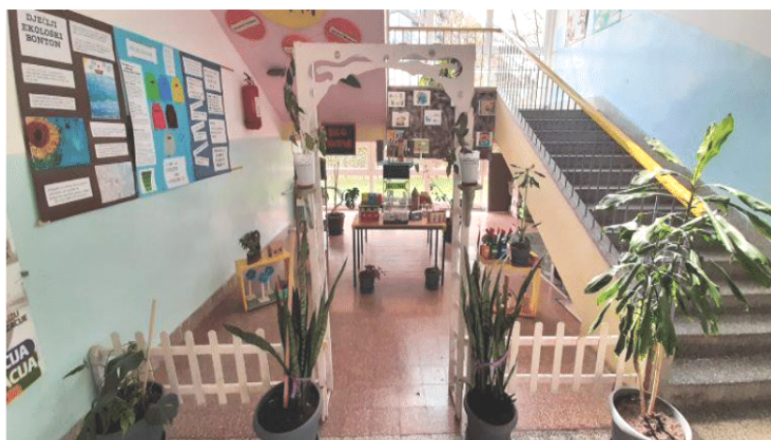
Broj objava u medijima: 34 objava

U provedenom postupku certifikacije, JU Gimnazija „Visko“ je osvojila 67 bodova i na taj način stekla certifikat i status/zvanje: *Eko škola*.

7.36. JU OŠ "Mak Dizdar" Zenica

AEP škole pokriva oblasti otpad, voda, te školsko dvorište, a implementiran je u periodu 15. mart 2021. – 15. februar 2022. godine uključujući sljedeće mjesece: mart, april, maj, juni, septembar, oktobar, novembar i decembar 2021. godine, te januar i februar 2022. godine. Škola je ugradnjom štednih slavina i vodokotlića stvorila preduslove za smanjenje potrošnje vode. Monitoringom potrošnje vode je utvrđeno curenje u cjevovodu što je sanirano. Zbog tog kvara nije bilo moguće ustanoviti stvarne uštede do kojih je došlo ugradnjom slavina i vodokotlića. Nabavkom sadnica i njihovom sadnjom je unaprijeđen izgled školskog dvorišta. Ekološke teme su integrirane u nastavu i kroz razne aktivnosti. Obilježeno je 10 ekoloških datuma uz uključenje učenika/ica, nastavnika/ica i roditelja. Uređenjem Eko kutka, koji se redovno dopunjava i uređuje, je poboljšano informiranje učenika/ica, nastavnika/ica i roditelja. Kroz realiziranje AEP-a škola je u aktivnosti uključila učenike/ice, nastavnike/ice, predstavnike/ice vannastavnog osoblja, roditelja, OCD, javnih i privatnih kompanija.

Broj realiziranih aktivnosti: 94

Broj uključenih učenika/ica: 5814 (2930 učenika i 2884 učenica)

Broj uključenih nastavnika/ica: 351 (33 nastavnika i 318 nastavnice)

Broj uključenih predstavnika/ica ostalih: 246 (87 muških i 159 ženskih)

Broj održanih sati edukacije: 510 sati

Broj objava u medijima: 40 objava

U provedenom postupku certifikacije, JU OŠ „Mak Dizdar“ je osvojila 66 bodova i na taj način stekla certifikat i status/zvanje: *Eko škola*.

7.37. JU OŠ "Meša Selimović" Zenica

Kroz implementiranje svog AEP-a škola je fokus stavila na poboljšanje oblasti: energije, otpada, vode, biodiverziteta, školskog dvorište te integracija okolišnih tema/ saradnja sa lokalnom zajednicom/medijska promocija okolišnih aktivnosti. AEP je implementiran u periodu 15. mart 2021. – 15. februar 2022. godine uključujući sljedeće mjesece: mart, april, maj, juni, septembar, oktobar, novembar i decembar 2021. godine te januar i februar 2022. godine. Škola je unaprijedila efikasno korištenje vode kroz nabavku novih štednih slavina i vodokotlića, smanjila je potrošnju električne energije za rasvjetu ugradnjom LED rasvjete, unaprijedila je izgled školskog dvorišta i biodiverzitet. Poboljšala je kvalitet informiranja učenika/ica, nastavnika/ica i roditelja nabavkom LCD TV koji je dio Eko kutka škole. Monitoringom potrošnje energije i vode su potvrđene ostvarene uštede kod vode i električne energije. Eko kutak u holu škole se redovno dopunjava i uređuje, a izrađeni su edukativni panoi na temu vode, energetske efikasnosti i obnovljivih izvora energije. Ekološke teme su dobro integrirane u nastavu i kroz razne aktivnosti. Obilježeno je 12 ekoloških datuma uz uključenje velikog broja učenika/ica, nastavnika/ica, roditelja i predstavnika/ica lokalne zajednice.

Broj realiziranih aktivnosti: 51

Broj uključenih učenika/ica: 5314 (2652 učenika i 2662 učenica)

Broj uključenih nastavnika/ica: 322 (70 nastavnika i 252 nastavnice)

Broj uključenih predstavnika/ica ostalih: 299 (122 muških i 177 ženskih)

Broj održanih sati edukacije: 216 sati

Broj objava u medijima: 42 objava

U provedenom postupku certifikacije, JU OŠ „Meša Selimović“ je osvojila 95 bodova i na taj način stekla certifikat i status/zvanje: *Super Eko škola*.

7.38. JU Srednja tehnička škola Tešanj

AEP ove škole pokriva oblasti: energija, otpad, voda, školsko dvorište i biodiverzitet. Škola je AEP implementirala u periodu 15. mart 2021. – 15. februar 2022. godine uključujući sljedeće mjesece: mart, april, maj, juni, septembar, oktobar, novembar i decembar 2021. godine, te januar i februar 2022. godine. Škola je ugradnjom štednih slavina i vodokotlića stvorila preduslove za smanjenje potrošnje vode. Ugradnjom LED rasvjete su stvoreni preduslovi za smanjenje potrošnje električne energije. Uređenjem šetnice i nabavkom sadnica i njihovom sadnjom je unaprijeđen izgled školskog dvorišta. Ekološke teme su integrirane u nastavu kroz razne aktivnosti. Obilježena su 4 ekološka datuma uz uključenje učenika/ica, nastavnika/ica i roditelja. Uređenjem Eko kutka je poboljšano informiranje učenika/ica, nastavnika/ica i roditelja.

Broj realiziranih aktivnosti: 35
 Broj uključenih učenika/Ica: 1238 (477 učenika i 761 učenica)
 Broj uključenih nastavnika/Ica: 94 (41 nastavnik i 53 nastavnice)
 Broj uključenih predstavnika/ica ostalih: 59 (27 muških i 32 ženskih)
 Broj održanih sati edukacije: 64 sata
 Broj objava u medijima: 12 objava

U provedenom postupku certifikacije, JU Srednja tehnička škola Tešanj je osvojila **58 bodova** i na taj način stekla certifikat i status/zvanje: *Eko škola*.

7.39. PU OŠ "Nikola Tesla"

U implementaciji programa Eko škole i kreiranju AEP-a, škola je fokus stavila na poboljšanje oblasti: energija, otpad, voda, biodivezitet, školsko dvorište te integracija okolišnih tema/saradnja sa lokalnom zajednicom/medijska promocija okolišnih aktivnosti. Škola je, bez finansijske podrške projekta, unaprijedila efikasno korištenje energije postavljanjem vazdušne zavjese na ulaz škole i uvela primarnu selekciju otpada nabavkom kanti za papir i plastiku i odvajanjem ovih sirovina. Nabavila je štampač sa sistemom za ekonomičnije štampanje i prema izrađenom protokolu za štampanje evidentira praćenje potrošnje. Postavila je platenik u kojem učenici/ice, uz učešće roditelja, sade razno povrće i izgradila komposter za organski otpad. Ekološke teme su integrirane u nastavu, a obuhvaćene su teme iz svih oblasti koje je škola trebala poboljšati. Pored edukacije učenika/ica, organizirana su i predavanja za nastavno, vannastavno osoblje i roditelje. Škola je obilježila 3 ekološka datuma, Eko kutak se kontinuirano dopunjava, Eko patrola vrši monitoring, a vannastavno osoblje, uz pomoć učenika/ica, radi na uređenju školskog dvorišta. Škola ima saradnju sa lokalnom zajednicom (Medicinski fakultet, komunalno preduzeće, OCD i dr) i roditeljima koji su učestvovali u izgradnji kompostera, platenika, pripremi za sadnju povrća itd. Škola ima mali broj učenika/ica (67), ali su skoro svi bili/e nekoliko puta obuhvaćeni kroz edukacije i aktivnosti implementacije Akcionog eko plana.

Broj realiziranih aktivnosti: 33
 Broj uključenih učenika/ica: 385 (172 učenika i 213 učenica)
 Broj uključenih nastavnika/ica: 26 (5 nastavnika i 21 nastavnica)
 Broj uključenih predstavnika ostalih: 16 (9 muških i 7 ženskih)
 Broj održanih sati edukacije: 25,5 sati
 Broj objava u medijima: 5 objava

U provedenom postupku certifikacije, PU OŠ „Nikola Tesla“ Banja Luka je osvojila **65 bodova** i na taj način stekla certifikat i status/zvanje: *Eko škola*.

8. Dobre prakse iz Super Eko škola

U ovom poglavlju ćemo predstaviti dobre prakse u implementaciji Certifikacijskog mehanizma Eko škola projekta „Misli o prirodi!“ u 10 škola koje su kroz postupak certifikacije osvojile bodove za stepen Super Eko škole, a radi se o 4 srednje i 6 osnovnih škola. Tekstove su pisali predstavnici/ice škola, koje prenosimo u cijelosti.

8.1. JU Gimnazija "Edhem Mulabdić" Maglaj

Iz ove škole donosimo priču o inicijativama, koje je škola pokrenula u proteklom periodu kako bismo pokazali da ovakve aktivnosti mogu da rade i javne ustanove kao što su škole.

Gimnazija "Edhem Mulabdić" Maglaj dugo radi na promoviranju zaštite endemične biljke Halacsya sendtneri. U cilju upoznavanja šire populacije o ovoj biljci te da se afirmiraju prirodne vrijednosti BiH, 2016. godine, na poziv BH Pošte o prikupljanju prijedloga za teme i motive poštanskih markica, predložili smo ovu endemičnu vrstu. BH Pošta je na osnovu Odluke Uprave društva te saglasnosti regulatorne Agencije za poštanski saobraćaj BiH, uvrstila naš prijedlog i štampala poštanske markice i koverta sa slikom biljke Halačije. Aktivnosti su nastavljene i kasnije pa je Vijeće učenika apliciralo kod Fondacije Mozaik i Općine Maglaj te smo nakon dobijenih sredstava uradili tri svjetleće reklame sa spomenutom biljkom. Svjetleće reklame koriste se u turističke svrhe našega grada, ali i podizanja svijesti o očuvanju endemičnih vrsta. Postavljene su pred školom i na dvije najfrekventnije prometnice u gradu.

U skladu sa očuvanjem prirode i ekološkim djelovanjem u našoj školi, pored brojnih aktivnosti, podnijeli smo inicijativu Općinskom Vijeću o zabrani upotrebe najtanjih plastičnih vrećica koje se najčešće koriste u malim trgovačkim radnjama ali i centrima. Jednokratne plastične vrećice završavaju u mješovitom otpadu i u prirodi te onečišćuju okoliš te su i najčešća slika koju vidimo na drveću pored naših rijeka. Obzirom da na našoj Općini postoji fabrika celuloze i papira smatrali smo normalnim da se takva vrsta ambalaže ukine, a uvedu papirne vrećice koje se brže razgrađaju a mogu se koristiti i u ponovnoj proizvodnji. Nažalost, članovi Općinskog vijeća još nisu smogli snage da se odluče na takav korak.

8.2. JU OŠ "Hasan Kikić" Sarajevo

Iz navedene škole predstavljamo njihovu saradnju sa različitim akterima lokalne zajednice i primjer organizacije Eko patrole u produženom boravku.

Oblast BIODIVERZITET – Akcija pošumljavanja - ZA SRETNO DJETINJSTVO!

U okviru Akcionog eko plana za oblast BIODIVERZITET učenici/ice prvih razreda JU OŠ „Hasan Kikić“ Sarajevo na izletištu Barice realizovali/e su jedinstvenu akcija pošumljavanja. Svi đaci – prvaci posadili/e su svoje drvo i pratit će njegov rast do kraja osnovne škole. Ličnim angažmanom u ovom projektu učenici/ice i odrasli preuzet će odgovornost za zaštitu životne sredine, promovirajući na taj način osjećaj odgovornosti za svoje okruženje i razvijajući kulturu društvene brige.

Izletišta Barice bogatije je sada za nove sadnice, a učenici ove sarajevske škole sa svojim učiteljicama Erminom Hajrić i Mukadesom Delić, poručuju: „Priroda je jedina knjiga koja na svojim listovima nudi mnogo sadržaja.“ Akciju pošumnjavanja realizovali smo uz podršku KJP „Sarajevo – šume“ d.o.o. koji su za našu akciju obezbjedili sadnice i lokaciju sadnje. Iznimno smo ponosni na eko priče naših učenika/ica i što će ovaj projekat biti prilika za generacije koje dolaze da nastave pozitivne prakse.

Obilježen 22.maj – Svjetski dan biodiverziteta

Svjetski dan biodiverziteta je obilježen s Nedimom Sladićem, poznatim meteorologom. Meteorologiju izučava još od djetinjstva. Profesionalno zanimanje za meteorologiju započeo je 2010. godine, nakon upoznavanja klimatologa Željka Majstorovića. Svjestan da predviđanje vremena zahtijeva snažnu podlogu različitih nauka i dobru primjenu softverskih alata, Nedim je našim učenicima predstavio meteorologiju u korelaciji sa svim drugim predmetima. Razgovarali smo o matematici, fizici, geografiji, biologiji, mojoj okolini, globalnim klimatskim promjenama, obnovljivim izvorima energije, nauci koja stoji iza prognoza i neizostavnoj temi kako se zapravo prognozira vrijeme. Imenovali smo oblake i razgovarali o svim duginim bojama. Razgovarali smo i koliko su pouzdane aplikacije i internet stranice o prognozi vremena. Naučili smo da prognoza vremena može biti kratkoročna i dugoročna. Pouzdanost prognoza je manja što je prognostičko razdoblje duže. Sa meteorologom Nedimom Sladićem smo zaista vidjeli da je meteorologija mnogo više od nauke o vremenu.

Pronađimo zajedno rješenja: Zaustavimo klimatske promjene!

U saradnji sa Aarhus centrom u okviru inicijative “Pronađimo zajedno rješenja: Zaustavimo klimatske promjene!” naše učenice VIII razreda ponudile su praktična rješenja koja mogu primjenjivati škole i mladi ljudi u cilju ublažavanja negativnih efekata klimatskih promjena i sa svojim idejnim rješenjima kao nagradu osvojile tablet, koji su donirale djeci u Sigurnoj kući u Sarajevu. Jedno od rješenja je i instalacija zelenog krova /Green roof. Naša škola će uskoro biti prva škola sa instaliranim zelenim krovom u okviru projekta “Zeleni krovovi Sarajeva – odgovor na pandemijske uslove”.

Ovlašteni operater sistema za ambalažni otpad u FBiH Eko život d.o.o. Tuzla– prijatelj projekta

“Eko život” Tuzla je u okviru projekta za sve učionice donirao kutije za odvajanje papira i manje kante koje su postavljene u učionice da bi učenici mogli vršiti selekciju ambalažnog otpada, kao i velike kante za selektivno odvajanje otpada. Količine koje učenici sakupe preuzima naš sakupljač (roditelj našeg učenika I razreda), te vrši adekvatno zbrinjavanje i reciklažu. Projekat se pokazao kao prilika i za partnerstvo sa roditeljima, ali i društveno korisno poslovanje.

Eko patrole u produženom boravku

Dnevnik Eko patrole je postao omiljena dnevna aktivnost svih učenika/ica korisnika/ica produženog i cjelodnevnog boravka škole u cilju osiguranja praćenja racionalne potrošnje vode, električne energije, selektivnog odlaganja otpada i slično. U toku online nastave za vrijeme pandemije izazvane COVID 19 virusom, učenici/ice su koristili/e Obrazac za praćenje potrošnje vode/energije u svom domu. Kao članovi/ice Eko patrole škole učenici/ice su svoj doprinos dali/e i kao vršnjački/e edukatori/ice. Djeca su najobjektivniji kritičari. Učenici/e ističu da im je najdraže što svaki dan imaju zadatak posebnu ulogu kao eko edukatori/ice. Mi potičemo druge učenike/ice da se brinu o okolišu u školi i kod kuće! Kao član Eko patrole djeca imaju osjećaj da su važna i da imaju važnu ulogu u školi. Najveća vrijednost projekta je što se aktivnosti planirane Akcionim eko planom implementiraju i nakon završetka projekta. Eko patrola je jedna od aktivnosti kojom su obogaćene aktivnosti učenika korisnika produženog boravka škole. Ekološki osvještana djeca utiču na svoje vršnjake, roditelje i širu zajednicu.

Učenik/ca: _____

Razred: _____

OBRAZAC PRAĆENJA POTROŠNJE ENERGIJE

Tema/oblast		ENERGIJA			
Cilj		Osiguranje uštede energije			
Aktivnost		MART			Način praćenja
		APRIL	MAJ		
1. Prati mjesečnu potrošnju električne energije upiši potrošnju električne energije sa računa tvog domaćinstva za mjesec MART, APRIL I MAJ 2021. godine					
ZAKRUŽI ODGOVOR					
-	Gasim svjetlo kada izađem iz stana/kuće.	DA	NE		
-	Ugasim računar/tablet kada nije u upotrebi.	DA	NE		
-	U praznim prostorijama svjetla su uvijek ugašena.	DA	NE		
-	Električni aparati u mom domu su isključeni kada nisu u upotrebi.	DA	NE		
-	Da li u domaćinstvu koristite štedne sijalice?	DA	NE		

IZAZOV DANA: Nacrtaj ili napiši EKO poruku svijetu!

8.3. JU Srednja mješovita škola "Žepče"

Ova srednja škola predstavlja nam implementaciju okolišnih tema u stručne predmete i različite profile u školi što može poslužiti i drugim srednjim školama koje odgajaju i obrazuju više različitih zanimanja te njihovu saradnju sa lokalnom zajednicom.

Naša škola nudi sljedeća zanimanja: gimnazija, sabobraćajni tehničar, građevinski tehničar, medicinska sestra/tehničar, tekstilni tehničar, ekonomski tehničar, grafički dizajner, automehatroničar/autolimar, konobar, zavarivač, frizer i vozač motornih vozila. Veliki izbor zanimanja nam je omogućio lakšu implementaciju okolišnih tema u NPP. Većina navedenih zanimanja je implementirala projekat „Misli o prirodi!“ sa aspekta svog profila.

Posebno bismo istakli rad sa praktične nastave kod zanimanja tekstilni tehničar, gdje su zastarjela i poderana platna na stolicama u zbornici zamjenili novim platnima, i pokazali kako stare stolice mogu da izgledaju kao nove. Također, tekstilni tehničari su kroz stručne predmete izučavali ponovno iskorištavanje starih odjevnih predmeta, i to su na praktičnoj nastavi primjenili. Od starih odjevnih predmeta pravili su cekere, torbe, suknje isl. Pored toga, u periodu pandemije su sašili veliki broj platnenih maski i podijelili uposlenicima općine, kao i svim školama na području Općine Žepče, s ciljem smanjenja otpada od jednokratnih maski.

Svaki kvar klupa i stolica koji se desi u učionicama naše škole mi prosljeđujemo u radionicu praktične nastave zavarivača. Zahvaljujući njima, naše klupe i stolice su uvijek u stanju za korištenje. Samim tim, naša škola veoma malu količinu novca izdvaja za kupovinu novih klupa i stolica.

Ostala tehnička zanimanja implementaciju okolišnih tema su uvrstiti u NPP kroz osvještavanje smanjenja zagađenja u saobraćaju (saobraćajni tehničar, vozač motornih vozila), pravilnom odlaganju otpada (medicinska sestra/tehničar, automehatroničar, frizer, konobar), dok ekonomski tehničari su posmatrali sa aspekta globalnog poslovnog okruženja. Naši gimnazijalci su kroz ekološke teme na časovima biologije, geografije, sociologije obilježavali značajne ekološke datume, vodili računa o izgledu eko kutka i čistoći naše škole, kao i mjerama štednje unutar škole. Također, gimnazijalci su vodili ekološke radionice drugim odjeljenjima o reciklaži i štednji energije.

U samoj realizaciji projekta „Misli o prirodi!“ možemo se pohvaliti lijepom saradnjom sa lokalnom zajednicom. Prije svega, istakli bi saradnju sa JP Komunalno Žepče koji su od samog početka bili na raspolaganju, i pokloni su nam dvije velike korpe za razdvajanje otpada. Također, u gostili u su nas u svom preduzeću prigodnim obilaskom i prezentacijom o pročišćavanju rijeke Bosne i sortiranju otpada za reciklažu. Naši lokalni mediji Žepče.ba portal i Radio Žepče redovno su pratili naše aktivnosti i uživali smo neizmjernu podršku u obavještavanju o našim aktivnostima. Saradnju sa Eko HUB Maglaj smo ostvarili preko njihovog aktiviste Mirka Matijevića, koji je posjetio našu školu i održao radionicu učenicima o aktivnostima Eko HUB Maglaj na području općine Žepče. I na samom kraju želimo istaknuti aktivnost na koju smo ponosni, a to je čišćenje korita rijeke Bosne u saradnji sa Sportsko ribolovnim društvom Žepče.

8.4. JU OŠ "Meša Selimović" Zenica

Navedena škola nam donosi svoja iskustva kod izvještavanja nastavnika/ica, radu Eko patrola kao i mini eko projektima odjeljenja.

Integracija eko tema u nastavne sadržaje, način izvještavanja nastavnika

Prilikom izrade mjesečnog plana rada smo za svoj nastavni predmet odredili jednu nastavnu jedinicu koju možemo povezati sa aktuelnim ekološkim temama ili koje su vezane za Akcioni eko plan škole. U mjesečnom planu rada naznačili smo koja je to tema ili nastavna jedinica koju ćemo realizovati sa učenicima za određeni mjesec. Za lakše određivanje tema koristili smo godišnji Eko kalendar koji smo uradili i postavili u zbornici.

Prilikom realizacije planiranih nastavnih sadržaje iste smo dokumentovali (fotografije, likovni, pisani radovi, prezentacije) te izvještaj o realizovanoj aktivnosti sa priložima dostavljali na propisanom obrascu eko koordinatorske osobi koja je zadužena za ovu aktivnost.

EVIDENCIJA DOSTAVLJENIH IZVJEŠTAJA IZ PROJEKTA „EKO ŠKOLA“

Napomena: Izvještaj se dostavlja na obrascu, u e-formi na e-mail eko koordinatorske osobe do kraja tekućeg mjeseca.

R.b	Nastavnik/ca	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI
1.											
2.											
3.											
4.											

Na oglasnoj ploči škole postavili smo zbirnu listu nastavnika na kojoj smo vodili evidenciju dostavljenih izvještaja po mjesecima za svakog nastavnika. Ovo je bilo motivirajuće za nastavnike i svojevrsni podsjetnik pa su uglavnom svi blagovremeno dostavljali svoje izvještaje.

Rad i izvještavanje Eko patrola

Svako odjeljenje u predmetnoj nastavi predložilo je po tri učenika/ice koji/e će u ime odjeljenja u tokom jedne radne sedmice pratiti čistoću učionica, korištenje vode, el.energije, odlaganje recikliranog materijala, korpe za smeće, školsko dvorište i školski park. Eko koordinatorska osoba je kreirala raspored Eko patrola za jedno polugodište vodeći računa da svi razredi i odjeljenja budu zastupljeni. Raspored rada Eko patrola postavljen je na oglasnoj ploči škole, a dostavljen je i razrednicima. Svoja zapažanja učenici/e su evidentirali/e u svesku Eko patrola za svaki radni dan. Na kraju radne sedmice, a u saradnji sa Eko koordinatorskom osobom, o rezultatima praćenja informisani su svi učenici/ice škole putem školskog razglasa. U izvještaju smo isticali pozitivne primjere, te ukazivali na propuste koje treba otkloniti. Svesku Eko patrola učenici vraćaju razredniku koji je prosljeđuje drugom odjeljenju koje je na redu prema utvrđenom rasporedu. Razrednik ili član Eko patrola je u elektronskoj formi zapažanja Eko patrola dostavljao Eko koordinatorskoj osobi škole.

Mini eko projekti odjeljenja

Na času odjeljenske zajednice učenici/ice su kreirali/e mini projekat za svoje odjeljenje vodeći se Akcionim eko planom škole. Prilikom kreiranja mini eko projekta učenici/ice su sami/e odredili/e dinamiku rada i period kada će realizovati svoj projekat. Na oglasnoj ploči škole postavljena je zbirna lista projekata svih odjeljenja te je praćena njihova realizacija. Nakon završenog projekta razrednik je izvjestio Nastavničko vijeće o realizaciji istog i postignutim rezultatima. Izvještaj sa fotografijama dostavljali smo Eko koordinatorsku školu u elektronskoj formi. Svi projekti su promovisani putem Facebook stranice škole i u videu Eko kutka škole. Na ovaj način su svi/e učenici/ice škole bili/e aktivni/e učesnici/ice u realizaciji konkretnih eko aktivnosti u školi te nosioci pozitivnih promjena.

Neki od realizovanih mini eko projekata: Izrada eko poruka za školsko dvorište, uređenje školskog dvorišta- farbanje ograde, izrada naljepnica sa porukama o štednji vode i el. energije, izrada plakata i prezentacija povodom značajnijih eko datuma, akcija sadnje ukrasnog grmlja, prikupljanje korisnog otpada, povezivanje sa eko udruženjima i učešće u zajedničkim eko akcijama, kreativne radionice, izrada godišnjeg eko kalendara, izrada i održavanje kompostera, likovne radionice, eko svečanosti i sl.

8.5. JU OŠ "Aleksa Šantić" Sarajevo

OŠ „Aleksa Šantić“ je škola koja je u program Eko škola projekta „Misli o prirodi!“ ušla kao škola koja je imala najbolje ocijenjeno stanje okoliša i koja je već imala iskustva u implementiranju ranijih programa Eko škola. Ova škola nam predstavlja uspješnu medijsku promociju svojih aktivnosti tokom realizacije AEP-a kao i načine motivacije za uključivanje učenika/ica i osoblja škole. Škola je jedna od rijetkih koja ima posebnu fb stranicu posvećenu okolišnim pitanjima.

„Uspješnu medijsku promociju škole i projektnih aktivnosti imali smo zahvaljujući jasnim i preciznim uputama Centra za promociju civilnog društva. Da bi se kvalitetno predstavio rad škole i realizirane projektne aktivnosti od velikog značaja je da u školskom timu imamo odgovorne i kreativne nastavnike/ice. Kreirali smo zajednički plan razmjene i protoka informacija, od kolega koji realizuju aktivnosti do Eko kooridnatora koji su bili zaduženi za objavljivanje i promociju. Da bi objava privukla publiku, osmislili bi upečatljiv naslov, sa kratkim i jasnim tekstom u kojem su opisane aktivnosti. Cijeneći rad uposlenika/ica trudili smo se ne izostaviti niti jednu aktivnost koja je dostavljena od strane nastavnika/ica i učiteljica. Zbog nezainteresiranosti bh portala i medija za objavljivanje dobrih praksi u obrazovanju, fokusirali smo se na promociju naših aktivnosti putem Facebook i web stranice škole.

Ekologija/ Ecology- OŠ "Aleksa Šantić" Sarajevo

@OSAleksaSanticSarajevo · ★ 5 10 reviews · Primary school

OŠ „Aleksa Šantić“ epitet prve Eko škole u BiH opravdava mnogobrojnim aktivnostima koje imaju za cilj edukaciju učenika/ica i razvijanje ekološke svijesti o očuvanju i zaštiti životne sredine. Aktivnosti u školi, edukacije učenika/ica, nastavnika i roditelja/staratelja prilagođavaju se ekološkim standardima. Planiranjem i postavljanjem ciljeva jasno znamo šta zelimo postići i veoma je bitno da imamo mogućost praćenja, te da je naš cilj dostižan. Akcioni eko plan nam omogućava jasan put prema onome što nam je važno i što želimo realizirati. Detaljno osmišljen i kreiran Akcioni eko plan omogućava nam dobru organizaciju i vodi nas korak po korak ka ostvarenju postavljenih ciljeva, a ujedno imamo jasan uvid u praćenje planiranih i realiziranih aktivnosti. Najveći izazov u realizaciji planiranih aktivnosti jeste motivacija učenika, nastavnika i osoblja. Ne postoji šablon ili način kojim će se neko motivirati ili uključiti. Ukoliko učenik ili nastavnik nema interesovanja svaka metoda koju primijenimo je kratkoročna. Značajno je u timu imati odgovorne i kreativne nastavnike, koji će za svaku aktivnost pronaći najbolji mogući način i metodu kojom će zainteresovati i uključiti što više učenika i potaknuti druge nastavnike. Kod učenika je potrebno svakodnevno poticati znatiželju, a u skladu s različitim interesovanjima i aktuelnim eko temama.

8.6. JU Srednja elektrotehnička škola Sarajevo

Ova srednja škola je, također, uspješno implementirala AEP i predstavlja nam načine na koje su povezali redovnu nastavu/stručne predmete i vannastavne aktivnosti sa aktivnostima Eko škole kao i uspješnu saradnju sa biznis sektorom.

Časovi informatike i ekološke teme

Na časovima informatike učenici/ice samostalno prave prezentacije na temu "Kako iskoristiti otpad i pretvoriti ga u nešto dobro?" koja je vezana za unapređenje ekološke svijesti i zaštitu životne sredine

Časovi laboratorijskog rada i ekološke teme

Na časovima Laboratorijskog rada učenici/ice, između ostalog, uče kako postupati sa iskorištenim materijalom te kako ga na pravilan način odlagati. Prilikom izvođenja praktične nastave javlja se znatna količina elektronskog otpada koji se teško razlaže u prirodi, te se zbog toga odvaja i sprema u posebne kontejnere.

Povezivanje nastavnih i vannastavnih aktivnosti – stručna nastava, ekološka sekcija i likovna sekcija

Članovi Ekološke sekcije koriste elektronski otpad od koga, zajedno sa članovima likovne sekcije, prave male umjetnine. Za osnovu slika umjesto platna ili kartona koriste se matične ploče kao podloga na koju se lijepo, spajaju i leme različiti otpornici, kondenzatori, izolacija, led diode, kalaj i žica. Tako nastaju interesantne umjetničke tvorevine utoliko značajnije što potvrđuju nastojanje da se otpadni materijal iskoristi na najkreativniji način. Pomoću ove nesvakidašnje tehnike rada vješto su dočarani različiti motivi, a među najljepšim se izdvajaju oni iz bosanskohercegovačke baštine poput ibrika, džezvi, mangala, nanula, šadrvana i sl. Slike ovih domišljatih mladih umjetnika krasi zbornicu i holove naše škole svjedočeći o neobičnom spoju elektrotehničke struke, umjetnosti i ekologije.

Povezivanje nastavnih i vannastavnih aktivnosti – tjelesni i zdravstveni odgoj, stručna nastava, planinarska i ekološka sekcija

Organizacija planinarskih izleta je redovna praksa u radu škole u okviru koje učenici/ice posjećuju izletišta u okolini grada, upoznaju se sa ispravnim načinom boravka u prirodi slijedeći osnovne principe "Ne ostavljaj tragove" koji su bazirani na tome da pri boravku u prirodi što manje ostavljamo tragove svog boravka slijedeći ekološke principe djelovanja.

U okviru časova tjelesnog odgoja učenici/ice povremeno izvode niz korisnih aktivnosti oko i unutar naše škole. Učenici/ice djeluju po grupama, a svaka grupa provodi dio dana na određenim poslovima: uklanjanje otpada sa školskog dvorišta i sportskog igrališta sa tribinama, prikupljanje pokošene trave i opalog lišća u kompostere, uređenje, održavanje i zalijevanje biljaka u dvorištu i prostorijama škole, postavljanje, uređenje i obnavljanje hranilica za ptice, uklanjanje korova, održavanje "žive ograde", potkresivanje grana i trnja, uređenje i postavljanje novih sdržaja u okviru Eko kutka.

Obilježavaju se i značajni ekološki datumi. Učenici/ice učestvuju u izradi prezentacija vezanih za obilježavanje ovih ekoloških datuma koje se prezentiraju na časovima tjelesnog odgoja.

Povezivanje nastavnih sadržaja matematike, informatike i ekoloških tema

Učenici/ice su uspješno riješili/e i prezentirali/e matematički zadatak povezan sa ekološkom temom „Otpad“ tj. zadatak Linearnog programiranja primjenjujući znanje iz oblasti Linearne jednačine, nejednačine i sistema.

Povezanost nastavnih sadržaja historije i hemije kroz ekološke teme

Pitanje zagađenja zraka učenici/ice svih šest prvih razreda su istražili/e i prezentirali/e dvije teme: „Historija zagađenosti zraka u BiH“ i „Zrak i onečišćenje zraka“. U svom radu učenici/ice su objedinili/e znanja iz dva nastavna predmeta: Historija i Hemija.

Povezanost stručne nastave, časova odjeljske zajednice i ekoloških tema

Na časovima odjeljskih zajednica su prezentacije koje su uradili/e učenici/ice, a vezane za odvojeno sakupljanje i odlaganje otpada, obilježeni značajni ekološki datumi: Međunarodni dan šuma 21.03., te Svjetski dan voda 22.03. godine. Učenici/ice su učestvovali u izradi prezentacija vezanih za obilježavanje ovih ekoloških datuma. Podsjetili smo naše učenike/ice na značaj šuma i voda za život na planeti Zemlji, te se dotakli i odnosa prema ovim prirodnim resursima u Bosni i Hercegovini.

Vannastavne aktivnosti- likovna, literarna sekcija i ekološke teme

Članovi/ice likovne sekcije izradom likovnih radova obilježavaju značajne ekološke datume, te organiziraju online izložbu radova, kao i izložbu u prostorijama škole. Redovno, zajedno sa članovima/icama literarne sekcije, uređuju Eko kutak i prostorije škole postavljajući nove likovne radove i tekstove na temu ekologije i zaštite prirode.

Uveli smo jednom mjesečno ekološke teme u program rada odjeljskih zajednica tokom čitave godine.

8.7. JU OŠ Gnojnice Mostar

U nastavku vam donosimo priču iz škole, koja je prema mišljenju eksperata osvojila prvu nagradu za Naj Eko kutak te njihovoj saradnji sa akterima lokalne zajednice.

Iskustvo koje smo stekli prilikom implementacije našeg AEP-a u sklopu projekta „Misli o prirodi!“ je odličan temelj za naše buduće ekološke aktivnosti. Unaprijedili/e smo upravljanje otpadom, racionalnije trošimo električnu energiju, vodu. Oblast biodiverzitet smo u potpunosti unaprijedili/e (zasadili/e smo različite biljne vrste u dvorištu škole, holu, učionicama). Ostvarili/e smo odličnu saradnju s lokalnim privrednicima, pojedincima, firmama. Naučili/e smo da je redovno oglašavanje različitim sredstvima komunikacije i putem društvenih mreža ispravan i djelotvoran način promovisanja pozitivnog odnosa prema okolišu. Kako smo uspjeli!? Timskim radom menadžmenta, nastavnika/ica, učenika/ica, roditelja...

Ponosni sma na naš Eko kutak koji je smješten u holu škole. U potpunosti je kreiran od recikliranog materijala. Police, oglasnu tablu, klupe, stol, smo napravili/e uz pomoć našeg prijatelja iz lokalne zajednice

Zadatok

Rezultati konstantne optimizacione kontrolne pr. osimomito u srednjim školama Kantona Sarajeva 25. Rostajnera i 325. kant. za otpad. Svako veće škola ima isti broj vito od 500 učenika. meho dakti i konstante i 32. konstante za otpad, a svako manje škola ima isti broj učenika od 500 učenika. meho dakti 2 konstante i 12. kant. za otpad. Otkoditi konstante meho raspodjelo pri kopten ce naučimadan broj škola dakti daktacija.

Čjuno za rjetenje

	Veće škole (x)	Manje škole (y)	Raspodjelivost
Konstante	4	2	48
Kanta za otpad	12	13	348

$$4x + 2y \leq 48$$

$$12x + 13y \leq 348$$

$$x, y \geq 0$$

$$\max f(x, y)$$

(Wooden Decor) koji se bavi izradom različitih predmeta od recikliranih paleta. U našem Eko kutku su izloženi radovi učenika/ica sa ekološkom tematikom na mjesečnom nivou (panoi sa edukativnim sadržajima, letci, likovni radovi, predmeti od recikliranog materijala – plastike, papira). Krase ga različite ukrasne biljke. Održavanje Eko kutka je svakodnevno, a za to su zaduženi članovi Eko patrole, pomoćne radnice, voditelji/ice ekološke i kreativne sekcije.

Eko HUB Blagaj je naš partner u mnogim ekološkim aktivnostima. Zajedno smo pošumljavali i čistili naše okruženje. Dugi niz godina naši/e učenici/e redovno, tokom nastave učestvuju u ekološkim radionicama i predavanjima koje organizuje Eko HUB Blagaj. Naša saradnja se nastavlja s novim ekološkim projektima.

Roditelji su takođe uključeni u različite aktivnosti. Učestvovali su u proljetnom čišćenju lokaliteta u blizini škole. Pomažu učenicima/icama i nastavnicima/icama u realizaciji ekoloških tema u nastavnom procesu (npr. kreiranje kućica za ptice u sklopu ekološke sekcije). Zajedno smo u svim učionicama nabavili/e i postavili/e kutije za razdvajanje otpada (papira, plastike).

Pomogli/e su nam i studenti/ice sa Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru. Idejno rješenje izgleda naše Eko učionice su osmislile dvije studentice Dizajna interijera. To je zelena oaza sa raznovrsnim biljnim vrstama. Postavljene su klupe, pa će naša Eko učionica biti mjesto za održavanje redovnih časova, sekcija, radionica, praktične nastave iz biologije i drugih nastavnih predmeta, relaksaciju, kutak za/e odmor...

Prijatelji iz lokalne zajednice, privatne firme, pojedinci, Grad Mostar su nam pomogli svojim donacijama da u potpunosti realizujemo sadnju različitih biljaka u dvorištu škole. Ostvarili/e smo saradnju s operaterima Alfa i ZEOS eko-sistem d.o.o.. Sortiranje i odvoz starog papira i plastike se kontinuirano odvija, te smo evidentno reducirali/e količinu otpada. Sakupili/e smo značajnu količinu elektrootpada koji će preuzeti ZEOS eko-sistem. Značajnu podršku su nam pružili roditelji koji su se uključili u realizaciju i ove akcije.

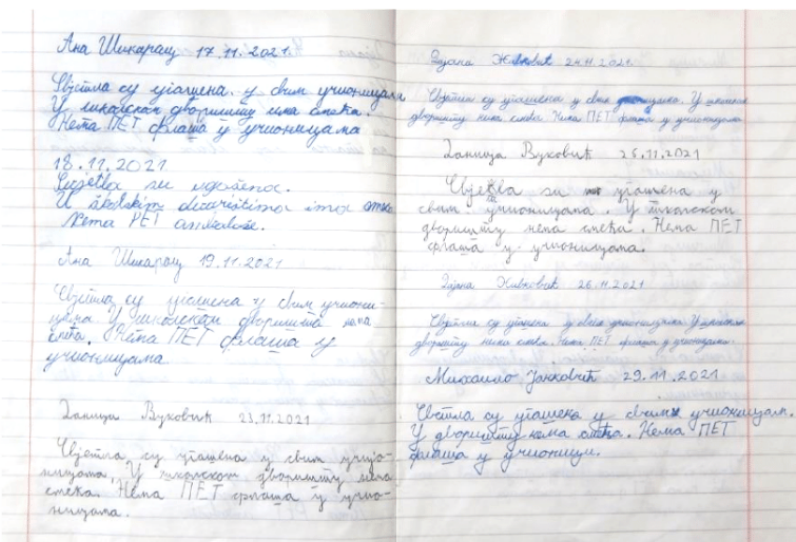
Ekološke aktivnosti su naša svakodnevna rutina! Naša misija se nastavlja, biti ekološki proaktivni i prepoznatljivi u lokalnoj zajednici i šire.

8.8. JU OŠ "Branko Ćopić" Prnjavor

OŠ „Branko Ćopić“ Prnjavor ocijenjena je kao najuspješnija Super Eko škola u implementaciji Certifikacijskog mehanizma Eko škola projekta „Misli o prirodi!“. U nastavku donosimo njihove dobre prakse organizacije Eko patrole, uključivanja roditelja u aktivnosti AEP-a i medijske promocije njihovih aktivnosti.

Eko-patrole

Epidemiološke mjere uvedene zbog virusa Korona onemogućile su praksu dežurnih učenika/ica koji/e bi pratili/e stanje u školi i u dvorištu. Kako bismo ipak uključili učenike/ice u ove aktivnosti, osmislili smo da redari postanu i eko-redari. Napisali smo uputstvo za eko-redare i zalijepili ga u korištene zadaćnice (zadaćnice u kojima ima praznih listova ostavljamo za vježbanje tako da ih uvijek imamo u školi). Zadužili smo redare svih odjeljenja centralne škole od 4. do 7. razreda da svaki u svojoj smjeni prate i u zadaćnice upisuju svoja pozitivna i negativna zapažanja. Fokus smo stavili na tri oblasti: električna energija (Da li su svjetla isključena u učionicama, hodnicima i toaletima kada su ti prostori prazni ili ima dovoljno sunčeve svjetlosti?), otpad/smeće (Da li se u kantama u učionicama zajedno sa ostalim otpadom nalaze i PET flaše iako za njih postoje posebne kante u hodnicima?) i školsko dvorište (Da li je školsko dvorište čisto? U kakvom su stanju biljke?). Nakon što su svi/e učenici/ice iz odabranih razreda po dva puta odradili ovu aktivnost, ažurirali smo obaveze radara na nivou škole tako da su svi redari postali i eko-redari koji prate i unapređuju stanje u svojoj učionici.

Saradnja sa roditeljima

Dobra saradnja u trouglu učenik/ica-nastavnik/ica-roditelj je neophodna za kvalitetno vaspitanje i obrazovanje jer se na taj način utvrđuju zajednički ciljevi, i dogovaraju pravci djelovanja. Kako bismo razvijali kvalitetnu saradnju sa roditeljima, organizujemo različite aktivnosti kao što su: kreativne radionice, predavanja i drugo. U sklopu projekta „Misli o prirodi!“ osmislili smo posebnu temu za roditeljske sastanke „Učenje za održivu budućnost“. Kako bismo se što bolje pripremili/e za predstavljanje ove teme održali/e smo posebne sjednice odjeljenjskih vijeća gdje smo kroz interaktivno predavanje koje je vodio Eko koordinator razgovarali/e o ekološkom otisku, danu ekološkog duga i generalno važnosti

usmjeravanja obrazovnog sistema na izazove budućnosti. Nakon predavanja, osmislili/e smo prezentaciju koja je uz dodatne informacije za svaki slajd postavljena na Tims platformu kao otvoreni obrazovni resurs dostupan svim radnicima škole.

Medijska promocija

Godinama unazad uočili smo važnost promocije rada škole u medijima. Sa jedne strane to je dobar način da se roditelji i lokalna zajednica upoznaju sa radom škole, a i dobar je način za izgradnju pozitivnog imidža škole u zajednici. Naša fb stranica ima preko 2600 pratilaca i skoro svakodnevno se ažurira. Radnici škole šalju administratoru stranice kratke opise aktivnosti sa fotografijama za objavljivanje. Svake školske godine formiramo zajedničke albume: kreativna nastava, školske sekcije i drugo kroz koje prikazujemo inovativne pristupe obrazovanju. Informatička sekcija preuzima objave sa fb profila i objavljuje ih na web stranici škole. Pored promocije rada na našim kanalima, odlično saradujemo sa elektronskim medijima u Prnjavoru i sa lokalnom televizijom. Ukoliko želimo da se neka vijest objavi, medijima šaljemo mejlom obavještenja, a često se dešava da mediji samostalno preuzmu vijesti sa fb stranice škole. Mišljenja smo da je atraktivnost i aktuelnost naših objava dovela do odlične medijske podrške i pozitivnog imidža škole u lokalnoj zajednici.

ОСНОВНА ШКОЛА „БРАНКО КОПИЋ“ ПРЊАВОР
 ЈОШ ОД 2012. ГОДИНЕ ОРГАНИЗУЈЕ СВАКОДНЕВНО
 САКУПЉАЊЕ ПЕТ АМБАЛАЖЕ.
 ДО САДА СМО САКУПИЛИ ПРЕКО 19 ТОНА
 (ОКО 500 000 ФЛАША)

Фонд за заштиту животне средине и енергетску ефикасност Републике Српске

Tehnoprint
 ШТАМПАРИЈА

Општина Прњавор

22. АПРИЛ
 ДАН
 ПЛАНЕТЕ
 ЗЕМЉЕ

ЕКО ПАТРОЛА

АКТИВНОСТ РЕАЛИЗУЈЕМО У ОКВИРУ ПРОЈЕКТА „МИСЛИ О ПРИРОДИ“ КОЈИ СПРОВОДИ ЦЕНТАР ЗА ПРОМОЦИЈУ ЦИВИЛНОГ ДРУШТВА, А ФИНАНСИРА ШВЕДСКА

Švedska Sverige

PCPD
 Centar za promociju i razvoj prirode

PRIRODI

8.9. JU OŠ IV osnovna škola Mostar

Ova mostarska osnovna škola je osvojila nagradu za Naj Eko kutak po ocjeni predstavnika/ica škola koje su učestvovalе u takmičenju. Škola ima veoma dobru organizaciju osoblja po različitim timovima, a u nastavku nam predstavljaju njihovu saradnju sa lokalnom zajednicom i organizaciju i rad Eko patrole u njihovoj školi.

Tokom implementacije projekta „Misli o prirodi!“ IV osnovna škola Mostar vrijedno radi na realizaciji Akcionog eko plana, korak po korak izvršavamo planirane aktivnosti. Jedan od partnera u projektu nam je Nansen Dialogue centre Mostar sa kojim naša škola ima uspješnu saradnju kroz projekat „Obrazovanje za mir“ čiji je cilj unapređenje znanja i vještina učenika/ica potrebnih za promovisanje kulture mira i mirovnog aktivizma u BiH.

Kroz uspješnu realizaciju školskog projekta „Školski vrt za učenje i odmor“ kojeg je finansijski podržao NDC Mostar, uspjeli smo povezati aktivnosti NDC-a Mostar i eko aktivnosti projekta „Misli o prirodi!“.

Promovisali smo brigu o okolišu, kreirali smo ambijent školskog vrta i dvorišta mjestom korisnim za život i učenje. Razvili smo svijest o zaštiti biodiverziteta i ljubav prema prirodi. Specifični ciljevi projekta su razvijanje ekološke svijesti o zaštiti i unapređenju životne sredine, njegovanje kreativnosti i estetskih vrijednosti kod učenika, razvijanje i njegovanje prijateljskih i interetničkih odnosa među učenicima/icama naše škole i prijateljske škole O.Š. „Ivana Gundulića“ Mostar.

Kroz navedeni projekat realizovali smo niz aktivnosti : uključili smo učenike/ice u kreativno planiranje uređenja školskog vrta, farbanje klupa i stolova u školskom vrtu, postavljanje kućica za ptice, sadnja ukrasnih grmova i ljekovitih biljaka našeg kraja od kojih smo pravili i pili ljekovite čajeve, koristili smo prirodne sapune koje su izradili naši/e učenici/ice, selektirali smo i reciklirali otpad. Jedna od aktivnosti bila je posjeta prijateljskoj školi O.Š. „Ivana Gundulića“ Mostar pod motom „Eko škola i prijatelji“ uz poklon sadnicu Thuje, koju su naši/e učenici/ice i učenici/ice prijateljske škole posadili/e u dvorištu O.Š. „Ivana Gundulića“, nazvavši je Stablo prijateljstva. Učenici/ice su imali kratku edukaciju o značaju šume za čovjeka kao i problemima nelegalne sječe i šumskih požara. Posjetu je obilježilo druženje učenika/ica i nastavnika/ica dvaju škola. Iskoristili smo priliku da predstavimo projekat „Misli o prirodi!“ kao i naš put do Eko škole. Nastavljamo saradnju sa O.Š. „Ivana Gundulića“ Mostar i Nansen Dialogue centre Mostar u cilju

realizacije eko aktivnosti.

Posebno smo ponosni na rad Eko patrole naše škole, koja vrijedno radi na implementaciji aktivnosti iz Akcionog eko plana projekta „Misli o prirodi!“. Članovi Eko patrole izabrani su na jednoj od sjednica Eko odbora, te su upoznati sa radom i obavezama. Svako odjeljenje ima po jednog/jednu člana/icu u Eko patroli škole. Eko patrolom rukovodi predsjednik i zamjenica predsjednika. Osnovni zadatak Eko patrole je edukacija učenika/ica i zajednička kontrola čistoće učionica, školskog dvorišta i obližnjih lokalnih ulica, racionalno korištenje električne energije i štednja vode.

Članovi/ice Eko patrole na sedmičnom/mjesečnom nivou podnose Izvještaj koordinatorici projekta sa detaljnim opisom aktivnosti i stanja. Na prepoznatljivost članova Eko patrole unutar škole, ali i lokalne zajednice posebno su uticali florescentni prsluci sa printom naziva projekta „Misli o prirodi!“ i logom naše škole, CPCD-a i Švedske. Informacije o eko aktivnostima, akcijama i edukacijama kontinuirano su objavljivane na školskoj fb stranici, fb stranici Eko škole projekta „Misli o prirodi!“ te putem printanih i elektronskih medija. Naš rad je postao prepoznatljiv model za sve ljubitelje prirode i ekologije!

8.10. JU MSŠ Stjepana Radića Usora

U nastavku vam donosimo dobre prakse ove srednje škole sa fokusom na saradnju škole sa različitim akterima lokalne zajednice u aktivnosti prikupljanja PET ambalaže kao i uključivanje okolišnih tema u NPP škole kroz različite predmete i zanimanja.

Kroz implementaciju akcionih planova projekta „Misli o prirodi!“ kako bi dobili certifikat Eko škole, ostvarili smo zavidne rezultate na mnogim područjima, ali kao najveći uspjeh svakako moramo istaknuti prikupljanje PET ambalaže. Naša škola već nekoliko godina ima praksu prikupljanja PET ambalaže, ali u sklopu ovog projekta, smo je htjeli dodatno obogatiti. Planirali smo da to bude akcija od nekoliko dana, povodom obilježavanja Dana planete Zemlje, ali smo i nakon tog roka akcije, dobivali pozive i poruke,

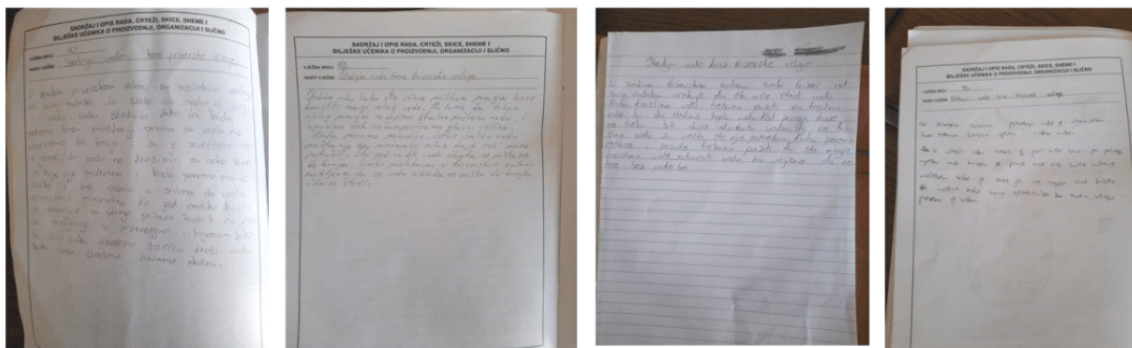

gdje su se mještani raspitivali da li akcija traje još i mogu li donijeti PET ambalažu. Akciju smo reklamirali i putem fb stranice lokalnog radija, što je uvelike podignulo interes zajednice.

U ovu akciju uključile su se lokalne firme, neke od njih su spremnike postavile i ispred svojih pogona, a svu ambalažu dovozili u našu školu. Cijela lokalna zajednica je bila dio ovoga. Vlasnici firmi, kafića, roditelji naših učenika/ica, mještani, vrtić, svi su se udružili i pokazali veliki interes za zaštitu okoliša. U cijeloj ovoj priči, imali smo i veliku podršku Općine Usora, načelnika i zaposlenih. Ovom akcijom, ostvarili smo nevjerovatnu povezanost sa zajednicom. Sav ostvareni prihod od prikupljene PET ambalaže mi dalje preusmjeravamo za financiranje autobusnog prijevoza i sendviča za učenike/ice slabijeg imovinskog stanja.

U sklopu praktične nastave – frizeri; učenici drugog razreda su u svoje dnevnikove radova u mjesecu svibnju dobili zadatak da prouče I napišu sastav na temu “Štednja vode kroz frizerske usluge”.

Također, kroz implementaciju akcionih planova, za cilj smo imali i dodatno uvođenje teme zaštite okoliša u naš redovni nastavni plan i program. Poticali smo naše učenike/ice da svojim primjerom budu uzor svojim vršnjacima. Tako smo npr. kroz praktičnu nastavu frizerske škole, radili temu štednje vode kroz frizerske usluge, gdje su učenici/ice morali sami pronaći načine i opisati ih u svoje dnevnikove rada. Kroz predmete biologije i kemije učenici su izrađivali kartice biljnog i životinjskog svijeta, izrađivali seminarske radove na temu otpada i kompostiranja.

Učenici praktične nastave zanimanja za CNC operatere, automehaničare i autoelektričare, sudjelovali su u svim radovima od mijenjanja vodokotlića, česmi, ugradnje perlatora do svih radova u školskom dvorištu od izrade kućica za ptice, kompostera do uređenje školskih klupa i održavanja školskog dvorišta. Za cilj smo imali aktivaciju učenika da svojim samostalnim istraživanjem i radom, doprinesu i obogate svoj nastavni plan i program uvođenjem zanimljivih stvari o zaštiti okoliša. Kroz ovaj projekt, ostvarili smo odličnu povezanost s lokalnom zajednicom, koja je postala naš partner u organiziranju svih aktivnosti, ali dobili smo i nesebičnu podršku od naše Općine i općinskog načelnika, koji nas podržava kako kroz ovaj projekt tako i u svim ostalim.

9. Preporuke konsultanata/ica na osnovu rada sa školama

Timu projekta „Misli o prirodi!“ su u radu sa školama pružali podršku tri konsultantice i jedan konsultant (Džemila Agić, Sabina Hadžiahmetović, Vanja Rizvić i Muamer Tinjak), koji/e su izabrani/e putem javnog poziva. Bili/e su podijeljeni/e u dva tima, koja su edukovala predstavnike/ice 38 škola i pratili/e implementaciju njihovih AEP. U nastavku donosimo njihove preporuke za poboljšanja za buduće implementacije Certifikacijskog mehanizma Eko škola nastalog u okviru projekta „Misli o prirodi!“.

Priručnik je dobro napisan i bio je veoma koristan tokom pripreme edukacije za škole, praćenje pripreme i realizacije AEP-ova kao i same certifikacije. Na temelju kreiranog i realiziranog Certifikacijskog mehanizma Eko škola, a koji se implementirao u određenom broju škola u BiH u školskoj 2021/2022. kroz 7 koraka, u nastavku se daju preporuke na temelju naučenih lekcija, za buduće škole učesnice u programu, ali i za nastavak implementacije programa Eko škola u školama koje su stekle status Eko škola:

Formiranje Eko odbora škole – Eko odbor kao pokretačka snaga za implementaciju programa Eko škole okuplja predstavnike škole: eko-koordinator/ica, učenici/ice, domar, predstavnik roditelja, kritički prijatelj škole/lokalni privrednik ili javna ličnost, predstavnik/ica lokalne zajednice i lokalnih medija

Preporučuje se školama značajniji angažman i nametanje lokalnoj zajednici/općini/gradu da se u Eko odbor škola obavezno uključe predstavnici općinskih službi za obrazovanje, te službi za komunalne poslove i zaštitu okoliša. U školama je bilo malo uključenih predstavnika lokalne zajednice u Eko odbor, a mogli bi i trebali bi, zajednički donositi odluke u svezi aktivnosti kojima škola (uposlenici/ice, učenici/ice, roditelji) može doprinijeti poboljšanju stanja okoliša/životne sredine i nametnuti se lokalnoj zajednici kao partner i prijatelj u rješavanju okolišnih pitanja na lokalnom nivou. Također, lokalni mediji trebaju biti više uključeni u Eko odbor, te u praćenje i informisanje javnosti o implementaciji aktivnosti kroz program Eko škole. Na ovaj način, Eko škole potiču okolišni/ekološki angažman medija sa jedne strane, a sa druge strane, mediji jačaju svijet građana o okolišu/životnoj sredini. Eko odbor na početku svake školske godine mogao bi napraviti strateški program za zajedničko djelovanje na lokalnom nivou u ovom pogledu. Preporuka je da se Eko odbor formira od osoba zainteresovanih za učešće a ne od onih koji će samo formalno biti na papiru

dio Eko odbora i da kada se formira stvarno funkcionira jer je Eko odbor osnova i glavna podrška uspješnoj implementaciji programa Eko škole.

Ocjena stanja okoliša/ životne sredine – provodi se kroz univerzalne upitnike po oblastima.

Preporučuje se korištenje i dalje ovih upitnika, ali uz uputu školama da nisu obavezni popunjavati upitnike za sve oblasti, kao i da mogu doraditi/modificirati upitnike na temelju stanja i saznanja o konkretnom stanju u školi. Važno je kod odabira prioriteta na kojem će se raditi da to bude nešto što je realistično i da to bude nešto što stvarno može doprinijeti unapređenju ukupnog rada škole. U diskusiju oko odabira prioriteta uključiti što veći broj aktera škole, a ne da to bude odluka jedne osobe ili manje grupe.

Primjer: Neke potpuno nove škole, sa novom termo fasadom, stolarijom sa zvučnom i toplotnom izolacijom, sa opremom za štednju vode i energije, nema potrebe da popunjavaju ove upitnike u određenim oblastima. Odabirati će oblasti koje će procjenjivati u skladu sa stanjem škole i u kojima se već u početku može ustanoviti da je potrebno djelovati.

Kreiranje Akcionog eko plana škole – u oblastima u kojima se procjenjuje da je potrebno djelovati ciljano osmišljenim aktivnostima za poboljšanjem. Važno je da plan bude realističan (ostvariv), da se zna ko su nosioci aktivnosti (da im je jasan zadatak), koja je vizija i koji su ciljevi (jasna vizija) te ko može pomoći pri implementaciji (traženje partnera).

U cilju širenja pozitivnih priča u društvu i omasovljavanja okolišnog angažmana potaknutog od strane mladih iz osnovnih i srednjih škola, preporučuje se školama, da već kod kreiranja AEP-a osmisle uključivanje vrtića i fakulteta koji eventualno egzistiraju u njihovim opštinama/gradovima, te drugih škola kao motiv za uključivanje u program Eko škola, a kako bi izašli iz prostora svoga mikro-školskog djelovanja.

Implementiranje Akcionog eko plana škole – provodi se prema uspostavljenom AEP, a sve aktivnosti se zapisuju i arhiviraju. Kod implementacije važno je slijediti plan i evidentirati urađeno- propušteno, uključiti što veći broj učesnika/ica u implementaciju posebno kad su grupne aktivnosti u pitanju, vršiti redovnu diseminaciju svih aktivnosti kroz elektronske i printane medije, web stranicu i društvene medije, te uključiti sve interesne grupe i redovno ih obavještavati o procesu.

Radi efikasnosti, brzine i očiglednosti, preporučuje se školi vođenje foto+video zapisa svih aktivnosti i njihova prezentacija na digitalnom Eko kutku (školska fb/instagram/web stranica), uz uvezivanje sa press službom općine, koja će u kontinuitetu objavljivati određene aktivnosti i na web stranici općine/grada (uz fiksni Eko kutak u školi). Sve dogovoriti na početku realizacije AEP-a npr. kroz realizaciju početnog sastanka: načelnik/ica općine, pomoćnik/ica službe za obrazovanje, predstavnik/ica press službe, direktor/ica škole, Eko koordinator/ica, učinek/ica. Lijepo je pozvati i načelnike općina da se pridruže određenim okolišnim aktivnostima, što može biti motivirajuće za građane.

Preporuke za organizaciju Eko patrole

Članovi/ice ekološke sekcije bi mogli raditi Eko patrolu na nivou škole uz vođenje zapisnika (po mogućnosti elektronskog) na sedmičnom nivou (umjesto dosadašnjeg dnevnog) uz navođenje samo interesantnih činjenica ili iskustava.

Na nivou odjeljenja bi mogla biti obaveza svih redara da budu i eko redari. Važno je da se jasno definiše koje su obaveze eko redara i da to bude preneseno svim razrednim starješinama, a oni da to prenesu na učenike/ice.

Monitoring implementiranja Akcionog eko plana i izvještavanje – neophodno je pratiti implementaciju AEP-a. Praćenje implementacije AEP-a se preporučuje da bude isključivo zadatak Eko koordinatora/jedne osobe. Ukoliko postoje problemi u implementaciji AEP-a, Eko koordinatoru/ici se preporučuje da sazove Eko odbor u čije učešće je potrebno uključiti i direktora/icu škole, kako bi se pravovremeno riješili problemi.

Većini škola je mjesečno izvještavanje bilo prezahtjevno te se preporučuje u nastavku implementacije AEP-a da se vode i ažuriraju na mjesečnom nivou samo Excel tabele za praćenje indikatora (uzimajući u obzir dole navedene preporuke) i medijskih objava, koje nisu prezentirane u prvom dijelu Priručnika, ali uključene škole su već upoznate sa njima i koriste ih, a biti će prezentirane u nekom novom ažuriranom izdanju Priručnika u budućnosti. Tabela za monitoring (Prilog 15) se pokazala kao suvišna i u budućnosti bi se mogla izbaciti iz izvještavanja, a Prilog 17 koji se ranije pisao svaki mjesec, preporučuje se da se pišu samo dva periodična izvještaja, jedan na polugodištu (ili na polovini implementacije AEP-a) i drugi na kraju školske godine (ili implementacije AEP-a) sa navedenim aktivnostima iz tabele indikatora, ali sa malo detaljnijim opisom i slikama. Kada su u pitanju izvještaji nastavnog i vannastavnog osoblja preporučuje se da se u Excel tabeli za praćenje indikatora u koloni „Naziv aktivnosti“ pored aktivnosti navedu i funkcije zaposlenika (nastavnik/ica engleskog jezika, domar, pedagog...) koji su bili/e uključeni/e u tu aktivnost (nastavno i/ili vannastavno osoblje). Na ovaj način ćemo imati informaciju o tome koji/e nastavnici/ice i vannastavno osoblje su bili/e uključeni/e u koje aktivnosti.

Povezivanje redovne nastave sa aktivnostima Eko škole – redovna nastava uključuje implementaciju okolišnih tema kroz određenu grupu predmeta i određeni broj nastavnih jedinica, a kroz AEP škole planira se intenzivnije izučavanje o okolišu/životnoj sredini i kroz više nastavnih predmeta (integracija okolišnih/ekoloških tema).

Integracija okolišnih/ekoloških tema u redovnu nastavu je u nekim školama, također, bila problem. Preporuka za ubuduće je da to bude najmanje jedan čas u jednom polugodištu u svakom razredu u kojem taj nastavnik/ica predaje, a na ČOZ-u, će svi učenici/ice biti obuhvaćeni, bez obzira koji su razred.

Radi vođenja evidencije o realiziranim eko nastavnim satima i aktivnostima, u cilju smanjenja opterećenja nastavnika/ica i pisanja izvještaja, preporučuje se vođenje evidencije u digitalnoj formi, preko e-dnevnika. Nastavnici/ice imaju mogućnost da u rubriku napomena – unesu kratku obavijest – integrirana okolišna/ekološka tema/poruka/misao. Na ovaj način, nastavnici/ice će na kraju svakog mjeseca brzo moći zbrojiti nastavne sate koji su uključili okolišnu/ekološku temu, te dobiti okolišne indikatore. Nepotrebno je tražiti od nastavnika/ica da vode evidenciju da li je to bio čitav nastavni sat ili dio sata, važan je cilj – provučena okolišna/ekološka tema kroz nastavni proces. Međutim, ukoliko škola ne vodi e-dnevnik ili joj nije dozvoljeno unošenje ovih napomena u e-dnevnik, preporuka je da svaka škola napravi tabelu (bilo na zajedničkoj e-platформи ili isprintano u zbornici) u kojoj bi se nalazila imena svih nastavnika/ica i mjeseci, a da nastavnici/ice evidentiraju kada su u kojem razredu održali taj čas sa navedenom temom.

Uključivanje lokalne zajednice u aktivnosti Eko škola – preporuke dijelom date kroz korake 1., 3. i 4.

Ovo je veoma važan korak u realizaciji programa Eko škole, potrebno mu je posvetiti posebnu pažnju jer je veoma jaka snaga lokalne zajednice sa organizacijama civilnog društva, biznis sektorom, medijima te lokalnom upravom i ako su aktivno uključeni u realizaciju programa Eko škole mogu dati veliki doprinos u realizaciji aktivnosti, savjetovanju, promociji i podršci.

Certificiranje škola

Tabela za certifikaciju treba biti doradena. Pojedini indikatori, način bodovanja i opis ocjene bi se ubuduće trebali grupisati, promijeniti ili doraditi. Trenutno je bodovanje 1,3 i 5 bodova a imamo dvije preporuke: prva je da bodovanje bude 0,3 i 5 uz doradu opisa indikatora ili druga da bude veći raspon bodova i da budu uključeni svi brojevi od 0-5. Također, preporuka konsultanata/ica je da se razmisli o novoj podjeli bodova kod dodjele statusa Eko škola (50-80) i Super Eko škola (80-100).

10. Literatura

1. Azra Jaganjac i saradnici: „Živjeti u skladu sa okolišem - Priručnik za edukaciju nastavnika - Kako razvijati svijest o okolišu“, Sarajevo, 2007.
2. Amra Crvenjak, Sabina Jukan: „Pretvori otpad u korisnu stvar“, Sarajevo, 2017.
3. Centar za promociju civilnog društva: Informativna brošura o projektu „Misli o prirodi!“, 2019.
4. David W. Orr, Michael K. Stone, Zenobia B., Fritjof C.: *Ecological Literacy: Educating Our Children for a Sustainable World*, Sierra Club Books; Berkeley, San Francisco, 2005.
5. *Eco-Schools: How Does It Work?*, s interneta: <http://www.ecoschools.global/how-does-it-work/>, pristupljeno: 16. 01. 2020. i 30. 07. 2020.
6. Eko Lijepa Naša: „Metodologija Eko škole“, s interneta: <https://www.eko.lijepa-nasa.hr/userfiles/pdfs/Metodologija%20Eko-skole.pdf>, pristupljeno: 30. 07. 2020.
7. *Foundation For Environmental Education: Our History*, s interneta: <http://www.fee.global/our-history/>, pristupljeno: 16. 01. 2020. i 30. 07. 2020.
8. James, Evans: *Master thesis: Education for Sustainable Development (ESD) Awards in Sweden*
9. JU Osnovna škola „Aleksa Šantić“, Sarajevo: „Program rada Eko škole“, s interneta: <http://osas.edu.ba/OSAS/sekcije.php>, pristupljeno: 30. 07. 2020.
10. Kondić V., Piškor M.: „Sustav upravljanja zaštitom okoliša prema normi ISO 14001 i razvoj metodologije za njenu implementaciju“, Varaždin, Hrvatska, 2010.
11. Mihaljević, M. (2012.): „Eko škola, ekoškola ili eko-škola?“, *Jezik*, 59(2), 71-72. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/134811>.
12. Miroslav Drljača: „Koncept održivog razvoja i sustav upravljanja“, s interneta: https://bib.irb.hr/datoteka/580157.Koncept_odrivog_razvoja_i_sustav_upravljanja.pdf, pristupljeno: 16. 01. 2020.
13. Nastavni zavod za javno zdravstvo „Dr. Andrija Štampar“: „Međunarodni program Eko-škola“
14. „Obrazovanje za održivi razvoj BiH - istraživački izvještaj“, ProMente-socijalna istraživanja, oktobar 2011.
15. Ponikve Krk: „Kako reciklirati u školi“, s interneta: <http://www.ekootokkrk.hr/kakoreciklirati-u-skoli>, pristupljeno: 16. 01. 2020.
16. Runko Luttenberger L.: *Environmental education in European practice, Energy and the environment*, Opatija, 1998.
17. „Službene novine Federacije BiH“, brojevi: 33/03 i 66/13
18. „Službeni glasnik Republike Srpske“, brojevi: 50/02, 71/2002, 34/08, 59/08 i 79/2015

19. Šehović, S.: „Uloga ekološkog obrazovanja u zaštiti i unapređivanju životne sredine“, s intereta: <http://danube-cooperation.com/danubius/2012/06/18/uloga-ekoloskog-obrazovanja-u-zastiti-..unapredivanju-zivotne-sredine/>, pristupljeno: 16. 01. 2020.
20. *UTNE: The Importance of Improving Ecological Literacy*, s interneta: <https://www.utne.com/environment/ecological-literacy-ze0z1301zgar>, pristupljeno: 16. 01. 2020.
21. V. Pavičić: „Uloga prirodoslovnog-ekološkog odgoja i obrazovanja u razvoju gospodarstva i zaštite okoliša“, Biološki odjel Prirodoslovno-matematičkog fakulteta, Zagreb, 1993.
22. [Www.eco-schools.org](http://www.eco-schools.org).
23. <https://agrobiz.vecernji.hr/agrovijesti/hrana-lokalnih-farmera-u-skolama-6897>, pristupljeno: 16. 01. 2020.

Priručnik za implementaciju Certifikacijskog mehanizma Eko škola u BiH je izrađen za podršku projekta "Misli o prirodi!" koji implementira Centar za promociju civilnog društva, a finansijski podržava Švedska.

Priručnik je isključiva odgovornost Centra za promociju civilnog društva i ne odražava nužno stavove Švedske.